

ODSEVANJA

Koroška,
jesen -
zima
2005

revija za leposlovje in kulturo

ODZELUVANJE

1500 SIT

NA PLATNICAH

*Alojz Krivograd ml.,
fotografija*

Kazalo

<i>Gimnazijci</i>	HAIKU	4
Marijana Vončina	POTI	6
Vlasta Žvikart	LEPEGA DNE VSI KOT APRIL	7
Alenka Glazer	ŠEST JUNIJSKIH	8
Katja Pojavoršek	TRI PESMI	8
Karla Zajc Berzelak	ŠKRAT TOM (Tomaž Pengov) ... IN PALČICA MAJA	9
Jože Vačun	PUSTNIJE	10
Majda Ortan	POT (odlomek)	
Jani Rifel	RAZGLEDNICE	14
Janez Žmavc	Londonski smog	16
Marjan Kolar	MIMOHODI	20
Zlatko Verzelak	NEZNANKA, PUDING, IZPITNA VOŽNJA	22
Vinko Ošlak	ROMAN IN JULIJA (roman iz prekratnih dni, odlomek)	27
Lucija Janšek in		
Tjaša Kodrun	PIŠEM, KER SE POČUTIM SVOBODNEGA - Intervju z Matjažem Pikalom	30
Matjaž Pikalo	KRALJ S PECE, GRAND HOTEL EVROPA, PSALM - poezija	32
Helena Merkač	ROBINZONOVA ZASTAVA	
	Kolarjev roman - zakladnica odlomkov za interpretativne eseje	34
Tone Turičnik	Vinko Ošlak MIR IN VOJNA	42
Andrej Makuc	Tjaša Razdevšek - SUB ROSA	44
Andrej Makuc	Milena Cigler Gregorc - DAR HISTERIJE	44
Andrej Makuc	Marija Vačun Kolar - MLADI BRALEC	45
Helena Merkač	LISIČINA	46
Marko Košan	SLOVENJ GRADEC IN MISLINJSKA DOLINA	47
Helena Merkač	ČRNO-BELE IN BARVNE PODOBE 170 LET ŠOLSTVA V MISLINJI	49
Benjamin Kumprej	ŽIVETI ZAMAN? Besede za Alojza Krivograda - Futana	50
Andrej Makuc	HVALA BOGU, DA STA SE MIMALA: Mesto in Franček Lasbaher	52
Franček Lasbaher	NEKAJ BESED O MOJEM SOBIVANJU S TONETOM	61
Jože Potočnik	SPOMINI SO ŽIVI	62
Drago Plešivčnik	PRIJATELJU V SPOMIN	63
Andrej Makuc	PTT - Profesor Tone Turičnik	64
Janez Žmavc	SPOMINI NA TONETA TURIČNIKA	67
Niko R. Kolar	V ŽIVLJENJU SEM SPOZNAL VELIKO LJUDI	67
Blaž Prapótnik	BILI SO IN MED NJIMI PROFESOR TONE TURIČNIK	
	- vedno je bil gospod, a ostal je tudi dober tovariš	69
Vinko Ošlak	PROFESOR DOSTOJNOSTI - PRIJATELJ ZAVZETOSTI	
	Položeno k žari mojega profesorja in prijatelja Toneta Turičnika	70
Karel Pečko	MAJHEN UTRINEK V ŠIROKI PALETI SPOMINOV	73
Tone Turičnik	HIŠA DOMAČA	74
Andreja Hribernik	ŽIVETI - eklektičnost kot kvaliteta	76
Blaž Prapótnik	V RITMU NAVDUŠENJA - pogovor s tolkalcem Francijem Krevhom	78
Ajda Prislan	MODNI PERFORMANCE STANKE BLATNIK Z GOSTI	80
Sonja Lavrinšek	JOŽE LESKOVAR DOBITNIK GALLUSOVE PLAKETE	81
Primož Karnar	6. PESNIŠKA OLIMPIADA V DRAVOGRADU	82
Alojz Krivograd	OGLARJI IN VOZNIKI OGLJA pri nekdanji mislinjski železarni leta 1797	83
Andreja Gologranc	KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV	88
Jože Potočnik	ABANKA, d. d., Ljubljana	93
B. P.	KNJIGE ZALOŽBE CERDONIS	94

ODSEVANJA

POEZIJA

PROZA

ESEJISTIKA

RECENZIJE

LIKOVNI PORTRET

FILM

V SPOMIN

KULTURA

POKROVITELJ

HAIKU

Gimnazija Slovenj Gradec

LEPOSLOVJE

*Vrtnica na dnu,
vrh prelit obliv ledu,
zmrzal v očeh.*

*V daljavi šum,
v glavi luč viharja,
zatišje misli.*

Mojca Sušec

*Zarja nad mestom,
hiše v pravljici spijo,
zvonik v oranžni.*

*Sivina ulic,
mačka hiti čez cesto,
v progah prah s cest.*

Aleksandra Vranjek

*Samo trenutek
svetlobe in najdem pot
v trdi temi.*

*Hodila sem po
poti tvojega življenja
in pozabila živeti.*

Blažka Čas

*Slepim si srce.
Krvavim pod oklepom,
kadar sem sama.*

*Ne izpusti me,
plešiva na tišino,
ko se ti zazdi.*

*Volumen teles
izpodriva sanje
o svetu zlitja.*

Anja Ramšak

*Hudobna psica
kaže zobe vsiljivcem;
skriva mladiče.*

Tea Matko

*Pri sivem oknu
deklica išče sanje.
Diši po travi.*

*Večerna obleka,
fasada osebnosti.
Sem lepa?*

Mojca Fras

*Trenutni preblisk,
kratek impulz v možganih,
že domišljija.*

Žiga Breznik

*Morje mošusa
naplavlja moje misli
s sladko obljubo.*

*Po vročem pesku
se usipajo datlji
prave Resnice.*

*Nič ne ustavi
toplega vonja trave.
Poletje pride.*

*Kot veter veje
lomi ... lomiš tudi ti
meni to srce ...*

Narcisa Šabić

*Ledene rože -
zrem prihodnost in mladost.
Sledovi stopal.*

*Sočne jagode -
uživam v omami.
Ah, ne, sluzast polž!*

Matevž Peserl

*Dolgo in pusto
se podzemlje mi zdi, ko
čakam svetlobe.*

Živa Bricman

Vitez sem bila.
Zdaj igram svojo igro.
Nič več bojev.

Mokra telesa,
kapljice povsod na njih.
Postanem žejna.

Obdobje strahu.
Tišina me ubija.
Ali jo slišiš?

Maša Mlačnik

Rožnato nebo,
čas je le še za en krog,
to srčno vnetje.

Špela Horvat Mesner

Mladostne sanje,
iskanje popolnosti,
smrt bo samotna.

Sanja Paradiž

Ljubezen prši.
Midva sva in naju ni.
Kapljica zraka.

Petra Hribernik

V tihi noči
šum se pase po trati;
sonce išče dan.

Vesna Bračič

Spet je križišče:
levo, desno, naravnost.
Izberem pravo.

Matic Leskovec

Piknik na jasi.
Moja družina in jaz.
Bil bi lep spomin.

Maša Sinreih

Jaz lovim sanje,
zveri prežijo name.
Pojdiva bosa.

Maša Čas

Jaz sem, ti si, mi ...
brezkončno končnosti in
vendar si le ti.

Rojena želja.
Nova misel pogube -
premakne gore.

Zala Lužnik

Daleč sem hodil,
ob cestah beli kamni -
na vsakem ime.

Temna modrina
in ti spiš daleč nekje.
Poslušam tvoj dih.

Ležiš ob meni,
dežuje in gola sva.
Duh tvoje kože.

Matic Škrlovník

Le kaj bi rekli,
kaj bi lahko povedali
o vseh teh stvareh?

Luka Zupancič

Umikam se na rob,
v meglene obrise te
končne ploščadi.

V poslednjem hipu
dneva odblesek sonca in
nem krik odmeva.

Mojca Preglau

Koliko je barv.
Mavrice sploh ni brez njih.
Črna ni barva.

Polonca Hartman

Ležim na hrbtu,
misli se pripenjajo
na mehke smreke.

Hladen večer -
skozi dimnik vaščani
povezani z nebom.

Marina Hribernik

Marijana Vončina

POTI

LEPOSLOVJE

POTI

*So poti, ki vodijo
navzgor in
padajo navzdol.*

*So križpotja,
ko ne veš,
kam naj odideš,
da ne zaideš.*

*So ravne poti,
ki postanejo včasih
dolgočasne.*

*So poti, ki peljejo
navznoter - v tebe.*

*Tudi te so zavite
in nepredvidljive.
Če najdeš svojo pravo
notranjo pot,
ki vodi v zadovoljstvo,
si lahko srečen!*

UTRINKI

*Moje pesmi
so zvezdni utrinki,
ki lahko
zažarijo in zableščijo,
ali pa še pred bleščanjem
ugasnejo,
če jih takoj ne zapišem!*

BESEDE SPOMINA

(Tonetu T.)

*Bile so
odločno in kleno
govorjene BESEDE,
ki bodo
za znance in poznavalce
v spominu
še dolgo zvenele.*

*Ostale so
izbrano občuteno
zapisane BESEDE,
ki bodo
žalovale za piscem
in zanj živele.*

KRIŽANKE

*Pišem
v kvadratke križank
besede,
da bistrim um
in spomin krepim.*

*In štejem ob delu
dneve in noči,
ki so in jih
že več ni.*

*In mislim:
Enkrat se vse ustavi,
kar je lepega,
uveni,
kar je hudega,
več ne boli.*

SEDEMDESETA

*Ko doživljaš
sedemdeseta,
se zamisliš:*

*Želiš,
da bi bila
jutra še
dolgo prijazna,
luč dneva
sončna in jasna.*

*Srce ljubeče,
čeprav so
misli bežeče.*

*Spomin
brez zadreg,
da bo svet
še dolgo lep.*

PRIJATELJSTVO

*Pišem pismo
prijateljstva
v daljno tujino.*

*Obujam lepe dni
nekega časa.*

*Ne vem,
kakšna je tujina
kamor pismo potuje.*

*Nikoli je ne bom
videla,
le čutim jo lahko,
ko pripotuje
pismo prijateljstva
na moj naslov.*

Vlasta Žvikart

Lepega dne vsi kot april

V šelestenju dveh

borovcev

*Se bo poglela tvoja voda kakor
prehodna a mamljiva usoda*

V tvojem mračnem čelu

bo skopnela kakor kri

bo zapičena

tvoja prihodnost

bo bolelo

kot boli vse preteklo in vse

prihodnje

V odrevenelem valovanju

teles in teles in

še misli

Bo odneslo tvojo strmo vodo

prehodno in mamljivo

in smrtno

komaj presojno kakor bela

in čista nevesta

Pod mostom tvoja neznana

usta

Bo odneslo tvoje slepo telo

in predobro poznane ukane

Pod mostom tvoja

preteklost

v šelestenje zapičeno čelo

vsega preteklega in ne še

prihodnjega

Bo skopnelo

Bo udarilo ob les

Bo udarilo

kovinski zob kovinski krst kovinski

človek

V šelestenje zapičena borovca

in vanju udrti prihodnost

in kovinske krste neznanih ljudi

ki jih ne iščeš

ko te iščejo zaman po spodnjih in

po zgornjih bregovih

V šelestenju dveh

borovcev

Se bo poglela tvoja voda kakor

prehodna a mamljiva usoda

V tvojem mračnem čelu

nekega človeka

bo skopnela kakor kri

bo zapičena

tvoja prihodnost

bo bolelo

A ne bo bolelo več

Ničesar ni v brezzobi megli

Ne drobcev

ko padajo po strehi

Neslišni sneg v

kotanjah starega

časa

Ne mrtvih rok in prebodenih

stopal

zazidanih v sesirjeno mleko

moje votle narobe obrnjene

pripovedi.

Koliko narobe obrnjenih besed

neslišno padajočih proti tem

meglenim tlom

Koliko neslišnih misli čez to

oropano zapečateni pesem.

Ne slišim te

Ne vidim tvojih mrtvih

las.

Ničesar ni Stopal zazidanih v

blato te meglene sesirjene

pripovedi.

Sprašujem besede koliko

stanejo

Koliko pomenijo.

A votlo nebo ki siplje bele noge

svojih sivih pristanišč

Beli otroci Velike prelomljene

živali

Prelomljene in odlomljene

besede

A votlo nebo ki siplje bele noge

Brezzobe drobce

moje oropane pripovedi.

Alenka Glazer

ŠEST JUNIJSKIH

LEPOSLOVJE

Prezrela črešnja.
Kri se pocedi iz nje.
Zobje so rdeči.

Zlomljena veja
je čez noč ovenela.
Listje mahedra.

Nož je odrezal
tri glavice solate.
Vrt je še bujen.

Seme - peresce
se svedrasto vrtinči
navzdol. Do zemlje.

Dež je izvabil
polža iz skrivališča.
Leze po zidu.

Gozdne jagode
so se stisnile k plotu.
Kdaj so prišle sèm?

Katja Pojavoršek

TRI PESMI

Nočna svetloba me opazuje.

Prav potihno se plazi za moj vrat,
njen nežen dotik mi zapira veke.

Tik-tak, tik-tak ...
edini moteči dejavnik v tej idili,
ki pa ne izbriše rahlega nasmeha najinih bitij.

*

Zadnja kaplja je objela staro ograjo,
katere belo obleko že rja slači.
Počasi, vidno ...

A me ne gane!
Ne čutim kakšne posebne povezanosti z njo.
Mogoče zato, ker me ne ovira,
me pusti skozi ...
... med te rumeno-zelene in one belo-modre valove,
ki se spojijo le redko.
Ko jih mavričen lok preplete.

Kot prejšnjič ...
kot zdaj ...
pred desetimi sekundami ...
naslednjič.

*

Kapljica rose je obliznila lice.
Ker je želela omiliti tesnobo,
ker je želela obrisati laži.

Da se list za trenutek počuti
lažjega, svobodnejšega,
da se ponovno povzpne k soncu
in na novo ozeleni.

ŠKRAT TOM ... in palčica Maja

OKRUŠKI

*škrat Tom je bil zdrav
vesel in vihrav
bil je gozdni čuvaj
za ljudi policaj
prehiteval je jutra
in šel barvat gobe
da ne bi bilo
kaj v gozdu narobe*

*požvižgal je rakom
podrezal med žabe
počesal grmovje
odstranil vse vabe
pogledal v nebo
kako je lepo
biti tu biti tu
sredi miru*

*a nekega jutra
je škrat Tom zaspal
pogledal je v sanje
in ves dan ležal
morda je včeraj popil
zločesto medicino
in danes ne ve
kaj bi z gozdno sinico*

*vse je drhtelo
vse zašumelo
celo ljubo sonce
je za hip potemnelo
zato se je zbudil
se nase razhudil
stopil je na plan
in bil je nov dan*

*požvižgal je rakom
počesal grmovje
pobarval vse gobe
da ne bo kaj narobe
in pogledal v nebo
kako je lepo
biti tu biti tu
sredi miru*

(Tomaž Pengov)

Natančne meje med škrti in palčki nikoli nisem znala potegniti. Pa saj je ne zna niti slovar in tudi ne zgodbe. Drobna bitja, otroci narave, ki živijo v vaseh, skritih človeškim očem. Kljub temu intenzivno posegajo v naš svet – včasih prijazno, drugič nagajivo, tretjič maščevalno; kakor si pač zaslužimo. Naučili so nas kovati, delati steklo, variti pivo, oblikovati glino in spreminjati podobo lesa. So gozdni ranocelniki in radi pomagajo živalim.

Škrati se poročijo pri sto letih ob polni luni in imajo otroke. Živijo lahko več sto let; ko pa se postarajo, začnejo begati, kot da nekaj iščejo. Če se nekega dne ne vrnejo, so našli Goro smrti.

Ob rojstvu vsakega škrate se posadi drevo, ki živi tako, kot živi škrat, in z njim tudi umre.

Škrati ne marajo sodobnega življenja in se nočejo prilagoditi, zato je sodobnost že skoraj odrinila njihove sive brade, rdeče zašiljene kape, usnjene škorenjce, tradicionalne hlače in suknjiče ter jih uvrstila med kičaste okraske.

Tudi jaz bi jih pustila in pozabila v svoji odživeti otroški domišljiji, če me ne bi v zadnjem času pocukali kar dvakrat.

Ko so se pred nekaj leti spet naselili na Gmajno, so odprli stare pozabljene skrinje zgodb in po dolgem času se mi je zazdelo, da bo tu, sredi miru, spet vse lepo in prav.

Pa je lani pozno poleti na vrata potrkala palčica Maja oziroma njena muca Bela. Izstradana mala bela kepica z razparanim nosom. Za njo so prikoralali še štirje zajci (čez en mesec jih je bilo že dvanajst), Tačka in Pikica ter nazadnje še palčica Maja. Drug za drugim, počasi ... Po hrano so prišli in vodo. Palčica Maja tudi po bližino in vonj po domu. Ko je na zimo v nezakurjeni hiši brez elektrike pri minus dvajsetih zamrznilo vse, so se razrasli mraz, strah in samota ter zledeneli v ogromno pošast, ki je ni pregnala niti pomlad. V prevelikih moških čevljih za osemsto tolarjev, ki jih je kupila pri mestnem čevljarju, je palčica vsak večer merila cesto in čakala, da bo kdo prišel. V hiši sama ni želela biti. Včasih si je pri sosedih utrgala kakšno narciso in jih v kotu pred vhodom polagala po betonskih tleh. To so bile njene igrače. Tam je pisala tudi domačo nalogo, kajti palčica Maja hodi še v šolo.

Ne vem, kod se je potikal škrat Tom, vem pa, zakaj je sonce potemnelo in zakaj v prejšnji številki ni bilo okruškov.

Na jesen se je palčica Maja odselila. Bela in Pikica sta ostali, zajce je ukradel in pojedel sosed, palček Tom pa zaman išče barve, da bi spet vzpostavil ravnovesje – tu, sredi miru ...

Karla Zajc Berzelak

PUSTNIJE

LEPOSLOVJE

Pust smo radi opravljali. Bilo je lušno, četudi brez veselice. Nismo hodili na pustovanja v gostilne. Bili smo brez denarja. Naredili smo si veselje, kot smo se prej domenili, enkrat pri enem, drugič pri drugem kmetu; navadno v soboto pri enem, na pusta pa pri drugem. Seveda: spravili smo se pač tja, kamor je bilo treba privleči tudi ploh. Tako je naglo prišlo do velike »gaude«. Koj se je nabralo na gosto ljudi. Vsa soseščina je prišla vkup in se veselila do jutra. No, držali pa smo se tudi, seveda, strogih navodil: da se na pusta ni predolgo vleklo, tja do pepelnice. Ko je enkrat na polnoč šlo, smo morali pač nehat.

Godca smo našli kar v soseščini na Lomu, Kržev Flori smo mu pravili. Na mehe je špilal. No, včasih pa se je pojavil tudi kdo s klarinetom zraven. Florija so pravzaprav povsod nucali, ker je bil tudi za hece. Bil je fejest možakar. Bolj malo bajto je res imel, malo kmetijico, za kakšne dve, tri krave, pa na šiht je hodil k rudniku. Kadar so kje kak god opravljali, so pač ponj šli. O pustu je navadno on špilal, četudi je včasih težko šel, ker je moral na šiht, pa ona (žena) je bila tudi huda, če ga je kdo prišel prositi, da bi igral na domači gaudi. Moral jo je dolgo hvaliti, da ga je pustila od doma.

Ovset

Enkrat smo pa naredili takšno pustnijo.

Sem si izmislil, da bi pripravili ovset. Imeli smo camarja, družico, nevesto, ženina, vse, seveda pa svate tudi. Prišli smo v maškare opravljeni, no, nekaj pa se nam je pridružilo kar tistih, ki so bili že doma in v soseski.

Pri kmetu je bilo pa tako, da si moral nekaj dati tudi za mošt. Včasih so ga kje zaračunali, drugje pa morda tudi ne; seveda, kadar ga je bilo dosti in se ni prodal tako lahko; pa žganje, no, šnops si pa že moral plačati, če si ga hotel dati na zob. In se je pilo in jedlo; jesti so tudi dali. No, in na tej pustniji smo vsak nekaj primaknili, in mesa se je skuhalo svinjskega, krapov je tudi bilo, mazerja, celo rešet, ja, pa še veliko drugega se je godilo, da je bilo prav lušno.

Pustna lakota in žeja

Spominjam se, kako sva nekoč z enim mojim bratrancem bila na podobni pustniji. Saj veš, mlad človek pač ne gre rad zvečer hitro ukraj. Ob dveh je najbrž bilo, ko je Franc rekel: »Jaz sem še pa lačen.« In pogledal je na uro. Bila je dve.

»Maj,« sem rekel, »kar zad jo pomaknem, to

uro, ki kar naprej gre.«

In pomaknil sem kazalca na pol dvanajst, potem pa jo udariva nazaj »grta« za mizo. Seveda, drugi so vsi že ležali, midva pa na krape in v meso, da sva se pošteno najedla, potem pa šla ležat.

»Saj, kaj boš lačen hodil leč o pustu, to je pa že greh.«

Pustne grče in fajfe

Ja, in nekoč, tudi za pusta je bilo, ko smo bili pri nas doma. Sem že na šiht hodil in bil čez dvajset let star. Tudi plaval sem že babnice, in so mi pripravili lep ploh. Prosit sem šel muzikanta Petra, da bi igral na harmoniko, in sosed, da bi igral na klarinet.

In jih čakam. Bil je že mrak na pustni torek, možakarjev pa od nikoder. No, nazadnje pa se le prikažejo na gorici. Spredaj maškare: ded pa baba, zadaj pa dva para volov.

Pa na saneh s čudno lipo. Seveda, kar celo drevo so posekali in ga z vejami vred vlekli, zato so morali biti štirje voli vpreženi. Snega je bilo pa do riti. Ja, pa še čez, če bi pokleknil. Marija, ga je bilo! Muzikanta - sploh ta debeli, sta se komaj videla iz snega, posebno ob strani, kjer so bili zameti.

Kristus božji, pa vse, cela procesija, udari »grta« na gorico, pa tja pred duri, in so tam špilali ko »tajfl«. Kar grmelo je daleč naokoli.

In potem je prišla na vrsto obdelava lipe.

Maškare so se zrinile v hišo in me zvale ven, seveda, gor na tisto lipo. Tu pa moram povedati še najvažnejše: v košatem vrhu lipe je čakala pa baba, narejena za mene.

»U, madonca, po-po,« mi je ušlo.

Pa kakšna hecna je bila, veš, bolj kot ena coprnica je bila videti.

»A boš tako babo oženil? Veš, da to kar ni mogoče!« sem se otepal.

Preklete, pa se okoli vseh teh zadev seveda dolgo pravdamo. Bilo se je dosti za zmeniti. Saj veš, hoteli so veliko za tisti ploh, ki sploh ni bil ploh, ampak cela grčasta lipa. No, nazadnje smo se le dogovorili.

»Ja,« sem zinil, »kako pa bo to, saj je lipa tako stara, da ima same grče; in tako čudno duplo; videti je kot da ima kakšne ture po sebi,« sem se pravdal. »Zakaj pa mi bo ves ta les z babo vred, zakaj? Pa ja za nič ni, je samo za drva, pa še taka, ki jih lahko zastonj dobim, kjer hočem, tu v naših grabnih.«

»Samo, če jo pa zrežete na drobno,« sem jim še ugovarjal, »ta lepše dele pa pustite, da bi bili morda

za pohištvo, potem pa vam še nekako naj bo.«

Dolgo smo se pričkali, dokler niso nazadnje še vej v hišo navlekli. Pa na metre so jih zrezali. Hec je trajal pa še delj, ko so se lotili grč. Je bilo nekaj takih turov, da sem jim moral nadrobno razložiti, kako jih ne bi mogel scepiti, pa tudi goreli ne bi.

»Zato mi pa morate iz njih narediti fajfe, kar poskusite in izrežite jih,« sem zavlačeval pravdo in ugovarjal.

In začnejo rezat grče z vej in postavljajo fajfe predme na mizo, ko sem jih nazadnje le moral pobarati: »Koliko bo pa zdaj vse to koštalo?«

In ni šlo hitro, ker so rezali zelo skrbno: čisto malo po malem proč grče, ki so bile res kot nekakšne fajfe in jih devali tja na mizo pa spraševali:

»A bo to prav, a bo ono boljše, a morda taka,« tako dolgo, da smo se vsi naveličali in bili že tako žejni, da sem jih končno spravil za mizo in smo šli jest.

Ja, sto litrov mošta smo takrat popili, pa še krapov, pa mesa pojedli.

Ropotija

Kako je bilo pa šele na eni pustniji, ko je nekdo celo polico drobnih škatlic in raznih predmetov zbil na tla, tako da smo vse mogoče reči potem pobirali, jih v šali komentirali, se smejali in jih nazaj na polico ravnali!

Šalili in smejali smo se tako dolgo, da smo se naveličali in smo začeli peti. Najprej on, ded, potem ona, baba, in spet znova, čim dlje in čim bolj po svoje in hecno.

*»Je pri peči ležava,
si je curo zažgava,
oh, marinka, ti, ti,
k'k šta cura smrdi.«*

*»Pa za zizi pošvati,
so mi ukazali ati,
le z obema rokama,
so mi ukazali mama.«*

*»Tri cente mesa
pa tri polovnjake vina
mi je šta dečva pojedva,
ko je v kimpeti bva.«*

*»Štam dovta po grabnu
pa m'gva leži,
moj pobič zajucka,
se vse razkadi.«*

*»Sem rajtov študirat,
sem mislu bit far,
mi je ubranva šta stvar,
ko 'ma zizijuv en par.«*

Pokop

Ko smo pusta pokopavali, sem bil jaz za babo, da sem se drl. Noreli smo od hiše do hiše. Nazadnje pa smo pristali tam, kjer je bila pustinja. Pusta smo zanesli na kurišče in ga zažgali, tega Tonija.

Vsako leto je moral biti Toni.

Alojz Krivograd ml., fotografija

UVOD

Vsaka življenjska pot izpoveduje svojo zgodbo. V večini od njih najdemo tudi iskanje odgovorov o stalnih vprašanjih - kdo smo, kam gremo in kakšno je naše poslanstvo. Bogastvo naše različnosti potrjuje, da enoznačnega odgovora nani.

Prijazne domišljajske podobe so mi pokazale deželo, znotraj katere opisujem svoja iskanja in svoje odgovore nanje. Pravljična zgodba pušča odprta vrata, skozi katera lahko vsakdo vstopa in izstopa po lastni izbiri.

Želim Vam, da bi ob njenem prebiranju doživljali lepe občutke!

Avtorica

Tanke niti porajajočega se večera so se lepljivo raztegovale nad odhajajočim dnevom. Vse je dišalo po čudoviti pomladi. Igriva radoživost novega zelenila je voljno tonila v svilen mehkobo počitka.

Sanja je sedela v mladi travi, s hrptom naslonjena na deblo borovca.

Njene oči so se stapljale s pordelimi odtenki oddaljenih obrisov gozdnih obronkov. Vse, kar je občutila, je bilo ognjeno, rdeče in zdelo se ji je, da ognjeni zublji znotraj nje vztrajno oblizujejo votlino opustošene notranjosti. Ničesar več ni bilo, kar bi lahko pogorelo v njej. Ničesar, kar bi bilo še treba obvarovati pred uničenjem. Izmučena se je predala pohlepni bolečini. Misli so oblikovale jasno sporočilo o koncu in vztrajen, šepetajoč glas je samodejno spregovoril: »Vse, vse je šlo ... Res, čisto vse! Kaj, le kaj mi je še ostalo?« Čutila je, kako je njena bolečina utripala z vijolično svetlobo, ki se je širila in pokrila nebo s plaščem svojega sija. Trenutek se je zlil s tišino in trajal, trajal ... Prepustila se je. Občutki so izginili. Topa praznina je zatrla tudi misli, ki so pred tem še švigajoče begale v preteklost ter brskale po starih slikah otroštva, sinov, doma, ločitve, selitve, poslov ... Vse se je umaknilo v koprenast mrak in kjer je bilo še pred kratkim vse polno barvite lepote ter obetajočega se brstenja, se je zdaj bohotila siva, gosta koprena zdrizaste praznine. Stegnila se je v nahrbtnik po volneno pregrinjalo, da bi se pokrila pred mrazom. V tistem trenutku ji je skozi utrujen um z vso silovitostjo šinila misel. Odgovor jo je napolnil z jasnino, z močjo in njen glas je samodejno izrekal odgovor: »Ti, ti, ti ..!« Iz Sanjinega telesa so se vzdigovali valovi neznosne bolečine in se silovito zaletavali ob zategnjen vozeli v njenem

grlu, ga napenjali, cefedrali, trgali ... Naenkrat se je iz njenega grla vzdignil predirljiv, hripav krik: »Tiii!« Preparal je spokojno tišino gozda, se zlil z večerno zarjo, s podrhtavanjem drevov in praproti, z vlažnim zelenilom mahov - vse je valovalo v istih vibracijah in jasni, glasni »Ti!« je napolnil sleherno vlakno njene biti. Sanja se je zavedla svojega diha, tišine, blagega gozdnega spokoja. Jeklena napetost v njej je bila strta in mrtva. Opazovala je dolge sence in lunin sij, začutila je enost, stopljena s koncem dneva in z začetkom večera, z začetkom in koncem hkrati. Zaznala je dolge drevesne sence, prilepljene na vznožja mogočnih debel in prešinilo jo je spoznanje, da pri njej ni nič drugače, da je njena senca prišita nanjo. »Čemu še bežati, ko je moč zgolj sprejeti? Saj ta lunin sij, nežna srebrnina, v resnici s svojo močjo premika morske gladine, pri tem pa je mirna, potopljena v svojo skrivnost. Nevidna, silna moč, ustoličena v miren, navdihujoč srebrni sij z neba.« Globoko je zavzdihnila in v tistem trenutku je začutila, da ni več sama.

••

»Zdravo!« jo je pozdravil star, bel konj. Sanja se je nasmehnila in ga pobožala po beli dlaki. »Zdravo!« mu je odgovorila. »Že dolgo te iščem,« je nadaljeval konj, »ampak vedno se ti je mudilo in odkar si postala veliko dekle, me nisi več povabila k sebi.« »Veliko pomembnih stvari sem morala postoriti, vse sem urejala sama in nisem imela časa. Zdaj je vseeno, zdaj je vsega konec,« je šepetaje odvrnila Sanja. »Je pravi čas za delovanje in čas, ki je potreben, da zgolj si. Vedenje za izbiro pravega sodi med nauke življenjskih modrosti!« ji je odgovoril konj.

Sanja je molčala. Bila je vesela, da jo je spet našel. Prvič sta se srečala, ko je mala punčka Sanja iskala svojo pravljico. Domači so bili prestrašeni in začudeni. Dobro vzgojeni otroci so vendar koristni, ne hodijo spraševati po svoji lastni pravljici. Škrati in vile so bili ogorčeni. Niso se strinjali, da Sanja ni izbrala njihove pravljice za svojo. Princese in graščaki so bili zgroženi: »Ta otrok je v resnici nemogoč!« Potok je žuborel svojo pesem, »Deklica naj bi poslušala, ne spraševala ...« Drevesa so molčala, ko je pri njih poizvedovala o tem in vse bolj se ji je zdelo, da bo najbolje, če o svoji pravljici ne sprašuje nikogar več. O njej je mala Sanja razmišljala na starem podstrešju, kadar se ji je dokončno uprlo, da bi bila poslušna in koristna. Tu in tam se ji je še vedno zazdelo, da njena pravljica nekje mora biti

in da jo ima pravico najti. Nekega dne je na kmetiji o tem skrivaj povprašala belega konja. Konj je bil star, utrujen od dela. Odrasli so bili mnenja, da je svoje odslužil, da ni več koristen. Nasmehnil se ji je in ji rekel: »Ti iščeš pravljico? Ne išči pri drugih, kar imaš sama! Sanja, ti si pravljica, ki jo iščeš! Pojdi na svoje popotovanje in pripoveduj svojo pravljico. Da, to je vse, kar moraš storiti! Daj, zdaj mi povej pravljico o srečnem konju!«

Sanji je bilo zelo nerodno. Na to, da bi bila pravljica ona, ni pomislila nikoli, niti v svojih najdrznejših sanjah. Pobožala je starega konja in mu pričela govoriti o sončnih pobočjih, kjer galopira s čredo lepih, divjih konj, o potoku, kjer se rad odžaja, o sočni, mehki travi, ki ga sama vabi, o sončnih vzhodih in zahodih, o prostranih pobočjih, ki ga čakajo, da jih obiše ... Stari konj jo je poslušal in oko se mu je rosilo. »Vedel sem,« ji je rekel, »ti si pravljica, ki jo iščeš! Uporabljal svojo drugačnost, preizkušaj jo in zaupaj svojim darovom. Svet bo brez sanj in brez pravlji umrl. Poiskati moramo znati svoje mesto miru v sebi in slediti svojim sanjam in pravlji. Da, Sanja, dobro je, da si se odločila poiskati svojo pravljico. Zdaj bodi pogumna in ji sledi!«

Vse to je bilo res daleč nazaj. Po dolgih letih, ko je bila že sama mama, je v knjigarni odkrila zgodnico o njej in o starem konju, o tem kako je iskala svojo pravljico in izvedela, da zares obstaja, da jo nosi v sebi. Nekdo jo je napisal. Bila je presenečena in to zgodnico je pogosto brala svojima sinovoma. Govorila jima je, naj poiščeta svoji pravlji! To pa je bilo tudi vse, kar je v zvezi s svojo

pravljico v resnici storila.

Beli konj jo je opazoval, ko je zdrsnila med spomine. »Zakaj si skrila svojo pravljico, zakaj je ne živiš?« jo je naposled vprašal. »Oh, ljudje s katerimi sem živela, me niso želeli poslušati. Zelo sem se trudila zanje, saj če imaš ljudi rad, zanje res delaš dobre stvari. Verjemi, vse sem poskusila, garala sem in se razdajala! Izgubila sem vse, tudi svoj glas ... Ne, ne živim prave pravlji, moje pravlji ljudje ne marajo, ne potrebujejo je!« mu je povedala Sanja. Stari konj jo je gledal. Začutil je njeno krhko nežnost in mirno predanost. Konec boja! Vedel je, da se ni motil. Ona, Sanja, je prava pravljica! »Resnično delovati v dobro drugega je težka naloga, ker mnogokrat pomeni, da ne narediš nič,« je nadaljeval. »Če ostaneš brez vsega, celo brez svojega glasu, imaš pred seboj čudovito priložnost. Morda moraš poiskati povsem drug prostor, od koder boš iz sebe zmogla govoriti tako, da te bodo drugi lahko slišali.«

Njegove besede so se je globoko dotaknile. Spomnila se je dolgih senc v večernem gozdu, ki jih je videla prišite na drevesna debla in svoje lastne sence, ki se je vlekla ob njej in ji nemo sledila. Nobene možnosti več ni videla, da se ji ogne, da opravi z njo. Kako naj za sabo vlačí vso to težo? Zagledala se je v srebrnino luninega sija, v skrivnostno, magično moč, ki premika morske gladine in hkrati polni noči z veličastnim srebrnim mirom - zgolj je in deluje brez naprežanja ...

Vedela je, da jo stari konj posluša. Zazrla se je v svojo senco, prišito k nogam, in mu jo pričela opisovati.

Alojz Krivograd ml., fotografija

Razglednice

LEPOSLOVJE

POTI

Poti so se križale. Stopil sem naprej, naredil nekaj korakov po mehkem mahu, se prebil skozi borovničevje in praprot, in že sem bil na stezi, ki me je vodila iz gozda. Zagledal sem obsijano reko, ki se je leno pomikala po strugi. Iz trsja so zaprhutale race. Obstal sem. Nekaj časa sem zrl v reko in čakal, da bi se mogoče iz nje še kaj, razen rac, pognalo kvišku.

Nič ni bilo, zato sem sedel na rob travnika ter iz torbe potegnil knjigo. Po nekaj straneh branja sem zadremal. Medtem ko sem tonil v spanec, sem za hip odprl oči.

Skozi krošnjo nad menoj je mežikalo sonce. Zazdelo se mi je, da v njej vidim podobo.

Zaspal sem. Spet se mi je prikazala krošnja in podoba v njej. Zdaj sem v tej podobi prepoznal dekle, ki jo je že naslednji hip zagrnila tema.

Zbudil sem se. Bilo je že skoraj temno. Presenečen sem vstal. Zabliskalo je in skoraj istočasno je udarilo povsem blizu. Pognal sem se v gozd, ki ga je obsijal blisk in mi osvetlil pot.

Spet je tresčilo. Ulilo je. Kmalu je pričela padati toča. Pohitel sem in se spotoma oziral po zavetišču.

Pot se je izgubila. Začmokal sem po mahu, ki ni več utegnil požirati vode.

Kmalu sem našel stezo. Najbrž približno tam, kjer se mi je izmuznila. Bil sem ves premočen.

Grmenje se je oddaljevalo. Še bolj sem pohitel. Na mestu, kjer so se poti križale, sem se ustavil.

Ozrl sem se na obe strani, potem pa stopil na pot, ki je vodila naravnost.

Sklenil sem, da te poti ne bom več zapustil. Postajala je vse širša in križale so jo mnoge druge poti.

Zopet je zasijalo sonce.

Pred izhodom iz gozda sem zagledal še eno pot. Na njej je stalo dekle. Njeni lasje so bili zlati, oči kakor zvezde, obraz pa se ji je v mraku svetil kakor oprano nebo po nevihti.

Za hip sem se ozrl vanjo in z vso močjo stopil naprej. Nisem se več oziral nazaj. Kajti slutil sem, da prikazen ne bi več izginila, če bi se še enkrat ozrl.

Ko sem stopil iz gozda, je bila že trda tema.

Tisti del mene, ki se ni oziral nazaj, je bil že zdavnaj v postelji in mirno spal.

Drugi del pa je taval naprej in noč in dan iskal prave poti.

POLŠNIK

Po strmi, vijugasti cesti sem se pripeljal v ta kraj. Parkiral sem pred gostilno, v kateri sem si za tri dni rezerviral prenočišče.

Tu, v tej odmaknjeni vasici, sem se namenil spočiti od teže vsakdanjosti, nekaj prebrati in ujeti kaj navdiha za zgodbo ali novelo.

Praden sem vstopil v gostilno, sem se sprehodil do cerkve in se razgledal po vasi, ki se skorajda ni spremenila od takrat, ko sva se s prijateljem iz Trbovelj od Renk, zaselka, ki stoji ob Savi, peš napotila sem gor.

Bilo je pred več kot dvajsetimi leti. Spominjal sem se, kako sva šla najprej po stezi, ki je vodila mimo skalnega pobočja. Pripeljala naju je na cesto, po kateri sem se sedaj pripeljal.

Takrat je bila še makadamska.

Ovita v oblake prahu, ki so ga dvigali avtomobili, sva počasi, zatopljena v pogovor, prispela sem, do te gostilne in si naročila srnin golaž z brusnicami. To zadnje mi je ostalo še najbolj v spominu.

»Morda so od takrat, tam nižje, ob robu gozda, zgradili tistih nekaj hiš. To je vse,« sem pomislil in se počasi napotil nazaj proti gostilni.

Gostilničarka mi je segla v roko:

»Vi ste. Je že vse pripravljeno,« je rekla z odsotnim glasom in mi izročila ključ.

»Hvala. Prosim, kje pa je soba?« sem jo vprašal.

Z roko mi je pokazala proti stopnicam.

»Lahko grem z vami, če želite,« se je ponudila.

Prikimal sem in se ozrl po drugih gostih. Ti so večinoma stali ob šanku. Nekateri so metali pika do. Eden je sedel za mizo in z glavo, naslonjeno na roko, glasno smrčal.

Pohitel sem za gostilničarko in za seboj začutil radovednost.

Uredil sem si posteljo in si namestil stvari, potem pa se izmuznil ven na vas.

Večerilo se je.

Ustavil sem se ob robu gozda in od tam opazoval sončni zahod. Za soncem je ostalo le še nekaj zarje, ki se je razblinjala v noč.

Naslednji dan sem s koco pod roko in torbo čez ramo odšel v gozd.

Upal sem, da bom našel primeren prostor, kjer bom lahko bral in kaj zapisal v beležko.

Prav kmalu sem našel tak kraj. Sredi jase je stala cerkvica. V njeni senci sem razgrnil koco in se zleknil nanjo.

Iz torbe sem vzel knjigo. Branje me je zazibalo v spanec. Ko sem se prebudil, je bilo že čez pol-dne.

Vtaknil sem beležko in knjigo nazaj v torbo ter pohitel na kosilo. Po nekaj korakih me je pričelo srbeti po rokah. Popraskal sem se, a srbenje se ni umirilo. Zarsbelo me je še na drugih delih telesa.

Odšel sem si srajco in zagledal vse polno klo-pov, ki so še lezli ali pa so se že prijeli na kožo.

Odstranil sem jih kot ponavadi in se potem zadel njih nisem več vznemirjal.

Popoldne sem si na gostilniški terasi privoščil kavo in branje. Ostal sem tam vse do večera, ki je privabil goste prejšnjega dne.

Naslednji dan sem dolgo spal. Po kosilu pa sem spet vzel torbo in odšel skozi vas do gozda in od tam navkreber do travnatega grebena, odkoder je bil lep razgled proti Kumu.

Sedel sem na mehko gozdno travo in vzel knjigo iz torbe. Ko sem prebral nekaj strani, sem jo odložil in zamenjal z beležko. Polistal sem po praznih straneh. Potem sem se zazrl v čisto, modro nebo. Objel me je mir.

Vtaknil sem beležko in knjigo nazaj ter torbo zaprl, da bi iz nje kaj ne padlo in skalilo mir.

Prepuštil sem se miru, ki je sijal iz neba. Vse do

sončnega zahoda se nisem premaknil od tam.

Ko sem se vrnil v gostišče, se je že stemnilo.

Gostilničarka me najbrž ni opazila, ko sem ji pokimal v pozdrav in se po stopnišču naglo umaknil radovednim pogledom.

Spravil sem se v posteljo in kmalu zaspal.

Sanjal sem o travnati planjavi. Ležal sem in gledal v zvezdnato nebo. Torbo sem zalučal v temo. Nisem je več pobral.

A sem jo zdaj, ko sem se prebudil, zagledal na stolu poleg sebe.

Iz nje sem vzel pisalo in razglednico. Sedel sem na rob postelje in napisal:

»Žal so trije dnevi v tem idiličnem kraju naše dežele naglo minili. Pero mi še ni dodobra steklo in že se bliža ura odhoda.

Med potjo se bom oglasil še pri Poldetu.

S prisrčnimi pozdravi ...«

Pri zajtrku sem polistal po knjižici njihove domače, starejše pesnice Pavle Voje. Po njenih spominih v verzih. Zamikalo me je, da bi jo obiskal. Pogledal sem na uro.

»Kaj že greste?« me je vprašala gostilničarka.

Prikimal sem ji in pri sebi pomislil:

»Grem. Čimprej grem, da mi ne uide mir. Sicer bi me še zgrabilo, da bi pričel pisati.«

Alojz Krivograd ml., fotografija

Janez Žmavc

Londonski smog

LEPOSLOVJE

S štipendijo Prešernovega sklada sem novembra 1964. leta za nekaj mesecev odpotoval v London. Novim doživetjem naproti! Novim pustolovščinam duha! Osvajanjem daljnih obzorij! Predvsem pa za potešitev lakote po angleškem gledališču. Odrinil sem tja natanko po dvajsetih letih, odkar sem bil na tem velikem otoku. Obiskal sem tudi Leigh-on-Sea, mestece, kjer je bila med vojno ena od baz naših prekomorskih brigad in kjer sem do konca 1945. leta ostal kot vojak KOMANDE ODREDA JUGOSLOVENSKE ARMIJE, H. Q. YUGOSLAV ARMY UNIT (zabeleženo v moji Soldier's Service Book). Nobenega posebnega vtisa ni naredilo name. Ko da se je enkrat za vselej vtisnilo vame v podobi, kakršno hranim iz tistih časov. Prvo noč v Londonu sem prespal v velikem domu za tuje študente Y.M.C.A. (Young Men's Christian Association, za študentke W.C.A.), urejenem za sprejem ob prihodu in morebitno krajše bivanje, ki je vključevalo še zajtrk. Naslednjega dne me je moja vodička, ena od številnih prostovoljk British Councila, odpeljala k simpatični stari Francozinji, ki je oddajala sobe svojega prevelikega stanovanja blizu Earl's Court Station, postaje podzemne železnice. Tam sta bila še dva zdravnika, nedvomno na praksi s kakšno izdatno štipendijo britanskega dominiona. Eden je bil Indijec. Ker se mi zjutraj nikamor ni preveč mudilo, sem bil deležen pri zgovorni gospe še posebne pozornosti. A kaj, ko njeni slastni francoski rogljiči niso odpravili bojazni, da se bom nalezal njene angleške govornice s francoskim naglasom. V strahu za mojo brezhibno izgovarjavo mi je Dagmar, prijateljica iz Celja, zaposlena v nekem hostlu za tuje študentke, večinoma Indijke, pomagala najti sobo, pa še cenejšo, pri ta pravi Angležinji.

V Y.M.C.A. sem si za zajtrk, ki po zaslugi neznanih dobrotnikov ni bil drag, postregel z majhnimi angleškimi klobasicami, cornfleksom, čajem, pomarančno marmelado in vsakega po malo, da ne bi bilo videti preveč. Na koncu dolgega samopostrežnega pulta me je pričakala debela kasirka, in ker sem si dovolil vzeti več kruha (da bi bil preskrbljen za cel dan), me je imela bistra gospa za Nemca, pa ji je čisto rutinsko ušlo: »Mein Gott, koliko bo pojedel!« »Ne morem pomagati, sem pač lačen,« sem ji potožil po nemško kot izrezan Nemeč.

Pri Francozinji je imela moja soba pogled naravnost na ulico, pod mano je bil tipičen angleški pub. Ob poznih večernih urah jo je primahal možakar, oblečen v cotast frak in prekratke zamaš-

čene hlače, pokrit z zmečkanim polcilindrom, ko da se je vzel iz igre *Waiting for Godot* Samuela Becketta. Porival je starinski otroški voziček na velikih kolesih, na njem je pisalo *Help me to feed my seven dogs*, pomagajte mi nahraniti mojih sedem psov. Prevažal pa je gramofon na polžast lijak, ga v nedogled navijal in predvajal prastare plošče in pobiral preživnino pri otoških ljubiteljih živali. Neke noči je priletela iz puba peterica razigranih in rahlo opitih fantov, cukali so ga za škri-ce in uganjali z njim norčije, možakar pa se jim je naposled s pravo pubovsko radoživostjo pridružil. Že po nekaj hreščečih akordih je snel ploščo in jo jel lomiti, zavrtel drugo, jo prelomil in odvrigel, in tako drugo za drugo. Nazadnje so vsi skupaj zapeli in zaplesali in se podali nazaj v pub na pivo.

Hiša, kamor sem se preselil nedaleč od Earl's Court Station, je bila prava boarding-house, po staroangleško zgrajena s hodniki (nekoč lesenimi mostovži) okoli hišnega jedra, navzven pa v dveh nadstropjih posejana z ozkimi sobami. Najemnina je bila za tisti čas, ko je postajala Anglija welfare state, država blaginje, kar znosna. Tedensko štiri in pol funte. Sprejela me je bohotna landlady in me takoj o vsem podučila: ključ od sobe, ključ od hišnih vrat, tam je skupno stranišče, tam kopalnica, v kopalnici in v sobi plinsko ogrevanje na kovance. Ki pa jih ni nujno potisniti v števec do kraja. V režo ga potisneš le toliko, da sproži dotok plina, kar pa zahteva že posebno mojstrstvo. Ko se mi je to prvič zgodilo (da ne rečem posrečilo) čisto po naključju, me je obšla nepremagljiva skušnjava, da bi še večkrat izkoristil šlamparijo plinovodnega podjetja in se celo zimo zastonj grel. Pač v sveti veri, da s tem ne bom oškodoval lastnice penziona; z ogrevanjem na državne stroške bom del štipendije prihranil, recimo za koncerte v Albert Hallu. Neizkoreninjena pobalinstva iz mojega otroštva sem tokrat v kali zatrl iz čiste hvaležnosti, da sem spet v moji ljubljeni Angliji, ki mi je sredi vojne morije nudila zatočišče in po toliko letih spet vrnitev v njeno varno naročje.

Že prvo noč me je vrgla iz spanja ljubezniva pripomba hišne lastnice, da bom imel za soseda rojaka iz Jugoslavije. Ki že več let stanuje pri njej. Rojak! Že več let! V zanikrnem podnajemništvu s skupnim straniščem in kopalnico. Mračne misli so mi začele brodit po glavi. Rojak bo hotel, da se поблиže seznaniva, rojak se mi bo izpovedoval, rojak bo povsod zraven, če bom hotel ali ne, ne bom mogel nikamor brez njega, hotel bo, da poli-

tizirava! Pa sem bil ob spanec. Ugotovil sem, da imava s sosedom nekaj skupnega. Skupni balkon. Pred steklena vrata sem potisnil mizo, nanjo stol in vse, kar se je dalo premakniti.

Prvi večji pretres sem doživel v kopalnici. Od doma sem imel lepo večerno obleko, da me je potem znanka s hrvaške izpostave na BBC-ju gospa Mignon zafrkavala, če grem na sprejem. Londončani se za gledališke predstave ne oblačijo posebej, ni časa, da bi po celodnevni službi premostili velike razdalje do doma samo zato, da vržejo nase nekaj večernega. Res pa je tudi, da obisk gledališča že dolgo ni bil več shajališče za poštirkane in blazirane snobe (ki pa nikoli niso mogli izriniti na cesto gledališča žejne raje). Vojni in povojni čas je za vselej pometel s kreiranjem noblesse oblige.

Imel sem torej gala obleko in štiri kot sneg bele najlonske srajce, ki bi se jih dalo najhitreje in najlaže oprati. Londonski smog je vsako že po dveh dneh temeljito umazal. Tako me je čakala zehata redno vsako soboto. Na srečo hiša ni bila preveč obljudena. Zaklenil sem se v kopalnico in v miru podrgnil ovratnike in manšete, potem pa obešal srajco za srajco na vrv (še iz skavtskih časov obvezni del moje prtljage), napeto od kavla na vratih do debele dimne cevi na plinski peči. Ko sem obešil zadnjo srajco, da bi voda odcurljala, se je pod naraslo težo cev izpulila iz peči in vse skupaj je strmoglavilo z obešalniki vred v kopalno kad, saj pa so se kot v kakšnem vulkanskem izbruhu usule na sveže oprane srajce. Obupu, da bom moral vse jovo na novo, se je pridružilo še trkanje na vrata. Že drugič. Prej mu v šumenju vode nisem odgovoril, saj je moral slišati, da je kopalnica zasedena. Na mojo, na slovenskem zelniku zraslo angleščino, mi je motilec godrnjaje odgovoril v razločni slovenščini. Tako me je odkril.

Porinil sem debelo cev nazaj v peč in mrzlično, z največjo naglico posipal srajce z detergentom (od doma, varčno naj bi mi služil do konca študija), jih še enkrat mencal in splakoval, zavil v brisačo in v teku odnesel v sobo, se zaklenil in postavil pred vrata, pred nov problem. Ko sem se razgledal, sem vrv napel od balkonskih vrat do prečke v veliki prostorni omari. Če sem prej za las ušel vsiljivcu, pa je moral vrag poslati za mano še en urok. Srajce sem obešal na vrv, na tla pogrnil brisačo, da je voda kapljala nanjo in se lepo pivnala. Ko sem obesil zadnjo, je vrv pod težo potegnila odprto korpulentno omaro brez nog, postavljeno na gladek piedestal, da se je s truščem prevrnila name. Nič se mi ni zgodilo. Bil pa sem ujet. Živ pokopan. Bolj kot to, kako bom prilezel ven, me je skrbelo, da me bojo zdaj zasačili še pri prekomerni porabi vode (Zakaj pa imamo laundry, poceni javno pralnico?!). Nihče se ni oglasil. Preklicana sosedska mrha je bila bržčas že v kopalnici in se

veselo prhala. Kako sem se rešil, še danes komaj vem. Verjetno sem sebe kot zagozdo zabijal pod herkulsko omaro in jo za ceno tveganja, da me preščipne, postopno dvigoval in se prerinil na plano. Kožo sem imel pošteno odrgnjeno in opraskano. Rešil sem se pa le sam, brez tuje pomoči. Orjaško omaro sem pustil na tleh, dokler se mokrota ni posušila. Perilo sem obesil na balkonska vrata, da me je ponoči strašilo kot duhovi v srajcah. Potem pa sem obvestil landlady, da se je omara sama prevrnila. Čudili so se in strmeli, saj je stala tam že od pamtiveka, ne da bi koga ogrožala. Spravili so jo spet pokonci in pričvrstili na podstavek. Jaz pa sem v njej še naprej sušil srajce in polagal pod nje brisačo in gore papirja. Le vrvi nisem več napenjal zunaj njenega dometa.

V naslednjih dneh sem bil sam sebi vzorčen primer, kako človek tone v stvar, ki si je ne želi, pa vendarle dopusti, da se mu razrase v neustavljivo grozljivo. Naravnost iskati sem začel svojega izziivalca, se mu nastavljal pred kopalnico, v hojo sem potisnil vso svojo težo, da je odmevalo od vrat do vrat. Pa ga ni bilo na spregled. Se je potuhnil, čaka na primeren trenutek, ko bom zanesljivo sam in nemočen, nepripravljen, neoborožen! Nelagodje, jeza, strah, vse se je pomešalo v jalovo prežvekovanje – a mi je tega treba! A mi je treba te mučne duševne prtljage! Tesnoba in strah sta nezadržno napredovala v mržnjo, to te čaka na koncu, tako to gre, če si ne znaš drugače pomagati. Krivdo za vse, kar mi je in še bo naredil, za vse, kar mi je šlo tiste dni narobe, sem valil na svojega soseda. Treba je pač prignati stvari do kraja, in takrat si rečeš, tako ne gre več naprej. Ne gre, nemudoma se moraš soočiti z vso resnico.

In tako je prišel tudi ta težko pričakovani dan. Na mračnem hodniku mi je prišel naproti in me takoj nagovoril, ko da sva že stara znanca. Napenjal sem oči, da bi si za drugič vtisnil njegov obraz v spomin, a je že sproti plahnel in zbledel. Očitno je, da ima strah svojega malarja, ki nenehno prireja hrano za svoj obstoj. Nekaj olajšanja pa je le bilo in to sprostitev bo treba negovati, postaviti v bran človeškim vrednotam kot so sočutje, ljubezen do bližnjega, do slovenskega. Razkropilo nas je vsekrižem po svetu, držati moramo skupaj. Moj sosed je bil prezgodaj ostarel petdesetletnik. Povedal mi je, da dela v nekem skladišču (Ugledal sem ga, kako kot mravlja prenaša težke tovore od jutra do večera, privid iz Dickensovih časov.). Popolnoma nebogljen, vsega usmiljenja vreden človek. V isti sapi pa je vedel povedati, da bo Jugoslavijo že v enem letu vzel hudič. Razpolagal je z verodostojnimi podatki, o katerih se meni še sanjalo ni. Na koncu pa me je povabil, ker je bila drugi dan nedelja, naj se udeležim svete maše, ki jo bo daroval naš človek. Razšla sva se z običajnim pozdravom

in nikoli več se nisva videla. Moj urnik se pač ni ujemal z njegovim.

A kar enkrat hudič zaseje, nobena sila več ne izpuli. Če mu že nisem ravno obljubil, da pridem, pa tudi odklonil nisem. Ponoči so se prikazni vrnile. Če ne pridem k maši, me bojo dali na seznam simpatizerjev komunistične ureditve doma ali me imeli že kar za njihovega eksponenta v tujini. Zasedovanje se bo nadaljevalo. Videl sem se že med njimi, kako klonem. Vrnil bom štipendijo Prešernovemu skladu, poslal pismo domačim, da me ne bo več nazaj, zapustil službo, obesil kariero na klin, razočaral prijatelje, izdal domovino (kar je itak relativen pojem, tukaj bojo navdušeni). Kaj pa bom rekel ljubeznivi, lepi in meni še posebej naklonjeni gospe Jane Nickolas na British Councilu, ki mi je pošiljala vstopnice za najboljše predstave, uredila srečanja s slavnim gledališkim teatrologom Martinom Esslinom in velikim irskim igralcem Patrickom Mageejem, pri katerem sem bil potem doma kuhan in pečen? Naj jo vodim za nos, dokler ne porabim vsega denarja, tudi tistega, ki mi ga je namenil Britanski svet kot ukaželnemu štipendistu mednarodno priznane države? Me bojo znanci v slovenski sekciji na BBC-ju še sprejeli in mi omogočili radijske nastope v slovenskem jeziku (v katerih sem si najprej drznil podvomiti v samega *Othella* Laurencu Oliviera, v njegovo do potankosti izdelano študijo zamorca, od hoje do kretenj in glasu, ki pa je s svojo izjemno ekshibicijo izničil dramski naboj lika) ter mi izplačevali bajne honorarje, s katerimi sem si pri priči za cel mesec podaljšal Anglijo!? Nikoli ne bom čez nekaj let srečal Francija Križaja. Nikoli ne bom videl sina Andreja odraščati. Nikoli več ne bom deležen blagodatni Lojzki kuhinje, njenih pikantnih prikuh iz bučk in še drugače okusno pripravljenih, slastnih kole-rab in ohrovta, gobovih rižot in fizioloških juh. In vojne ko zakleto zame še vedno ne bo konec.

Pa tudi nočne more so se počasi utrudile in me zapustile. Londonski smog! Ostal je le še londonski smog. Poskus, da bi ga slovenili s smodom, najbrž ni najbolj smiseln. Kaj pa si lahko predstavljamo pod »londonskim smodom«? Londonski smog, ki mu ljubljanska megla niti do kolen ne seže, pove natančno tisto, kar pod tem razumemo. Ne vem, kako je danes tam, ampak takrat se je znal londonski smog zgostiti do take mere, da je mejilo že na katastrofo. Ko so postopno opuščali kurjavo na premog in ga obvezno nadomeščali s plinskim ogrevanjem, se je takoj poznalo in le redkokdaj se ga je še nakopičilo na klaftrine in na tone.

Neke noči, ko sem se vračal iz gledališča, se me je pošteno lotil. Ko stopim iz postaje Earl's Court, se postavi pred mano kakor zid gosta megla. Še dvakrat se vrnem v notranjščino, da bi se iz nje orientiral, v katero smer naj jo sploh mahnem. Svetim

si z baterijo, snop luči se lomi, razblinja, ne doseže tal, nobenega oprijemljivega kandelabra ali robnika na pločniku ne zazna. Hočem se vrniti, ne najdem več poti nazaj. Zašel sem. Na nekem križišču sem zašel. Sučem se v krogu. Ura je polnoč. Po vojni, se še spominjam, so ob tej uri pogasili vse luči na cestah. Zdaj jih tudi ni, saj svetijo le same sebi, nekaj belila vržejo tja zgoraj nad mojo glavo in še bolj begajo kot pomagajo. Nikjer žive duše, da bi povprašal za pot, Londončani imajo zanesljivo kakšne pripomočke, kakšen šesti čut, da se znajdejo v taki temi. Strah me je naglodal do kosti, ko se nenadoma, skoraj neslišno pojavi ob meni visok mlad možki. Za hip se ustavim, potem pa podrsavam naprej, kri mi ledeni, pot me obliva, najbrž je takoj ugotovil, kako je z mano, pa prostodušno reče: »I won't bother you.«

I won't bother you! Kakšno olajšanje, ne bo me nadlegoval. Že naslednji hip bi me lahko zgrabil za vrat in mi obrnil žep. Nasproti mu pridem s popolnim zaupanjem, povem mu, kam grem. Nekaj časa hodi ob meni in upočasni korak, potem pa me zapusti in pove, da sem tu doma. Hvaležno se mu zahvalim, prepuščen spet samemu sebi. Baterija se je že skoraj iztrošila, oči predajo komando tipu in sluhu, plazim se ob cementnih zaščitnih prekladah in ograjah, ki varujejo zidove hiš, da bi otipal prava vrata in pravo ključavnico za moj ključ. Minila je cela ura, ko končno naravnost vlomim v ta pravo hišo in se napol mrtev zgrudim na posteljo. Tako je postal tisto zimo moj edini resnični sovražnik *londonski smog*.

Pesmi iz tujine

Pesmi

*beli potniki v daljavo
položil sem jih v okenski okvir
zdaj so že daleč
čez morje spremlja jih večer
in meni so ostale le luči predmestja.*

*Lesena hiša na obali
skoz špranje njenih sten
Kitajkine oči
Ogromna črna ladja
jih kot hobotnica teži.*

(Leigh-on-Sea, 1945)

P.S. Čez štiri leta sem bil že spet tam. Leta 1968 je prišlo do kulturne izmenjave med Great Britain in Slovenijo. Ker so se v Društvu slovenskih pisateljev prepirali in se niso mogli zediniti, kdo naj gre, se je republiški sekretar za kulturo Tomo Martelanc odločil, da naj gre kar Žmavc. Edini je v Celju in ne bo povzročal hude krvi. Predstavljajte si, kako so obstrmeli na londonskem British Councilu. Tudi sam sem se znašel v precejšnji zadregi in jim nisem znal pojasniti, da zagotovo nisem pomota in

da tam, od koder prihajam, nisem edini. Privlekel sem iz torbe pristno domačo slivovko in namah je bilo vse na nogah. Lepa gospa Jane Nickolas, ki mi je bila že od nekdaj naklonjena, je kot nadangel Gabriel letela od sobe do sobe in veselo oznanjala mojo vrnitev. Pojavil sem se kot kakšna Aphrodite Anadyomene, rojen ne iz morskih pen, marveč iz pravega balkanskega šnopsa. Naslednjih deset dni, kolikor je trajala ta meddržavna izmenjava, so me razvajali z izbranim kulturnim programom in vabili na kosila in večerje.

Na povabilo upokojenega direktorja Britanskega sveta v Beogradu in njegove simpatične soproge sem si tako ogledal neko Osbornovo dramo (*Hotel Amsterdam*, če se ne motim), strašansko slabo uprizorjeno. Na predstavi je soproga, ki se je posadila med naju, nenadoma zaspala. Spanje je bilo resnično globoko in podkrepljeno z glasnim smrčanjem, ki je daleč naokrog zagotavljalo, da ne misli odnehati. Kljub temu da sem se kar strinjal z njeno pravico do zasebnosti in posledično do upora zoper slabo igro, pa sem le potuhnjeno škilil na vse strani, kdaj bo komu postalo očitno nerodno. Nihče se ni zganil, nihče iz ozadja zašepetal ššš. Vratovi so se še bolj utrdili v togi drži in vztrajali v spodobni zbranosti do prvega odmora. Potem ko je gospod vljudno prebudil gospo soprogo, je v gledališkem foyerju nasmejano dejal: »Igra je tako dolgočasna, da je celo moja žena zaspala.« Po predstavi me je povabil v francosko restavracijo na večerjo. Z jedilnim listom v roki sem se potrudil, da bi naredil vtis svetovljana, pa sem si naročil biftek à la Rossini. Ko sem v lepo opečeno meso zarinil vilice in nož, da bi ga razkosal, se je iz napol surovega rossinija ulila cela mlaka krvi. Če se spomnim, kako sem goltal in prežvekoval to kuharsko iznajdbo, mi je še danes slabo.

V Stratford upon Avonu, Shakespearovem rojstnem kraju, sem si lahko poleg vrhunskih uprizoritev ogledal še moderno knjižnico, posvečeno spominu tega velikega dramatika. V njej so shranjene vse angleške izdaje njegovih del, pa tudi kompletni prevodi, kar jih je kdaj izšlo po celem svetu. Ravnateljica me je prisrčno sprejela in mi razkazala vse od kraja. Seveda sem ji z zanimanjem sledil, saj sem kot nekdanji knjižničar Študijske knjižnice v Celju nekaj vedel o tem, kako je treba knjižni fond hraniti in čuvati. Čakalo me je presenečenje. Na mizi mi je pripravila najnovejšo slovensko izdajo Shakespeara, ki jo je pravkar prejela kot dar ravnatelja Študijske knjižnice v Mariboru dr. Bruna Hartmana. Prosila me je, naj jim knjige katalogiziram, saj jim je zbiranje podatkov iz slovenščine delalo nemalo preglavic. Dela sem se z veseljem lotil. In tako sva zdaj skupaj z Brunom Hartmanom lepo zapisana in shranjena v Shakespeare Memorial Centru. Na koncu mi je rav-

nateljica pokazala še znamenitost pod velikim steklenim zvonom. Švicarsko uro, ki je ni treba navijati ne vstavljati vanjo baterije ali še kako drugače z mehanskimi posegi poganjati. Na svetu sta samo dva primerka in kažeta astronomsko točen čas. S pitijso skrivnostnim smehljajem me je postavila pred preizkušnjo: ali bom uganil, na kakšen pogon se vrtil? Štel sem od ena do tri. Na eno sam takoj izključil gibanje temperaturnih razlik, saj so prostori leto in dan pod enako temperaturo in tudi vlaga je nadzorovana. Kaj pa valovanje zraka ob mimo-hodu obiskovalcev? To sem kajpak bleknil in mi je bilo takoj žal. Ravnateljica je navdušeno odkimala. Sledil je dolg premolk. Pod tri sem že obupaval, ko me obide genialna zamisel. Perpetuum mobile! Tega seveda nisem rekel na glas, pa sem raje razširil roke in se vdal. Zmagovalka v tem ugankarskem turnirju mi končno zaupa skrivnost: uro poganja menjava zračnega tlaka! Občutljivi instrumenti v njej zaznajo že najmanjši premik v ozračju. Vendar se nisem dal takoj odgnati. Spotoma sem razmišljal: kaj pa če je cel mesec, dva meseca lepo vreme in nikjer nobenega oblaka?! Skrivnosti ne prideš do dna. Zato pa je skrivnost.

Dokler si mlad, moraš po svetu. Na stara leta ti zadostuje domače dvorišče. Menda je Ciril Kosmač povedal, da najde na svojem dvorišču cel svet in da mu zatorej ni treba drugam. Tudi meni zdaj ni treba. In vendar sem bil tam. Ko sem lahko še z odprtim srcem in glavo, ki se še ni utrudila od večnih iskanj, sprejemal marsikaj, kar je bilo takrat (in verjamem, da je še danes) spoznano kot odkritje in čudežno razodetje, doživetje, ki me bo vse življenje spremljalo. Videl sem nepozabne uprizoritve Pinterja in Becketta, tako da lahko ob vsakem času in za vse čase vem, ali sta recimo Pinterjeva *Zabava za rojstni dan* in Beckettova *Konec igre*, uprizorjeni pred kratkim pri nas, ujeli tisto, kar je bilo in je še bistvo dramskega snovanja obeh avtorjev. Kriterije, ki sem jih tako izpilil, sem skušal s pridom uporabiti pri vrednotenju še na kakem drugem področju ustvarjalnosti. Zgodilo pa se mi je tudi tole. Komaj sem čakal, da se srečam z mojimi francoskimi impresionisti. Doma sem si nagrabil lep kup literature, da bi jih pred odhodom na tuje še enkrat temeljito preštudiral. Ko pa sem obiskal londonski galeriji Tate in Nacionalno, sem se ob vseh Manetih, Monetih, Renoirih pa še Corotih in Cézannih in van Goghih ustavil pred Pissarrojem, pred njegovim pouličnim vrvežem sredi mestnih hiš in alej. Solze so me oblile, moral sem sestiti na usnjen kanape, obiskovalci so obzirno hodili mimo mene ... Čeprav sem nekaj že vedel o predhodnikih impresionistov, pa do tistega trenutka nisem vedel, da je bil moja največja ljubezen Pissarro. Tako zdaj posedam na domačem dvorišču in se predajam minulim ljubeznim.

MIMOHODI

LEPOSLOVJE

Navajen hribovske samote in reznega zraka, sem v zdravstvenem domu postajal vedno bolj živčen. Tu je hodnik vonjal po čistilih in nagnetenih ljudeh, nekje se je drl otrok, pred rentgenom je na vozičku brlel polživ starec in strmel v nekakšno večnost. V vrsti čakajočih pred ambulanto je bil najglasnejši krajevni prvak v jemanju tablet; vsak dan jih vzame šest vrst in si mora natančno zapomniti, kdaj katero. Debeluhinja s sladkorno je gostobesedila, da bi že zdavnaj morala shujšati za deset kilogramov, a ne gre, ker prerada je. Sicer so eni z užitkom napihovali svoje tegobice, drugi so jih molče tlačili vase.

Meni naj bi zdravnik čez poldrugo uro končno razodel, ali je moj tumor zločest ali blag. Z občasnimi bolečinami vred sta se mi upanje in strah kot aprilsko vreme spreminjala vse od takrat, ko so mi vzeli vzorec tkiva in ga poslali na raziskavo. V morastih dneh, ko sem čakal na izvid, sem odkril, da pri svojih petinšestdesetih postajam otročji: gledal sem oblake, ptice in drevje ter se brez uspeha trudil, da ne bi mislil na najslabše.

Nenadoma nisem več zdržal med klepetavimi polbolniki, zato sem jo pobral v bližnji park. Zelenje naj bi mi pomagalo iz tesnobe, pa globoko dihanje in pogled na zdrave ljudi.

Blizu spomenika padlim 1941–1945 je šumel vodometa in dva trinajstletnika sta namakala bose noge v bazenček ter sanjarila o morju. Z nagnoja so se povešali cvetovi v dolgih zelenih kitah in močno dišali.

Sedel sem na bližnjo klop in kljub soncu me je

znova stisnilo vprašanje, kakšen bo izvid. Parkovno grmičje ni moglo skriti betona in stekla bližnjih stanovanjskih blokov in trgovin, mimo so venomer hodili ljudje, zato se ni dalo utišati misli.

Svojo tesnobo sem glasno sopel iz sebe, v nastalo praznino pa sem začel tlačiti vse minutne obraze in dopustniško pisane cape, ki so mi štorkljale naproti. Hlatal sem po ničpovednih prizorih okrog sebe in se basal z njimi kot požrešen otrok s sladkarijami.

Pred bližnjim semaforom se je nabrala skupnica ljudi ter mirno strmela v rdečo luč. Ovcje potrpežljivo so čakali, in ko se je zasvetila zelena, so stopili na zebro. Prehod se je izpraznil, vendar od nikoder ni pripeljal noben avtomobil. Samo semafor je spet preklopil na rdečo in na nasprotni strani ceste se je začela zbirati druga gruča ter molče boljščala sem čez. Dolgčas.

Takrat je pridrsal mimo nekaj letoviščar v kriče rdečih hlačah in lila srajci, ki sploh ni opazil, da se vzorca na njegovih oblačilih nenehno bijeta med seboj. Za njim je pridrobila nakupovalka v temno modrih hlačah in živo oranžni bluzi z velikim cekarjem v rokah.

Potem so se mi pojavljali v vidnem polju in spet izginjali iz njega: široko opletajoč debeluh v bermuda hlačah in turkizni rožasti srajci, ženska s konjskim repom dolgih plavih las, hitra upokojenka, ostrizena na sivolasega fanta, v rdeči bluzi in črnih hlačah je kot vojak ena-dva, ena-dva primahala mimo tridesetletnica.

Alojz Krivograd ml., fotografija

Tedaj je iz nasprotne strani pridišal svež kruh z mlekomo, zrak pa je nabrekli od vonja po narezanih salamah in polne steklenice so vabljivo zazvenele. Moški in ženske so kot za stavo začeli tovoriti natlačeno polne torbe, mreže in vrečke. Same slastne surovine za hitre malice in družinska kosila; hrana in pijača za sprotno lakoto, a tudi že zaloge za nedeljska nažiranja in nalivanja nevidnih omizij.

Sredi ploščadi sta si segla v roke trebušnik in plešec ter rekla, da sta pač nekaj rekla:

»Živijo!«

»Dober dan! Kako je kaj?«

»Gre, gre. Pa ti?«

»Bo. Kar dobro je.«

»Greva na pir?«

»Veš, da nimam časa.«

In jima je zmanjkalo besed:

»V redu, a ne?«

»Pa ja, adijo. Drž' se!«

Siv golob z žametno zeleno glavico je pristopicljal do moje klopi vprašat za drobtine.

Neka mamica je brez uspeha poskušala krotiti svoje tri drobižke, ki so plezali in kobacali po sosednji klopi in pod njo ter ves čas prepevali nekaj »cin cin«. Vsi svetlolasi, vsi enako oblečeni, deklica in dva dečka.

Mimo je priškripal resen fantek na rumenem trikolesu. Njegova mama v belih hlačah in črni bluzi je peljala voziček z jokajočim dojenčkom, ki mu je bilo ime Katarinca.

Nato so se vsi trije svetlolaški navdušeno zaleteli v prihajajočega kratkohlačnega očka ter se začeli obešati nanj.

Ljudje mojih trenutkov pa so hodili kar naprej, ena vrsta z leve proti desni, druga v obratni smeri nazaj. In pomislil sem, da nikoli več ne bom videl ženske

z zaganjajočo se hojo v napetih kavbojkah in pleteni jopi, ne fanta, ki je v okornem teku klopotal z natikači, ne počasi zibajoče se starejše ženske v dolgi roza obleki z rdeče pobarvanimi lasmi.

Slaven zdravnik brezbožnik je za vse nas, ki se do brezdiha bojimo smrti, izumil enkratno tolažbo:

»Saj bo hitro konec, saj ne bo nič bolelo.«

Moje čakanje se je izteklo in počasi sem se vrnil v zdravstveni dom. Ker sem še vedno do potankosti beležil prizore okoli sebe, sem se zastrmel v nosečnico.

Velika in težka petintridesetletnica je imela močno izbočen trebuh, bila je rahlo nagnjena nazaj ter je široko in varno prestavljala noge. Tako se je razlikovala od čakajočih bolnikov, da je na mah pritegnila vse poglede. Klepet je potihnil, ona pa je počasi odšla mimo, resna, mirna in prijazna. Nič ni bila bolna, samo na pregled je prišla, po potrditev, da je njen otrok zdrav.

Nedolgo zatem se je pojavila druga, mlajša, manj težka, a nedvomno tudi ona noseča. Ta se je blaženo nasmihala, ker se ji je ves svet zdel lep in bi zato najraje vsakomur podarila košček svoje sreče.

Ura nosečnic pa se je šele začela, saj se je zdelo, kakor da so bile prav tega dne naročene za pregled od blizu in daleč. Vse so čudno zamaknjeno gledale navznoter in prisluškovale vase, kakor da se tiho pogovarjajo z bitjeci, ki jih čutijo v sebi. Tudi smehljale so se jim. To je bil čisto posebne vrste smeh, nem, obrnjen globoko v telo, a poln veselja in poguma.

Začudeno sem spoznal, da je mimohod teh tihih nosečnic odnesel s seboj vse majhne in velike strahove, nakopičene v tem prostoru, bolniško čenčanje in mojo tesnobo. Samogibno smo se za hip vsi priklonili temu sprevedu novega rodu, ki nas bo kmalu zamenjal in nadomestil. Te ženske pa kakor da so nam nevede podarile nekaj dolgih minut zmodritve in miru.

Alojz Krivograd ml., fotografija

Neznanka

LEPOSLOVJE

Pa kako ti je šla s tisto pičko!

Moraš kar znoret!

Tri dni sem spal nemirno!

Tri dni sploh nisem spal!

Sonce je postalo sram.

Ni vrag - to se ne da ponoviti.

Tako iti s tisto pičko! Nenormalno.

Nobena fata morgana ni tako slastna! Ni take morgane! Kaj fata!

Takole hoditi s pičko po svetu in se nič bati! Glasbenica mora biti.

In brez orožnega lista!

V takih primerih človek otrpne in žalostno napolni akustični prostor:

- Zakaj nisem otrok! Še vedno bi mislil, da ga imam samo za lulanje in potešena bi bila moja duša.

Ne. Ukvarja se s sociologijo.

Ti bom dal jaz! Taka pička se nikoli ne bo ukvarjala s sociologijo! Pisateljica je. Stoprocentno je, da znaš pisati, če hodiš po svetu tako kot moja plavalaska.

Sploh je plavalaska? Ni važno. Ni važna barva las. Nič ni večno. Od vsega najmanj barva las pri dekletih. In pri ženskah. In aženskah.

Mislím, da bom končno znoret. Pri svojih letih si pa to že lahko privoščim. Malo znoretí, tako ... mislim ...

Ne bi samo gledal, če bi znoret, rekel bi ji:

- Ti dekle, ki mi ne pustiš spati, ti dekle, ki si kupila to in ono (pogled v košarico, seveda), ti, ki tako migaš z zadnjico, kaj bi bilo, povej, če bi se midva enkrat dala dol? Reč je seveda čisto lahko ponoviti. Sploh ima smisel, da še živim, če mi daš košarico? Daj sem! Ti jo nesem do blagajne.

Ona bi rekla, češ, če nočeš košarice, pa ti je ne dam.

Ampak jaz še nisem nor. Ne pustijo mi biti nor. Ne morem tako ogovoriti neznanke! Bi mislila, da sem nor! Ne moreš ji potem več dopovedati, da sem nor ravno toliko kot drugi. Le da malo bolj.

In nikdar ne bo pomislila, da si klestil take, ker si predržen. Zadet od sonca, trave in njene ritke. Ali pa te je zgolj goli obup silil v to!

Moral bom spet prebrati Adlerja, poklepetati z njim. Vem, da se bo pri besedi pička zaprl sam vase. Kako mu pa naj drugače povem, kar vidim in čutim, kot: pa kako ti je šla s tisto pičko! Bolj univerzalno ni mogoče!

Ampak moja glava.

Ja, glava!

Me bo do smrti bolela.

Če jo le še enkrat vidim v tistih hlačah!

Prah si nasipljem v oči. Senenega!

Tvojo pamet in moje izkustvo združiti ne pomeni

nujno tudi dati se dol!

Kemija je kemija, fizika fizika in jajce ni jajcevec.

Ne pomeni nujno, pač pa prevlada prepričanje, da moraš pasti name ali podme v tem ali drugem življenju. Padem pa lahko tudi jaz. Ali oba.

Poznam mesto pod smrekami in med njimi. Mesto za neznanke. Doslej sem posedal sam. Mesto je osamljeno, zato tam sedim osamljen. Ko se spotaknem ob korenino, začnem razmišljati o spotakljivem.

Zgraža se nesnaga ljudska nad spotakljivim, pa ne ve nič. Ne ve, da je spotakljivost dinamo našega planeta! Daj jim žabice, naj plešejo račke! Požrli bojo žabice! Čim se ga napijejo. Osli.

V Oslu še nisem bil, lahko pa greva skupaj. Jutri še ne. Moram nahraniti zajce. Naredim dober ragu. Zajčji. Ali kurjega. Ampak ne kuham.

Če ne bi tako migala, bi zbral moči in smisel za kompozicijo. Skuhal bi si kompot. Tako pa žrem kekse in se debelim. Imam že 62 kil. Postal bom kot Goering. *Diz's!* Mi je bilo treba hoditi v trgovino.

Moral bom vsaj malo znoretí, preden grem spet vanjo. In se srečam s Tanjo. Če ji je ime Tanja ... Če ne, pa z Vanjo. Vanjo se ne smem zaleteti. Bi mislila, da sem pepec. Brano prav ali nazaj.

Kaj če sploh ni Vanja! Možno. Kaj če sem si vse to samo izmislil? Če ni Tanja pa ni Vanja, je mogoče Anja? Dialektična in drastična zabloda!

Franja? Ne, Franja zagotovo ni! Melanija? Ne more biti melanholična in tako trepetati v vetru! Je zardela? Sem zardel jaz? Ne spuščajmo se v podrobnosti! Jaz ne zardevam. To ni v moji naturi. Albanija! Kaj je z njo? To je država.

Nekje.

Ona pa tu pred mano. A jaz ne vem imena! Če bi ga povedala, bi takoj vedel! Najbolj verjetno ne bi rekla:

- Cirila.

Ali Matilda. Kličí me Tilka!

Hortenzija - mala verjetnost.

Treba se bo odločiti! Kaj zdaj? Nevenka nisi, to vem, Alenka še manj. Andreja? Kje pa! Ušesa stavim. Moje bogastvo. Si Karmen? Minka že ne. Vlasta? Preveč svetel tip ženske za Vlasto. Stopetodstotno nisi Damjana. Irma? Brigita? Đizs. Toliko imen! Če te takole pogledam ... kje je moja intuicija? Pozabil sem jo doma! Oprosti, Katarina! Pozabil sem jo doma. Sonce sije tudi brez nje!

Greva? Pobrkat malo po najinem prostem času. Zaigral ti bom pesem. Zapel, mislim. Zaigral tudi. Oboje. Če imaš živce.

Povedala mi boš, kaj misliš o razvoju ptičev od arhaika do aluvija, v katerem smo zdaj. Lahko pa si boš samo nataknila moj klobuk. Mogoče ti ujameš

kresničko.

Jo položim na oltar. Blizu popka.

Kresničke ginevajo. Poletje mine. Doslej je še vedno.

Zrasla mi bo brada. Hvala bogu, da mi ne raste tudi nos! Glava mi je prav. Kot je prav lepi neznanki, ki je neznanka samo po naključju.

Če bi vedel njeno ime! Ha!

Puding

- Oprosti, Jelka. Jaz sem samo en ubog mizerni prašič. Saj te lahko tikam?

- No! Nisva na gala predstavi.

- Jaz sem prašič.

- Strižem z ušesi.

- Ubog in mizeren.

- Nisem ptič in nič ne sodim. Nimam sorodstva v Salomonovi dinastiji.

- Jelka! Saj te lahko tikam ...

- Lahko samo še letiš skozi zaprta vrata, če boš tečen.

- Res. Sam sem. Čisto sam. Tu in tam me kdo obišče. Ampak sam sem.

- Ne moreš spati?

- Spim že, spim. Ampak sam. Vprašal bi te nekaj, a se bojim, da boš rekla, da sem prašič.

- Eeej, Feliks! Me res ne poznaš?

- Ne še.

- Jaz sem. Jelka. Tvoja prijateljica! Se me ne spomniš?

- Seveda vem, kdo si. Ampak ne poznam še te. Rad bi te spoznal.

- Saj me poznaš! Jelka sem. Tista iz bistroja! Se ne spomniš? Preveč se zadevaš! Čipi ti crkujejo. Poznam tvoja otroka!

- Res!? Jaz ne vem, kako se bosta razvijala. Ne poznam ju dovolj.

- Nihče ne ve. Nejc in Drejka, ne?

- Kako pa veš?

- Če sem se pa igrala z njima. Za staro leto!

- Aja! Saj res! Takrat sem te srečal drugič. Imela si moder pulover in roza hlače.

- Ne vem. Znabiti. Mogoče pa res ...

- Poznam te kot svoj žep. Jelka, saj te lahko ti...

- Vrata so od Jelovice. Menda iz hrasta.

- Hrast bo, ja. Jaz se ne spoznam na les. Ampak to je zagotovo hrast. Kaj pa naj bi bilo drugega? Smreka? Ne. Češnja? Ne. Tisa? Ne. Hrast je. Doma imam orehe! Pridi k meni. Na orehe.

- Najboljši so v potici.

- Takih pa nimam. So v lupini. Orehovi. Greš?

Dosti jih imam. Lahko jih žreva celo noč.

- Kam naj grem?

- K meni! Saj me poznaš! In jaz poznam tebe! Jaz sem sam. Orehe pa imam.

- Ne smem jesti orehov!

- Pizdo! Oprosti. Ampak jaz imam orehe! Kaj pa lešnike? Lešnike ješ? Arašide? Čips? Kekse? Puding?

- Vse v obratnem vrstnem redu.

- Puding keksi čips arašidi lešniki? In malo čokolade?

- Mljask!

- Greš?

- Kam?

- K meni.

- K tebi? Ne morem. Delam.

- Kaj delaš?

- Nič. V službi sem.

- Aha. Kdaj nehaš? Jaz sem sam. Sam spim. Jem orehe. Sploh jih ne jem. Sem len. Sem komod. Sem zadet. Sem vse, kar moraš biti, če hočeš biti sam! Komunikacija fuč. Kdaj nehaš?

- Nehaj s tem! S tabo naj bi šla? Kdo pa si, pesticid, da bi šla s tabo?

- Feliks.

- Čudno ime, Feliks, za nekoga, ki me vabi k sebi domov. In to samo zato, ker je sam! Česa vse si ne izmisliš!

- Dober puding kuham.

- Ti kar kuhaj! Kako si pa našel mene, da bom delila tvojo samoto?

- Hm! Kako? Tako.

- Kako si drzneš stopati v moj svet! Prašičke sicer maram, a tiste s štirimi tacami. Ampak prašič s takim ksihtom kot je tvoj!?

- Zvodenel sem. Pijem samo vodo. Včasih sok. Ljubim te! Če greš k meni! Tudi drugače.

- No, kaj še?

- Dajva se dol.

- Kam?

- Dol!

- Fukal bi me rad?

- Ja.

- Ravno mene?

- Tebi govorim, ja!

- Kdo pa sem jaz, da bi vtikal vame tisto reč?

- Jelka! Moja otroka poznaš!

- Nejca in Drejko.

- No! Vidiš? Če se dava dol, krščanstvo ne bo propadlo. To je sicer škoda, ampak ... potem lahko ponoviva. Če ne bova trpela, jasno.

- Kdo pa sem jaz, da se tako pogovarjaš z mano?

- Prijateljica. In končno - ni nujno, da sploh kdo ve! Ni treba povedati mami. Samo pridi!

- Imaš puding?

- Kupim ga.

- Najprej ga kupi.

- Potem pa si boš premislila.

- Ne poznaš me. Pazi se me!

- Malo se že. Uživam med. Med, mah, medenica in muca. Štirje M, ki povzročijo ugodje.

- Najprej kupi puding! En P, ki povzroči ugodje. Povej, kmet, kaj mi lahko nudiš?

- Orgon! Energijo iz orgazma. Veselje. Toplokrvnost. Radost v razvoju dogodkov. Zdaj sem sam.

Imam načrt. Ampak v načrtu sta dva. Urediti si morava tako, da bo mehko. Ne preveč, seve! Udobno in vzpodbudno. Potem lahko vsak dan. Zdrava bova kot Adam in Eva.

- Kaj pa, če pride vrag?
- Ne bo ga! Vrag nima kaj iskati v najini postelji.

Imam dva jogija. Vrag ne spi na jogiju.

- Heeej! Pa ti misliš resno!
- Ne ne, zagotovo ne spi. Na jogiju.
- Seksal bi z mano! Mama! In to kar tako!
- Hej! Kaj delaš tak halo? To je samo alternativa.

Trenutku. Ki je neprijeten. Ki te potiska v depresijo. Zato je tak trenutek treba pokončati. Ali boš žive-la z mano ali pa pustila, da te navaden bedni trenutek ubije. In slavi. Ne dopusti tega. Greva na morje! Pomisli na dadaizem! Da da da da da ...

- Res si nor!
- Pa kaj, če sem nor! Sem vsaj normalen. Ko je treba. Vzemi me. Z nohti, lasmi, mišicami, kitami ... malo sem dlakav. Premalo mogoče. To boš ti bolje vedela. Ampak če rabiš opico, moraš v živalski vrt. Če pa storiš to, sem zaman prepešalil vse tiste silne semaforje. Zaman, ne pa zastonj. Moj čas je drag. Drago me je stal ta obisk. A ne gledam na stroške. Za puding še vseeno imam. Če ne iščeš opice, seveda.

- Bo čokoladni?
- Normalno. Povsem normalno, da bo čokoladni! Kuham samo čokoladne pudinge.
- To si si pa gladko izmislil.
- A ne? Kako gladko je šlo! Ampak ni mi žal. Dober je tudi vanilijev. Naredim pa čokoladnega. Kdaj nehaš?

- Nehaj no! A si čisto pri pravi?
- Seveda! Ti si prava!
- Na puding me vabiš, čeprav nimaš kapljice mleka!
- Pač! Mleka kolikor hočeš! Kravjega kozjega alpskega ptičjega pasteriziranega ... mleko kakršno poželiš! V trgovini prodajajo mleko. Po mojih zadnjih podatkih ...

- Fukal bi me rad, pa potrebuješ mleko?
- Mleko je za puding.
- Kak puding?
- Čokoladni.
- Nobenega pudinga ne bova jedla, če grem k tebi.

- Zakaj pa ne?
  - Že na pragu bi me slekel in in zlezal name!
- Misliš, da ti verjamem, da bi šel kuhat puding?

- Po tem, seveda.
- Po čem?
- Po vsem. Ko bi se dala dol, bi malo počivala, ti bi potem jedla čokolado ali after eight, prižgala cigareto, če kadiš, jaz bi pa šel kuhat.

- Ti si zmešan! Kateri ded pa še po seksu kuha puding?

- Noben. Samo jaz.
- Na besedo naj ti verjamem? Kaj pa, če te zdelam, da ne boš mogel vstati do jutra?
- Ga pa skuham zjutraj.
- Jaz ga hočem zvečer.
- Kdaj nehaš? Kdaj končaš?

- Misliš resno?
- Kaj?
- Da grem k tebi.
- Ne me ubit! Puding dobiš. Res!
- Zakaj jaz?
- Ko že sedim v avtu, povej: verjameš, da si me osrečil?

- Kje pa! Hodim po gozdu, najdem osem jurčkov, jih pobere, očistim, opazujem jih in si mislim. Kako nesrečen sem. Sam sem. Jurček, ti me ne razumeš. Kakor jaz ne razumem tvojega gniloživljenja. Gobe pojem in - jasno - spet sem sam. Grem v knjižnico. Sam seveda. Iz nje pridem sam. Grem po cesti. Sam. In si zapojem. Nenormalno! Po cesti hodim in pojem! To bi morala videti! In slišati! V pesmi najdem rešitev. Poezija me je rešila! Glas v meni pravi: najdi nekoga, ki je tako sam in osamljen kot ti. Ali še bolj.

- Jaz imam fanta ...
- Vse imajo fante. Drugače fantje ne bi imeli punc. Ne govorim o fantu. Kaj me briga fant! Najmanj še tvoj! Ko te človek takole pogleda ... s tega kota recimo ali s satelita ali iz žabje perspektive ... deluje malo odsotno. Izmučeno. Trpeče. Otopelo. Skratka žalostno. Žalosten pa je nekdo, ki je sam. Pa smo tam. Našel sem te. Ku ku.

- Glej na cesto! In da ti nekaj povem, preden sploh kaj rečem: res si en brezobzirni prašič.

- Takih sploh ni. Gladko si si izmislila.
- Kot ti prej. Ampak prašič pa ostane. Sam si rekel. Malo prej.
- To je bilo prej. Tega je že dolgo. Zdaj sem kozel. Pohotni. Potem se spremenim v vraba.
- Ampak puding ...
- Puding bo. Dobiš. Četudi zjutraj. Kar pa dvomim. Ali pa ... nikdar ne veš. Mogoče bom potreboval kukavico. Puding pa bo.

Izpitna vožnja

Dama je sedla za volan. Podvezice so se razdražene v svoji črnini gladko razlikovale od beline meč. Inštruktor je zrl predse kot kreten. Nekdo iz izpitne komisije je končal vic o Etiopcu. Obzirno so se nasmejali, le dama je imela dolgo lajtngo.

Ali pa ne! Kdor pride na izpitno vožnjo v takem krilu, ne more imeti dolge lajtngne. Ali pač? Privezovala se je s pasom, kot da se hoče zajesti v drobovje avtomobila. Izpitna komisija je molčala.

Dama je vtaknila ključ. Potem je globoko konspirativno vzdihnila, da so se vsem moškim v avtu dvignili tiči. Nato je s prstkoma, kakor ji je nekoč pokazal inštruktor, zavrtela ključ.

Avto je zakašljal. Inštruktor je trznil, dama pa je ravnodušno pogledala v vzvratno ogledalo.

- Prekleti drek! je vzkljnila.

- Ta drek je bil avto leta, je pojasnil majhen sijoči član komisije.

- Katerega, je glasno pomislila dama in spet obrnila ključ. Avto je zakašljaj še enkrat.

- Mogoče je prehlajen, je bil duhovit drugi član komisije. Oči so se mu prilepile na bela meča. Zdaj jih je bilo videti centimeter več kot takrat, ko je sedla dama v avto leta.

- Prehlajen. Nič čudnega pri takšni starosti, je povedala. Inštruktor je bil bled. Zdaj je postajal tudi besen. Ko je avto zakašljaj še tretjič, je bil že ogorčen. Dama se je nizkotno seksi premaknila na sedežu in pojavili so se prvi znaki periferije mednožja.

- Gremo v center! je rekla komisija.

- Samo da prej vžgem.

- Bomo počakali, da vžgete, je pribil mali član. Na zadnjem sedežu se je razlezal, da ga je bilo stud pogledati.

- Doma imam jaguarja, je sama zase rekla dama.

- Jaz pa kobilu, je povzel večji član komisije, vsako noč jo jaham.

- Jaz pa ... pa ... jaz pa ... Tudi mali se je hotel považiti. Dama se jima je maščevala. Razmaknila je noge. A le toliko, da jih nihče z dobrim vidom ne bi mogel imeti za stisnjene. Komisija je bila brez sape. Inštruktor je samo še lebdel. Dama je spet zavrtela ključ.

- Fuck, ji je ušlo, ko je motor naredil brdl brdl. Inštruktorja je pritisnilo. Obrnil se je na sedežu in hotel nekaj reči, pa je mali samo dvignil roko. Inštruktor je bil spet v elementu. Ptički na bližnjem drevesu so čebljali in čivkali, nikogar od mimoidočih ni motilo, da se avto leta ne premakne in ne premakne.

- V avtu nič novega. Dama je spet zavrtela ključ. Ista pesem.

- Ena in ista pesem! To pesem poslušam danes že četrtrič, če jo slišim še petič, bom moral nekoga likvidirati, je rekel v prazno večji. Inšpektor je kot mravljica poiskal na radiu gumb, ga zavrtel in našel klasično glasbo.

- To je že boljše, je mali pomežiknil večjemu in mu z obrvmi nakazal, kam naj gleda, če hoče videti. Res? Seveda! Krilo se je dvignilo visoko. Inštruktor je debelo požiral in razmišljal o svoji rani na želodcu.

- Vas boli grlo? je obzirno vprašal manjši.

- Mnja ... mnj... ne. Enkrat na dan se ukvarjam z debelim požiranjem. Baje je zdravo.

- Pametnopolde, ga je pohvalil večji. Spet je dama zavrtela ključ.

- Volja! Volja! Volja! Tako je treba! Mali je kar pel in lepil oči po daminih golih oblinah. Dama je poskusila spet. Nič. Avto je zdaj zakašljaj malo slabotnejše. Komisija je kar sijala. Še bolj so sijala stegna lepe mlade sveže dame, od katere se je začel širiti duh po parfumu, pomešan z duhom po znoju.

- Še malo ... je ušlo večjemu. Mali ga je dregnil s komolcem. Potem sta se oba previdno presedla.

- Kaj si hotel reči? Še malo?

- Še malo, pa bo vžgal.

Oba sta vedela, da dami zdaj sam Edison ne bi

znal pomagati. Veliki član (cela polovica komisije) pa si je oddahnil, da mu ni bilo treba razlagati. Še malo, je pomislil in s tem dal sebi upanje, da bo kmalu zavohal duh sveže češplje.

- Najrajši imam češplje, je zinil mali.

Dama se je zdaj obrnila nazaj. Očke so se ji smejale:

- Ne vžge.

Veliki je bil presenečen.

- Ne vžge!

Mali se je malo pridvignil:

- Ne vžge?

Dama se je zasmejala.

- Res ne. Noče! Verjameta?

- Verjameva na besedo, ne, Anton?

- Seveda. Kako pa naj vžge, če noče!

- Aaampak, je nadaljeval veliki, poskusite še enkrat ali pa dvakrat, če vam ni odveč.

Dama se je okretno zasukala in zavrtela ključ. Pri tem se ji je krilo na sedežu premaknilo tako visoko, da si z malo truda opazil rob hlačk. Ta rob je deloval na inštruktorja tako šokantno, da se je od sile poscal. Komisija ni več sključeno in zavaljeno sedela na zadnjih sedežih. Poduhovljeno sta se nagnila naprej kot pohotna starca na Rembrandtovi sliki, ki nadlegujeta Suzano.

- Jaz sem Marija, je zažgolela Marija. Kličejo me Monika.

Komisija ni imela kaj dodati. Zapičila sta se v dogajanje, da svet česa takega še ni videl. Glavni in obetajoč center dogajanja ni bil v ključavnici, pač pa borba krila s hlačkami. Gor dol. Gor dol. Mili mili meter. Mili bog! Kakorkoli mili, glavno, da se vidi!

- Postala bom zvezda, je spet zažgolela Monika in ponovno obrnila ključ.

Motor je rekel samo grh.

- Nedvomno, je rekel mali in se naprezal.

Inštruktor se je, zdaj že solznih oči, obrnil za 90 stopinj. Veliki je dvignil roko.

- Ne zdaj. Kasneje. Ne moti naju, Polde, med izpitno vožnjo!

- Znam že 1500 pesmi. Monika je zdaj obvisela s pogledom na volanu.

- S tem fucking avtom se nikoli v življenju ne bom vozila!

- Menda res, je dvomno rekel mali. Inštruktor je trznil.

- Doma ima jaguarja, se je spomnila velika polovica komisije.

- V center, je spet ukazal mali.

Dama se je visoko presedla, da je inštruktor odprl vrata in brez pozdrava skočil iz avtomobila. Veliki in mali tega nista opazila. Medtem ko si je Monika ponovno prizadevala vžgati avto leta, se je nagnila naprej, kot da hoče skozi vetrobransko steklo skočiti na havbo, izpuliti motor iz podvozja in ga strokovno posiliti. Pri vsem tem bivanju in nehanju jo je opazovalo dvakrat dvoje oči. Efekt je bil fantazija! Krilo je skakalo gor in dol kot podivjano, enkrat pokazalo x kvadratnih centimetrov, drugič manj, pa spet več, skrile so se hlačke, odkrile so se hlačke, prikazala

se je tu in tam kakšna dlačica, povsem nedolžno je požgečkala zenice v očeh komisije in veliki se je nesramno obliznil ter si odtegnil kravato. Mali je bil bolj precizen: gumbi na srajci njegovi so mu postali odveč, pokazal se je ljubezenski tepih ...

- Kje si ga kupil, bi spet vprašal veliki in mali bi odvrnil: v Trstu, si pozabil? A zdaj ni bil čas za abote.

Medenica mlade dame se je tako krotko, hkrati pa divje premikala, da je postalo v avtu vroče in veliki je odprl okno. Mali je zavohal svežo kri, se pravi: zavonjal je ženski vonj! Se pravi vonj, ki prihaja od tam, kjer ni muh, vonj, kakršnega nikoli ne bo izdelala nobena farmacija in v tem je mati narava zmagala nad pohoto tehnologije.

- Vonj po pički me vedno znova prevzame, je kar povedal mali.

- Zato pa imaš ljubezenski tepih, mu je rekla Monika, ko se je obrnila nazaj.

- Največji bogataš bi bil tisti, ki bi ga izdelal.

- Ga ni, je zapela Monika, potem pa še: brez ljubezni mi živeti ni ...

Komisija ni ugovarjala. Dama je prijela vsakega za ragljo med nogami, obema pretresla možnjo, nato pa se zadovoljna zaradi uspeha obrnila proti naprej in v torbici poiskala ličilo. Zdaj si je ogledovaje v vzvratnem ogledalu popravila masko. Komisija je prišla k sebi in začela zasedati. Ura je kazala ravno prav.

- Petinštirideset minut.

Od nekod se je kot duh prikazal inštruktor.

- Polde! Ravno prav Ne moremo se voziti okrog brez inštruktorja. Podpiši in prvi čestitaj dami k uspešno opravljeni izpitni vožnji. Gospa Marija Liquimolli med izpitno vožnjo, ki je trajala od do, ni ogrožala nikogar v prometu in je ocenjena, da je opravila izpit. Ker ni storila nobenega prekrška, zasluži najvišjo možno oceno. Čestitam.

- Zato, je nadaljeval mali, bo naslednji mesec predlagana v članstvo vzornih voznikov, ki jih na naših cestah tako manjka. Srečno.

Monika si je še popravila krilo, koketno pomahala vsem trem, vzela torbico in se odzibala s potrdilom na celjsko občino.

Alojz Krivograd ml., fotografija

Roman in Julija (roman iz prevratnih dni, odlomek)

IV.

»Zaradi mene lahko imate vaje pri meni,« je draviški župnik Mečina ponudil profesorici Simončičevi svojo veroučno dvorano. »Še pred nekaj leti vas bi zaradi takšnega predloga vrgli s šole, kakor so nekoč vrgli dve dijakinji, ki sta pisali v župnišču domače naloge, ko sta čakali na vlak.«

»Prvič slišim za to,« je odvrnila Simončičeva in se naslonila na steber ograje okoli župnišča.

»Vas še ni bilo tu. Bil je pravi proces. Stvar je bila nedolžna, da bolj ne bi mogla biti. Dve dijakinji, ki sta morali vsak dan dve uri po pouku čakati na vlak, sta me vprašali, ali bi lahko delali naloge in se greli v prosti sobi v župnišču. Drugače bi morali postopati po lokalih, kakor so to delali njuni sošolci ali pa čakati v neprijazni čakalnici železniške postaje. Tu sta imeli zakurjeno sobo, moja kuharica jima je zmeraj pripravila čaja in s čim namazala kos kruha. To je bilo vse. Niti pogovarjali se nismo o kakih verskih stvareh, kaj šele, da bi zganjali kaj protidržavnega. A nekemu profesorju je prišlo to na nos, vašemu kolegu, ta je šel s tem na komite partije, ta pa je naredila hajko, kakor da oblega mesto bataljon zarotniške vojske. Sklicali so nekakšno dijaško konferenco, ravnatelj je grmel nad dijaki in posebej še nad zlikovkama, ki sta si drznili sredi socializma in samoupravljanja čakati na vlak v župnijski sobi, tam mirno pisati naloge in popiti kako skodelico čaja. Izključili so ju iz šole, kakor sicer niso izključili nikogar, pa naj je naredil, kar je že hotel.«

»To so bili hudi časi. Na srečo je danes bolje. So se nekako unesli. Se z vami, s Cerkvijo kar malo spogledujejo.«

»Kakšen na večer celo pride na pogovor ...« je dopolnil župnik Mečina.

»Ampak veliko ljudi so uničili in tega še sedaj ne vedo ali nočejo vedeti.«

»Veste, gospa profesorica, ne bi bilo prav, če bi rekla, da so bili časi hudi. Čas je nedolžen. O hudih časih govorijo tisti, ki se želijo razbremeniti svoje odgovornosti. Če je človek kanalja, je kanalja v vsakem času. In če je dostojen človek, je tak v vseh časih. Za značajnega človeka ni slabih, svinčenih, sivih ali ne vem kakšnih časov vse. Človek sam je edini lahko slab, svinčen, siv ...«

»Potem mislite, da ljudje niso žrtve časa, neke vodilne miselnosti, ki je značilna za določen čas?«

»Ni takega časa, v katerem bi bil kdo prisiljen biti slab človek. Čas je sodobna oblika starega

judovskega grešnega kozla. Namesto da bi postavili pred sodišče zločince, ki so v imenu idej, ki jih tako ali tako niso razumeli, tako strašno mučili druge ljudi, bodo privedli pred sodnika koledar ...«

»Potem lahko pridemo že danes popoldne vadit?« je profesorica sklenila temo z župnikom Mečino.

»Pridite. Kuharici bom naročil, naj vam kaj toplega pripravi za odmor.«

»Nikar je ne mučite, samo da nam odstopite prostor, več res ni treba.«

»Bo že v redu tako. Dobrodošli popoldne!«

Profesorica je zavila proti šoli, župnik je z brevirjem nadaljeval sprehod po dvorišču okoli župnišča. Oči so se ji počivajoče ustavljale na betonskih kroglah, ki so kronale stebre dolge ograje, ki je šla od župnišča pa do hotela, ki je stal nasproti šole. Bilo ji je, kakor da bi z vsem telesom sedla zdaj na to, zdaj na kakšno drugo izmed teh krogel, bilo ji je, kakor da je hlad betona prehajal vanjo in hladil napetost, ki se je v njej nabirala med pogovorom z župnikom.

»Branka Markovič, če dovolite,« se je predstavila profesorici Simončičevi ženska visoke postave in z v figo spetimi lasmi, ki so se zdeli zelo bujni in dolgo raščeni, ko je stala pred oglasno desko v šolski avli.

»Midve se pa prvič vidiva. Simončičeva,« ji je odgovorila profesorica in ji stisnila roko. »A saj tudi ni prave potrebe, vaša hči je med najboljšimi v razredu ...«

»Ne prihajam zaradi tega ...« je rekla z nekoliko nestrpnim glasom obiskovalka.

»Kaj ko bi sedli, lahko greva v pisarno, zdaj bo najbrž prosta, lahko pa stopiva čez cesto na kavo, morda bo tako še bolje, saj redovalnice in dnevnika ne bova potrebovali,« jo je povabila Simončičeva.

»Pa pojdiva na kavo,« se je strinjala polkovnica.

»Gotovo vas je pripravila do obiska kaka posebna stvar, saj mi nimamo nobenih težav z vašo hčerko Julijo?«

»Kako naj začnem ...«

»Naravnost, bi rekla, bo najbolje ...«

»Zamenjajte Julijo. Če je mogoče, naj sploh ne sodeluje v predstavi, če pa ne gre drugače, naj vsaj prevzame kako manj pomembno vlogo, samo Julije naj ne igra, mislim Shakespearove!«

»Zakaj si to želite?«

»Saj veste, da nimam nič proti vam, Slovencem, saj bi drugače ne mogla živeti med vami ...«

»Ampak ...«

»Ja, prav imate, zmeraj je vmes kak ampak. Kako naj vam to povem?«

»Ta stavek mi je bolj znan v nemščini, kar malo čez mejo: Ich habe nichts gegen Slowenen, aber ...«

»Saj me vendar ne boste primerjali s kakimi okorelimi nacisti?« se je vzburla polkovnica.

»Ne, gotovo ne. Pri vas je to gotovo čisto drugače.«

»Tako vam bom rekla: hči visokega jugoslovanskega oficirja se ne more spečati s fantom nesrbske narodnosti.«

»Kar nekaj srbskih oficirjev, tudi visokih oficirjev, poznam, ki niso imeli nič proti temu, da si vzamejo za ženo Slovenko ...«

»To je nekaj drugega. Pri nas je zelo pomembna moška linija. Ta mora ostati srbska. Pri vas Slovencih je to vse drugače. Vi se vsemu prilagodite, se v vse vključite. Mi pa želimo ohraniti svoje, kakor smo dobili.«

»In vi domnevate, da bo Roman Ravnjak samo zato, ker igra skupaj z vašo hčerjo, pri vašem soprogu že zaprosil za njeno roko?«

»Ne gre za domneve, gre za nevarnost, da se med njima kaj primeri. In to še iz prav te družine, Ravnjakovih, ki jih ne morem videti žive. Nalašč stanujejo na drugem koncu mostu od naše hiše. Ko bi bil vsaj kdor koli drug, a prav on ...«

Natakar se ni še niti prikazal. V preveliki kavarni sta sedeli kakor izgubljeni človeka, ki sta pred čim pribežala in se jima vsi bojijo približati, da se razlog bega ne bi prenesel tudi nadnje. Nazadnje je neka mrka moška postava v belem sakoju stopila proti mizi, za katero sta sedeli obe ženski. Ko je slišal naročilo, je spet odšel. Nato se je vrnil z dvema kavama in dvema kozarcema vode.

»Nobene pravice nimam, da bi zdaj nenadoma uredila stvari drugače, kakor smo se dogovorili. Vedno sem poslušala klice k bratstvu vseh jugoslovanskih narodov, zato nisem niti pomislila, da bi utegnili biti moteče, če vaša Julija in Ravnjakov Roman igrata v isti igri kot partnerja, to morate razumeti, gospa Markovič!«

»Kot profesorica gotovo veste, da šola ne more živeti izolirano od kraja in od ustanov v tem kraju, tudi od vojaške ustanove ne?«

»Ne vem, kako naj to razumem, a dozdej nismo imeli še nikakih težav s kasarno. Naši dijaki so tam redno nastopali s svojimi kulturnimi programi za dan republike in za dan jugoslovanske ljudske armade ...«

»Ne gre za to. To je vsekakor v redu. A kolikor bi vztrajali pri svojem sklepu, da nadaljujete s pripravami na igro v taki zasedbi, kakor ste si jo zamislili, bi se utegnili marsikaj spremeniti, in taka sprememba ne bi bila v korist šole, na kateri

poučujete. Saj veste, da je vojaška oblast vsako leto pokazala razumevanje za potrebe šole in je šolsko kuhinjo oskrbovala s poljščinami iz južnih delov države po nabavni ceni, kar je vašim dijakom omogočalo kvalitetne tople malice za neznatno plačilo. Ne bi si želela, da bi bilo to sodelovanje zaradi kakšne neumnosti nenadoma pretrgano.«

Nastal je premor. Čez nekaj časa je profesorica vstala, ponudila polkovnici roko in suho rekla: »No, to bi bilo, gospa Markovič. Hvala za obisk in za pogovor.«

V.

Franc Ravnjak, Romanov oče, je odložil prtček, s katerim si je obrisal usta, potem ko je použil kosilo, ki mu ga je postregla njegova žena Erna. Roman je še jedel. Grižljaj se mu je ustavljal v grlu. Ob sebi in nad sabo je čutil nekaj neizrečenega, a dovolj močnega, da ga je oviralo pri požiranju. Nekaj je prihajalo od očeta, kar ga je ustavljalo in mu ni dalo sproščeno použiti obeda. Kakor da je med zelenjavo v juhi neka tuja snov, ki se bi je veljalo varovati, kakor da je v palačinkah namesto marmelade neki neužitni premaz. Nazadnje je oče spregovoril:

»Včasih je bilo res tako, da so se pari iskali v isti vasi. Danes se lahko mlad človek nekoliko širše ozre po drugem, če že misli, da je tu čas, da ga išče ...«

»Ja, kakor misliš, oče ...« je sprenevedavo odvrnil Roman, kakor da očetova pripomba ne bi merila nanj. Tudi mati, Erna Ravnjak, se je delala, kakor da je preslišala očetovo pripombo.

»Menim, po eni strani se je treba držati svojih ljudi, po drugi strani pa ni treba obviseti na mostu, ki je najbližje pri roki. Ni mi znano, da bi že kdaj uspela kaka mešana zveza. Še med dvema iz istega naroda, če sta si preveč narazen, je hudo. Slovenec in Srbkinja, to nima vsekakor nobene možnosti. Toliko ti lahko povem iz svoje izkušnje. In povrh so nam ti ljudje še sovražni. Kakor so sovražni nam vsem. Samo pogledaj, kako so naduti. Če se en Srb pelje z avtobusom, bo moralo vseh štirideset potnikov poslušati vso pot njegove pesmi. Kdo od njih se je že naučil ene same besede po naše?«

»Julija govori slovensko kakor ti, oče!« je pribil Roman.

»Kajpada, ko mora hoditi v naše šole. A ko bo ona vihtela kuhalnico v lastnem novem domu, s komer koli že si ga bo uredila, bo slovensko pozabila, kakor da za ta jezik nikoli ne bi slišala! Srbi so za nas kakor Nemci ali Italijani. Ne jemljejo nas resno. Zanje smo v najboljšem primeru ko kaki neboljšeni otroci, za katere se čutijo odgovorne. Naš jezik nam velikodušno puščajo, ne jemljejo pa ga resno. Na misel jim ne pride, da bi se

ga naučili in da bi ga v javnosti uporabljali. Si že kdaj slišal kakega jugoslovanskega politika, da bi v Sloveniji spregovoril eno samo slovensko besedo, če je tu na obisku? Vsaj simbolično. Celo Tito, sam napol Slovenec, se enkrat samkrat ni spozabil, da bi v domovini svoje matere spregovoril v njenem jeziku. S tem moraš računati. Če tvoja žena ne bo Slovenka, potem se s svojimi vnuki ne bom mogel pogovarjati, tako je, sam pa seveda, kakor želiš.«

»Ljubezen ne pozna nacionalnosti!« je rekel Roman, vstal od mize, potisnil stol pod mizo in odšel iz velike kuhinje, ki je hkrati služila kot jedilnica.

»Misliš, da je pametno, tako se znesti nad fantom?« je po nekaj premora, ki ga je ustvaril sinov nenadni in skoraj uporni odhod, rekla svojemu možu Ravnjakova. »Danes si mladi sami izbirajo partnerje, ni več tako, kakor je bilo med nami, ko so nas še ženili starši, no, naju niso več ženili, so samo poskušali, sicer bi ne bila skupaj, saj se spomniš ...«

»To je nekaj čisto drugega, Erna. Midva sva iz istega kraja, govoriva isto narečje, poznavava vsako hišo, vsako stezo, vse to nama je bilo skupno. Sva iz istega naroda in iz iste vere, istega stanu in iste revščine, to za silo gre skupaj. A poglej ta dva ...«

»Ne bom rekla, Franc, da sem navdušena.« Njeni prsti so se igrali z robom namiznega prta. »Najbrž bi bila možna tudi kaka boljša kombinacija. A s kako pravico se vmešavava v njegovo življenje? Sam si bo postlal, sam ležal. Tako sva mislila midva, tako misli on. Midva sva prerinila svoje in on bo prav tako. Samo da nama ni treba, da bi mu grenila življenja, kakor so ga najini grenili nama,

če se spomniš. Bodi človeški, Franc, pusti fanta pri miru. Še tako bo prehitro odšel od hiše. Ne odganjaj ga. Zelo sama bova potem. In če ga odženeš s hudo besedo, tudi vnukov ne bova videla, sama bova tu posedala in gledala drug v drugega in se vpraševala, kdo od naju je bolj kriv.«

»Kaj misliš,« se je Ravnjak obrnil proti svoji ženi, »zakaj gre z našim narodom tako navzdol? Ker imajo matere, neumne matere prvo besedo pri vzgoji. Namesto da bi se sadika ravnala po kolu, se kol krivi po sadiki. Tako ne gre. Ta narod se bo v nekaj desetletjih razženil po vsem Balkanu in še kje dalje, da nas na koncu ne bo več, sem pa se bodo naselili Turki in si po naših kribih postavili mošeje, kjer smo nekoč imeli svoje cerkvice in kapelice. In to zaradi babje vzgoje, ti rečem!«

Ravnjakova je vstala s stola in začela nekaj brskati med posodo. Ni vedela, kaj išče, niti tega ni prav vedela, da bi kaj iskala. Potem je spet sedla in globlje vdihnila.

»Saj ne odgovarjava za narod, Franc, ne ti ne jaz. V narodu je tako, da mora vsak odgovarjati zase, drugega pa naj pusti pri miru. Tudi otroka je v nekem času treba pustiti pri miru. Kako se bodo potem razženili in kdo bo kje kaj postavljaj, to ni več moja in tvoja stvar. Tudi pred nami je že prej bil kdo tu in pred njimi prav tako. Ne nalagaj si več bremen, kakor si res dolžan!«

»No, vidiš, prav to stališče, Erna, to brezbrizno stališče, tako tipično žensko, ne žensko, babje, nas je pripeljalo v to slepo ulico. Nekoč smo bili lep kos srednje Evrope, od Milstatta do Dunaja, danes pa smo miniaturna republika, ki sme sama pobirati denar za belgradsko čaršijo.«

Alojz Krivograd ml., fotografija

Pišem, ker se počutim svobodnega

Intervju z Matjažem Pikalom

ESEJISTIKA

Matjaž Pikalo je vesel in družaben gospod. Na prvi pogled se zdi, da je rahlo zadržan, vendar ni tako miren, kot kaže. Ves čas je zaposlen s kovanjem novih načrtov, pisanjem, igranjem ...

Rodili ste se 5. oktobra 1963. Vaše rojstvo je bilo zelo zanimivo. Zakaj?

Najverjetneje mislita na to, da sem kihnil, potem pa sem spal tri dni in tri noči. To mi je povedala mama in zanimivo se mi zdi, da sem tako dolgo spal, ker ponavadi dojenčki jokajo. Jaz sem spal, ne vem, ali sem bil od poroda tako utrujen. To sem si razložil tako, da mi mogoče svet ni bil všeč tak, v kakršnega sem se rodil, in da bi najraje to prespal, samo jasno je, da ko si enkrat vržen v ta svet, moraš potem zakorakati vanj, hočeš ali ne.

Kje ste obiskovali OŠ in kasneje srednjo šolo?

OŠ na Prevaljah, nisem stanoval daleč stran, srednjo pa na Ravnah na Koroškem, kamor sem se vsak dan z avtobusom vozil v gimnazijo.

Po izobrazbi ste etnolog in sociolog kulture. Ste kda pomislili, da bi svoj poklic spremenili?

Tega poklica nisem nikoli opravljal. Poklic je to, kar počnem, sem svobodni umetnik, pisatelj, igravec. Tega pa ne bi spremenil. Izbral sem si poklic, ki ga rad opravljam. Nisem vedel, da bom ravno pesnik, ampak to je to; želel sem si biti umetnik, čeprav včasih pomislim, da bi ga zamenjal. To je, kadar imam kakšno krizo, povezano z vprašanjem o smislu vsega tega početja, ki pa me mine ali pa si iz nje pomagam s kakšno modrostjo, ki pravi, da se splača ohraniti navdušenje za poklic, kakršnega rad opravljaš, pa če je še tako skromen, zato ker je pravi zaklad v spremenljivih časih. To me potem potolaži.

V Ljubljani ste se učili balet. Ali Vas je za to navdušila Vaša žena?

Ne, takrat je še nisem poznal. Za balet sem se odločil, ker sem želel narediti sprejemne izpite na igralski akademiji in tam so mi rekli, da moram izboljšati gib. Bil sem tako odločen, da sem se zaradi tega vpisal na balet. Ampak potem nisem šel delat sprejemnega izpita, na baletu pa sem vztrajal celo leto. Čeprav sem bil takrat že absolvent, sem vseeno vzdržal.

Na Lešah poleti z otroki veliko časa preživite na igrišču. Ali je nogomet Vaš najljubši šport? Ali Vam je na Lešah ljubše kot v Ljubljani?

Na splošno imam rad šport, ne samo nogometa, čeprav je eden med ljubšimi. Odvisno od letnega časa. Pozimi smučanje, drsanje, hokej. Poleti pa plavanje, hoja v hribe, namizni tenis. Preplaval sem razdaljo

Matjaž Pikalo

med otokoma Silba in Olib, o nogometu sem napisal dve knjigi in pol, kot rečem v šali.

Drugače pa mi je všeč tako na Lešah kot v Ljubljani. Težko rečem, kje mi je ljubše. V pesmi BELA LJUBLANA, ki je posvečena moji hčerki Beli in Ljubljani, na koncu rečem »ljubim te, a kot da ne dovolj«, kar se nanaša na Ljubljano. Za Leše pa lahko rečem, da so kraj, ki ga res ljubim. Nasploh je to kraj, ki me navdihuje za poezijo, za pisanje, kjer najdem mir, narava je čudovita. Nekje sem enkrat zapisal, da se mi zdi to središče sveta, kar v dobi interneta, ko ni važno, kje si, saj si lahko kjer koli povezan s celim svetom, še kako drži. Vendar pa imam rad oba kraja, že zaradi tega, ker je iz Ljubljane moja žena; moram reči, da imam rad tudi to mesto.

Svet želite preoblikovati po svoji podobi in narediti takšnega, kot Vam je všeč. Ali Vam ta svet ni všeč? Kaj bi spremenili?

To izhaja iz tega, da me na tem svetu več stvari moti oziroma si želim, da bi bilo vse idealno. Rad bi npr., da bi povsod vladal mir, da bi ljudje živeli srečno, da ne bi bilo onesnaževanja narave ... Ampak vem, da je to iluzija, da je to težko, ampak očitno sem idealist. Žal pa ni tako, svet ni takšen; na njem poteka velika tekma, kdo bo močnejši in kdo mu bo zavladal. Jaz si želim, da bi bil človek človeku prijatelj, ne pa volk. Mogoče pišem tudi zato, ker je lahko v lastnih delih vse lepo in prav. Mogoče bi rad s svojim skromnim početjem svet polepšal in pokazal, da se da živeti tudi na lep način.

Pred kratkim ste imeli v mežiškem rudniku koncert s svojim ansambлом Autodafe. Zakaj prav tam?

Imeli smo dva koncerta. Enega v Ljubljani, drugega pa na Koroškem, ker prihajam iz te pokrajine.

Drugi razlog pa je, ker so v rudniku delali moji predniki. Hotel sem, da bi bil koncert nekaj posebnega, da bi na nepozaben način obeležili deseto obletnico našega delovanja. Zadnje čase v rudniku prirejajo koncerte in se mi je zdela ta možnost vabljiva. No, zanimivo, da smo povzročili potres, ki se je zgodil po koncertu. Na srečo smo preživeli.

Po kom ste dobili navdih za pisanje?

Po prednikih ne vem, da bi bil kdo v družini pisatelj. Z ženo sva naredila družinsko drevo po mamini strani, zdaj ga delava po očetovi, in če bom naletel na kakega prednika, ki je bil pisatelj, bom lahko odgovoril. Sta bila pa umetnika moja deda - eden je bil amaterski gledališki režiser in igravec, drugi pa je igral trobento v rudniški pihalni godbi. Ampak ne vem pa za nobenega pisatelja v družini ... Babica mi je rada in veliko pripovedovala pravljice. Ne vem ... Mogoče sem pisatelj zato, ker sem kot otrok veliko bral, učil sem se pesmice na pamet, sodeloval na proslavah. Navdih za pisanje je bil tudi F. Prešeren, pesniki so bili moji idoli že od otroštva. Ko sem prebral Prešernovo biografijo, me je navdušila in mogoče sem takrat dobil željo, da sem postal to, kar sem. Navdih za resno pisanje pa sem dobil, ko sem končal fakulteto in pri sedemindvajsetih izdal prvo knjigo. Navdih mi dajejo različne stvari, črpam iz sebe in svoje domišljije, iz sveta in dogodkov, iz tega, čemur sem pač priča, navdihuje me tudi moja muza - žena, otroci, pa narava, pa dobra umetniška dela nasploh.

Kdaj ponavadi pišete, zjutraj, zvečer? Imate kakšen poseben prostor?

Odvisno, če se mudi, pišem cel dan, drugače pa najraje zjutraj, ko sem spočit, ko imam čas, ko so otroci v šoli in imam mir. Veliko sem napisal za to mizo, kjer sedim. Govorim o romanu z naslovom DREVORED LJUBEZNI IN VOJNE, pa tudi LUŽO sem pisal tukaj, pa MODRI E, večino pesmi ... Kraj, kjer imam mir, je družinska hiša na Lešah, pa tista na Silbi, to je otok v Dalmaciji, kjer imajo ženini starši vikend. In na teh dveh krajih lahko pišem in ustvarjam, ker sta idealna za to.

Ali vedno upoštevate značilnosti pesniškega jezika?

Ne, prav nasprotno. Vprašanje, če jih sploh upoštevam. Niti se ne ukvarjam s tem, vprašanje, če bi sploh znal tako pisati. Bolj mi gre za svobodni izraz, da se v tem počutim svobodnega, zato pišem.

Ali imate izmed napisanih knjig/pesmi katero za svojo najljubšo?

Ljube so mi pesmi iz knjige PES IN PLESALKA, to je moja tretja zbirka pesmi, ki je nastala na Lešah in na Silbi. Takrat sem začutil, da gre zares in so se začele resne pesmi, kar ne pomeni, da prej niso bile resne, ampak takrat sem tako začutil. Ščasoma ugotoviš, da je potrebno veliko dela, da napišeš dobro pesem, in spoznaš, da lahko napišeš v življenju kakšnih deset, dvajset dobrih pesmi, največ za eno zbirko pesmi. To so te, ki si jih upam recitirati na nastopih (npr. Bela Ljubljana, Pesnitev o Diegu Armandu Maradoni iz knjige Palčica, Grand hotel Evropa). Drugače mi je všeč pesniška zbirka Bile, ki je lani doživela ponatis. Tukaj sta pa seveda še Luža in pa Modri e.

Kako gledate danes na afero, ki se je zgodila zaradi Modrega e?

Očitno se je morala zgoditi, čeprav je še tako absurdna. Da je lahko avtor obsojen, ker napiše roman, torej izmišljeno delo, tega si pa res nisem mislil. Mislil sem, da lahko kot avtor napišeš kar koli, da imaš pravico do tega, da si v tem početju stoddostno svoboden, ampak očitno pri nas ni tako, čeprav sta svoboda umetniškega ustvarjanja in svoboda izražanja zagotovljena v ustavi. To spoznanje je bilo zame največji šok, ker sem mislil, da to drži. Ko se je to zgodilo, sem začel premišljevat oziroma ugotovil sem, da ni absolutne svobode. Da je to iluzija, da meje tvoje svobode segajo do tja, kjer se začne svoboda drugega. Spoznal sem tudi, da je ukvarjanje z umetnostjo odgovorno početje. Na začetku je bilo ustvarjanje zame igra, neomejeno polje svobode, če rečem s Kundero, potem pa sem videl, da je umetnik za to, kar ustvarja, odgovoren. Jasno pa je tudi, da če pride do težav, se je treba boriti za svoj prav, stati za stvarmi, v katere verjameš in misliš, da so pravilne. Vse to sem spoznal in s tem zavedanjem ustvarjam naprej.

Ali poleg pisanja, igranja počnete še druge stvari? Razkrite jih vsaj nekaj.

Recimo - napišem dramsko delo za otroke, potem pa še igram v taki predstavi, tak je Cirkus Butale, narejen po Butalcih Frana Milčinskega. Ali pa po svojem romanu napišem scenarij za film (Modri E). Sem tudi pevec, čeprav se nimam ravno za pevca. Poklic svobodnega umetnika mi prinaša razne ustvarjalne in druge izzive, ki jih sprejemam tudi zato, da lahko preživim, ker se je samo s pisanjem težko preživljati. Včasih nastopam npr. tudi kot voditelj kakšnih prireditev ali pa delam kakšne komercialne zadeve, kot npr. televizijske oglase.

Najlepša hvala, da ste si vzeli čas. Želiva Vam veliko novih knjig in pesmi.

Lucija Janšek in Tjaša Kodrun,
Srednja strokovna zdravstvena šola Slovenj Gradec
mentorica Helena Merkač, prof.

KRALJ S PECE

*Dolgo sem spal za mizo,
morda so minila stoletja,
morda samo nekaj ur,
ne vem.
Vem samo,
da sem pred spanjem težko požiral slino,
tako težko, da so mi iz oči pritekale solze,
da sem stegnil roko
in nanjo položil svojo težko glavo,
da je nekdo zaklical: »Glej ga, naš Superman!«,
da sem komaj zaspal
in da sem se komaj prebudil
in da sem si zaležal uho.
Straža okoli mene je še spala,
otroci so bili že pokonci, kot vedno.
Ko sem jih opazoval, sem se spomnil,
da so me kot otroka zbadali,
da sem Oger.
Ljudem je prišlo na uho,
da sem prišel v te kraje z Ogrske,
pa so me tako poimenovali.
Z otroki se je igral moj dvorni norec Rainer.
Pretvarjal se je, da je nekakšna zvezda
in jim delil svoje avtograme, norec.
To mi je naredilo veselje.
Ko me je zagledal, me je vprašal,
kje je moja Alenčica.
Zavrnil sem ga, da to ni njegova stvar,
če pa ga že zanima, mu povem,
da je kraljica ostala še v postelji,
ker ima težave s križem.
Norec se je namuznil in mi svetoval,
da naj jo masiram, ženko -
najprej od zadaj,
potem pa še od spredaj.
To me je užalilo.
Zagrabil sem kol, ki mi je prišel pod roko,
in mu premeril ta zadnjo.
Norec se je drl, da je nedotakljiv,
ker je zvezda
in da me bo tožil.
Napodil sem ga od sebe
in stopil pred votlino.
Nad Pohorjem je ravnokar vzhajalo sonce.
S smreke se je vsul sneg*

*in se razpršil na tisoče kristalov.
V zraku je zaplapolal bel pajčolan.
Čez gaz pred votlino je stekla veverica
in se skrila v varno zavetje mlade jelke.
Gozdni delavci, moji zvesti podložniki,
so spravljali les, tako kot vsako zimo.
Popraskal sem se po bradi,
ki me je že močno srbela,
in pomislil, da se bom moral obriti.
Odlomil sem ledeno svečo pred vhodom v votlino
in jo začel sesati, da bi si potešil žejo.
Veter mi je prinesel na uho čudne glasove -
množico jezikov, od katerih mi je bila večina tujih,
curek pijanca, s katerim je podpisoval v sneg svoje ime,
ropot in piskanje samohodk, ki so teptale mojo planino,
za katero sem spoznal, da je moja usoda
in s katero sva postala eno,
radio, katerega program mi ni bil niti najmanj všeč,
kajti nič ni bolj banalnega od radijskih poročil
in nič ni bolj plemenitega od pesmi,
napisane s krvjo.
Poslušal sem in se čudil,
hotel sem ugasniti sonce
in zastreti radio,
svetloba je bila premočna,
glasovi preglasni.
Vse to me je naredilo nemirnega.
Pomislil sem, da sem nevrotičen kot pri seksu.
Komaj se dotaknem svoje ljube Alenčice,
že brizgam.
Pomiril me ni niti norec Rainer,
ki se je vratolomno spustil po zakoličeni progi,
da bi mi pokazal, kaj zna.
Na cilju je zmagoslavno dvignil smuči
in se oklical, da je Medved s Pece.
Nič ni pomagalo,
glasovi niso potihnil,
svetloba se ni zmanjšala.
Včasih se res zdi, kot da se znajdem na robu obupa,
tako je, kot pravi moja žena.
Segel sem v žep na halji
in pogoltnil za pest tablet.
Obrnil sem se in stopil do straže,
prebudil svojo spečo vojsko
in ji zaklical, da naj vstane.*

GRAND HOTEL EVROPA

Mit pripoveduje,
da je nastanku hotela Evropa
botrovala pohota
in da je bil hotel nekoč bordel.
Zeus je videl Evropo,
kako se gola kopa v predsedniškem apartmaju
in si jo poželet.
Spremenil se je v bika
in jo premamil.
Vse ostalo je bajka.
V tem hotelu se je rodila demokracija.
Hiša je nastala ob velikem poku
in ima dvanajst zvezdic.
To pomeni skupno zastavo
in Marijo, ki pričakuje.
Plačilo za bivanje v Evropi je smrt,
skupna valuta ena lobanja.
Hotel stoji na antičnih stebrih pri katerih je filozofiral Sokrat
in kjer je bil tudi obsojen v imenu ljudstva.
Zgodovina hotela je tako boleča kot čudovita
in je razdelila Evropo na Vzhod in Zahod.
Spomnimo se samo Campa del Fiori,
holokavsta in balkanskih vojn,
ali pa Sikstinske kapele,
Degasove Plesalke in Devinskih elegij.
V hotelu so bivali pesniki in filozofi,
predsedniki in kralji,
vojskovođe in revolucionarji.
Goethe je za vsakega gosta,
ki si ni znal obračunati zadnjih tri tisoč let,
rekel, da je idiot.
V sobi številka 1926 je umrl mlad pesnik s Krasa.
Preroško je zapisal, da Evropa umira,
ni pa vedel, da je Evropa že mrtva,
tako kot Bog, kateremu je osmrtnico natisnil Nietzsche.
Evropski človek ni nikoli več vstal,
ko se je pojavila teorija o evoluciji.
Od Komunističnega manifesta naprej
straši v hotelu duh v podobi Marxa.
Na terasi lahko občudujete zvezdno nebo nad nami
in moralni zakon v nas,
kot bi rekel Kant.
V nočnem baru plešejo umetnice iz držav,
ki še čakajo na vstop.
V hotelu se bomo razumeli,
če bomo govorili skupni jezik,
jezik ljubezni.
Ob odhodu ne pozabite poravnati računa za telefon
in sobni bar.
Dobrodošli torej v Grand Hotelu Evropa,
Evropi dveh hitrosti
in ene norosti brez meja.

PSALM

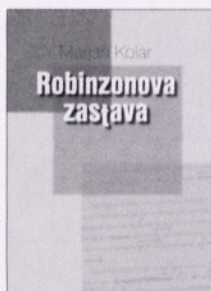
Oče je gospod mojih oči
in luč v temi;
za sina je, kar je za dan
sonce.
S telesom se sklanja nad les;
svet ustvarja z rokami.
Za ušesom nosi svinčnik,
dela po načrtu,
ki mu ga je dal Bog.
Gleda - v daljavi se zbira vojska;
ko se rodi zlo,
je nemočen tudi on.
Otrokom naredi lesen ščit
in jih objame.
In glej - zlo se pogubi,
ker je pravičen.
Je pastir črede
in postavljaec Besede.
Ime mu je dano od Marije,
z njega svetloba lije.
Njegova čast je velika
kot hrast.
Delavnica življenja
ga je naučila
neskončnega potrpljenja.
Daje nam
naš vsakdanji kruh.
Tudi če bi se izgubil v temi,
ne bo me strah,
ker mi je dal oči, da vidijo:
oče oči, luč noči, sonce dni.

ROBINZONOVA ZASTAVA

Novi Kolarjev roman – zakladnica odlomkov za interpretativne eseje

ESEJISTIKA

Marjan Kolar
Robinsonova zastava,
naslovnica romana

Predzadnji roman Marjana Kolarja *Prekrstitve* iz pomladi 2004 me je zanimal kot možno gradivo za t. i. razpravljalni esej na gimnazijski maturi, zato sem zanj naredila šolsko predstavitev. Zadnji Kolarjev roman iz pomladi 2005 z naslovom *Robinsonova zastava* pa se mi je ponudil kot gradivo za t. i. razlagalni, interpretativni esej na poklicni maturi, ki pomeni konec šolanja na štiriletnih srednjih šolah (in v programu 3 + 2), kjer poučujem tudi sama.

Robinsonove zastave sem se lotila z zanimanjem in veseljem, delo pa končala presenečena, koliko se je dalo z njo postoriti. Kaj vse?

1. Sama sem spet delala s Kolarjem. Če si pomagam z dr. Helgo Glušič, ki je v roman napisala spremno besedo pod naslovom *Samovnjakova pot, sem razmišljala o samosvoji obliki Robinsonove zastave* (»Ali je morda zgodba o razvoju umetniškega ustvarjanja, prežetega z ironijo, fantazijskimi potovanji, tihimi dvomi in – nedvoumno – strastno predanostjo besedi?« *Spoznavala sem osrednjega romanesknega junaka*. Je »povsem odprta knjiga, ki razkriva vznemirljivo življenjsko pot ustvarjalnega, kritičnega in razmišljajočega človeka v spremenjajočem se času, od rojstva in zgodnjega otroštva do šolskih let, ki jih je zaznamovala druga svetovna vojna, od mladostniškega udarnišтва in družbenega upornišтва po vojni, do obdobja med strastno erotičnostjo, ljubeznijo in zakonskim življenjem, poklicno discipliniranostjo in močno željo po literarnem odslikavanju preteklosti.« *Stopila sem skozi vrata* »v vznemirljiv prostor in čas«, *prav tako pa tudi skozi* »vrata k osebnosti glavnega junaka«, kar je pisatelj Marjan Kolar omogočil s tem, da je »v preplet njegove zgodbe od rojstva do poznih let umestil tudi njegovo ustvarjanje, od otroških risb ..., prve uspešne literarne poskuse in izzivalne kritične zapise, prve novele, fragmente ...« *Prepoznala sem kakšno Kolarjevo* »staro« *temo*, a tu »z novim vsebinskim pomenom in novo funkcijo.« *K branju me je vleklo* »razgibano dogajanje«, *zanimale so me* »poudarjene jezikovne značilnosti časa«; ko »izstopajo dialekt, posebnosti delavskega jezika in socialističnega aktivističnega izrazja, kasneje tudi igrivi sleng sodobne mladine, v citatih pa še ljudske pesmi, zbadljivke in prostaške fantovske šaljive pesmi«, *se sproščala in zamišljala ob fragmentih* »humorja, satire in ironije.« *Sledila sem mojstrstvu Kolarjevih različnih slogov*, ko »dokumentarni in realsocialistični način pripovedi ... opazneje preide v območje čustvene občutljivosti, samozavestne

samostnosti, duhovnega gledanja in videnja ter simbolnega izpisovanja dogodkov.« *Nenazadnje pa sem pri branju ves čas vlekla primerjave med junakom romana Milijem in pisateljem samim. Vznemirjena sem bila ob dejstvu, koliko Mili »zvesto sledi svojemu duhovnemu očetu, pisatelju Marjanu Kolarju.«*

2. Dijake enega četrtega letnika na slovenjgraški zdravstveni šoli sem seznanila z delčkom literarnega ustvarjanja sodobnega slovenskega pisatelja, domačina Marjana Kolarja. Res le z delčkom – le s štirimi odlomki iz romana – saj ni mogoče pričakovati, da bi 30 srednješolcev prebralo obsežno (279 strani) in zahtevno delo, ki je »družinska kronika, v globlji razsežnosti pa tudi razvojni roman ali celo roman generacije«, če govorim z besedami recenzentke. Pri tem sem se seveda zavedala, da jih znam slišati od literarne teoretičarke dr. Mete Grosman, ki odločno nasprotuje šolskemu delu z odlomki. Če je to le včasih, pretežno pa delamo s celotami, menim sama, ne more škoditi. Pomeni pa približevanje literature bralcem.

3. Z dijaki smo utrjevali znanje »delanja z odlomki«, kar je osnova za pisanje interpretativnega eseja. S tem sem preizkusila, ali so moji dijaki že dosegli glavni cilj, zaradi katerega tisoče slovenskih srednješolcev učimo pisati to vrsto eseja. Ta cilj je, kot ga je razložila dr. Boža Krakar Vogel na seminarju *Vloga in pomen domačega branja in prostoizbirnih vsebin* v Ljubljani 22. februarja 2002, da se dijak sooči z besedilom, nato pa ga je sposoben interpretirati (razložiti) na osnovni ravni doživljanja; s poudarkom, da je torej sposoben delati s katerim koli literarnim (umetnostnim) besedilom, sploh ne samo s šolskim čtivom. Konkretno pomeni delati z odlomki: večkrat besedilo prebrati (glasno in tiho); zastavljati si vprašanja (odločevalnega tipa z vprašalnico ali in z odgovori da oz. ne ter poizvedovalnega tipa z vprašalnicami kdo, kje, kaj ...) in nanja odgovarjati; podrobno obnavljati odlomek z namenom, da se naučijo razlikovati med obnovo in povzetkom (do tega pridemo kot odgovor na vprašanje, o čem odlomek govori oz. katera je tema besedila); iskati povezave med elementi itd. (Ker se nadaljnje delo tesno prekrije s pisanjem eseja, si naslednje korake pogledjmo tam.)

4. Z dijaki smo ponovili teoretične osnove razlagalnega oz. interpretativnega eseja ali, kot mu še rečemo, vodene interpretacije. Vodena se imenuje zato, ker dobi dijak pri takšnem delu navodila, ki jih mora upoštevati; »mora«, saj je na njihovi osnovi narejen točkovnik, katerega točke mu v seštev-

ku z drugimi s poklicne mature (analiza neumetnostnega besedila in ustni del) prinesejo točke za nadaljnje šolanje. (Pri tem moram povedati, da lahko dijaki izberejo tudi samostojno interpretacijo, ki pa ni predmet naše razprave.) Navodila za vodeno interpretacijo pa so že nekaj časa standardna. Izhajajo iz ciljev, ki naj bi jih s pisanjem eseja dosegli, operacionalizirani pa so ti cilji kot: v eni povedi ali nekaj povedih povzeti, o čem besedilo govori (katera je tema); opraviti razčlemba besedila (si zastaviti nekaj vprašanj o osebah, prostoru, času ...) in ga razložiti (poiskati smiselne povezave med posameznimi prvinami); za kakšno razlago navesti citat; povzeti ugotovitve iz razlage, izhajajoč iz osrednjega vprašanja, ki ga obravnava odlomek; povedati svoje mnenje o problemu v odlomku; problem prenesti na današnji čas in predstaviti svoje mnenje o njem; za svoj pogled navesti primer iz življenja. Povzeto povedano je smisel eseja torej, da dijak predela odlomek tako, da odkrije problem oz. vprašanje, ki je mučilo avtorja in je zato s svojim krajem, svojim časom in s svojimi osebami pisal o njem. Potem mora povedati, ali se strinja s tem, kakor je problem rešil avtor, oz. z rešitvami, ki jih je nakazal. Nato lahko dijak odlomek odloži, pozabi na avtorja in njegovo pisanje ter prenese problem na svoj čas in sebe – ga torej aktualizira. Pove, kaj meni o njem in končno svoje mnenje še ilustrira (navede konkreten primer iz svojega ali življenja drugih, iz drugih literarnih del itd.)

5. Za kar najpopolnejšo informacijo o vodeni interpretaciji smo skupaj z dijaki narisali razpredelnico (desno). V njej smo povzeli dejavnosti interpretacije, navedli elemente, ki jih preverjamo, in možne točke. Ta razpredelnica je z dopisanim številom doseženih točk dijakom tudi povratna informacija, ko eseje ocenjujemo. Vzela sem jo iz Predmaturitetnega izpitnega kataloga za poklicno maturo 2006.

6. Potek in smisel vodene interpretacije sem dijakom ilustrirala s primerom, ki bi jim znal biti blizu. Segli smo na športno področje, na v času, ko je ta zapis nastajal, aktualen nogomet, na kvalifikacijsko tekmo za svetovno prvenstvo, ki jo je naša reprezentanca 3. septembra v Celju igrala z Norvežani. Iz ponedeljkove športne priloge Dela s 5. septembra smo izrezali izjavo selektorja Braneta Oblaka (faksimile desno).

7. Prebrali smo jo in premislili, na čem je v izjavi poudarek. Tudi zaradi nadnaslova Slovenci bi si zaslužili več smo se strinjali, da je lahko osrednje vprašanje tega zapisa (ne)pristranskost športnih sodnikov. Potem smo delali po zahtevanih korakih: besedilo smo povzeli (je selektorjeva ocena kvalifikacijske tekme); se vprašali, kaj vse je v tej oceni zajeto (sojenje, kritika obrambe, ocena nasprotnika, kako naprej); citirali smo Oblakove besede, ko

govori o pristranskosti sodnikov, ter ugotovitve povzeli (jedro izjave je Oblakova jeza zaradi sojenja). Nato smo v delo prvič vključili sebe, in sicer smo povedali, ali tudi sami vidimo celjsko tekmo kot Oblak in svojo trditev utemeljili (gledal sem tekmo in res je, kot pravi Oblak). Nato smo časopisni izrezek odložili in o (ne)pristranskosti športnih sodnikov razmislili na splošno. Je to pogost pojav? Kako bi ga preprečili? Se tudi tebi zdi sodnik še dodatni igralec? So zaradi človeškega dejavnika tekme privlačnejše? Utemeljimo! Nazadnje nam ni bilo težko že s kakšne lokalne tekme navesti podoben problem, kaj šele z drugih tekem.

ESEJISTIKA

Elementi	Opis	Točke (v %)
Znanje in razumevanje (ZR)	Opredelitev umetnostnega besedila ali odlomka glede na književno zvrst/vrsto Povzetek umetnostnega besedila/odlomka	6 (6 %)
Razčlemba in razlaga (RR)	Razčlemba in razlaga umetnostnega besedila/odlomka in njegovih značilnih prvin, npr. teme, motivov, književnih oseb, književnega dogajanja, prostora, časa	6 (6 %)
Predstavitev dejstev in stališč (PDS)	Utemeljevanje s primeri iz besedila/odlomka Utemeljevanje s primeri iz drugih književnih besedil ali iz življenja Zgradba interpretacije (logična členitev, koherenca, obseg)	6 (6 %)
Sinteza in vrednotenje (SV)	Povzetek ugotovitev Presoja problema oziroma prvin/-e v besedilu/odlomku Presoja problema oziroma prvin/-e na splošno (aktualizacija)	6 (6 %)
Jezikovna pravilnost in slogovna ustreznost (JPSU)	Pravopisna pravilnost Slovnična pravilnost Slogovna ustreznost	6 (6 %)
Skupaj		30 (30 %)

Izjave po tekmi: Slovenci bi si zaslužili več Oblak: pred nami je nova preizkušnja

Brane Oblak, selektor Slovenije: »Kaj naj rečem? Vem, da po tekmi jeziti se na sodnike ni niti modro niti primerno. Gole smo prejeli po lastnih napakah, to je neizpodbitno. Obramba tokrat ni bila naš najboljši člen. Po drugi strani pa je res, da sodniški kriterij tokrat ni bil enak za obe ekipi. Če je Braaten prejel rumen karton šele po 14. storjenem prekršku, pa so jih naši fantje prejeli kot za stavo. Lahko bi se obregnil tudi ob nedosojeno najstrožjo kazen. V drugem polčasu smo Norvežane popolnoma nadigrali, nismo si zaslužili poraza. Norveška ni bila boljša. Kako naprej? Najprej moram nogometaše, ki jih je poraz očitno prizadel, psihično 'dvigniti', nato gremo v boj v Kišinjov. Verjamem, da še ni vse izgubljeno. Tudi Norvežanom še lahko spodrsne.«

8. Skupaj z dijaki smo se vrnili h Kolarju. Razmišljali smo o problemih, ki se jih je med drugim lotil avtor v romanu *Robinsonova zastava*. Izbrala sem štiri odlomke, jim dodala navodila za delo in najprej sama napisala eseje kot vzorce za pričakovane izdelke dijakov. Poglejmo si vse štiri odlomke in vse štiri eseje, v katerih so v ospredju naslednje teme: o majhnosti človeka v vesolju, o privlačnosti družbe, o hoji proti toku in o starosti v domu starostnikov.

MARJAN KOLAR: *Robinsonova zastava* – 1. TRENUTKI, KO SE ZAVEMO SVOJE MAJHNOSTI

Pretres je doživel, ko se je pred domačo hišo zagledal v nočno nebo. Hladna, lesketava tema z neskončno oddaljenimi zvezdami ga je napolnila s takšno zavzetostjo in grozo, da se ga je lotila nekakšna vrtoglavica, in je zaslišal strašljivo tenko zvenenje, za katerega ni vedel, odkod prihaja. Zavedal se je, da tam zunaj nikjer ni konca ter da nekje v brezmejnem svetovju biva Bog, strogi starec, ki se mu otrok ne more skriti nikamor, le živeti je treba tako pridno, da ne zablika s strelo in gromom vate, zadovoljen pa je samo, če hodiš po pravih potih in se ti ne prikazujejo grešne misli.

Nebo ga je spremljalo v posteljo in v glavi se mu je vrtelo ob pritlikavih poskusih predstavljati si, kako daleč je od zvezde do zvezde, kako more biti v vesolju na istem kraju hkrati vroče in ledeno mrzlo in kje so torej nebesa, kje pekel in kako je, če si mrtev, pa duša tava po vsej svetu in ne najde Boga ter je izgubljena za večne čase.

Takšnih misli in strahov nista mogla pregnati niti mama niti gospod župnik, ker njune besede niso bile dovolj močne, da bi jih mogel sprejeti za svoje, predvsem pa sta oba že naslednji trenutek govorila o popolnoma vsakdanjih rečeh, on pa je bil tako obseden od svoje stiske, da jo je po cele dneve čutil kot čudno težo v prsih.

NAVODILA

1. Besedilo umestite v književno obdobje/smer in odlomek povzemite.
2. Opišite reakcije osebe, ko se je pred domačo hišo zagledala v nočno nebo: kaj je oseba občutila; česa se je zavedala; katera vprašanja si je zastavljala? Citirajte tisti del povedi, ki potrjuje, da je bil pretres res hud in dolgotrajen.
3. Povzemite svoje ugotovitve o tem, kako je književna oseba doživela vesolje.
4. Na primeru iz sodobnega časa razmislite o »streznitvah« našega življenja oz. o trenutkih, ko se človek zave svoje majhnosti.
5. Besedilo ustrezno členite, pri pisanju upoštevajte pravopisna in slovnična pravila ter slogovno ustreznost.

Pisatelj Marjan Kolar sodi v sodobno slovensko književnost. Zanj je značilno mešanje več slogov.

Odlomek iz romana *Robinsonova zastava* govori o tem, kako je bilo, ko je glavna oseba prvič zaslutila vse razsežnosti nočnega neba nad seboj.

V tem odlomku je v ospredju razmišljanje o trenutkih, ko se zavemo svoje majhnosti.

Ko se je oseba pred domačo hišo zagledala v nočno nebo, je doživela pretres. Zavrtelo se ji je v glavi, strašljivo tenko ji je nekje nekaj zvenelo, tema z zvezdami jo je napolnila z zavzetostjo in grozo. Zavedala se je, da nad zvezdami nikjer ni konca in da je tam nekje tudi Bog. V postelji se je spraševala, koliko so zvezde oddaljene med sabo, kako more biti v vesolju na istem mestu vroče in ledeno, kje so nebesa in kje pekel ter kje tava izgubljena duša. Tudi drugi dan je te misli še niso zapustile. Nasprotno: » ... on pa je bil tako obseden od svoje stiske, da jo je po cele dneve občutil kot čudno težo v prsih.«

Zdaj lahko povzamem, da je glavno osebo spoznanje o tem, kako je vesolje veliko in kako je človek v tem, da bi ga doumel, majhen, zelo pretreslo, tako fizično kot psihično. Meni se zdi, da upravičeno, sploh je to logično pri tako razmišljajočem človeku, kot je bila glavna oseba (če izhajamo iz njegovih spraševanj o vesolju).

Čeprav se zdi danes človek vsemogočen in mu je res tudi treba priznati, da si je v marsičem podredil svet in vesolje, pa nas spoznanje o njegovi majhnosti še mnogokrat presune. Menim, da so takšne »streznitve« koristne; mogoče postanemo zaradi njih skromnejši, mogoče začnemo ceniti vrednote, ki smo jih do takrat prezirali, mogoče postanemo srečni, da je vendarle v tej mogočnosti prostor tudi za nas.

Kot primer bi lahko navedla vsako bolezen, ki kljub vsej medicinski znanosti pripelje v smrt in nas pustil brez odgovorov, a bom raje navedla primer iz druge literature. Dr. Rudi Koncilja je v svoji kolumni z naslovom *Poslušaj ... in ... doume* v Družini 10. julija 2005 citiral Draga Jančarja. Naj ga še sama: »Morda sem bil star štirinajst, petnajst let, ko sem se ob pogledu v poletno zvezdnato nebo prvič vprašal, kaj je tam zadaj, za zvezdami, kaj je onkraj. Takrat me je prvič do bolečine spreletela slutnja ... spoznanje, da na to nikoli ne bom dobil odgovora ... kaj je to?«

MARJAN KOLAR: *Robinsonova zastava* – 2. ISTE REČI POKVARJENE, A VSEENO MIKAVNE

NAVODILA

1. Besedilo umestite v književno obdobje/smer in odlomek povzemite.
2. Opišite odnos glavne osebe do fantalinov: navedite vsaj tri razloge, zaradi katerih so fantalini pri glavni osebi zbudili zanimanje; zakaj ji je bil njihov svet tako tuj; česa se je glavna oseba ob njih zavedala? Za različnost med fantalini in glavno osebo navedite citat.

Vsak je premogel žepni nož. (On je o nožu lahko le sanjal.) Iskali so raven kos zemlje, zarisali nanj velik krog in ga razdelili tako, da je dobil vsak svoj kos. Potem so se šli »zemljo krasiti« so po vrsti metali nože na sosedovo ozemlje. Kakor se je nož pričel, tako so si odrezali kos in s tem povečali svojo posest.

Nekateri so nastopaško kadili, vsi pa so govorili kot odrasli, pravi, grdo, zato so ga po eni strani odbijali, spet pa ga je vlekel k njim, in prvič se je zavedal čudne dvojnosti, da so iste reči tako pokvarjene, a vseeno mikavne. Odkril je sladkosnednost črta in temno je čutil, da obstaja tudi dražljivo gomazeča poljivost rok.

Fantalini se na svetu niso bali ničesar. Zažigali so gnezda, lam, bezali pod zemljo in s slamicami kradli čmrcljem vodéned. Pregarjali so mačke, trgali gnezda lastovicam, naskrivaj so grmovjem spuščali hlače, kazali drug drugemu lulčke, ki so in pravili kurci, in se zraven rezgetaje smejali.

Na vasi je bila največja nesreča, če je koga pobodla krava in mu poškodovala hrbtenico. Na drvarja v planini se je zvalil hlood in mu stisnil prsi, da je bruhnil kri.

Ponavljali so koledniško pesmico:
»Pikel, pakel, prazen žakelj. Kdor kaj da, v nebesa se pelja, kdor pa nič ne da, se v pekel pelja.«
Opazoval jih je z molčečim zanimanjem kot kakšne čudne bele zamorce, toda zares razumeti njihovega sveta ni mogel, ker bil preveč različen od njegovega mestnega. Tuji so mu bili povorici, tako drugačni od one v mestu. Njihov govor je bil poseben in zategnjen, tudi so požirali nekatere glasove: življeje, kajeje, žvad, gnar, béstrga, jéjžla. Sicer pa so kdaj prav tekmovali, člo bo besedoval bolj grobo:

»Kdor si s prstom briše rit, nesi ga v usta, ne na zid.«
»Ljubi kristjan, serji v luknjo, ne na stran.«
Njihova govorica je bila hlevska, njivska in živalska, saj so vsak dan govorili s kravami, voli, bickami in kokošmi. Umivali se niso radi, zato so obupno smrdele.

Med fanti je vladala naduta strahopetnost. Radi so se zbrali v krog enega reveža ter v zboru režali vanj. Vedno v tropu, vselej vsi proti enemu samemu. Nekdo se je začel dreti kaj žaljivega in to so za njim povzeli vsi drugi. Bilo je slaboumno in bilo je neprimotno, toda obenem je pomenilo užitek ponavljati najbolj žaljivi stavek zmeraj bolj glasno, tako da se je že davno spremenil v psovko.

3. Povzemite svoje ugotovitve o odnosu glavne osebe do fantalinov.
4. Na primeru iz sodobnega življenja presodite, ali so res lahko iste reči pokvarjene, a vseeno mikavne.
5. Svoje besedilo ustrezno členite, pri pisanju upoštevajte pravopisna in slovnična pravila ter slogovno ustreznost.

Pisatelj Marjan Kolar sodi v sodobno slovensko književnost. Zanj je značilno mešanje več slogov.

Odlomek iz Robinzonove zastave govori o tem, kako je glavna oseba doživljala družbo od sebe tako drugačnih fantalinov.

V tem odlomku je v ospredju vprašanje, ali so lahko iste reči pokvarjene, a vseeno privlačne.

Glavno osebo je družba privlačila in hkrati odbijala. Fantalini so zbudili njeno zanimanje zato, ker je vsak od njih imel svoj nož, ker so govorili grdo kot odrasli, ker se niso bali ničesar in ker so, kot je bilo videti, zaradi strahopetnosti držali skupaj in se skupaj spravljali na žrtve. Odbijalo jo

je manj stvari, še najbolj to, da so obupno smrdele. Svet glavne osebe ni bil svet fantalinov, saj je bila ona mestni otrok, fantje pa so rasli na vasi. To različnost avtor zapiše v povedi: »Opazoval jih je z molčečim zanimanjem kot kakšne čudne bele zamorce ...« Ob njih se je glavna oseba zavedala, da so lahko pokvarjene stvari tudi privlačne.

Zdaj lahko povzamem, da so glavno osebo fantalini, kljub temu da so se ji zdeli kot »beli zamorci« in kljub vsej grobosti, tako v besedah kot dejanjih, privlačili. Meni se zdi to kar razumljivo, saj je bil njihov svet zanj drugačen, nov in kar je novega, drugačnega, je vedno privlačno, pa čeprav je glavna oseba vedela, da je tisto novo po merilih meščanskega sveta grdo, pokvarjeno.

Tudi danes nas grdo oz. pokvarjeno velikokrat še kako vleče. Meni se zdi neumno na silo bežati pred takimi pokvarjenostmi oz. grdotami. V današnji družbi jih je namreč veliko, preveč, pač najbrž zato, ker je svoboda v vsem eno naših prvih načel. Prav je, da se s temi dejstvi sodobne družbe soočimo, seveda pa naj bi bili vzgojeni tako, da bi vedeli, kaj je moralno pozitivno in kaj negativno, katere besede in katera dejanja so vredna človeka in katera ne.

Kot primer grdega privlačnega lahko navedem program za odrasle na naši kabelski televiziji. Pornografski filmi so kljub temu, da so označeni kot moralno negativni, tako za mlajše kot starejše privlačni. Če bi jih nehali predvajati, ne bi storili ničesar. Ljudem je treba prikazati ljubezen kot vrednoto, potem pa bodo sami znali oceniti vrednost tovrstnih filmov – in jih gledali ali pa ne.

MARJAN KOLAR: Robinzonova zastava – 3. PROTI TOKU

NAVODILA

1. Besedilo umestite v književno obdobje/smer in odlomek povzemite.
2. Opišite Milijevo pot k izviru Bistrice: kod in kako je hodil potem, ko je zmanjkalo ceste in do katerega spoznanja je na poti prišel. Za to spoznanje navedite tudi citat.
3. Povzemite svoje ugotovitve o Milijevem potovanju ob reki navzgor, torej proti toku.
4. Na primeru iz sodobnega življenja presodite, ali so »potovanja ljudi proti toku« pogosta.
5. Svoje besedilo ustrezno členite, pri pisanju upoštevajte pravopisna in slovnična pravila ter slogovno ustreznost.

Pisatelj Marjan Kolar sodi v sodobno slovensko književnost. Zanj je značilno mešanje več slogov.

Odlomek iz Robinzonove zastave govori o tem, kako je Mili šel iskat izvir Bistrice in ga tudi našel.

V tem odlomku je v ospredju vprašanje, ali so »potovanja ljudi proti toku« pogosta.

Mili je pot začel na železniški postaji v Šentrupertu. Kmalu je prišel v sotesko z rečico in cesto; ta se je vzpenjala in bila ovinkasta. Hodil je po njej, vse dokler je ni zmanjkalo. Nato je zabredel kar v reko in šel do izvira po njej. Voda je bila mrzla. Iskal je gladke in varne kamne, da je stopal po njih. Lezel je čez drevje, ki je ležalo v vodi, in čez skale, prek katerih se je penila voda. Nato se je potok zožil v drago in stopil je iz nje. Ustavil se je pred počrnelim lesenim žlebom, torej ob izviru. Med potjo se je ves čas zavedal, da hodi v napačni smeri, proti toku. To avtor pove z besedami: »Naravno bi vendar bilo slediti vodnemu toku navzdol, da bi mu potok sproti naraščal, tako pa je ves čas samo odšteval njegovo moč, kakor da bi prodiral v otroštvo reke.«

Zdaj lahko povzamem, da se je Mili s tem, ko je šel iskat Bistrico k izviru, ves čas mučil, a pri hoji in opazovanju okolice tudi užival. Vedel je, da bi mu bilo lažje, če bi hodil navzdol. Meni je logično, da je šel Mili iskat reko k izviru, torej se napotil v smeri konec – začetek, čeprav mu je vzpenjanje predstavljalo hujši napor, kot če bi hodil v smeri začetek – konec, torej navzdol. Večji napor je namreč tudi večji užitek, hkrati pa kaže na Milija kot posebnega.

Tudi danes je »hoja proti toku« še aktualna. S tem mislimo na ljudi, ki ne trobijo v isti rog z večino, pač delajo in mislijo po svoje, prepričani o svojem prav. Čeprav so večkrat »grdi rački« in »bele vrane« in zato marsikdaj osovraženi ali vsaj nerazumljeni, so v svojem početju gotovo srečni. Zaradi takšnih se je spreminjal svet.

V našem razredu je takšen, ki poskuša hodi ti proti toku, predsednik, Mitja. Vedno, kadar je večina razreda za to, da pišemo »tretjino«, torej da pišemo test tako slabo, da bo več kot tretjina negativnih in ga bomo zato ponavljali, je proti. Prepričuje nas, da si s tem obveznosti samo kopičimo, izpolniti pa jih bomo tako ali tako morali. Zaradi tega ga nekateri ne marajo. Toda kadar nas prepriča in ga ubogamo, smo vsi srečni, da smo se testa znebili, on pa je tudi zadovoljen, čeprav mu pri prepričevanju ni bilo lahko.

MARJAN KOLAR: Robinzonova zastava – 4. LE PROSTOR PREJŠNJEGA DNE

NAVODILA

1. Besedilo umestite v književno obdobje/smer in odlomek povzemite.
2. Opišite, kako je Mili doživljal starke in starce v domu: kako vidi njihovo življenje od ene do druge večerje; kje vse jih je v domu srečati; navedite obe primerjavi, ki ju je Mili našel za starostnike; za eno navedite citat.

Z železniške postaje v Šentrupertu je navsezgodaj zakorobil ob Bistrici navzgor. Nekaj žag in mlinov je srečal, nekaj radnih pogledov, potem se je dolina kmalu zožila v sotesko, v kateri je bilo prostora samo za rečico in cesto, tu in tam še za eno dve kočici drvarjev s krpo zemlje in kozjim hlevčkom. Cesta je ves čas po malem vzpenjala in en ovinek je sledil drugemu. Levo in desno sta se vedno bolj strmo dvigala molčeča brestova porasla s smrekami. Sonce je komaj še seglo do njega na celih

Po nekaj kilometrih se je rečica cepila. Ker je zemljevid na pamet, ga pritok ni zmotil, in še naprej se je držal ceste in tam so bile zložene skladovnice debelih hlodov, ki so čakale na odvoz. Zrak je bil prepojen z vonjem po smoli in visokim njim se je v velikih krogih samotno vozil kragulj.

Potem je bilo ceste na lepem konec. Zasukala se je okrog nekake bukve in se v loku obrnila nazaj proti dolini. Zaljubljen je pred leti nerodno vrezal v lubje izpoved: MILKA JE MOJ

Naprej ni vodila več niti steza, nič, samo brezpotje.

Ko je Mili pomalical, se je odločil. Sezul se je in del čevljev nahrbtnik. Potem je bos zabredel v mrzlo vodo.

Zdaj je napredoval mnogo počasneje, saj je moral iskati kamne in varne kamne, da se mu na njih noga ne bi ranila niti zdrsnila. Više ko so se vzpenjal, bolj divja je postajala pokrajina. Čez rečico, ki je bila že zdavnaj le potok, je ležala debela brestova smreka, do izpuljenih korenin porasla z vejami; kdo ve, kdaj je bil podrl veter. Treba je bilo zlesti čeznjo in potem čez prhlo naslednjo, a kadar prek struge ni bilo nobene ovire, postavila predenj skala, prek katere se je penila voda, on pa je moral, ves moker od pršca, z vsemi štirimi nekako vzpeti njej.

Vodni tok se je zmeraj bolj manjšal in tanjšal. Mili se je zavedal, da pravzaprav že od vsega začetka hodi v napačni smeri. Naravno bi vendar bilo slediti vodnemu toku navzdol, da bi potok sproti naraščal, tako pa je ves čas samo odšteval njegovo moč, kakor da bi prodiral v otroštvo reke.

Prod, glen, trhla debela, zagozdena med skale, z mahom obloženi kamni. Šum deroče vode, ki je proti vrhu vse bolj pojemala, ptice, obrušeni kamenčki, spran bel grušč.

Zdaj so je sonce spot pojavilo in ga začelo žgati v hrbet, bilo je preprosto napiti se iz skodeličasto stisnjenih dlani ter odžejati. Planinska voda je bila dosti boljše kot domača iz kupa denca. Imela je okus po kamnih in zemlji, in vendar je bila polnoma čista.

Vzpenjal se je trmasto enakomerno. Gozd na obeh straneh bil več tako visok kot prej, tudi ne zelo gost. Več je že bilo zaplat visoke trave, pol rumene, kakor še od lanskega poletja, kdo naj bi jo bil tu konec vojne kosil.

Prvič je lahko stopil iz struge, ki se je tako zožila, da je v mestoma komaj še draga, kakršna teče na meji med dvema letinjama. Presodil je, da mora biti že zelo visoko, ker je daleč proč seboj ugledal vijugasto sotesko, iz katere je bil prilezel, nad seboj pa le še blago napet planinski travnik, po katerem so se tu tam krivenčile nizke smreke in borovci.

Potem je obstal pred počrnelim lesenim žlebom, zabiti v zemljo. Čezenj je tekla voda v tankem curku. Tu je torej izvire njegova Bistrica; bil je na cilju.

3. Povzemite ugotovitve o Milijevem sprejemanju starostnikov.
4. Na primeru iz sodobnega življenja presodite, ali pomeni preživljanje starosti v domu »le prostor večrajšnjega dne«, vegetiranje oz. čakanje na smrt.
5. Svoje besedilo ustrezno členite, pri pisanju upoštevajte pravopisna in slovnična pravila in slogovno ustreznost.

Ko se je Mili pripeljal v Ožbolt, je videl, da je dom za ostarešes sodobna stavba. Če bi stanovalce izselili, za njimi pa počis- in prezračili, bi ga lahko v enem tednu spremenili v hotel B kategorije.

Tako pa je ob vsakem nadaljnjem obisku, ki so se vedno bolj božili, naletel na iste ljudi na točno istih prostorih kakor za- jkrat. To so bili starci in starke različnih let, oblečeni kmečko- prosto, že kar skromno. Sedeli so po dva, tri metre vsaksebi- plastičnih stoli, a so komaj govorili med seboj.

Imeli so obraze otožnih vrtnih palčkov; malokateri je bil ve- er, nikar že dobre volje. Zdelo se je, kakor da vsak zase nekaj- ka, a obenem že vnaprej ve, da to ne bo obisk prijatelja ali so- dnika, ampak le običajna vsakdanja ura kosila ali večerje. Tej- kmalu nato sledila ura za spanje v eni od sob v prvih dveh- nadstropjih. Noč bo enim dolga in drugim kratka, ker jih bodo- nje raztrosile daleč po deželi. Potem jim bo jutro spet prineslo- hod na prostor prejšnjega dne ter bo vsakemu odredilo točno- ti stol kot včeraj ter enako ždenje, poslušanje in gledanje kdove- esa v sebi, saj okrog njih se ni dogajalo nič. Vsakdanje pomiva- je poda po hodnikih pač ni bilo nobeno dogajanje.

Starke in starci so bili kot nekakšne sive lončnice posajeni- pred stavbo, v avli in jedilnici, potem pa še na stopniščih od pri- čja do tretjega nadstropja. Kakor da bi jih kdo porezal, so bile- nave nepremično razmeščene po vseh oknih in so strmele ne- am navzdol. Pa na klopce za počivanje v majhnem parku so se- zpporedili in kdo je kaj žvečil ali pa samo tiho bolščal predse.

Mili ni nikogar vprašal po imenu, zato jim je po malem pode- vzdevke, kakor so mu mimogrede prišli na misel.

Pisatelj Marjan Kolar sodi v sodobno slovensko književnost. Zanj je značilno mešanje več slogov.

Odlomek iz romana Robinzonova zastava govori o tem, kako je Mili doživljal prebivalce doma starostnikov.

V tem odlomku je v ospredju vprašanje, ali pomeni življenje v domu za starostnike »le prostor prejšnjega dne«, vegetiranje oz. čakanje na smrt.

Starostnikom so dnevi v domu »le prostor prejš- njega dne«. Po večerji gredo spat. Noč je nekaterim dolga, tistim s sanjami pa kratka. Drugo jutro spet zasedejo tisto mesto, ki so ga imeli prejšnji dan. Okrog njih se nič ne dogaja, le ždijo do nove več- erje. Ždijo pred stavbo, v avli in jedilnici, na stop- niščih od pritličja do tretjega nadstropja, tudi v majhnem parku. Tudi na oknih so. Miliju se zdijo, kot bi imeli obraze otožnih vrtnih palčkov oz. kot lončnice. Avtor zapiše: »Starke in starci so bili kot nekakšne sive lončnice posajeni pred stavbo ...«

Zdaj lahko povzamem, da se je Miliju zdelo, kot da starostniki ne živijo več, pač pa zgolj vege- tirajo, životarijo. Odlično je to svoje spoznanje pokazal z obema primerjavama, tako s palčki kot z lončnicami. Verjamem, da jih je tudi tako doživljal, sploh če je pogosto zahajal na obisk, kot je zapisal na začetku odlomka.

Danes je problem preživljanja starosti vse aktu- alnejši, saj se po statističnih podatkih prebivalstvo stara. Meni se zdi veliko bolje, če lahko starostnik ostane v svojem domačem okolju, saj s tem ohranja

vzorke svojega prejšnjega življenja. Drugače je po domovih, kjer se drug od drugega navlečejo neke apatije, kot nam jo je predstavil tudi Kolar. Ali pa je sploh starost takšna?

Tudi na naši šoli smo se odločili, da bomo sta- rostnikom v Črnečah polepsali dan. Naštudirali smo program s plesom, pesmimi in z igrico. Prireditvev je sicer uspela, a nikoli ne bom pozabi- la, kako brez zanimanja so nas starčki spremljali. Takrat sem spoznala, da je njihov svet od našega odmaknjen.

9. Vprašala sem se, ali bodo mojim dijakom blizu Milijevi problemi. Ali so jim blizu problemi Milijeve generacije, približno 50 let starejše (temi esejev: majhnost človeka in hoja proti toku); ali bo dijakom zaradi let bližji odlomek o privlačno- sti družbe, obogaten z njim privlačnim jezikom, s prostaškimi, vulgarnimi besedami; ali bodo dijakom bližji problemi, ki jih Mili zazna v domu starostnikov, ker so povezani z njihovo stroko? Postavila sem naslednje teze: dijaki bodo dobili najvišjo poprečno oceno pri odlomku o privlač- nosti družbe (razlog za to trditev: tema naj bi jim bila generacijsko blizu in privlačna zaradi jezika); drugo najvišjo poprečno oceno bo dijakom pri- nesel odlomek o domu starostnikov (razlog za to trditev: ta tema jim je blizu po stroki; zdravstveni tehniki namreč na praksi delajo s starejšimi); med rezultati z odlomkoma o življenjskih streznitvah oz. o naši izgubljenosti v veselju ne bo pomembnih razlik, učenci pa bodo tu poprečno dobili najmanj točk (razlog za to trditev: problema sta sicer pro- blema njihove generacije, a le redkih v njej, narava- nana v smeri starejši - mlajšim, za vodnje misli, za voden razmislek o sebi).

KOLAR

TRENUTKI NA 40 SE ZAVEHO SVOJE LJUBAVI

	KLAVD	FRANCIK	TRAVNIČ	LEONČ	TRAVNIČ		
2	2	2	2	2	2	2	2
4	2	2	2	0	2	2	1,6
6	2	1	1	1	1	1	1,2
2	2	1	2	2	2	1	1,6
2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	2	2	0	0	1,6
2	0	1	0	0	0	0	0,2
2	0	2	2	1	0	0	1
2	2	2	1	2	1	0	1,6
2	0	1	2	1	1	0	0,8
2	1	1	1	1	1	1	1,8
2	2	2	2	1	2	2	1,8
2	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	1	2	2	2	1,8
	20	23	21	18	15	19,4	

1,25 } 1,425
0,9 } 1,25

10. Navedene eseje smo v razredu res pisali. Vzorec je štel 22 dijakov, od tega jih je Proti toku pisalo 7, Trenutki, ko ... 5, Iste reči ... so pisali 4 in Le prostor včerjšnjega dne je interpretiralo 6 dijakov.

11. Rezultate, dobljene tako, da je vsak od 22 dijakov pisal le en odlomek, smo interpretirali. Po poprečni oceni, izračunani iz točk, je 1. mesto osvojil odlomek Prostor (21, 8 točke, kar je dobro 3), 2. mesto Trenutki (19, 4 točke = dobro 3), 3. Tok (19, 1 točke = dobro 3) in 4. mesto Reči (19 točk = dobro 3). Ocena je tako za vse odlomke dobro 3, a naj za primerjavo povem, da prinese 18 točk dvojko in 23 točk štirico. Takšni skupni rezultati po poprečni oceni nobene teze niso potrdili.

Analiza po sklopih eseja pa je že prinesla drugačno razporeditev: 1. in 2. mesto si delita naslova Trenutki in Reči, 3. ima Prostor in 4. Tok; analiza po poprečni oceni in po sklopih skupaj pa je pokazala, da so dijaki najlaže pisali Trenutke, nato Prostor, sledita pa Reči in Tok. Ti rezultati pa že potrjujejo del teze, da bodo dijaki Tok težko pisali. Ker me je zanimalo, pri katerem delu eseja so bili dijaki najuspešnejši, sem posebej pregledala še te dele, in sicer: delo z besedilom (povzetek, odgovori na vprašanja, citat, mnenje o problemu), kjer je najvišjo poprečno oceno dobil Prostor, sledijo pa Tok, Reči in Trenutki. Tu se je teza potrdila v segmentu, da bo Prostor med odlomki, ki ga ni najtežje pisati. Pri splošnem mnenju o problemu

V PRAŠALNIK za eseje iz Robinzonove zastave

Prosim, če kot avtor(ica) štirih esejev odgovoriš na nekaj vprašanj. Izvedeli bi radi, po katerem odlomku si najlaže pisal(a) esej in zakaj.

I. Med spodnjimi »kupčki« si izberi tistega, ki bi ga od 1 (sem pisal(a) najlaže) do 4 (sem pisal(a) najteže) ocenil(a) ti.

1. TRENUTEK
2. TOK
3. PROSTOR
4. REČI

1. TRENUTEK
2. PROSTOR
3. REČI
4. TOK

1. TRENUTEK
2. REČI
3. TOK
4. PROSTOR

1. TOK
2. PROSTOR
3. REČI
4. TRENUTEK

1. TOK
2. REČI
3. TRENUTEK
4. PROSTOR

1. TOK
2. TRENUTEK
3. PROSTOR
4. REČI

1. PROSTOR
2. REČI
3. TOK
4. TRENUTEK

1. PROSTOR
2. TOK
3. TRENUTEK
4. REČI

1. PROSTOR 25 ✓
2. TRENUTEK 23 ✓
3. REČI 19 ✓
4. TOK 17 ✓

1. REČI
2. TOK
3. TRENUTEK
4. PROSTOR

1. REČI
2. TRENUTEK
3. PROSTOR
4. TOK

1. REČI
2. PROSTOR
3. TOK
4. TRENUTEK

II. V nadaljevanju je za vsako mesto nekaj utemeljitev. Obkroži tiste, ki se tebi zdijo prave. Pri tem izhajaš iz svojega »kupčka«. Npr.: če imaš na 1. mestu TOK, izbereš utemeljitve (lahko eno ali več) za 1. mesto TOK; če imaš na 2. mestu PROSTOR, izbereš utemeljitve za 2. mesto PROSTOR itd.

1. mesto

TOK – 1. mesto

- a) problem mi je bil blizu
- b) razumljivo besedilo
- c) razumljiva vprašanja
- č) prava dolžina
- d) privlačen jezik

PROSTOR – 1. mesto

- a) problem mi je blizu (po stroki)
- b) razumljivo besedilo
- c) razumljiva vprašanja
- č) prava dolžina
- d) privlačen jezik

REČI – 1. mesto

- a) problem mi je bil blizu
- b) razumljivo besedilo
- c) razumljiva vprašanja
- č) prava dolžina
- d) privlačen jezik

TRENUTEK – 1. mesto

- a) problem mi je blizu
- b) razumljivo besedilo
- c) razumljiva vprašanja
- č) prava dolžina
- d) privlačen jezik

in primeru iz življenja pa se je moja teza popolnoma potrdila; najlažje so dijaki razmišljali o rečeh, ki so hkrati privlačne in nevarne, nato o domovih za ostarele, nato o trenutkih, ko se zavemo svoje majhnosti, nazadnje o hoji proti toku. Pri temi Tok se mi zdi izredno zanimivo, kako so dijaki naslov razumeli; le eden v pričakovanem smislu, da je hoja proti toku upiranje poprečju, drža drugačnosti; večina ga je razumela kot vrnitev v preteklost oz. kot odkrivanje svojih korenin, eden kot iskanje poti za boljše življenje (kot kršenje zakonov), eden kot napačno pot ... Tako različno razumevanje besedila mi je dalo misliti dvoje, ali da odlomek ni v redu izbran ali da je vendarle literatura v tem primeru tako večpomenska, da se je nikakor ne da skanalizirati v eno strugo. (In to je dobro, saj je le takšna literatura prava, seveda pa so tako vprašljive vse moderacije oz. pričakovana razmišljanja, ki jih nam učiteljem sestavljenci mature potiskajo v roke). Nazadnje sem posebej pregledala še zgradbeni in jezikovni del oddanih esejev ter ugotovila, da je bilo najmanj slovničnih, pravopisnih in slogovnih napak pri Trenutkih, sledijo Reči, Tok in Prostor. Zanimivo: kot da bi pri naslovu, ki je sicer veljal za lahkega in posledično pričakovano lahko, sproščeno pisanje, dijaki pozabili na vsa pravila pisanja? Ali je verjetna tudi druga možnost: odlomek Prostor so dobili najmanj pismeni dijaki?

12. Ker prvih esejev niso pisali vsi v razredu, ocene pa so nato privlačile vse, smo izvedli še drugi krog. V njem je sodelovalo vseh 28 dijakov, seveda z drugimi odlomki, kot so jih imeli prvič. Dobili smo naslednje poprečne ocene in točke: za Trenutke 20 točk = dobro 3, za Prostor 19,6 točke = dobro 3, za Reči 19 točk = dobro 3 in za Tok 18,6 točke = dobro 3 – kar je spet rezultat delno mimo tez, a spet s Tokom na zadnjem mestu, kar je bilo v tezi, in z ne prevelikim odstopanjem od teze pri Prostoru.

13. Sedem dijakov, ki so imeli pri prvih nalogah poprečno vsaj 21 točk, sem prosila, da bi se preizkusili v vseh štirih esejih (za petico). S tem je seveda »raziskava« pridobila na objektivnosti in smiselnosti. Med krompirjevimi počitnicami je nato pet dijakinj napisalo še tista dva naslova, ki ju v šoli niso, in izpolnilo vprašalnik. Po poprečnem številu točk oz. po poprečni oceni se je tako na 1. mestu znašel Prostor, na 2. Trenutki, na 3. Reči in na 4. Tok. Zanimivo! Že bliže izhodiščnih tez! Za vse štiri eseje so dijakinje poprečno prejele 20, 4 točke = dobro 3, od tega je le med vsemi desetimi esejji ena enkrat dobila 27 točk = odlično 5, štiri so bile štirice, tri celo dvojke. Ampak zdaj najzanimivejše! Še preden so sodelujoče zvedele za zadnje rezultate, so izpolnile vprašalnik, v katerem so morale po »svojem zadovoljstvu s pisanjem« razporediti eseje od 1 do 4. Rezultati: deklicam se je zdelo najla-

že pisati Prostor, nato Trenutke, nato Reči in nato Tok, kar je razpored, ki ga je dala tudi poprečna ocena, ni pa čisto razpored, kot smo ga predvideli na začetku raziskave. Največje odstopanje je pri Rečeh, za katere sem v tezi mislila, da bodo dijakom blizu generacijsko in jezikovno, so pa sočni izrazi tipa »rit, serji, kurec« pritegnili le eno dijakinjo, druge pa so v utemeljitvah, zakaj niso/so lahko pisale Reči, navedle, da jim je problem sicer blizu, a je besedilo težko razumljivo (res je v njem veliko zelo podobnih podatkov!) oz. da so bila vprašanja za interpretacijo nejasna. Katere utemeljitve pa so navedle za prvouvrščeni Prostor? S tem odlomkom so lahko delale, ker jim je bil problem blizu po stroki, ker je bilo besedilo razumljivo, tudi vprašanja razumljiva in dolžina prava. Odlomku Trenutki, ko se zavemo svoje majhnosti so po privlačnosti dale 2. mesto, ker je besedilo malo težje razumljivo oz. je še razumljivo, niso pa imele pripomb na vprašanja, bližino teme in dolžino. Največ težav pa je dijakinjam povzročal odlomek Proti toku. Težko so delale z njim, ker je bilo besedilo predolgo in težko razumljivo (po 4 dijakinje) ter ker jim problem ni bil blizu in niso najbolj razumele vprašanj (po tri dijakinje). Le eni je bil problem blizu.

14. Raziskava je potrdila priporočila, ki jih najdemo tudi v zadnji knjigi že omenjene prof. Krakarjeve Poglavlja iz didaktike književnosti. Eno najpomembnejših je, da ima učenec »možnost povezati že znane izkušnje z novimi spoznanji«. Dokaz za to je odlomek iz Kolarjeve Robinzonove zastave, ki govori o domu starostnikov. Ker imajo dijaki izkušnjo z njim, saj na praksi delajo s starostniki, so o njem pisali dobro.

15. Raziskava bo v pomoč učiteljem slovenščine. Dijakom bo za vajo treba izbirati veliko odlomkov najrazličnejših besedil, da se bodo dobro pripravili na poklicno maturo, ki že za to šolsko leto obeta pisanje eseja po neznanem besedilu. Kakšne vzorce bom – izhajajoč iz raziskave – izbirala sama? Takšne, da bo tema v njih blizu dijakom, raje malo krajša kot predolga, raje z manj kot bolj zapletenim izražanjem avtorja ter seveda s kar se da razumljivimi navodili in vprašanji. Pri tem se bom morala stalno opominjati, da moje razumevanje zapisane ga in moje izkušnje niso učenčeve. Upoštevala pa bom tudi zelo presenetljivo spoznanje, da ni nujno, da besedno gradivo samo po sebi privlači mlade bralce, lahko jih celo odvrta od bistva. Izjema so najbrž tisti s posebnim poslušom za umetnost.

16. Za konec sta mi ostala dva cilja: naučiti srednješolce pisati maturitetni esej za več kot poprečno dobro 3 in – mogoče, če bi tudi sam videl smisel v tem – gospoda Kolarja povabiti v razred, v 4. a.

Helena Merkač

Vinko OŠLAK: MIR IN VOJNA

(Društvo Apokalipsa, Filozofska zbirka Aut, LJ 2004, 208 str.)

RECENZIJE

Danes vsi govorejo o miru, nihče pa ne govori o svobodi in pravičnosti. Mir brez pravičnosti in svobode je slabši kakor vojskovanje za svobodo in pravičnost.

Pred nami je nova knjiga zapisov/esejev, pravzaprav enega samega *Mir in vojna* Vinka Ošlaka, esejista, pisatelja, prevajalca, dobitnika Rožančeve nagrade za esejistično knjigo *Spoštovanje in bit* (2003) in dolga leta rednega sodelavca *Odsevanj*, slovenjgraške revije za literaturo in kulturna vprašanja.

Srčika vsebine knjige *Mir in vojna* je izražena z avtorjevim posvetilom:

»Ta spis posvečam spominu vseh tistih, ki so v boju zoper zunanje in notranje tlačitelje in osvajalce, za svobodo svojega naroda in vseh drugih, za pravico svojega naroda in vseh drugih do samoodločbe, zastavili in darovali svoje življenje, pri tem pa ohranili pravičnost, človečnost in velikodušnost – *Clementia Caesaris* – do premaganih nasprotnikov.«

Avtor je 'Pripombe k razumevanju miru in vojne', kakor se glasi podnaslov knjige, podrobno razčlenil in pretehtal pojave v zvezi z vojno, kritično opredelil 'vzroke', predvsem pa postavil v ospredje tiste prvine, ki ga kot prepričanega kristjana poučujejo o smislu življenja tako posameznika kakor skupnosti in mu dovoljujejo spoznanja, da sta tako vojna kakor mir posledica človekove svobodne volje oziroma odločitve, ki so izbira med dobrim in zlom.

»Ljudem današnjega časa se namreč zdi, da se dobro in zlo preprosto prekrivata z mirom in vojno.

Mir naj bi bil sam po sebi vedno nekaj dobrega, vojna sama po sebi in vedno zlo.« In še:

»Možnost, da vsakdo pri sebi odkriva 'semena' vojne in 'semena' miru, da se zavestno odloči, kaj od tega bo posejal, kaj bo negoval do žetve, je utemeljitev tega eseja.«

Ošlak ugotavlja, kako vladarji razglašajo misel o miru, a se dostikrat pripravljajo na vojno, tudi ukinitve vojaških struktur ne pomeni miru, kajti vojaška prisila je pravno urejena, a po odpravi bi se odprla vrata nasilju tolpa, ki so zunaj zakona; mirovanje je sicer mir, a dejavni nemir teži k boljšemu in dobremu, je prava pot do miru, ki ga naj uživa posameznik in skupnost, je pot k človečnosti, ki vsakomur priznava pravico biti in živeti, drugače, le z moralnim ozaveščanjem je mogoče vzgajati ljudi do vitezov, več, apostolov miru, kajti samo tedaj bo mogoče vzpostaviti mir.

»Zlo vojne je v porušenju hierarhije vrednot in zaupanja med posamezniki in ljudstvi. Zlo vojne je uničenje civilizacije in kulture, ki sta poleg vere nosilna stebra človeške družbe. (...)

Prava strašnost vojne je v tem, da iz slabih ljudi prikličje to, kar je v teh ljudeh najslabšega.

(...) Niso najbolj žejni krvi generali, ti morda še najmanj, ker dobro vedo, kaj je vojskovanje.«

In še (po profesorju mednarodnega prava Lapenni): »Danes vsi govorejo o miru, nihče pa ne govori o svobodi in pravičnosti. Mir brez pravičnosti in svobode je slabši kakor vojskovanje za svobodo in pravičnost.«

Podobno Prešeren:

*... manj strašna noč je v črni zemlje krili,
ko so pod svetlim soncem sužni dnovi!*

V teh razsežnostih se giblje Vinko Ošlak, ko obširno razčlenjuje, kaj je pravična oziroma obrambna vojna, ki je utemeljena v »pravu, etiki in veri«, z ničemer pa ni utemeljena »pravica do terorja«, in kaj je osvobodila vojna, vojna za samostojnost, kaj sta idealizirani in radikalni pacifizem, ki je anarhizem in predstavlja le korak do vojne, kdaj je treba svobodo in suverenost braniti tudi z uporabo orožja itd. Tehtanje družbenih pojavov in odnosov prepričuje avtorja, da bodo vojne tudi v prihodnje, a da bo mir mogoče krepiti le z nenehnim nemirom za dobra dela, z zavestnim odločanjem za občečloveško razumevanje in spoštovanje

Alojz Krivograd ml., fotografija

človekovega dostojanstva ter z opuščanjem nasilnih rešitev nasprotij in sporov.

Najobsežnejše poglavje razčlenjuje t.i. »delnice za vojno in delnice za mir«, postavke, kako odločati na ravni etičnih kriterijev, kam bo kdo krenil na tem ali onem moralnem križišču.

Denimo: ko gre za odločitev, ali si prisvajati imetje drugega ali ne, ko gre za biti, na primer, komercialno uspešen na račun šibkega, ko gre za urejanje življenja po izključevanju drugih in drugačnih, povejmo, po veri, rasi, jeziku, narodnosti itd., pač pa v imenu nekakšnih 'višjih' interesov, ki jih manjšina ali večina uveljavlja z nasiljem, kar sproža odpor, stopnjevanje sovraštva, vojno. Če bi bil (bo) vsakdo pravičen, bi (bo) navkrižne interese hitro uskladil in jih obvladal, nikakor pa jih stopnjeval do neobvladljivih razsežnosti ... Oziroma vojne.

Ošlak spretno obrne naslov Tolstojevga romana *Vojna in mir*, in to s posebnim poudarkom, da opozori, kako kaže več pozornosti posvečati miru, ga postavljati pred vojno – torej *Mir in vojna*. Nedvomno tudi zato, ker živimo sredi vsakdanjih 'drobnih' vojn, preprirov, nasprotij, sovraštva, moči, ko močni izrabljajo nemoč šibkih za svojo moč in zanikujejo pravice drugih in drugačnih itd., skratka vsakdo naj se odreče nasilju in se odloči za strpnost, razumevanje, sodelovanje, pomoč ... Kakorkoli: tudi take 'vojne' so preizkus, »koliko zmoremo biti človeški drug do drugega.« Knjiga *Mir in vojna* je v najširšem pomenu poziv k razumevanju in strpnosti, odločanju za dobro in proti zlu, v skladu z avtorjevimi načeli krščanske etike. Kljub nekaterim polemičnim trditvam je analiza pojavov, ki so povezani z vojno, poglobljeno stvarna in kaže na vzvode, s katerimi bi bilo mogoče pojav obrzdati. S poudarkom, da lahko vsak prispeva svoj delež na svoj način!

Avtor ob tem še posebej opredeljuje naloge države, kako naj le-ta ravna, denimo, da bo pravična do vseh svojih državljanov: cilji so visoko postavljeni in jih v celoti ni mogoče doseči, vendar pa vsako približevanje pmeni pot k miru, polnemu in svobodnejšemu življenju, pravičnosti, ljubezni, razumevanju, skratka postavkam, ki naj bi 'storile', da bi bila človeška družba prijaznejša, z več življenjskega optimizma in manj sporov, nasprotij in nasilja. Skupni imenovalac ugotavlja, da so nekatere podobne vizije v preteklosti že bile uresničene in ni razlogov, da se tudi zdaj ne bi to zgodilo: kajti človeštvo vedno išče in preizkuša nove in nove poti k ciljem, ki so izzivi za boljše življenje ... V tej luči tudi tako zastavljena vizija ni preveč utopična ...

Knjiga je pisana esejistično razgibano, literarno prepričljivo. Avtor išče jezikovne in siceršnje vsebinske primerjave, denimo, tudi dogodke iz

bližnje ali manj bližnje zgodovine, izogiba se črno-belemu vrednotenju, sklicuje se na Biblijo, jezik je živ, razumljiv, slog pregleden, duhovit, tudi s podrobnostmi, ki so odlične ilustracije abstraknejših trditev itd. Posebej velja poudariti, da se Vinko Ošlak tudi ob tej priložnosti ne more izogniti svoji veliki ljubezni – esperantu, ki ga prepozna kot jezik bodoče človeške skupnosti in ga utemeljuje z globoko verskimi vzgibi ustvarjalca Zamenhofa. Kajti vsi ljudje na svetu bi se ga morali naučiti in tedaj nihče ne bi imel prednosti (kakor Angleži pri angleščini) v sporazumevanju: s tem bi bila izpričana polna enakopravnost vseh in vsakogar in medsebojno dostojanstvo.

Posebej je potrebno opozoriti na poglavje – *Vzgoja za mir*, v katerem opozarja na moralne vrednote, ki jih sodobni čas zanemarja oziroma opušča ali jih komaj kaj ceni. Enako velja za mir: tudi mir je treba razumeti, ga doumeti, se nanj pripravljati in pripraviti, se ga učiti. Nosilci pedagoških dolžnosti bi se morali občutljiveje zavedati vzgojnih odgovornosti: velja tako za starše kot za šolnike in druge vzgojitelje. Še posebej, kadar gre za vzgojo vrlin, ki naj bi jih vsakdo osvojil, da bi znal živeti strpno in v duhu razumevanja.

Naj sklenem s citatom:

»Vojna ni nikoli sad zavestne odločitve večine ljudi, ki morajo v njej sodelovati oz. pod njo trpeti in biti njena žrtev; ni sklep plebiscita z jasno postavljenim vprašanjem, temveč je pojav družbene stihije, ki je kot celote ni mogoče nadzorovati, s tem pa tudi ne 'odpraviti', kakor si preprosto predstavljajo načelni pacifisti.«

Pa še to! Zapis o literaturi, ki jo avtor navaja kot gradivo, s katerim se je 'posvetoval' in ga upošteval, je dragoceno napotilo, da tisti, ki želi o problematiki spoznati več in vedeti več, ima smerokaz, kje lahko kaj najde.

Vsebina knjige *Mir in vojna* Vinka Ošlaka, naj poudarim, zadeva vsakogar: med drugim je prijazen nagovor, kako presegati odtujenost, nestrpnost in nespoštovanje drugih in drugačnih in kako si oblikovati zavest o veličini sobivanja in vrednotah življenja.

Zadnje strani so namenjene še zapisu o avtorju (ki je naše gore list, po rodu s Prevalj, zdaj že več kot dvajset let živi v Celovcu) in njegovem pisateljskem, publicističnem in prevajalskem delu: iz podatkov razberemo, da je garaško ustvarjalen in vsestranski, saj je napisal oziroma izdal doslej več ko trideset esejističnih in leposlovnih knjig ter jih prevedel vsaj dvajset in to iz nemščine, angleščine in esperanta v slovenščino in obratno. Spremno besedo h knjigi *Mir in vojna* je napisal zdaj že pokojni Miklavž Ocepek, urednik Založbe Apokalipsa.

Tone Turičnik

RECENZIJE

Knjiga *Mir in vojna* je v najširšem pomenu poziv k razumevanju in strpnosti, odločanju za dobro in proti zlu, v skladu z avtorjevimi načeli krščanske etike.

Tjaša Razdevšek – **Sub rosa.**

Povsod bom razpršila spomine skomine

Ravne na Koroškem: Gimnazija, 2005

RECENZIJE

Pesnjenje se v zgodovinskem statističnem prezu nikakor ne izkazuje kot ženska domena, čeprav bi bilo to pričakovati predvsem zaradi lirskih nastavkov, ki se jih v izpovednostih vseh sort pričakuje. A kot vemo, so krhko prejo večinsko vzeli med izpovedne prste – pesniki. In je krati tudi res, da je pesniški podij, na katerem je še vedno precejšnja gneča (kljub temnim napovedim v zvezi s prihodnostjo in obstojnostjo literature), zasnovala in se nanj prva povzpela ženska – pesnica Sapfo, ki je ustvarjala na prehodu iz šestega v peto stoletje pred našim štetjem.

In kako je s poetesami na Koroškem dandanašnji? Na prehodu iz drugega v tretje tisočletje našega štetja jih je (začuda?) več kot skozi vso našo krajinsko zgodovino doslej. Recimo: Vesna Roger (*Žarečina*), Aleksandra Stermec Perovec (*Gola in sama*), Barbara Žvirč (*Oblakovi, da iz njih iztisnem morje*), Nina Bricman (*Diamantne besede*), Jasna Džambič (*Peti letni čas*). In ker se pesnik/ca potrdi in naredi šele z drugo (in naslednjimi) zbirkami, je med pravimi, zaresnimi, usodnimi, po božji milosti vzpostavljenimi treba posebej izpostaviti dve, ki sta doslej presegli samo prvenec: Saško Fužir (*Nedolžnost besa in Mušja kraljica*) ter Mileno Cigler Gregorin (*Regratov cvet, Maučice in Dar hysterije*). Temu koroškemu zbirniku se zdaj pridružuje še Tjaša Razdevšek.

Latinski naslov njene prvenke *Sub rosa* (pomeni *pod rožo*, v prenesenem pomenu pa *na tihem, zaupno*) pravzaprav vzpostavlja neke vrste ljubezenski dnevnik – toda ne cenene prozaične sorte prve zaljubljenosti. V izpovednem, jezikovnem in oblikov-

nem smislu zbirka nikakor ni cenena jeremijada o nedopolnjenem ljubezenskem hrepenenju in solzavem razhajanju. Nasprotno: izpovedni lok o najljepši izmed človeških avantur je tematsko in motivno bogat, jezikovno gibek (tudi inovativen) in oblikovno raznolik. Pesnica zmore preseči zasebno, prvoosebno ... in marsikdaj zastaviti pesem/i na raven občosti, splošnosti – za kar v umetnosti pravzaprav gre. Če kot bralec ne dograjujem, dopolnjujem, prepoznavam, jemljem tudi zase, potem je pesem le za osebno rabo in nič več. Za pričujočo poezijo je pač mogoče reči, da zmore preseči ta za začetnika še kako nevaren rob in se razgledovati po dvojinjskih (v podaljšku pa občečloveških) iskanjih, slutenjih, gorenjih, dvomih, razhajanjih in še čem tako, da bralca potegne v ris. In to je to.

Zbirko *Sub rosa* je s spremno besedo na bralsko popotovanje pospremil Miran Kodrin (izčrpno in zaresno, kot to stori vedno, ko se oglasi z zapisano besedo), posamezne razdelke (teh je šest) pa uvajajo, komentirajo in dopolnjujejo ... likovne upodobitve Kaje Kos (tudi dijakinje ravenske gimnazije). O njenem polnjenju slikarskega polja je oceno pripravil in v knjigi tudi objavil slikar Benjamin Kumprej.

Sub rosa. Lepa knjiga, vredna – za branje in za oko. Nam pa ostaja le še vprašanje, kdaj (in če sploh) bomo na našem koncu Tjašo Razdevšek pripisali k dvojcu Cigler – Fužir. Saj nismo pozabili (!): šele druga knjiga ...

Andrej Makuc

Milena Cigler Gregorc –

Dar hysterije. Samozaložba. Šentjanž, 2005

Dar hysterije je že tretja pesniška zbirka Milene Cigler Gregorc. Členek že v gornji povedi ima seveda izrazito pozitivno konotacijo: aludira na to, da je doslej izdala še kaj v kakšni drugi literarni vrsti (recimo kratko prozo *Rezina limone*), hkrati pa želi potrditi njeno zavezanost pesniškemu ustvarjanju.

Dar hysterije je zgrajen iz treh razdelkov: *Jagodna hysterija* je sestavljena iz dvajsetih pesemskih enot, *Borovnica* iz 18 in *Spomini* iz 7. Ob tem na videz suhoparnem naštevanju je treba takoj izpostaviti, da sta med temi 45 pesmimi le dve oblikovno drugačni (*Ata* je proste oblike, *Čez Pohorje* pa panthum), preostalih 45 pa je sonetov.

Sonet je morebiti najzlahtnejša, zagotovo pa največkrat preizkušana in uporabljena oblika v zgodovini pesnikovanja. Rojena v duhovnem izvenenju srednjega veka in hkratnem renesančnem vzhajanju. Kakorkoli že: vse do dandanašnji je med pesniki ostala aktualna in večna preizkuševalka gibkosti jezika in pesniškega duha. Tudi na Slovenskem in na našem koncu tudi. Po zaslugi Ciglerjeve ali pa, kot pravi sama – vsega je kriv Marjan Mauko.

V prvem razdelku je osnovno gibal Mileninega sveta – ljubezen. Zdaj sicer le še kot odsev, spomin, klic iz minulosti, poskus rekonstrukcije že doživete, vseprisotna odsotnost ... se v tu in zdaj iz upov

Marija Vačun Kolar –

Mladi bralec. Cerdonis. 2005

Najprej: med edicijami, ki jih je v letošnjem letu med bralce poslala založba Cerdonis, gre založniku Andreju Golobu le spoštljivo in pritrjevalno prikimati, mu za hrabro držanje v neprijaznem in neizprosnem knjigotržnem svetu gratulirati in hkrati grajskovaškemu založniškemu zagonu in pogonu želeči čimveč dobre in dolge sape.

Novost med doslejšnjimi Cerdonisovimi knjigami o stvarih literature je *Mladi bralec* Marije Vačun Kolar. Najprej zato, ker je to visoko strokovno delo (nenazadnje je prvovrstna referenca Kolarjeve 12-letno predavateljsko delo na Pedagoški akademiji v Mariboru, temu pa je treba dodati vsaj še publiciranje: /so/avtorstvo učbenikov za osnovno ter srednjo šolo in akademijo), ki je hkrati zasnovano tako, da je vodnik in pomočnik učitelju, ob tem pa tudi sleherniku po zadevah branja, razumevanja in širjenja bralnega polja.

Kolarjeva izhaja iz neznosno lahke splošne poenostavitve (ki pa je seveda le vogelni kamen v njeno razpravljanje), da je za formiranje bralca in branja dovolj prvi razred bivše osnovne osmorazrednice. Namreč – zložiti črke v besede in te v povedi. Ali je sploh potrebno še kaj več?

Izkazuje se, da je branje veliko zapletenejši, zahtevnejši projekt, predvsem pa besedilo do- in nadgrajevalen proces. Z v mislih ali na glas prebranim se avantura s knjigo šele začneja. In doživeti ter preživeti bralsko pustolovščino je v prvi vrsti napor. Za marsikoga nepremagljiv. Za slabo podkovanega bralca je ježa na besedju resnično izguba časa, razen če ...

V *Mladem bralcu* avtorica z vzori in metodologijo po(d)učuje prav o tem: kako brati. Zato je tu predstavljeno delo lahko ne le učiteljski, pač pa splošni vodnik po skrivnostih branja.

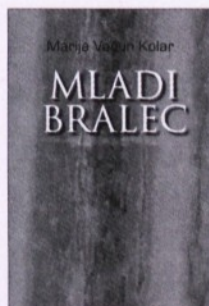
Kolarjeva začneja tam, kjer se šolsko bralno uvažanje in navajanje vse prepogosto konča. Učitelj je že od nekdanj prezadovoljen, če učenci lepo čitajo, to je gladko, če pa besedilo členijo še na višji stopnji, potem je v igri že bralni nadstandard. A se vedno znova izkazuje, da je tu šele vstop, začetek bralnega vsega.

Razumeti, doumeti, aplicirati ... je srce branja. Kolarjeva se še kako zaveda, da je največja grožnja jeziku izguba uporabnikove zmožnosti poznavanja in doumevanja besede in sporočevanjske semantičnosti. Z nezmožnostjo uporabnikovega prepoznavanja pomenskosti se izgublja sposobnost in volja za rabo jezika, daljnosežno pa vodi v izgubo nacionalne identitete, kar eden od narodnostno določljivih parametrov jezik nedvomno je. Za izpraznjeno (nedoumljeno, nerazumljeno, nesignifikatorsko) besedo po (ne)zmožnosti in volji bralca res ni ničesar več.

Mladi bralec izpričuje Kolarjevo kot odlično poznavalko bralnih sposobnosti mladih (in zagotovo tudi starejših), kot strokovnjakinjo, ki ve, kje so bralne zagate in kako se lotiti njihovega odpravljanja, in kot spremljevalko usode slovenskega jezika v babilonu kakšnih 6 000 živih jezikov, ki mu v globalizaciji (tudi jezikovni) brez uporabnikov ne kaže prav nič dobro.

Andrej Makuc

RECENZIJJE

in hrepenenj ter lažnih utvar vedno znova prekucne v trpko zdajšnjost, ki pa jo pesnica zmore in zmaguje s (samo)ironijo, smehom, včasih že kar grotesknimi nastavki. Prebuditi se iz (ljubezenskih dvojnjskih) sanj pomeni upati si bivati brez pomoči urokov, nezemskih sil, iz moči nezavednega. Boleče, toda ne bivanjsko brezizhodno.

Posvečeni v zadeve Cigler bodo najbrž koj razvezali, da je *Jagodna histerija* še zadnji (?) Tonijev odsvit, odslavljanje. Kar pa za razumevanje cikla sploh ni relevantno, za ljubitelje literarne biografske interpretacijske metode pri analizi pesmi M. C. G. pa najbrž je. Zato naj ostane zapisano, čeprav je v duelu z imanentno interpretacijo.

Je pa cikel *Borovnica* vstop v odpiranje v novo ljubezensko dvojino – v njuna mimanja, najdevanja, prepoznavanja ... toda: vse je prazen up, obet iz nič, pomota, prevara ... Je pred pesničnimi vrati obup? Ne, izhod je smeh. Oni v človeku: grenak in boleč, a

vendarle še smeh.

Razdelek *Spomini* je kolaž iz vračanj k onim, ki jim je že vse jasno o našem tu in zdaj. Tudi soneti, razen dveh pesmi, izpostavljeni že v prvem delu tega razmisleka.

Mislím, da je o svoji usojenosti pesnjenju Milena C. G. vse povedala v zadnji tercini zadnjega soneta v zbirki:

*Reče don Kihotka svojemu oprodi:
»Glavo iz oblakov, z nogami na tla,
kot mlin na veter svetu bodi!«*

Kdor tako zmore svoje verze in sebe, je zagotovo pesnik. Pesnica.

Na zavihku je knjigi zapisal popotnico Miklavž Komelj.

Andrej Makuc

LISIČINA

TUDI KOROŠČI BOMO KANDIDIRALI ZA NAGRADO KRESNIK 2005

RECENZIJE

... in to z romani Marjana Kolarja, Rudija Mlinarja in Petra Petroviča.

Kako kaže Petroviču?

Ker je bil prvi roman Petra Petroviča, ki ga je življenjska pot po Ptuju in Mariboru pripeljala v Slovenj Gradec ter mu tu naložila pomembne gospodarske (direktor) in politične funkcije (poslanec), napisan in pri založbi Cerdonis izdan letos, v 2005., bo tako kot celotna romaneskna bera tega leta prebran kot kandidat za nagrado Kresnik 2005, torej za nagrado, ki jo prejme najboljši slovenski roman, o kateri pa se bo več govorilo in pisalo v poletju prihodnjega leta.

Prebran bo, kaj pa zna Lisičino, po zbirki zgodb (Potovanje senc, v letu 2000 drugem Petrovičevem proznem delu) morebiti uvrstiti v ožji krog favoritov, katerega botri so izbrani slovenski mojstri romana?

Po mojem mnenju bi lahko temu 237 strani debelemu delu v 27 poglavjih, ki ga je avtor sam namenil »predvsem tistim, ki cenijo in so strpni do življenja vseh in vsakogar«, dali kar nekaj plusov.

Prvi zna biti odlična psihološka oznaka osrednje literarne osebe. To je Ludvik, ki mu Petrovič pred nami zariše in sklene življenjski krog od mladeniča do, recimo, abrahama, od študenta do uspešnega poslovneža, od časov v urejenem družinskem okolju do časov, ko »se je zjutraj vedno počutil kot škrbina zoba, ki počasi gnije in bo končno razpadla«, torej v času, za katerega sam razmišlja: » ... pripraviti si mora dobro podlago za družino. In postati mora avtoriteta.« A mu ne uspe niti eno niti drugo. Čeprav »bilo jih je, ki so ga imeli radi«, se ni mogel izkazati, niti enkrat (ne pred Silvo, Marijo, Lindo, Regino, Darjo, Kristino, kupom žensk, s katerimi je poskusil, ne kot vojak, kvartopirec, ne kot oče ...). Ti dve spoznanji – imeli so ga radi, on pa »nečlovek« – kot skrajni točki neke življenjske črte in sama ta Ludvikova črta so v romanu silna psihološka dimenzija. Avtor je uspel z njo tudi zaradi dobro izbrane pripovedne tehnike, ki je kombinacija dvojega, tipičnega za psihološki roman: vsevednega tretjeosebnega pripovedovalca, ko se pisec »postavlja v položaj posameznih oseb in kaže dogajanje, s poudarkom na čustvih, z njihovega zornega kota«, obenem pa z notranjim monologom, tudi v tretji osebi, razkriva svoj notranji svet književna oseba sama, predvsem miselne-

ga. To početje je Petrovič naložil kar vsem trem osrednjim junakom (Ludviku, Regini in Zarniku), a ga je najboljšo opravil prvi.

Tretji plus za kresnika bi mogoče znal Petroviču prinesiti vodilni (leit) motiv – lisica, lisičina in zvitost kot metafora zanju. Ta se, po mojem mnenju, sicer pojavlja v številu že na zgornji meji, a ga lahko opravičimo zaradi ideje, ki jo ta motiv izkristalizira.

Plus zna biti tudi zgradba romana z okvirjem (Ludvikova smrt na pokopališču), potem pa bi se v moji razpredelnici že začeli pojavljati krožci (v pomenu plus-minus). Enega bi dobil jezik, ki v načinu pripovedovanja sicer v ničemer ne zmoti, celo privlači s kratkimi povedmi, a je po mojem po nepotrebnem zabeljen s primitivnimi izrazi, nanašajočimi se na spolnost. Na srečo jih je največ v notranjem monologu junakov in v besedišču ob spolni igri (torej v zelo intimnih trenutkih), kar pa pravzaprav opravičuje njihovo pojavljanje. (Npr.: »... čeprav mogoče nerodno neumen, ker se je obnašal, kot da je nezrel, ko je ni napičil, ko mu je mali stal ves trd med nogama ...«)

Za krožec bi se odločila tudi pri notranji zgradbi, sploh zaradi t. i. panoramske perspektive, ki včasih zelo grobo zareže v sicer lepo prevladujočo scensko, torej zaradi prehudih presenečenj v smislu po Kmeclu, ko se lahko avtor »ozira daleč naokrog in govorno povzema silna prostorja, lahko pa svoj pogled hipoma zoži tudi v nasprotno skrajnost, v komaj opazno podrobnost, ki se ji ves posveti.« V Lisičini npr. v 4. poglavju scenski del o dogajanju v razredu nasilno prekine panoramski pasus o brigadi.

Ne nazadnje, pa ne rada, ker gre za dva lektorja (prof. Turičnika je nadomestil Matjaž Apat), pa moram zapisati čisti minus za lekturo knjige, ki žal prinaša cel repertoar pravopisnih, slovničnih, tudi slogovnih napak in nerodnosti.

Po takšni analizi Lisičine je tehtnica očitno nagnjena na eno stran – za kresnika.

Bo pa po mojem roman vseeno težko uspel pri selektorjih. Reči znajo, da je Petrovičevo obrtništvo za delanje romana plus, umetniškost s prvim načelom, to je izvinnostjo v vseh pogledih, pa minus.

Helena Merkač

SLOVENJ GRADEC IN MISLINJSKA DOLINA

Avtorja besedila: Stane Berzelak in Karla Zajc Berzelak, fotografije: Tomo Jeseničnik, oblikovanje: Edi Koraca, ARH DEKO Slovenj Gradec, izdajatelj: Mestna občina Slovenj Gradec in Občina Mislinja, tisk: Delo tiskarna, d. d., Ljubljana, naklada: 5000 izvodov, Slovenj Gradec, avgust 2005.

Po dolgih mesecih, če ne menda celo letih priprav in zbiranja gradiva, je letos poleti luč sveta vendarle ugledal novi vodnik po kulturnih in sprehajalnih poteh z dediščino preteklih časov izjemno bogato obdarjenega sveta med Pohorjem in Uršljo goro. Z njim občini Slovenj Gradec in Mislinja nista le nadomestili ponudbe iztekajočih se izvodov naklade priročne publikacije, ki je ta košček koroško-štajerskega mejnega področja pred domala petnajstimi leti skupaj z razkošnejšo monografijo pospremila v pravkar osvojeno prihodnost samostojne Slovenije, temveč sta jo obogatili s posodobljeno in nekoliko razširjeno vsebinsko zasnovo ter povsem spremenjeno zunanjo podobo. Založnika sta skupaj z avtorjema sprva v resnici načrtovala le nekoliko popravljeni ponatis, a se je zamisel v novem timu z oblikovalcem Edijem Koraco in fotografom Tomom Jeseničnikom prelila čez ozke okvirje in prerasla v ambiciozen projekt, kakršnih v poplavi tovrstnih poizkusov širom turistično prebujene Slovenije ni prav veliko.

Osnovni skelet avtorske vsebinske zasnove Staneta Berzelaka in Karle Zajc Berzelak, vključno s temeljnimi idejnimi in miselnimi poudarki, ki se kot rdeča nit plete skozi posamezne enote in poglavja vodnika, je ostal nespremenjen. Povsem drugačna in konceptualno smejejša je oblikovalska realizacija Edija Korace, zlasti še, če jo primerjamo s cenanim in klavnim izdelkom Studia Breg.

Nova publikacija premore tako rekoč celostni aparat predstavitve, saj v uvodni predstavitvi območja ne manjka grafična umestitev lokacije obravnavanega območja v širši zemljevid Slovenije in sosednjih dežel, ne manjka tudi nobena od klasičnih geodetskih kart, vključno s panoramsko, nanizane kulturno-zgodovinske drobce pospremi popularni zgodovinski trak, medtem ko izrazite etnološke, kulinarčne in naravne značilnosti ter utrip najpomembnejših in tradicionalnih kulturnih prireditev predstavijo nazorne ilustracije. Tudi zajeten dodatek postreže s številnimi koristnimi

napotki in podatki, ki bi utegnili zanimati gosta, z osnovnimi informacijami o prijateljskih in partnerskih mestih Slovenj Gradca in Mislinje ter sezname, kakršen je denimo seznam častnih občanov, uglednih znanstvenikov, zbiralcev in umetnikov, s čimer se vezivo kulturne preteklosti zaokroži v zgovorno izkaznico ljudi in časov.

Tri samostojna poglavja v jedru publikacije so smiselno namenjena predstavitvi Slovenj Gradca kot središča Mislinjske doline z mnogimi žlahtnimi kulturnimi spomeniki in institucijami, ki dajejo ritem sodobnemu utripu doline, nato sprehodu po Mislinji z okolico (posebna pozornost je namenjena Hudi luknji) ter še v najobsežnejšo samostojno enoto zaokroženi slovenjgraški okolici s slikovitimi opisi pokrajine in značilnih drobcev dediščine v posameznih vaških zaselkih, med sabo povezanih s številnimi kolesarskimi in sprehajalnimi potmi. Avtorja sta nič kaj privlačno nizanje podatkov podobno kot v prvi izdaji vodnika skušala prekvasiti z gladko tekočimi in prepletajočimi se opisi, ki se zaokrožujejo v zgodbe in pripoved. Njun slog je dobro prestal preizkušnjo časa, saj je prvi popotniški vodnik po tej plati doživel priznanje. S prelistavanjem bogato ilustrirane nove izdaje, ki bogatim opisom izletov in sprehodov doda še nekaj več kulturnospomeniške substance, pa se vendarle ne morem znebiti občutka, da bolj pozitivističen pristop z navajanjem podatkov, tudi suhoparnih letnic, če hočete, ne bi bil prav nič odveč. Z izrazito esejističnim slogom pisanja sta avtorja želela povprečnemu uporabniku ponuditi prijazno in neobremenjujoče branje, ki morda sledi romantično zasanjanemu značaju pokrajine, vendar sta se na ta način precej oddaljila od pristopa pri klasičnih vodnikih, ki so v prvi vrsti predvsem zanesljiv vir natančnih informacij o prostoru. Gostobesedni zapisi z neselektivnim izborom pomembnih in manj pomembnih utrinkov iz preteklosti (podatek, da so leta 1909 po Slovenj Gradcu vozili že štirje avtomobili in osem motornih koles, je morda slikovit, a v primerjavi s kakšnim drugim za formo vodnika bržkone manj relevanten) in bogato pridevniško »teksturo« jemljejo prostor dragocenejšemu gradivu, zlasti pri predstavitvah posameznih spomenikov. Ohlapne in ponavljajoče se formulacije v smislu neoprijemljivih opisov: » ... sodi med najpomembnejše ..., je med najhladnejšimi mesti ..., nekateri strokovnjaki ga uvrščajo ...« ipd. pa zapisanemu odtegujejo nujno in za vodni-

RECENZIJE

ke značilno strokovno verodostojnost kratkih in preciznih dejstev. K temu dodajo svoje tudi skopi, velikokrat pavšalni, v podajanju informacije neizenačeni podnapisi k številnim ilustracijam, s katerimi se je publikacija spremenila v pravi pravcati katalog spomenikov naravne in kulturne dediščine Mislinjske doline, kar je hvalevreden napor, a izgubi svoj smisel, ko nam postane jasno, da je miniaturno fotografsko gradivo tukaj bržkone predvsem zato, da spremlja informativno besedilo, saj je zgovornost izvrstnih ilustracij, zlasti tistih, ki jih brez težav prepoznavamo kot odlično avtorsko delo Toma Jeseničnika, okrnjena do te mere, da lahko govorimo le še o dokumentarni vrednosti. Pa še ta je v celoti gledano pravzaprav vprašljiva, saj se oba segmenta – fotografski in tekstovni – le na redkih mestih v knjigi zlijeta v resnično nedeljivo organsko celoto, kot vezivo med njima se tako vsiljuje oblikovalska realizacija barvnega podlaganja, kar se še dodatno izkaže za izpodmikanje tal pričevalnosti ilustracij. Na prvi pogled mikavna barvitost premnogih ilustracij in grafičnih oznak se sprehaja po

nevarnem robu »predizajiranega« izdelka, ki le težko upraviči funkcionalni namen: preglednost in hiter dostop do zelene informacije. Publikacija je torej v večji meri nad vse zanimivo čtivo za »zimске urice« in udoben naslanjač kot pa uporaben priručnik, zataknjen v zadnji žep pohodniških hlač.

Pri pozornem prebiranju od strani do strani je tu in tam, kot običajno, najti tudi kakšno manjšo, nikakor usodno napako (kot »pars pro toto« le ena: na mičkenu in nepodnaslovljeni fotografiji pri predstavitvi slovenjgraške cerkve sv. Duha na str. 57 je obok v prezbitariju sosednje župne cerkve sv. Elizabete), a na tem mestu ni namen, da bi pikolovsko vzeli pod drobnogled vsako zapisano besedo in bolj ali manj ustrezno podobo. Kot celota je publikacija vendarle imenitno dopolnila ponudbo promocijskega gradiva, saj je le malo

primerljivih publikacij, ki bi enako nazorno in nevsiljivo povezale podeželje z urbanim utripom, skrivnostni šelest gozdov na samotnih poteh z bolj zahtevnim nagovorom umetnostnih spomenikov, izročilo starosvetnega zvena pokrajine z izrazi sodobnega živega življenja, kar je izviren avtorski koncept Staneta in Karle Berzelak, ki bi lahko bil vzor mnogim. Splošni pomislek bi namenil le še

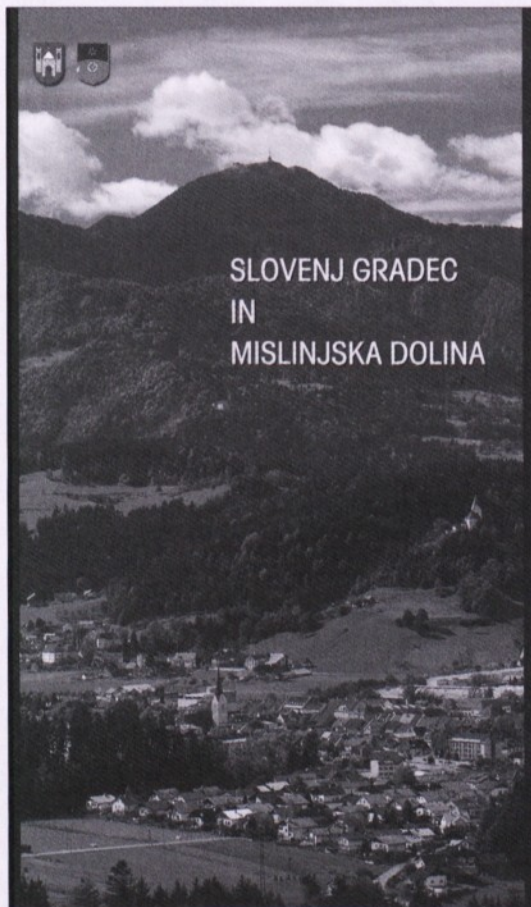
zemljevidom v dodatku, ki so v drobnem merilu komaj še uporabni, ter v črnino odetemu ovitku, ki se s hrbtno, kakršnega ponuja na prodajni polici, ponuja kot neprijetna »črna bukva«.

Kljub nesporni uporabni vrednosti vodnika, ki mu moje dobronamerne opazke ne skušajo ničesar odvzeti, saj ga mnogi, tako slišim, že z veseljem prebirajo in gre v knjigarnah tako rekoč za med, je publikacija po mojem mnenju vendarle obvisela v vmesnem prostoru med informativnim vodnikom in zasnovo t. i. monografije. Zares škoda bi bilo, ko bi drag projekt, ki je sedaj pred nami, preprosto zapolnil obe vrzeli. Zlasti fotografsko delo Toma Jeseničnika je izjemen avtorski podvig, ki bi zaslužil drugačno obra-

navno, bržkone v obliki reprezentančne edicije, s katero bi nadomestili povsem ponesrečeno monografijo iz leta 1992.

Pa še to: v obeh (!?) kolofonih, spredaj in pri koncu knjige, so me navedli kot recenzenta, čeprav sem imel priložnost videti le manjši del pripravljene gradiva, in še tega kar precej časa pred končno redakcijo. Svojega poslanstva nisem razumel v smislu recenzije, temveč le kot skromno pomoč in posredovanje neobveznega mnenja v eni izmed faz nastajanja publikacije. Zategadelj tudi nikoli nisem napisal kakršnekoli ocene ali na drugačen način posredoval mnenje osebno avtorjema, kot je to pač običaj pri resnem recenzentskem delu. Moje zapisano ime zatorej ne ustreza dejanski vlogi in bi lahko bilo mirno izpuščeno.

Marko Košan

Naslovnica novega vodnika

ČRNO-BELE IN BARVNE PODOBE 170 LET ŠOLSTVA V MISLINJI

RECENZIJE

Kaj je za kraj osnovna šola, se lahko človek zave prav v Mislinji, če se kdaj pelje skozi tako, da ne gleda le na glavno cesto. Ob njej ni nobenega posebno velikega naselja, na pobočju za njim pa zaradi lege in dimenzij izstopajoča stavba – šola.

Nič čudnega, da so si jo izbrali tudi za dvostransko naslovnico zbornika 170 let šolstva v Mislinji (risba Stojana Brezočnika), ki so ga izdali ob lanskem jubileju, vanj pa vključili še osnovne šole Dolič (145 let), Završe (132 let), Paški Kozjak (120 let) in Mislinjski Jarek (šola bi imela 58 let, a so jo 1972 ukinili). Zbornik je uredila Irena Sešelj, uvodne besede vanj pa sta zapisala mislinjski župan Viktor Robnik in ravnatelj Tone Gašper. Navedel je, da štejejo za začetek mislinjske šole leto 1834 zato, ker so takrat v zlato knjigo začeli vpisovati odlične učence.

Po predstavitvi občine Mislinja (Marija Koprivnikar), se v zborniku začne osrednji del – Zgodovina osnovnega šolstva v Mislinji. Kot že za več koroških šol se je tudi te zgodovine lotil Franček Lasbaher, s pomenljivim poudarkom, ki ga je zapisal v uvodu, »da imajo šole prav tako svoj vek trajanja«. To pomeni, da je torej treba njihovo življenje beležiti in ga raziskovati. Prof. Lasbaher si je delo zastavil tako: najprej je predstavil najnujnejši družbeno-zgodovinski in politično-pravni okvir za razvoj šolstva, »nato pa vsako šolo v sedanjem okviru mislinjske šole s pomočjo razpoložljivih virov opisati kot zaokrožen del šolstva obravnavanega prostora« (od začetkov do 1941, nato najnujnejši vpogled v nemško šolstvo). Pri tem je, če se je le dalo, izhajal iz učiteljev in učencev, kajti po

njegovem »zgodovino vsake šole sestavljajo učitelji in učenci«. In res, zbornik ne prinaša le seznamov učiteljev in nadučiteljev oz. upraviteljev, tudi ne le preglednic po številu učencev, ampak krepko izpostavi množico imen, zaslužnih, da lahko danes beremo tako bogato zgodovino – in mednje se zapisujejo nova imena, kar človeka še posebej veseli. To so npr. avtorice, ki so nadaljevale delo, kjer ga je prof. Lasbaher nehal: Marija Koprivnikar za OŠ Mislinja, Lilijana Sevcnikar za OŠ Dolič, Bogomira Klinc – Verčkovnik za OŠ Paški Kozjak, Petra Pejovnik za OŠ Završe. To so tudi tiste avtorice, ki so prelistale na stotine strani, da so izbrale zanimivosti iz šolskih kronik (tudi Klavdija Kotnik in Irena Sešelj), in ne nazadnje tisti avtorji, ki so v besedi in sliki predstavili življenje na šolah danes, ter vsi tisti učitelji in učenci, ki so si vzeli čas in zapisali spomine na te svoje šole.

Zbornik 170 let šolstva v Mislinji je zaradi zgodovine (in sedanjosti) kar petih šol v tej občini zelo obsežna publikacija, v kateri črno-bele fotografije rišejo bogat čas, ki ga ni več, barvne pa še bogatejši živi čas; le za Mislinjski Jarek prevladujejo črno-bele podobe, saj šole ni več. Stavba je sicer še, ljudi, ki bi še danes pisali njeno zgodovino, pa ni več.

Oboje je pomembno: pisati o zgodovini in pisati zgodovino samo. To slednje pa je za šolstvo po Lasbaherjevih besedah »bolj kot od sočasnih šolskih oblasti praviloma odvisno predvsem od narave in razvojne življenjske moči okolja, v katerem delujejo.«

Helena Merkač

Nagrade Mestne občine Slovenj Gradec

Častni občan Mestne občine Slovenj Gradec

Tone Turičnik, pedagog, slovenist in pisatelj

Dobitniki plaket Mestne občine Slovenj Gradec

Vinko Hajtnik Murko

Jože Levovnik

Vinko Repotočnik

Vrunčeva nagrada

Zinka Kordiš

Dobitniki Vrunčevih plaket

Ivica Vaukan

Strokovni tim 2. osnovne šole SG (Almira Rogina, Nada Žunec in Ivo Brodar)

Tomislav Klemenčič

P. S.

Utemeljitev so zapisane v Glasniku uprave MO Slovenj Gradec, št. 5, sept. 2005, str. 23-25.

Živeti zaman?

Besede za Alojza Krivograda – Futana

LIKOVNI PORTRET

Alojz Krivograd

V naravi človekove ustvarjalnosti je, da v tistem, kar sam ustvari, utelesi najbolj intimne in iskrene občutke o samem sebi in svojem pojmovanju in dojamu sveta. (J. Selan)

Alojza Krivograda – Futuja sem spoznaval na obroke – kot otroka, kot dijaka, kot človeka. Na nek način sva prepoznala drug drugega, se sprejela, si jemala srž najine biti. Vedno je prihajal in odhajal nenadoma, nenapovedano – njegova figura se je iznenada izoblikovala iz meglenega jutra in izginevala v deževnem poznem popoldnevu.

V bistvu nikoli ni bil fotograf – bil je slikar in pesnik. Morda lahko prav v tem iščem stične točke, točke srečavanja in oddaljevanja.

SLIKANJE JE PROCES SAMOSPOZNAVANJA. *Slikanje ima v svojih brezštevilnih oblikah dialogsko naravo, je dvobesedje med mano in drugim in tudi zato je moralno dejanje. (J. Selan)*

Futy je bil umetnik v najzlahtnejši obliki, vsekar neskončno oddaljen od že davno preživete floskule nezadovoljnežev nevednih, nepoštenih, nezadovoljenih, o umetniku lenuhu, kurbirju in pijancu.

Umetniško delo temelji v treh mističnih nujnostih. Kot prvo je popoln izraz slikarja, kot drugo, popoln izraz časa in dobe, v katerem umetnik živi, in kot tretje popoln izraz čiste umetniške univerzalnosti, likovnosti. (W. Kandinsky)

Če ga analiziram kot slikarja in s tem spoznavam in razgaljam, je slikal s starim, natančno obrušeni čopičem, že tako zlitim z roko in dušo, da je že zdavnaj postal sama roka in sama duša, morebiti celo Resnica.

Zato je slikanje dejanje odgovornosti, s tem pa tudi želja po izražanju Resnice. Umetniški artefakt je celo edina končnost, v kateri se neskončnost (Resnica) lahko izrazi. (J. Selan)

Če ga postavljamo v čas in dobo, naletim na vrsto težav. Ni bil ne v tem času in ne v tej dobi, ampak v svojem času in svoji dobi.

Ni bil nezavedno lačen in nenasiten, neskončno žejen in nikoli odžejan, ni bil lep in nikoli lepši. **Bil je. Tu je.**

Če vzamem njegovo delo kot umetniško, neka-ko tolažim samega sebe, Futuja pa postavljam tja, kamor pač spada. Je tam in je zato tudi tu – ob

Alojz Krivograd ml., fotografija

Alojz Krivograd ml., na sredini fotografije, sedi s fotoaparatom v naročju

meni, z mano. Je z resnico, je z neskončnostjo in je zato tudi Resnica.

Naj bo odlomek stvarnosti, ki ga (fotografija, op. a.) upodablja, še tako majhen, je umetniškemu delu kot estetskemu znaku dana pravica, da kaže stvarnost kot celoto in da izraža ter vzbuja človekov odnos do vsega, kar je. (Jan Makurovsky)

Oblika slike je torej njena Resnica, hkrati pa tudi Resnica človeka. (J. Selan)

Če povem čisto zares, ga nikoli nisem imenoval Futy, ampak Futa ali Lojz.

Prepotovala sva mnoge države, se zavihtela preko Vojne krajine, včasih omagana obležala sredi zelenih travnih planjav, v zavetju razkošnega drevesa. Kot tistikrat na avstrijskem Koroškem v neposredni bližini vasice Blato (Moss).

Zrla sva v nebo, čas je izginil, barve so se spreminjale, preko naju pa se je sprehajal mir.

In je izginil med vojne svinje, in je izginil med vzbuhe ognja in zla, in je izginil v neskončnem iskanju miru.

Nisva se poslavljala, ni bilo potrebno.

Moja hčerkica Ester je napisala pesem
Meni diši.

*Meni diši ... meni diši ...
meni dišijo najlepše stvari.*

Rožice zlatih polja, zlato nebo.

Vse mi tako diši, vse mi lepo diši.

Tako mi diši, vse mi tako diši!

Meni diši ... meni diši ...

Meni dišijo najlepše stvari.

Narava in cvetje, meni diši, vse mi tako diši!

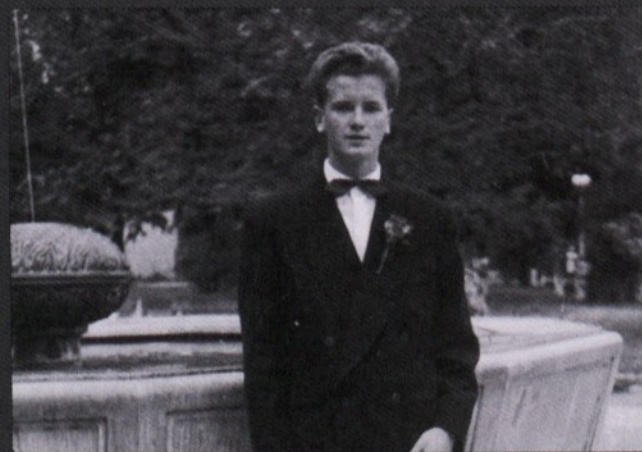
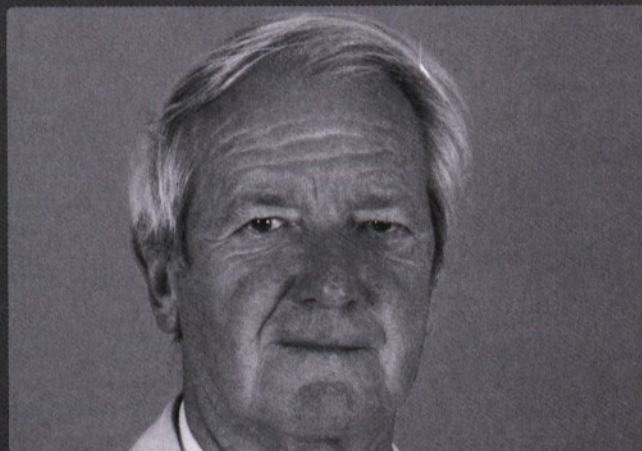
(Ester Janota Kumprej, 3. a/9)

Naj bo za Futana.

Benjamin Kumprej

Alojz Krivograd ml. se je rodil leta 1964 v Slovenj Gradcu. Po končani gimnaziji je vpisal študij novinarstva na Fakulteti za novinarstvo in družboslovje v Ljubljani (1983). V letih 1988 in 1989 je deloval kot svobodni fotoreporter na Kosovu (Priština). V začetku devetdesetih je beležil dogajanje na Hrvaškem, v Srbiji, Sloveniji ter Bosni in Hercegovini. Zbrano gradivo je pošiljal v Zagreb (Slobodni tjednik), Ljubljano (Mladina) in Sippa-pressu v Pariz in preko njega Timesu, European Timesu, Sternu in drugim. Po letu 1993, ko naj bi bil zaprt v Foči, se je za njim izgubila vsaka sled.

Hvala bogu, da sta se mimala: Mesto in Franček Lasbaher

Pogled na rojstno vas Staro Goro s Trbegovci v Prlekiji, kakor jo je sam videl skozi svoje gimnazijsko in fotografsko oko okrog leta 1955. Obe vasi že od nekdaj ločuje ozek kolovoz. Sliko obvladuje mogočna baročna cerkev sv. Duha, tako da se levo od nje sto let stara šolska stavba, ki je od njegove kmečke rojstne hiše oddaljena gotovo manj kot pet minut, zdi veliko preskromna. Po nemških predpisih o šolski obveznosti je v njo moral stopiti že kot šestletnik jeseni 1944. Tistega pol leta se niso naučili nič, saj otroci niso znali nemško, učiteljica pa ne slovensko, tako da je pouk obtičal pri pevskih poskusih in posameznih črkah. Po novem letu so že slišali grmenje ruskih topov z madžarskih ravníc; učiteljica jih je zapustila, sam pa je šolo nadaljeval tako, da je iz starih časopisov izrezoval posamezne črke in mimoidoče spraševal, kako se jih bere. Pravo šolanje se je zatem pričelo v povrnjeni slovenski šoli jeseni leta 1945. Stara Gora je sicer šolo dobila že leta 1819 in to pomeni, da je nekaj starejša od večine koroških šol.

Fotoportret z ravnateljskega stola na slovenjegraškem šolskem centru. Od dobrih 40 let delovne dobe jih je leta 1965 sem iz Ljubljane prinesel samo dve in pol (s prvo zaposlitvijo na univerzitetnem inštitutu za sociologijo po A-diplomi februarja 1963); tu je najprej včasih celo z več kot dvojno učno obveznostjo na ekonomski šoli štiri leta poučeval angleščino in nemščino, leta 1969 postal ravnatelj in to ostal do leta 1985. Ta časovna razlika je prinesla velik razvoj šole v večsmerni šolski center in njeno preselitev iz mestnega Vorančevega trga v prostorno novo stavbo nad mestom. Ob njegovem prihodu je šola imela okrog 150 dijakov, ob odhodu več kot desetkrat več, a njen razvoj še zdaleč ni bil končan, ljubljanski in koroški črnogledniki pa so ga še sredi 70. let spraševali, kako si jih upajo vpisovati vsako leto več od prejšnjega.

Leta 1957 maturant I. gimnazije v Mariboru. Pred tem je po starogorskih štirih razredih nadaljnje tri razrede osnovne šole nabral v župnijskem središču Sv. Jurij oziroma Videm ob Ščavnici in jo končal v obliki 4. razreda nižje gimnazije v Križevcih pri Ljutomeru. Po opravljeni mali maturi leta 1953 ga je razredničarka, odlična profesorica in sijajna človeška duša Katja Špurova poslala še na sprejemni izpit za srednjo šolo na soboško gimnazijo in mu uredila še vpis na zgoraj omenjeni gimnaziji. In ne le to: ker takrat še ni bilo štipendij, mu je skupaj z ravnateljem Ivanom Rudolfom preskrbela brezplačno celodnevno prehrano v prijaznem mariborskem hotelu Orel v vseh štirih letih gimnazijskega šolanja.

Po razmeroma zgodnji smrti staršev - matere Frančiške in očeta Cirila - so v družini ostali štirje otroci - dve leti mlajša sestra Dragica, dvojčka Ivan in Franček, rojena pod domačo streho 11. julija 1938, ter pet let starejši brat Ciril, ki je končal industrijsko poklicno šolo v mariborski tovarni avtomobilov in tam opravil še vso delovno dobo, podobno pa sestra kot tkalka v tekstilni tovarni v Ljubljani. Dvojček Ivan (še sam ni prepričan, da je na sliki res prvi z desne) je po končanem učiteljsku sledil Frančekovi študijski poti na ljubljansko germanistiko ter kot profesor angleščine in nemščine znatno večino delovne dobe opravil na ljutomerski gimnaziji.

Vrnimo se v študijske čase. Že od malih nog so ga najbolj zanimali jeziki in zgodovina, ki jo je prebiral celo na paši. Po maturi se je najprej vpisal na slovenščino in svetovno literaturo, a se je še pred koncem letnika prepisal na germanistiko, zaradi česar je prof. Slodnjak z nasmehom ugotovil, da po duši pač ne more biti Prlek. Ker je v gimnaziji imel samo nemščino, so nastale težave z angleščino, ki mu jih je razrešil študijski kolega Marjan Mikic preprosto rečeno tako, da ga je zlasti v počitniški udarniški brigadi naučil dovolj angleščine, da je septembra 1958 mogel opraviti izpit tudi iz angleške slovnice kot pogoj za vpis v II. letnik. Mimogrede: današnji predpisi dovoljujejo visokošolski študij samo z maturitetno oceno izbranega jezika, pa najbrž ni bil zadnji, pravi, ki je zmožl študij (angleščine) tudi brez srednješolske ocene iz nje. Na sliki z brucovanja germanistov sta levo od našega bruca 'odgovorna' profesorja Melita Počkar za nemščino in Dušan Pavlič za angleščino. In še manj resen dodatek: germanistke so vsaj takrat slovele kot lepotice ljubljanske univerze in vsaj malo je to opaziti tudi pri njegovih kolegicah.

Še eno brucovanje: brucovanja so bila, in večinoma je menda še danes tako, zelo priljubljena tudi v krajskih študentskih klubih. Na sliki je prizor s takšnega brucovanja Prleškega študentskega kluba v Ljutomeru v zimi leta 1959. To vlogo je odigral, ker je dejansko bil že globoko v II. letniku, tudi Lasbaher (v sredini), v vlogi brucmajorja pa je bil več kot sijajen generacijski vrstnik Franček Klobasa, ki je po ljubljanski diplomi bolj ali manj skupaj s starejšim bratom Felksom z doktorskim študijem nadaljeval akademsko pot v Nemčiji, ki sta jo na ravni univerzitetnega profesorja tam tudi sklenila.

Akademik dr. Bratko Kreft je bil častni član Prleškega študentskega kluba in se je rad pohvalil ne le s svojo gorenjščino v Kranjskih komedijantih, temveč v enaki meri še s tem, da se rodne prleščine iz Biserjan pri Sv. Juriju ob Ščavnici ni nikoli hotel odvaditi. Vsi študentje so vedeli, da je enako ponosen na znameniti trikotnik bratje Krefti, Edvard Kocbek in Anton Korošec (z jugoslovansko deklaracijo v avstrijsko-cesarskem parlamentu najpomembnejši tvorec kraljevine Jugoslavije) v rodnem kraju. Seveda je na naši sliki desno od obeh že omenjenih Franček.

Zanimiva skupina, sestavljena iz odbora I. pomurskega študentskega (torej občasno združenega prleškega in prekmurskega kluba) festivala. Delovala je tudi s pooblastilom uredništva sicer na le 46 straneh dokaj skromnega festivalskega zbornika. Prva z desne sta Feliks Klobasa in F. Lasbaher, predpredzadnji pa je poznejši profesor ljubljanske ekonomske fakultete Otmar Norčič. Že tu se vidi pričetek Frančkove naklonjenosti pisanju za zbornike in nabiranju urejevalskih izkušenj. Za ta zbornik iz leta 1958 je prispeval članek o dotodanjem delu Prleškega študentskega kluba.

Univerzitetna predavanja so imela različne dopolnjevalne oblike. Za angliste je to gotovo bil študentski počitniški seminar, ki ga je po zaslugi proforsorskega zakonskega para Nora in Janko Lavrin z nottinghamske univerze ljubljanska anglistika nekaj let izvajala v vedno priljubljenem Piranu. Pod taktirko Tartinijevih gosli se je zbralo nekaj udeležencev, katerih ženski cvet obdajata F. Lasbafer z leve in M. Mikic z desne strani.

Drugačna, morda nič manj privlačna oblika preživljanja študentskih glavnih počitnic so bile v času zelo skromnih potovalnih možnosti enomesečne študentske delovne brigade. Bil je njihov vztrajni udeleženeec, od dveh krajevnih (Prlekija in Ankarani) preko štirih zveznih jugoslovanskih brigad na avtocesti Ljubljana - Zagreb in Beograd - Skopje v postopni vlogi od navadnega brigadirja preko komandirja čete do večkratnega komandanta brigade in komandanta univerzitetnega štaba ljubljanskih študentskih brigad. Na sliki je na desni strani blizu sredine v eni od navedenih vlog, poleg njega je študijska kolegica Erna Mešl, drugi levo od zastave pa z enakima prilastkoma še Jernej Kožar. Poznejša profesorja ravenske gimnazije sta niti ne tako redek zakonski par na osnovi brigadirskih vezi.

Lepo nadaljevanje navadnega brigadirskega življenja so bile mednarodne študentske brigade. Iz zadnje jugoslovanske brigade je bil postavljen za komandanta zvezne skupine šestih brigadirjev za mednarodno brigado v vzhodnonemškem Rostocku. Slika prikazuje še nepopolno jugoslovansko skupino na prelepem potovanju iz Beograda preko Budimpešte in Prage na enem od mostov čez Vltavo. V glavnem mestu Čehoslovaške je bilo med dvodnevnim postankom nekaj priložnosti za pristrčna srečanja s Čehi, ki so jim neverjetno zavidali sorazmerno svobodo, ker Jugoslovani niso bili podvrženi okostenelemu sovjetskemu socializmu.

Čeprav je kot študent germanistike imel več priložnosti za ustrezna študijska potovanja, šteje za najlepšega tistega, ko je že po diplomi leta 1963 kot prevajalec in uradni spremljevalec vodil Akademski pevski zbor Tone Tomšič na nepozabni tritedenski pevski turneji po Zahodni Nemčiji, prvi kulturni izmenjavi po nekaj letih prekinjenih diplomatskih odnosov z Jugoslavijo. Vrstili so se navdušujoči koncerti odličnega zbora po številnih večjih nemških mestih vključno z Zahodnim Berlinom, ki jim je vsakič sledil razkošen protokolaren sprejem. Na sliki: naš študentski zbor ob spomeniku Primožu Trubarju pred njegovo farno cerkvijo v mestu Derendingen pri Tübingenu, vodja potovanja stoji prvi z leve.

Naslednji korak v življenjski zrelosti je kajpak poroka. Z nevesto Mileno sta se spoznala že zdavnaj v ljubljanskem študentskem naselju in to zvezo po njeni diplomi na medicinski fakulteti potrdila s sklenitvijo zakonske zveze v Ljubljani maja leta 1965. Ena in druga diploma jima je prinesla delovni mesti in družinsko stanovanje v Slovenjem Gradcu. Na sliki sta s poročnima pričama Mileninino sestro Danico in ženinovim bratom dvojčkom Ivanom.

Leta 1965 je ekonomska šola v Slovenjem Gradcu že slavila petletnico in Lasbaher se ji je pridružil kot osmi član njene profesorske zbornice. Postal je razrednik enega od dveh prvih razredov in svoj razred, ki ni bil ravno natrpan, privedel do zaključnega izpita. Razred je premogel samo enega fanta (Marjana Kokalja); v njem so prevladovale Mežičanke - navdušene planinke. Z razrednikom vred so opravili lepo število planinskih pohodov, najprej na okoliške koroške gore, zatem kot prva skupina iz Slovenije na slovensko planinsko kočo v Avstriji na severnem pobočju gorske lepote Kepe in končno še na Triglav. Na sliki iz stare šole na Vorančevem trgu sta prvi v drugi in prvi vrsti na levi Slovenjgradčanki Milena Kremžar in Tilčka Vaukan.

Z maturanti ekonomske srednje šole je Slovenj Gradec z letom 1964 pridobil tudi pomembno družabno prireditev - svoj maturantski ples. Na sliki so okrašeni z maturantskimi nageljčki na takšnem plesu dobrih deset let pozneje profesor Andrej Makuc z družico Vido Vožič Makuc, ravnatelj Franček Lasbaher z ženo Mileno ter Ljubica in Niko Vujkovic, ki je nekaj let na tem šolskem centru poučeval blagozanstvo.

Z veliko vnemo je ravnatelj Lasbaher uvajal in tudi pozneje kot predstojnik koroške enote zavoda za šolstvo še utrjeval prekomejno sodelovanje z avstrijskim šolstvom tako na koroški in še bolj na štajerski strani skupne državne meje. Del takšnega vzorca za osnovne šole s prilagojenim programom za prizadete otroke je vodil tudi k čezmejnim skupnim športnim in družabnim igram učencev in bolj ali manj rednim srečavanjem učiteljev. Na sliki so ravnateljice vseh treh koroških prilagojenih šol - levo od predstojnika Milka Mezner (OŠ PP Ravne), zadnji dve pa Zinka Kordiš (OŠ PP Slovenj Gradec) in Erika Sonjak z OŠ PP Muta. V sredini sta gosta iz Avstrije, ravnateljica posebne šole v Deutschlandsbergu in tamkajšnji okrajni šolski nadzornik Oto Handler.

Naslednji primer prekomejnih povezav je obisk delovne skupine republiškega zavoda za šolstvo na okrajnem šolskem svetu v Deutschlandsbergu. Njegov gostitelj je bil okrajni šolski nadzornik Gernot Bečvar (na sliki v sredini levo od predstojnika), na levi polovici pa so še Boris Klemenčič (pedagoški svetovalec za angleščino in francoščino), matematik Ivan Galun, slovenistka Darinka Rosc Leskovec ter Milan Adamič (razredni pouk). Slika je nastala na novi pregradi zbirnega jezera za elektrarno na Golici, kamor so gostitelji povedli goste iz Slovenije, ki so se lahko prepričali, da odtod Dravski dolini naj ne bi grozila nobena neposredna nevarnost, o kateri so slovenska množična občila sicer pogosto poročala.

In še vzorec prekomejnega sodelovanja s koroške strani. V prvi polovici 80. let sta ga utrdila profesor slovenščine na velikovškem šolskem centru in predavatelj celovške pedagoške akademije za metodiko pouka dvojezične slovenščine Anton Schellander in ravnatelj Šolskega centra Slovenj Gradec F. Lasbaher. To sodelovanje je pripeljalo do takrat še nedoživetih oblik, kot je zlasti obisk celotnega koroškega deželnega šolskega sveta v Slovenjem Gradcu. Predsednik tega sveta Hugo Reinprecht je slovenjegraško srednjo šolo obiskal še posebej ob eni od krajših izmenjav dijakov (med njimi je bilo tudi nekaj Slovencev iz zamejske Koroške) pri enotedenskem pouku v Slovenjem Gradcu. Slika je nastala ob glavnem vходу v šolo. Pred oziroma med dijaki iz Avstrije stojita H. Reinprecht in (ob njem) ravnateljica šolskega centra Silva Vaupot.

Spet iz družinskega kroga; med staršema je vojak, mlajši sin Jurij, ki ga je vojaški rok doletel v zadnjem letu jugoslovanske vojske na slovenskih tleh. Slika je nastala leta 1990 na dan zaprisege pred osrednjo ljubljansko vojašnico na prostoru škofjske gimnazije, skrajno desno je še v polnih življenjskih močeh starejši sin Tadej ...

V zgodnejši obletniški sklop spada 25-letnica slovenjegraške umetnostne galerije v letu 1982. V razmeroma zatišnem galerijskem prostoru sta se za nekaj trenutkov srečala slavljenci ravnatelj in likovni umetnik Karel Pečko in F. Lasbaher.

Leta 1996 je slovenski zavod za šolstvo praznoval svojo štiridesetletnico. Delovni dogovor, da bo to primerno zaznavno v vsaki od njegovih devetih krajskih enot, je bil še najbolj uresničen v njegovi koroški enoti. Njeni sodelavci so pripravili jubilejni zbornik, za katerega je predstojnik napisal prvo pregledno zgodovino koroškega šolstva. Poleg tega je bila v slovenjegraški umetnostni galeriji prisrčna razstava likovnih del koroških otroških vrtcev. Na sliki je prizor z otvoritve s predstojnikovim uvodnim nagovorom, v prvi vrsti pa so od leve Špela Pruš, občinska skrbnica za vrtce, Mirjam Ivič, pedagoška svetovalka za predšolsko vzgojo, umetnostni zgodovinar Nejc Kožar, odgovorni sodelavec galerije za to razstavo, ter ravnateljja Karel Pečko in Tone Golčer.

Že leto prej je Franček Lasbaher prejel prvo uradno priznanje za uspešno strokovno delo. Podelilo mu ga je vodstvo njegovega zavoda za šolstvo na letnem strokovnem zboru v Strunjanu. Desno od izročevalca priznanja je direktor zavoda Ivan Lorenčič.

Ob koncu leta 1996 prejme avstrijsko odlikovanje za večletno prekomejno sodelovanje z avstrijskim šolstvom. Podelila mu ga je štajerska deželna glavarka Waltraud Klassniz v Gradcu.

Podelitvi avstrijskega odlikovanja je sledil še sprejem pri županu mestne občine Slovenj Gradec Janezu Komljancu. Na sliki vidimo, da sta se ga udeležila tudi državna sekretarka ministrstva za šolstvo Teja Valenčič in direktor zavoda I. Lorenčič.

Leta 1997 izide njegova knjiga Britanske šolske vzporednice na osnovi študijskega potovanja koroških ravnateljev v Anglijo. Vsakoletne poučne poti z ravnatelji so bile redna odlika predstojnikovega dela. Najprej so s pomočjo krajskih zavodovih enot dodobra spoznali Slovenijo, zatem pa še nemško in avstrijsko šolstvo, kar je prav tako primerjalno dokumentirano v knjigah Slovensko nemške šolske vzporednice (2000) in Slovensko avstrijske šolske vzporednice (2002). Od drugih njegovih knjig naj tu navedemo še Sto let osnovne šole Sele Vrhe (1998) in lastni izbor člankov zlasti iz Delovih Književnih listov, celovškega Slovenskega vestnika in Odsevanj: Vpogledi v koroško kulturno in šolsko kroniko (2003). Posnetek je s tiskovne konference ob izidu prve knjige, ki jo je vodil ravnatelj Peter Macuh, pozdravil pa direktor zavarovalnice Triglav in gostitelj Oto Slemnik.

Svetovno znameniti neakademski slikar Jože Tisnikar je slavil 70-letnico sredi leta 1998. V mestni galeriji so mu postavili življenjsko retrospektivno razstavo. Pričujoči posnetek je z njene otvoritve; v njegovem ospredju še najbolj izstopajo galeristka in knjigarnarka Herta Turičnik, Marija Mica Tisnikar, umetnik Jože s svojo znamenito brado (tega leta kot žrtev prometne nesreče žal ni preživel) ter profesorja Jože Potočnik in F. Lasbaher.

Iste leta je svojo šestdesetletnico praznoval F. Lasbaher. Posnetek prikazuje praznovanje v družinskem in prijateljskem krogu, na katerem sta bila slavnostna govornika profesorja slovenščine Tone Turičnik in Toni Schellander, ki omizju prebira svoj priložnostni članek o slavljenju v celovškem Slovenskem vestniku.

Lep dogodek v letu 1999 je bil izid knjige sina Jurija Kulturne, politične in gospodarske vezi mesta Slovenj Gradec (Mestna občina Slovenj Gradec, 1999), ki je dopolnjeno njegovo diplomsko delo na družboslovni fakulteti ljubljanske univerze. Predstavitve knjige sta v mestni knjižnici vodila profesorja Jože Potočnik in Tone Turičnik. Na sliki so se desno od očeta Lasbaherja razvrstili ravnateljica knjižnice Alenka Valtl, avtor Jurij, med obema profesorjema pa je mati Milena.

Vsestranski slovenjegraški kulturni ustvarjalec Peter Petrovič, po izobrazbi diplomirani inženir strojništva, je leta 1999 povabil na svojo razstavo v Mladinski knjigi tudi zakonska para Turičnik in Lasbaher.

Med temeljne delovne naloge republiškega zavoda za šolstvo sodijo vsakoletni seminarji za slovenske učitelje italijanskega Primorja, avstrijske Koroške in madžarskega Porabja. Po določenem vrstnem redu seminarje pripravijo zavodove krajinske enote in predstojnik Lasbaher je to v Slovenjem Gradcu ob splošnem zadovoljstvu naredil za vse tri manjšinske skupine. Na sliki, nastala je pri Vorančevem spomeniku nad Kotljami v juniju 2001, je najmanjša od njih - deset učiteljev slovenskih osnovnih šol v Porabju; levo od predstojnika je zavodova pedagoška svetovalka za slovenske porabske šole Valerija Perger.

Mestna občina Slovenj Gradec je Frančku Lasbaherju septembra 2001 podelila občinsko nagrado. Poleg žene Milene so mu zanjo čestitale gospe Milena Zlatar, Herta Turičnik in Erika Komljanec. Občinski nagradi je maja naslednjega leta sledilo priznanje občine Muta, oktobra istega leta pa še državna nagrada za šolstvo.

Vračamo se h koroškim ravnateljskim poučnim potovanjem, saj je bilo Lasbaherjevo zadnje še prav posebno doživetje. 9. in 10. oktobra 2002 je 35 udeležencev vodil na Dunaj, kjer so bili sprejeti na zveznem ministrstvu za šolstvo, znanost in kulturo. Za to pot sicer manj pomembna slika je nastala pred znamenito Hundertwasserjevo hišo v središču Dunaja: v prvi vrsti sta ravnateljici Frida Kovše (otroški vrtec Dravograd) in Irena Trojak (glasbena šola Radlje), žalostna usoda pa je hotela, da sta obe umrli že naslednjega leta; v drugi vrsti so ravnateljica Boža Pirnat in ravnateljji Branko Čepin, Tone Gašper in Marjan Kovše.

Dodajmo še zasebno potovanje v znameniti Český Krumlov leta 2001, ki je prelepo mesto ob Vltavi z lastnimi Hradčani; portretiranec je z ženo Mileno to sliko izbral predvsem zato, da naše občane opomni, naj večkrat obiskujejo ta niti ne 500 km oddaljeni zgodovinski biser in poudarja, da Slovenj Gradec z izjemo glasbene šole s tem pobratenim mestom premalo sodeluje.

Še slika s potovanja po Nemčiji leta 2002, posneta na prehodu že znanega para po obsežnem grajskem kompleksu pruskega kralja Friderika Velikega v Potsdamu pri Berlinu (leva slika).

Leto 2003 je bilo še zadnje, ki mu je manjkalo do polne 40-letne pokojninske dobe. Med številnimi odhodnicami v pokoj slika prikazuje udeleženko po njegovem mnenju še najbolj prisrčnega slovesa - ravnateljice koroških vrtec in vodje njihovih delovnih enot.

Zadnjo sliko je naslovil z misljo - ... iz roda v rod življenje najde pot ... Družino Lasbaher je sredi leta 2004 povečal vnuček Bor, ki zelo lepo zapolnjuje upokojske dneve svoje šmarške babice in dedka, čeprav jima še niti strokovnega dela ne zmanjkuje. Upokojenec ima še nekaj načrtov, s katerimi želi zlasti zaokrožiti dosedanja obdelavo zgodovine koroškega šolstva, če bo za to še vedno zelo veliko delovno nalogo le še imel dovolj vneme in vztrajnosti. Pravi, da za zdaj kar dobro kaže.

A. Makuc

Nekaj besed o mojem sobivanju s Tonetom

Težko mi je pisati o Tonetu Turičniku, zares še toliko bolj, ker je najino več desetletij dolgo sodelovanje trajalo vse do njegovega nenadnega odhoda v večnost. Dejansko je vsaka smrt prehitra, a njegova je bila zares še toliko bolj, ker je pretrgala množico osebnih in skupnih načrtov še sredi naših prizadevanj. Še v prvih julijskih dneh sva bila na sestanku uredniškega odbora za pripravo zbornika ob bližnji devetstoletnici Šmartna, ki mu je načeloval s svojo znano delovno in vseskozi ustvarjalno vnamo.

O njem sem kaj vedel že prej, kot sem ga sploh spoznal. Po nekem naključju je v študentskih časih stanoval skupaj z mojim prijateljem iz Prlekije Feliksom Klobasom. Feliks, dasiravno študent strojništva, je bil, kakor pač za Prleka nikakor ni nenavadno, kulturno široko naravnani in s Tonetom sta se po skupnem pričevanju izvrstno ujemala, skupaj sta celo spesnila nekaj žal danes najbrž ne več ohranjenih pesnitev. V komaj nekaj poznejših letih o mladem Turičniku z veliko spoštljivostjo piše Edvard Rössner, ravnatelj šmarške osnovne šole in pravi ljudski kulturnik, ki je v obdobju po osvoboditvi oživiljal in na novo vzpostavljaj zlasti slovensko pevsko in igralsko kulturo ne le v Mislinjski, marveč v vseh koroških dolinah in s številnimi gostovanji šmarških skupin dajal sijajen vzgled vsej Sloveniji. O Tonetu je zapisal, da ima v njem odličnega pomočnika na vseh svojih delovnih področjih.

Osebnost sem ga spoznal na začetku šolskega leta 1965/66, ko sva se z ženo Mileno, slovenjegraško domačinko, po njeni diplomi na medicini preselila v mesto ob Mislinji v novo šolsko stanovanje. Bilo je še spomladi tega leta, ko me je v službo na ekonomski srednji šoli snubil takratni ravnatelj Avgust Majerič; profesorjev je še skoraj povsod primanjkovalo, saj sem bolj ali manj hkrati dobil vabilo ravnatelja dr. Sušnika za poučevanje na ravenski gimnaziji. Sam sem bil že dve leti zaposlen na univerzitetnem inštitutu za sociologijo v Ljubljani, a sem se tudi zaradi ponujenega stanovanja zlahka odločil za preselitev v Slovenj Gradec. Tone je bil na mladi šoli nedvomno najbolj uveljavljen učitelj; v zbornici nas je bilo še samo osem in vsi smo tako rekoč učili vse dijake, se učili eden od drugega in se zares dobro spoznali med seboj.

Moje nemoteno sožitje z njim pa po nadaljnem spletu okoliščin ni ostalo povsem nesklajeno. Z bogato kulturno dejavnostjo mu je med drugim uspelo postaviti na noge tudi slovenjegra-

ški radio, ki ga je z veseljem vodil. Ne vem več, zakaj je prišlo do spora z občinskimi ustanovami, toda zaradi njega so vsi sodelavci radia odstopili, občinski možje pa so pregovorili mene, da sem, četudi nerad, urednikovanje radia začasno prevzel. Vedelo se je, da mi izkušenj zares ni manjkalo; še iz dijaških in še bolj iz študentskih časov sem si jih nabral v izobilju z dokaj rednim dopisovanjem v časopise in z nekajletno honorarno službo v notranjepolitičnem oddelku slovenskega radia.

Pozneje so se stvari umirile in najino sodelovanje med mojim petnajstletnim ravnateljstvom je bilo vseskozi dobro. Cenil sem njegovo predanost vsestranskemu delu z dijaki in njegove vedno odlične učne ure materinščine. Zelo sva se ujemala v skupnih prizadevanjih za pripravo in natis precej rednih zbornikov naše srednje šole, katerih sočasnega in zgodovinskega pomena sva se zavedala najbrž kar v enaki meri; bili so nama vedno v ponos tudi ob vedenju, da skoraj ni slovenske srednje šole, ki bi se v takšnem obsegu lahko ponašala s čim primerljivim. Takšno sodelovalno vzdušje se je zatem skoraj samoumevno preneslo še na Odsevanja; čeprav me ni ravno v vsaki številki, mi je dal vedeti, da mu tudi moji prispevki predvsem zaradi strokovne temeljitosti pridejo prav. Večkrat sva se pogovarjala zlasti o njegovem načinu pisanja ustvarjanja, saj včasih nisem mogel mimo tega, da me ne bi presenečala njegova na Koroškem skoraj pregovorna zagledanost v jezik, ki ga je znal izpopolnjevati z neverjetno vztrajnostjo. Seveda ga je k temu spodbujalo predvsem njegovo mentorsko delo ali celo še bolj lastno književno ustvarjanje, ki ga meni pri mojem strokovnem pisanju pač ni bilo potrebno gojiti.

Eno in drugo je pripomoglo k prijateljskim meddružinskim navezam, o katerih je v svojih knjigah tudi sam kaj zapisal. Radi smo se srečavali na enem ali drugem našem domu, ob stalni delovni preobremenitvi pa nam je večkrat prišla prav kakšna prijateljska skupna večerja s sprostitvenim izpraznjenim kozarcem. Kakor to nekako v življenju večkrat nanese, se tega v popolnosti zavemo prepozno, ko lahko le še obžalujemo, kako vse premalo je bilo takšnih lepih trenutkov.

In zame še eno zahtevno naključje: Od njega sem moral spet vsaj delno prevzeti pomemben delež delovnih obveznosti, tokrat pri nastajajočem šmarškem zborniku. Tako ga bom še toliko bolj pogrešal, ker bom ostajal brez njegovih živih spodbudnih besed, čeravno jih bom nekako še vedno čutil in se lahko opiral nanje.

Franček Lasbaher

Šmartno, zdaj že štiri mesece po Tonetovi prerani smrti

V SPOMIN

*Tone Turičnik
1933-2005*

Spomini so živi

V SPOMIN

Tone Turičnik, profesor, je do upokojitve ostal zvest pedagoškemu poklicu, v katerem je vedno iskal in uresničeval nove ideje na področju vzgoje in izobraževanja.

Tone je umrl v soboto, 9. julija 2005. Prejšnji večer, dan pred njegovo smrtjo, sva imela zadnji krajši pogovor. Telefonično sem mu sporočil, da je Komisija za odlikovanja, nagrade in priznanja pri Mestni občini Slovenj Gradec obravnavala predloge za podelitev naziva častni občan in da so člani komisije soglasno potrdili predlog, da naziv dodeli Tonetu Turičniku. Iz njegovega glasu sem začutil, da ga je kratka novica nekoliko vznemirila.

»Je to mogoče? Zame je to velika čast. Lepo se zahvaljujem predlagatelju in komisiji. Ko prideva domov, bomo nazdravili.«

Z ženo Herto sta bila v Izoli na krajšem dopustu. Ženi Ani in meni je še istega dne poslal kartico, za katero se je izkazalo, da je bila zadnji Tonetov pozdrav.

*»Terasa doma najina je obala,
bazen pa morja široka cesta ...
Počitek dobro de,
a misli že domov hite.«*

Od profesorja slovenista, kulturnega in javnega delavca se je prišla posloviti množica žalujočih: nekdanji učenci in dijaki, prijatelji, kulturni in javni delavci. Spoštljiv odnos do cenjenega Toneta Turičnika so številni zapisali v žalno knjigo.

Poslednje slovo od pokojnega je bilo 13. julija v ožjem družinskem krogu na pokopališču v Starem trgu.

Tone Turičnik je med mnogimi ostal moj najbližji prijatelj in sodelavec. Slovenjgraško pedagoško, kulturno, publicistično in javno delo naju je družilo več kot štirideset let. Začetki najinega znanstva segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja. Po dekretu (leta 1956) sem se z vlakom prvič pripeljal v Mislinjsko dolino – odrejena mi je bila služba v mislinjski osnovni šoli, kjer sem učiteljeval tri leta. Že v tistem času sem slišal za Toneta Turičnika in izvedel, da je tudi on pedagoški delavec, povrh tega pa še režiser in ljubiteljski gledališki igralec.

Ko je leta 1962 začelo izhajati glasilo *Mislinjska dolina*, katere urednik je bil Tone, sem bil prav po otroško vesel, ko je v prvi številki objavil mojo pesem *Očetu v spomin*, ki sem jo sicer prvič javno prebral v Doliču na spominski proslavi ob 15-letnici preboja 14. divizije na Pohorje.

Najino prvo srečanje se je zgodilo v Ljubljani (1960), ko sem študiral na Višji pedagoški šoli. Tega leta je Tone postal prvi ravnatelj novoustanovljene ekonomske šole, prve srednje šole v Mislinjski dolini. Iz prestolnice se je vračal domov in z velikim veseljem in ponosom mi je pokazal prvo štampiljko – žig »njegove« šole.

Po moji diplomii mi je ponudil delo v takratnem številčno še zelo skromnem učiteljskem kolektivu srednje ekonomske šole. Kasneje sva oba ob delu

diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, tako da se je najino kasnejše šolsko in kulturno sodelovanje lahko le še poglabljalo.

Tone je svojo neverjetno delovno energijo in široko znanje trosil mnogim generacijam učencev in dijakov. Hvaležen pa sem mu bil tudi jaz, saj je bil moj dragocen svetovalec, ko sem snoval in pripravljaval šolske in občinske zbornike, zastavljal prispevke za *Mislinjsko dolino*, veliko skupnega dela pa sva opravila tudi pri reviji *Odsevanja*. Njegova številna literarna in publicistična besedila so nastajala v domačem kabinetu, (pre)polnem knjig, v toplih dneh pa na klopi za domačo hišo ali na terasi.

Za svoj zadnji okrogli jubilej je na vabilo zapisal: *Taka je ta reč: zbralo se jih je 7 x 10, vseh - od čisto rosnih do že skoraj belo sivih mojih let ...*

... lepo zloženih v kamrico otroških spominov, brbotajočih najstniških in z optimizmom ovenčanih dijaških, ko je srce prepevalo gloriozo ljubezni in mladosti, misel pa burila brezmejnja domišljija, kaj vse bi rad bil in kaj bodi zenit, in spominov, ki mi jih je v velik šopek zavezala družinska sreča, in poklicnih, ustvarjalnih in poustvarjalnih, ki so mi bili intimna polnost bivanja, pa tistih, ki pomenijo sprostitev po polnem delavniku in skupno staranje z življenjsko sopotnico Herto, več, uživanje ob neizmerljivi vedrini nadobudnih vnukov in vnukinje, skratka, let umirjenega nehanja in posebej občutenih lepot doživetega ...

Zato bomo letom in jubileju nazdravili, kakor se spodobi: Prijateljsko družabno, srčno veselo in neponovljivo nepozabno.

V utemeljitvi za podelitev častnega občanstva je bilo Tonetovo delo razčlenjeno v nekaj sklopih.

Tone Turičnik, profesor, je do upokojitve ostal zvest pedagoškemu poklicu, v katerem je vedno iskal in uresničeval nove ideje na področju vzgoje in izobraževanja. Njegovo mnogostransko pedagoško, kulturno in družbeno delo je zaznamovano z naslednjim:

- vzoren učitelj slovenskega jezika in književnosti,
- ustvarjalen razrednik, predstojnik in ravnatelj,
- mentor številnim kulturnim poustvarjalnim dejavnostim v šoli in izven nje,
- avtor številnih strokovnih, pedagoških in kulturnih sestavkov, večletni urednik slovenjgraških šolskih zbornikov, *Radia Slovenj Gradec*, publikacij *Mislinjska dolina* in *Odsevanja*,
- zagnan kulturni in društveni delavec v Mislinjski dolini in koroški krajini,
- zavzet organizator in predsednik mnogih organizacijskih odborov in komisij mednarodnih razstav in prireditev v Slovenj Gradcu,
- aktiven družbeno-politični in javni delavec ...

Listino častnega občana Mestne občine Slovenj Gradec je za Toneta Turičnika, profesorja, postumno prevzela njegova žena Herta Turičnik na svečani seji Sveta Mestne občine Slovenj Gradec dne 17. septembra 2005.

Jože Potočnik

Prijatelju v spomin

Velik (visok), skodran, možato eleganten, dinamičnih gibov in gromkega glasu, tak je fenotip Toneta Turičnika. Ognjevit v dialogu, premočrten, bogat izvirnih idej, v svoji celoviti biti navdušujoč in mikaven pedagog in končno v humanizmu zakoreninjen, svobodomiseln intelektualca. Tak je bil njegov lik.

Prislovično skromen, dobrončen, odkrit in požrtvovalen ter zvest do svojih in prijateljev – takšen je bil njegov značaj. Bil je trden mož besede. Kar je Tone obljubil, ni držalo le kot pribito, ampak kakor »zašvasano« (zavarjeno).

Najino poznanstvo sega že v 60. leta. Ni ga bilo mogoče spregledati, saj je bil v mestu navzoč povsod, kjer se je kaj dogajalo – v šolstvu, na občini, v družbenih organizacijah, pri vojaško obrambnih zadevah in še zlasti v kulturi. Sodil je tudi v najožji krog ljudi, ki so se zbirali okrog umetnostne galerije Slovenj Gradec, ki jo je vodil akademski slikar Karel Pečko, da bi podpirali njeno poslanstvo v umetnosti, jo bogatili še v njeni obče človeški vlogi in z željo, da bi domačini, odmaknjeni od težje dostopnih kulturnih središč, spoznavali v umetniških delih napredna sporočila iz širnega sveta.

Ob tej dejavnosti se je najino poznanstvo začelo spreminjati v veliko prijateljstvo. Tone je prevzemal dolžnosti glavnega sekretarja velikih organizacijskih odborov, ki so pod okriljem umetnostnega paviljona (tedanje ime za današnjo Koroško galerijo likovnih umetnosti) prirejali odmevne mednarodne kulturne in znanstvene prireditve: *Mir 75 – 30 let OZN* (1. 1975), *Za boljši svet* (1979), *Mi za mir* (1985), *Pero za mir* (1985), *Biti* (1990). V prvi vrsti je stal tudi pri nastajanju in oblikovanju Gaja svobode na Štibuhi, ki je začel rasti pod okni »njegovega« šolskega centra. Koliko sestankov je bilo za vse to potrebnih, pa vabil, zapisnikov, prošenj, vlog, dopisov na običajne pa tudi najvišje naslove. Tone je vse to delal z največjo natančnostjo in v nemo in seveda brez vsakega honorarja. Edina nagrada, ki pa jo je sprejemal z največjim veseljem, je bila uspešno izpeljana zamisel. Z velikim ponosom je sprejemal naloge odposlanca svojega mesta in bil je skoraj otroško razigran, kadar je govoril o Slovenj Gradcu znanim osebnostim ali občinstvu. Ničesar ni bilo zanj prehudo, če bi naj bilo v dobro temu mestu. In zaprisegel se je živemu miru, ki naj družji v slogi in medsebojnem spoštovanju narode in rodove.

Najino druženje se je še poglobilo ob nastajanju in poznejšem delovanju Srednje zdravstvene šole v Slovenj Gradcu. Bil je med pobudniki za ustanovitev šole in pozneje vsa leta do upokojitve predavatelj slovenščine na njej. S svojo ognjevitostjo je znal pritegniti k spoštovanju matere besede sicer interesno

drugače usmerjene dijakinje in dijake, ki se ga s hvaležnostjo in spoštovanjem vedno spominjajo na jubilejnih srečanjih svojih letnikov. Zavedajo se, da jim je veliko poklonil. Ob prvi maturi na tej šoli l. 1977, je od sreče kar žarel. Sam pa je vedno govoril: »Ta mlade moramo spraviti v šole, potem bodo že sami znali naprej.«

Bil je častilec slovenske besede in domače govornice ter po lastnih izkušnjah prepričan ocenjevalec boja za njuni veljavi v času narodove preizkušnje v drugi svetovni vojni.

Tone nam je pomagal tudi v bolnišnici. Kadarkoli je bilo potrebno kakemu pomembnemu besedilu dati slovnično in oblikovno popolnost je bil naprošen, da ga pregleda in popravi. Z veliko vneto se je lotil lektoriranja jubilejne izdaje knjige *Pred 100 leti tu in danes, bolnišnica v Slovenj Gradcu*. Ko je prihajal po posamezne prispevke (vsega naenkrat ni bilo na voljo) in sem se opravičeval, ker ga s tem obremenjujem, je vedno odgovoril: »Prav vesel sem, da lahko kot prvi izvem, kaj vse se za špitalskimi zidovi dogaja. Toliko let hodim v ali mimo teh poslopij in se mi še sanjalo ni, kaj vse tu počnete in kaj vse mora biti storjeno, da se bolnik dobro in varno počuti.« In ko sem ga povprašal za naš dolg, je odvrnil: »Veš kaj, tudi jaz prihajam k vam kdaj po zdravniško pomoč ali nasvet, pa mi nikoli nič ne računate. Tako se potem vse 'zgluha'«. (Seveda, da je imel zdravstveno zavarovanje, je modro zamolčal).

Tone pa je bil tudi neizmeren optimist. Ni bilo zadrege ali ovire, da ji ne bi našel opravičila in izhod.

Pripravljal je zopet neko besedilo o Slovenj Gradcu. V svoji pedantnosti se je hotel sam prepričati, kako je zapisan naslov Okrajnega sodišča na tabli te zgradbe. Ob robu pločnika se je z avtom ustavil in ni ugasnil motorja, saj je bil prepričan, da bo odsoten le za hip. Ko si je zapisoval besedilo s table, je zaslišal hupanje avtomobila. Ozrl se je in videl, da njegov avto ovira pot naslednjemu.

Tone je bil tudi zelo vpluden gospod. Zato se je hitrih korakov hotel vrniti do svojega avtomobila in pri tem grdo padel na zunanji stopnici in si zlomil kolk, da so ga nato odpeljali v bolnišnico in na operacijo. Ko sva se potem srečala v času njegove rehabilitacije, ko je že hodil po mestu s pomočjo dveh bergel in sem pomiloval njegovo nesrečo, je skoraj navdušen in z zamaknjenim vprašanjem odvrnil: »Zlomljen kolk je huda stvar. Pa so me dobro poštimali. Kaj pa, če me je takrat na bližnjem križišču čakala smrt, jaz pa sem ji s padcem elegantno ušel?«

Ves zadovoljen, ja, srečen se je nasmejal. Mar ni to čudovit in svetel pogled na usodo in življenje? Dobro sem si ga zapomnil. Postal je vodilo za moje razmišljanje ter ravnanje in naj bo to Tonetovo sporočilo v tolažbo ob nesrečah in zagatah vsem, ki bodo ta članek prebrali.

Drago Plešivčnik
29. septembra 2005

V SPOMIN

Bil je trden mož besede. Kar je Tone obljubil, ni držalo le kot pribito, ampak kakor »zašvasano« (zavarjeno).

V SPOMIN

Pa ni nikoli jadikoval nad tem, kako mali kos sveta mu je bil odmerjen ali pa si ga je bil pripravljen vzeti: nasprotno, vedno znova je dokazoval, da je svet drugod, ne v kilometrini ali njeni kvadraturi.

Srce vsake šole je brezpogojno razred in z gotovostjo upam trditi, da je šola eden izmed tistih organizmov, ki ima veliko src. S tem ne zanikujem pomena ne ravnateljskih kolegijev (če jih šola ima) ne pedagoških in ne redovalnih konferenc, vem samo, da če se ima v šoli kaj odločilnega in daljnosežnega zgoditi, je to lahko le med učenci in dijaki ... V razredih torej. Zato je za vsakega besede večšega lahko prav to mravljišče izvir dogodb vseh sort.

Nekatere izmed osebnih učiteljsko-profesorskih, predstojniških in ravnateljskih štorij je Tone Turičnik spominsko obudil in literarno obdelal v zbirki svojih zgod in nezgod *Tudi do roba in (včasih) čez*, toda v njih so aktnejši vedno drugi, o sebi je, skromen kot je bil, zapisal le toliko, kot je bilo za naracijo nujno potrebno.

Naj ne zveni nečimrno, če zatrdim, da sem Toneta kot poklicni kolega, morebiti celo kot prijatelj, ki mi je tudi ravnateljaval, poznal dovolj dobro, da smem zapisati, kako je bil v šoli najraje učitelj. In med prisilno in iskreno zvedavimi (to je za katedrom oz. pred klopmi z vedno enako mladim poslušalstvom) je začel in končal svojo poklicno pot. Še več – naključje je poskrbelo, da je v isti stavbi (mestna meščanska šola od leta 1901, zdaj prezidana in dozidana za potrebe in namene gimnazije in srednje strokovne zdravstvene šole) med vojno pobiral svoje prve šolske učenosti in v njej hkrati iskal zavetje pred nemškimi letalskimi bombami, prav tu v novi svobodi opravil malo maturo in ... kot profesor slovenščine tudi svojo zadnjo poklicno šolsko uro pred odhodom v pokoj.

Pa ni nikoli jadikoval nad tem, kako mali kos sveta mu je bil odmerjen ali pa si ga je bil pripravljen vzeti: nasprotno, vedno znova je dokazoval, da je svet drugod, ne v kilometrini ali njeni kvadraturi. In sem mu šele dolgo potem, ko sem to tudi sam skusil, verjel. Tako pač je to v življenju.

Tone je znal leteti drugače – kot prvi ravnatelj ekonomske šole v Mestu, kot orač ledine za zdajšnji Koroški radio, prvi med enakimi pri rojstvu Mislinjske doline, gonilna sila Odsevov in kasnejših Odsevanj, mušketer Likovnega paviljona in zapriseženi mirovnik, ko je o tem komaj kdo kaj vedel, še manj za to zaresno zastavljal besede in dejanja.

*

Ko sem v takrat vzpostavljajočem se šolskem centru kot golobradi (čeprav sem nosil brado) profesor slovenskega jezika in svetovne književnosti dobil prvo službo – za katero se vedno bolj izkazuje, da bo dosmrtna, bolje bi bilo verjeti v dopenzijonska – mi je ravnatelj Franček Lasbaher določil za mentorja prav Toneta. Slišal sem zanj že prej, za PTT, to ja, toda iz oči v oči sva si bila kak dan po tistem obvestilu prvič.

In besede zastavila ter izmenjala tudi. Predstavila sva se in si stisnila roki: »Spoštovani kolega! Prihajaš s fakultete in o enakem veš marsikaj drugače kot jaz. To je dobro. Za oba. Prepričan sem, da bova uspešno sodelovala.«

Nisem takoj razumel, da mi je v resnici rekel: Dolžan si stati na svojih barikadah in braniti svoje prepričanje, a spoštuj tudi druge.

Čez kakšen teden, dva, ko nisem najbolj vedel, kaj početi kot mentoriranec, me je ogovoril: »Če želiš, lahko prideš pogledat h kakšni moji uri, če me boš pa povabil k svoji, bom to razumel kot zaupanje. Sicer pa je naš slavistični kabinet obrnjen proti vzhodu, dopoldne zna tam biti veliko sonca. In sonce imam rad.«

Zdaj sem že prevajal: Jaz sem sicer določen za tvojega mentorja, toda poiskal me boš ti, če se ti bo zdelo potrebno in koristno – nisem tvoj tutor.

In v skladu s časom, ki smo ga živeli: »Zadolžili so me, da te obvestim o naši osnovni organizaciji Zveze komunistov na šoli. Nekaj učiteljev je članov in vrata novim članom so odprta.«

Hotel je reči: nisem ne ideolog ne agitator, prevzemam pa naložene mi obveznosti. Ti veš, kako in kaj boš s sabo. In s svojim prepričanjem.

*

V šoli me je hitro vpregel, pa ne na račun svojega izmikanja, kar je tako pogosta praksa starejših učiteljev, ko se pokažejo začetniki. Torej, ponudil mi je lep kos odgovornosti, ko mi je dodelil del obveznosti pri organizaciji kulturnih dejavnosti in sploh tovrstnega utripa v šoli. Zadolžen sem bil za filmski in gledališki pogon – mišljeno dobesedno, saj je bilo v srednji šoli že skoraj tisoč dijakov. Vedel sem, da je imel teater tudi Tone zelo rad, toda nekje je moral slišati, da sem znal biti od odra in filmskih trakov tudi obseden, pa mi je, najbrž tudi na svojo škodo, ponudil tisto, v čemer je bil prepričan, da bom užival, ne samo prostovoljno prisilno oddelal.

Tistega leta sem se srečal z Delovimi teatrološkimi zapisi o gledališki predstavi *Razredni sovražnik*, ki jo je na oder postavilo Mladinsko gledališče. Kritične ocene so bile vznemirljive in odmevne, tudi z nekaj rezerve – skratka, obetal se je dogodek. Bil sem prepričan, da je predstava kot naročena in jo je takorekoč nujno pripeljati na Srednjo šolo Edvarda Kardelja: tematika je bila šola, mladi, družbeno dno, upor, nasilje, izgubljena generacija ... Kaj bolj aktualnega, malo pa tudi provokativnega, v tistem trenutku ni bilo ponuditi. Na splošno je bila tudi klima v šoli dovolj svobodnjakarska.

Z Mladinskim sem se dogovoril za dve predstavi. Eno popoldne, drugo za popoldansko izmeno.

Predstavo so odigrali kar v šolski avli na Štibuhi.

Bila je šokantna: za dijake in učitelje. Socialen poden, margina, nasilje, strašljiv vokabular. Po predstavi sva odšla s kolegom z igralci v Namo na kosilo, tam so si poustvarjali besedila Nigela Williamsa še malo oddihovali pred naslednjim nastopom, sam pa sem se še vrnil v šolo, da bi pogledal, če vse štima – toda tam se je napovedovalo obsedno stanje. Šolski dušebrižniki so zagnali vik in krik, zahtevali so prepoved popoldanske reprize. Aktivirala se je šolska osnovna celica zveze komunistov in ... s Turičnikom, ki z vsem tem ni imel pravzaprav nič, so naju klicali na občinski partijski komite.

Tone je dopoldansko predstavo videl (prvič, tako kot tudi jaz), toda o njej nisva uspela zastaviti nobene besede: sicer pa sva o zadevah umetnosti vedno skušala govoriti kot izobraženca in po svoje seveda tudi posvečena v stvari.

Na razgovoru in na kasnejših pogovorih v zbornici je Tone robantil: »Tisti, ki v predstavi vidi samo nasilje, upor, grobosti, vulgarnost ... pač ne zna gledati in nič ne razume. Kaj pa je za vsem tem? Nemoč, obup, klic na pomoč, izgubljenost mladih ... V tako zaostreni podobi tega pri nas zaenkrat še ni, hvala bogu, je pa zagotovo na pohodu. Toda če za stvari vemo, se lahko nanje pripravimo in bomo lažje pomagali, ko in če bo treba. Mi nismo v šoli samo zaradi odličnjakov, mi smo z mladimi tudi zaradi stisk, ki se jih lotijo. Še enkrat poudarjam – šola je vzgojno-izobraževalna institucija. Pravzaprav bi vsi učitelji predstavo **m o r a l i** videti!«

In je druga predstava bila. Ko gledam stvari z distance, mi je popolnoma jasno, da je zadevo reševal Tone, slovenjgraška institucija in inštanca Turičnik, kar se je stvari kulture in umetnosti tikalo. Jaz bi štel samo v primeru, če bi potrebovali grešnega kozla – toda PTT je bil toliko razumen, umen in senzibilen, da je uvidel, kako je *Razredni sovražnik* grozljiva vsemu drugemu, samo ZK ne, še manj je bil namenjen kvarjenju otrok.

*

Tone ni nikoli menjal svoje strankarske pripadnosti, tudi takrat ne, ko so bili bodisi pogromi nad njimi bodisi posmehovanja komunistom najbolj intenzivni, mislim, da tudi nikoli ni vrnil ne zamrzoval svoje proletarske rdeče izkaznice. O tem se nisva nikoli pogovarjala, toda prepričan sem, da zanj ni bilo bolj poniglave in umazane drže kot – zamrzniti svoje (tudi politično) prepričanje. Prosim lepo, kaj pa je to – zamrzniti pravzaprav svojo vest!? No, mogoče mu je bilo lažje kot marsikateremu somišljeniku, zakaj bil je izvorni komunist, verjel je v pravično porazdelitev dobrin, ki nam gre v tem našem tu in zdaj, verjel je v pravico slehernika do dela in iz tega izhajajočega in vzpostavljenega samospoštovanja. In v zavezanost odgovornosti. Tem temeljnim vrednotam bi se sicer lahko po pripadnosti reklo kakorkoli, tako splošne veljavne so. In v novi stranki ne bi bile nič vrednejše in plemenitejše. Zato je vztrajal, kjer je bil.

*

Tako me je pritegnil tudi v ustanavljanje Odsevanj (pravzaprav k preoblečenim Odsevom), kasneje pa v urednikovanje in sodelovanje na marsikateri fronti (konec koncev bodo Odsevanja vsak čas stara trideset let), kjer sva zgledno sodelovala, naenkrat sem bil skupaj z njim sredi lektur, prepričal me je, da je treba zapisano jemati iz predalov in objavljati ... iskati sodelavce, navduševati, biti naši preljubi slovenščini v oporo vedno in povsod.

V tem zapisu, ki hoče biti poklon dragemu sopotniku, ga želim naslikati tudi v tisti njegovi držji, ki je bila poznana le nekaterim, ki smo z njim sodelovali še drugače kot le uradovavno.

*

Toneta s(m)o, vsaj kar se njegovih ušes tiče, nekako skrivno, tajno, nikoli v njegovi prisotnosti, imenovali »gromovnik«. Prvi razlog je bil v tem, da je bil njegov glas močan, sonoren, preprosto – imel je lep bariton. Marsikdaj smo ob priložnosti skupaj zapeli in ob tem se je znal pošaliti, da ga pevovodje v zborih niso marali, ker je preglašal druge in podiral ubranost.

Drugi razlog za nalepko gromovnik, ta pa resnici na ljubo pogostejši, je bil ta, da je svoja mnenja, stališča, prepričanja ... vedno izražal jasno, razumljivo, ognjevit, na videz brezprizivno – iz polnih pljuč in na ves glas. Nekako je dal vedeti, da je beseda konj in da je treba za njo stati. Če je ob to trčil kakšen medel, nedomišljen, neartikuliran ... poskus nasprotovanja, je bil zmagovalec vnaprej znan. Pa ne zaradi jakosti glasu, pač pa zaradi moči argumentov. Res je, da je znal biti trmasto nepopustljiv, toda bil je plemenit bojevnik: dosledno je bil spoštljiv do nasprotnika, pa če je iz idejnega, etičnega ali vedenjskega soočenja stopal kot zmagovalec ali poraženec. Zgoraj zapisana vojaška terminologija ni bila v njegovi rabi – namreč, kadar sva bila sama v kakršnemkoli duelu že, je čez dan dva po premisleku, ko je bilo preprosto treba delovati naprej, vedno znal postaviti stvari na svoje mesto. – *Prav imaš, se strinjam* ali pa – *Me ne prepričajš*. In tudi če sva zadel česarkoli že ostala vsak na svojem bregu, sva delovala naprej – z enakim ognjem, enako prizadevno. Mislim, da je prav to – prepričano vztrajati pri svojem, kadar so argumenti nasprotnika neprepričljivi, ali pa nasprotniku spoštljivo priznati njegov prav – ohranjalo najin medčloveški odnos na meji, ki je nisva nikoli izrekla, na prijateljstvu.

*

Ne bi znal reči, ali je bil Tone zamerljiv: osebno ga takšnega nisem doživel nikoli, pa sva si velikokrat podajala žerjavico, ki bi znala marsikdaj hudo opeči. Zagotovo pa ni bil maščevalen, čeprav je posedoval (družbeno, strokovno) moč, ki bi jo lahko izkoristil za to: bil je učitelj, pa ravnatelj, spet le učitelj, potem pa profesor, predstojnik, ravnatelj in pred upokojitvijo spet »samo« profesor, ki mu je ravnateljeval njegov bivši kolega iz zbornice, kateremu je bil sam ravnatelj.

In zdaj k zgodbi. Na eni izmed šolskih zabav je

V SPOMIN

V zbornici je Tone robantil:
»Tisti, ki v predstavi vidi samo nasilje, upor, grobosti, vulgarnost ... pač ne zna gledati in nič ne razume.«

V SPOMIN

**Takšen je bil –
trd pogajalec,
dosleden, jasnih
načel, toda nikoli
maščevalen.
Oprostiti morem,
pozabiti ne –
skoraj prepričan
sem, da je bila
to njegova drža.**

bilo, lahko da je bila novoletna ali pa katera izmed sindikalnih. Ker je bila ena izmed naših šol tudi gostinska, s pripravo odlične hrane ni bilo nikoli zagat, enako je veljalo za priskrbljeno zlahkno vino – sploh slednjega je bilo vedno dovolj in kot se rado zgodi, tudi preveč.

Kdo bi vedel, o čem je tekla beseda, toda moralo je biti na meji kakšne idejne eksplozije, generacijski spopad pač, kajti eden izmed mlajših kolegov v učiteljskem zboru je debato zaključeval in razreševal v maniri dokončne rešitve medgeneracijskega konflikta: »Vse ta stare je treba spraviti v Dachau!«

Tisti med zbranimi, ki se ob tem pozivu še nismo čutili poklicane na transport, smo povedano preskočili v drži neznosne lahкости bivanja, tudi nismo čutili posebne teže v okajenem rezoniranju, pa čeprav je šlo čez mero dobrega okusa, za Toneta in še nekatero pa je bilo zabave konec. Zgroženi so odšli, mi pa odhoda nismo razumeli kot užaljenost in protest – izjavo smo pripisali preobilici vina, odrazu popolne osvoboditve ideološke in zgodovinske navlake, libertinizma torej, kot preseganje zgodovinske in podobne navlake, samo da smo pregnali nelagodje in živeli v prihajajoče jutro.

Ob kdo ve kateri in kakšni priložnosti je beseda spet nanesa na ta isti dogodek – in Tone ga je enako obsojal, v njem je bilo v trenutku toliko ognja kot po povedanem pred nekaj leti. Šele takrat sem doumel, kako strahotno je bil prizadet: še najmanj kot posameznik, kot Tone Turičnik, veliko bolj usodno je razumel in vrednotil izjavo kot poskus negacije vsega tistega, za kar si je vse življenje prizadeval: za moralno in etično držo človeštva, za njegovo konstantno pokončnost, za pravico do vsega tega tudi v starostni, rečeno pogojno – neobjenosti.

O tem, kako je Tone osebno odreagirala, je ob priložnosti pripovedoval avtor dachauskega medklica sam. Znašel se je bil namreč v silni eksistenčni stiski in nujno je potreboval referenco svojega predpostavljenega – takrat ravnatelja Turičnika. Ne eden ne drugi mi nista nikoli povedala, kako in o čem je med njima tekla beseda takrat, ko ga je bil tako rekoč prisiljen poprositi za veljavno in pošteno oceno svojega dela. Vem samo, da je kolega priporočilo dobil in to takšno, da se je brez težav uveljavil na šoli, o kakršni smo takrat v Slovenj Gradcu redki šele sanjali.

Takšen je bil – trd pogajalec, dosleden, jasnih načel, toda nikoli maščevalen. Oprostiti morem, pozabiti ne – skoraj prepričan sem, da je bila to njegova drža.

*

In še o Tonetovem gromovništvu v anekdotičnem duhu.

Ko je bila ekonomska šola še na svoji prvotni lokaciji na Vorančevem trgu, v Šteklju, kot so stavbi rekli stari Slovenjgradčani, je Tone učil v učilnici, ki je imela okna obrnjena proti sosednji stavbi, v kateri je domovalo s svojimi pisarnami Gozdno gospodarstvo. Glasen in jasen kot je znal biti, kar je bilo še posebej izrazito ob odprtih ali samo priprtih oknih v obeh stavbah, je nevede in nehote z učno snovjo

seznanjal tudi gospe v pisarnah. Očitno so bile še posebej dragocene ure z učno snovjo o jezikovnih vprašanjih, zakaj na koncu enega izmed šolskih let so mu napisale prijazno pismo, v katerem so se mu zahvalevale za odpredavano snov, za ponovljeno ali na novo pridobljeno znanje, ki so ga bile deležne in so ga marsikdaj s pridom uporabile v svojih uradnih spisih, dopisih, zaznamkih itd. Pri vseh sortah jezikovnih zagat pač.

*

Z gledališko skupino, ki sem jo vodil s štibuški mi dijaki iz ekonomske in zdravstvene šole, smo na oder postavljali tudi Messnerjev *Pogovor v maternici koroške Slovenke*. Med drugim je bilo treba uprizoriti tudi demonstracije naših zamejskih rojakov proti vsem takratnim oblikam nasilja pripadnikov Heimatdiensta. Razbijali, ropotali, vpili, skandalirali, rjuli ... skratka – ognjevito poustvarjalno demonstrirali smo kar v šolski avli, zakaj tam smo imeli vajo, kljub temu pa je v učilnicah popoldne tekel pouk in reči moram, da so nas kolegi in dijaki strpno prenašali in na tak način naša izvenšolska prizadevanja tudi podpirali.

Vem, da z intenzivnostjo odigranega prizora demonstracij nisem bil zadovoljen, zato sem skušal z balkona v prvem nadstropju podpreti razpoložnje upora, punta ... in z megafonom krepil svoj glas. Vpil sem: »Es gibt keine slowenisch Körnten! Sima je zima. Horuk čez Karavanke vse čuše in bandite!«

Naenkrat sem na rami začutil roko, na uho pa mi je vpila kolegica: »Tone, a lahko malo tiše, mi imamo pouk! Tone, angleško šolsko pišemo!«

Obrnil sem se. Najprej je ostrmela, potem sva oba prasnila v smeh. Prepričana je bila, da lastnik gromkega glasu pač ne more biti nihče drug kot Tone. Tone Turičnik.

*

Kdo bi vedel, koliko ur sva predsedala skupaj: podnevi in ponoči. Diskutirala in delala (garala). Ko sva se dogovarjala za kakšen neodločljiv delovni sestanek, je praviloma prihajal naproti z besedami: »Dragi kolega, tri stvari morava doreči!«

In sem ga nekoč podrezal, kako lahko vedno tako nanese, da se ustavi ob številki tri. Pa je komentiral: »Za eno se ne splača delati vetra in organizirati sestanka ali srečanja, za dve se zdi, kot da gre za zaroto, tri pa je zgodovinsko potrjena številka. Kar pogledaj, kje vse se pojavlja: stalno ljudsko število je, šele trije so začetek prave družine, tri so bistvene postaje v človekovem življenju: spočetje, življenje in smrt ...«

Naj se s to nedorečenostjo moj spominski drobir na tem mestu konča.

Andrej Makuc

Spomini na Toneta Turičnika

Prvič sem se srečal s Tonetom Turičnikom, ko sva čakala zunaj servisne delavnice na svoja avta. Saj poznal sem ga že od prej, a tokrat sva se zblížala ob povsem priložnostni temi, ki jo je sam navrgel. Razlagal mi je, kako bere vremenska poročila, kombinira označene izobare s svojimi izkušnjami in tako napoveduje vreme. Presenečen sem ga poslušal, presenečen, da se sam tega nisem domislil. Povedal sem mu, da pa se jaz bolj obračam na lunine mene in se po njih grem vremenarja. Na koncu mi je zaupal, da pripravlja knjigo. Če se ne motim, je šlo za knjižni prvenec. Korak k nadaljnjemu zblíževanju med nama je bila objava mojega prispevka v *Odsevanjih*. Odneseš sem mu ga kar na dom. Podaril mi je nekaj starejših števil *Odsevanj* in kasneje še mojega prvega Makuca *Spominjam se ... a že?* Tako sem našel stik s slovenjegraško literarno srenjo. Odtehmaj sem bil pri njem stalni gost.

Prijateljevanje je potekalo v strogo začrtanih mejah, ki jih nikoli nisva skušala prestopiti. Po svoje je bilo to prav zabavno. Nekaj poklicne naravnosti je bilo v tem najinem odnosu: z njegove strani profesorsko didaktična drža, na moji spoštljiv odnos s pozicije učenec-vzgojitelj. Bržčas se je tako naredilo samo od sebe in nič nama ni bilo v napoto. Če bi poskušala kako drugače, bi bilo bržčas vse narobe. Debatne teme s stališči, ki sva jih odpirala, bi izgubile svojo težo. Vendar sem ga rajši poslušal in manj razpredal svoje misli in poglede. V vseh stvareh je bil bolj preudaren. Ob neki priliki, ko sem mu že oddal članek, sem se vrnil, da bi še kaj dodal ali popravil, a je stvar že šla v tisk. Potolažil me je, da tisti, ki bojo to prebrali, še opazili ne bojo, če je kaj narobe. Večina pa tako ne sega po branju in je potemtakem

V življenju sem spoznal veliko ljudi

Še sam ne vem, zakaj mi je bilo podarjeno, da sem lahko v preteklosti obiskoval bližnje in oddaljene dežele in da sem se v njih z marsikom spoprijateljil. Ko se v srednjih letih, v katerih sem, oziram v preteklost, nosim nekatere ljudi globoko v zavesti in še globlje v srcu ...

Že v zgodnjih šestdesetih letih prejšnjega stoletja sem spoznal profesorja Toneta Turičnika iz Slovenj Gradca. V tistem času so me poti le slučajno vodile v to mesto pod obronki Pohorja, Rahtela in bližnje Uršlje gore. Samo toliko, da sem nekaj malega

tako vseeno. Ampak tisti, ki pa bojo pazljivo brali, bojo že znali presoditi, kaj sem hotel povedati. Oba sva se temu nasmejala. On bolj zadržano, jaz bolj sproščeno. V resnici pa kisló.

Svet je prevelik (ali premajhen) za vse. In vendar je v njem še vedno dovolj prostora, da najdeš tu svoje mesto. Tone Turičnik je to znal. V okolju, ki si ga je ustvaril (in posledično ono njega), je lahko delal. Mislim, da je malokdo tako srečen v svojem ustvarjalnem krogu, kot je bil Tone ... S svojim vedno vedrim pogledom je znal zgladiti kočljive stvari, najti ustrezne rešitve. In še nekaj je, kar ga je določalo in po čemer je bil znan. Po svoji provenienci je bil zasidran v vaško okolje. Če se ne motim, je bil tudi po naravi tak: trmasto vztrajen, delaven, gospodaren, pokončen, discipliniran. In vselej gospod. Gospod, ki nekaj da na čast. Čast ne kot kategorijo meščanstva. Tonetu je bila podeljena čast, da je poučeval slovenski jezik in vse, kar je z njim povezano. S slovenščino se je ukvarjal vse življenje, jemal jo je kot obrtno orodje in predmet navdiha. Ni je znal le piliti in oblikovati, z njo je odkrival zaklade duha, z njo se je podajal na vsa polja človekove dejavnosti. Slovenščina je bila njegov ponos, razpoznavni znak, obrambni zid, vstopna vrata, dom in svet, kjer se je lahko suvereno gibal kot resnični gospod.

Zdaj mi ostanejo le še spomini. Rad bi se še enkrat vrnil tja, kjer mi je z veseljem odpiral vrata, me povabil v kuhinjo, ponudil kozarec domačega žganja in dobro doma narejeno pecivo, kako me je potem pospremil do vrtno ograje. Še vedno ga vidim, kako hodi, kako mi prinese na dom *Odsevanja*; zato, da bi se malo sprehodil, mi pove. Vem pa, da tudi zato, da bi delil z mano zadovoljstvo ob izidu nove številke. Spomini niso uokvirjena podoba. Spomini hodijo. Posedel bom še večkrat s Tonetom za mizo, ustavil za trenutek čas. In to ne bo minuta molka. Gotovo si bova imela še marsikaj povedati.

Janez Žmavc

poklepetal s Tisnikarjem, si ogledal njegove slikarske stvari, seznanil profesorja Turičnika s svojimi literarnimi prvenci in že me je pot zanesla v Ljubljano, na Dunaj, v Prago in še kam ...

Ampak, Turičnik ni bil kar tako! V takratnih letih me je zavezal Slovenj Gradcu, me spoznal s slikarjem Karlom Pečkom, me pritegnil k *Odsevom* in vztrajno sledil mojemu potikanju po svetu ... In končno, po odsluženju vojaščine leta 1969, sva s Tonetom imela temeljit razgovor: »Kolar, zdaj se pa že vendarle odloči, ali boš ostal v Slovenj Gradcu ali pa boš kar večno vandral naokrog!« mi je dejal. Deloval mi je skoraj preveč pokroviteljsko, takole po njegovo, sem si mislil. V redu profesor, za dijake naravnost idealen, za sodelavce malo manj, pa vendarle, kot ravnatelj srednje ekonomske šole sila pomemben človek, po srcu dober in pošten! Nič slabega nisem slišal o njem. Pa še Herta, prijazna Tonetova soproga, ki je

V SPOMIN

Svet je prevelik (ali premajhen) za vse. In vendar je v njem še vedno dovolj prostora, da najdeš tu svoje mesto. Tone Turičnik je to znal.

V SPOMIN

Tudi Tone je bil po svoje občutljiv, življenje in delo v Slovenj Gradcu mu je pomenilo neizmerno veliko, ni mu bilo vseeno za dogajanja v njegovem okolju, pa čeprav je šlo samo za njegov vrt ali sadovnjak ...

v edini knjigarni v mestu spoznavala najrazličnejše ljudi in umetnike, se je ob prisotnosti Pečka, pridružila odločilnemu pogovoru. Pa sem ostal!

Blagodejna usoda se je posrečeno poigrala z menoj: v Slovenj Gradcu sem se poročil, se navadil mesta in ljudi v njem, si na Brdah nad Turiško vasjo zgradil majhno leseno brunarico in s Turičniki utrdil prijateljstvo za vrsto dolgih obojestransko ustvarjalnih in poustvarjalnih let. Največ in najbolj tesno sva s profesorjem sodelovala v času delovanja občinskih kulturnih skupnosti, jaz profesionalno kot tajnik skupnosti, Tone pa kot funkcionar, ki je poleg ravnateljstva na ekonomski šoli dajal slovenjegraški kulturi najrazličnejše spodbude in ideje, ne glede na to, ali je šlo za ljubiteljsko področje ali pa za vztrajanje in rast profesionalnih kulturnih institucij, ki jih je v Slovenj Gradcu kar nekaj.

Spominjanje je prav čudna stvar. Ne morem pozabiti nastajanja prve fotomonografije Slovenj Gradca v sedemdesetih letih in druge, še lepše ter dragocenejšje knjige, o Slovenj Gradcu in Mislinjski dolini skoraj dvajset let pozneje. Obakrat smo skupaj s Turičnikom delali v poznih nočnih urah, bili ostri in kritični presojevalci tekstov in fotoreprodukcij, bili med seboj prijazni in manj prijazni, zelo različnih pogledov in končno poenotenih zaključkov. V življenju ima običajno vsak svoj prav, tako je bilo tudi med nami prijatelji, ki smo skupaj velikokrat praznovali marsikaj lepega, pa vendarle včasih ostajali vsak na svojem vrhu, ko je bilo to potrebno. Mislim, da sva se s Tonetom prav zaradi tega odlično razumela. Bila drug z drugim vztrajno potrpežljiva in vzdrževala pristen medsebojni odnos.

Še nekaj dni pred potjo v Izolo je posedal v moji galeriji, prigovarjal sem mu, naj se mu nikamor ne mudi, privoščila sva si šilce malinovega žganja in se pogovarjala o naslednjem občnem zboru Kulturnega društva Odsevanja, analizirala prodajo njegove zadnje knjige Pogovori ter nekaj malega pokramljala o njegovih zdravstvenih težavah. Človek ne more verjeti,

Herta Turičnik, žena pokojnega profesorja Toneta Turičnika, zasluženo nagrajenega s častnim občanstvom Mestne občine Slovenj Gradec, prevzema listino iz rok župana Matjaža Zanoškarja (17. september 2005).

da je pri Tonetu šlo tako zares! O smrti sva velikokrat razpredala najrazličnejše misli, saj se je Tone skoraj dnevno ukvarjal s tem. Predvsem zaradi tega, ker je dobival velikokrat priložnost, da je pokojnikom spregovoril besede v slovo, večkrat na starotrškem pokopališču, včasih pa tudi na pokopališču v Šmartnem. Zategadelj je nastala njegova zanimiva knjiga novel Bili so. Mene pa je zadnje čase kar nekajkrat drezal z vprašanji, če sem se že lotil biografskega zapisovanja o našem Tisnikarju. Pa sem se, lahko rečem, poglavja so zastavljena, drugo pa bo nastalo, kdo ve kdaj ...

Tone je znal biti koristen. Nikoli ne bom pozabil njegovega deleža pri stabiliziranju *Koroškega radia*, kjer sem bil krajše obdobje direktor (1984-1988), Turičnik pa član programskega sveta. Ob tej priložnosti sem spoznal, da je njegovo delovanje in razmišljanje segalo daleč čez občinske plotove, bil je za radiodifuzijo širšega pomena, ne pa samo za slovenjegraško, kar so mu nekateri zelo radi očitali. Na Koroškem radiu smo takrat zaposlili ljudi iz vseh treh dolin koroške krajine. In prepričan sem, da smo ustvarili ustrezen kolektiv, ki še danes ohranja kvaliteto raven informativnega programa.

Pravzaprav nenavadno, da pišem o vsem tem, v času, ko bi človek moral določene zadeve odmakniti za kdaj pozneje, odmakniti očem javnosti, zabrisati čustva in spominjanja o ljudeh, ki so še pred nekaj dnevi tako rekoč živeli s teboj, o ožjih sorodnikih, ki nas neusmiljeno zapuščajo, o družinskih prijateljih, brez katerih v življenju ne gre, o znancih, ki si tudi zaslužijo kanček človeške pozornosti. Navsezadnje moram poudariti, da bolj poredkoma zapišem kaj v smislu nekrologa, resnično sem se potrudil razmisliti o ljudeh, kot sta bili moja mama in ženina mati, kot je bil moj osnovnošolski ravnatelj in pisatelj Leopold Suhodolčan, kot je bil akademski kipar Rade Nikolič, pa prijatelj slikar Jože Tisnikar in morda še kdo. Vsako takšno poglobljanje v izživeta življenja ljudi me razžalosti, me po svoje gane in zaskrbljuje. Sem komu naredil krivico, sem mogoče premalo pretehtal svoja razmišljanja ...? Ljudje smo zelo, zelo občutljivi.

Tudi Tone je bil po svoje občutljiv, življenje in delo v Slovenj Gradcu mu je pomenilo neizmerno veliko, v nobenem primeru mu ni bilo vseeno za dogajanja v njegovem okolju, pa čeprav je šlo samo za njegov vrt ali sadovnjak, za Štibuh ali za ožje mestno jedro. Ni mu bilo prav! Bil je estet in humanist obenem, objektivni prijatelj in znavec, prilagodljiv družbenim procesom v najini ljubi domovini, zavzet pedagoški strokovnjak, prosvetitelj in mentor mladim ustvarjalcem, pozoren in tenkočuten do svoje družine, skratka takšen, kakršen se nam je predstavil v knjigi z utrinki iz pedagoške prakse *Tudi do roba in (včasih) čez in v knjigi Povej, babi, dedi, povej*.

Veliko prežgodaj nas je presunila nepričakovana vest o smrti profesorja slovenskega jezika, kulturnega delavca, pisatelja in zasluženo nagrajenega s častnim občanstvom Mestne občine Slovenj Gradec, Toneta Turičnika.

Niko R. Kolar

Bili so in med njimi profesor Tone Turičnik

– vedno je bil gospod, a ostal je tudi dober tovariš

S Tonetom Turičnikom me je na nekoliko nenavaden način povezala moja mama. Ciklus pesmi je brez avtorjeve vednosti izročila profesorju v presojo. Poznala ga je še iz mladih pedagoških dni, ko je – po njenem pripovedovanju – znal na pamet premnoge citate iz Vorančevih in Meškovih besedil ter tako popestril prosti čas vzgojiteljem v počitniški koloniji v Fiesi ...

Pisec kasnejšega obdobja sem bil seveda jaz in če bi bilo takrat po moji volji, mu pesmi ne bi pokazal; tudi zato ne, ker se nisva osebno poznala, obenem pa je užival ugled resnega profesorja, urednika ter literarnega poznavalca, ki ga, tako sem mislil, ne zanima nekakšna ironična poezija mladeniča, nad katero bo vzvišeno zamahnil z roko in jo pahnil v globel medgeneracijskega prepada. Rešpekt je vsekakor opravil svoje. Uh, kako sem bil jezen, kaj jezen, besen, ko mi je mama omenila, da so moja besedila pri njem, jaz pa nisem mogel storiti nič več. Res, hvala za uslugo! Kasneje se je jeza polegla ... S profesorjem Turičnikom sva se sestala, ironična poezija ga je zanimala, njegove besede so bile, da je mestoma »fina ironija« dokaj kritična; presojo mojih bodičastih besedil je zaključil z ugotovitvijo: »Ampak, ne bodo vas marali.« (Takrat sem se temu neobremenjeno potihem smejal, kljub temu da je bilo v njegovem glasu čutiti nekaj resnobne zaskrbljenosti.)

Tone Turičnik me je spodbudil k literarnemu objavljanju, sprva v *Odsevanjih*, in snovanju pesniške zbirke. Izkazalo se je, da sem ga napačno presodil. Kakšna vzvišenost in generacijski prepad neki! To je bila kvečjemu njegova dostojanstvena drža in manire stare šole. Po drugi strani pa se je bil sposoben celo zelo resno ukvarjati tudi s kakšno vulgarno besedo, če je bilo to potrebno iz stilističnih ali jezikovnih razlogov. Zavzetost za jezik ga je razvnela, tudi glasen je bil, predvsem ob zgražanju nad čim in med navdušenjem tudi.

(Mimogrede: Turičnikova sinova Vlado in Mladen sta svoj čas igrala kot duo *Ozon*, zabavala sta goste tudi na moji poroki in ob zaključku tega sodelovanja sta nama z ženo podarila svojo glasbeno kaseto, na kateri na eni izmed pesmi z značilnim baritonom sodeluje tudi, ne boste verjeli, profesor Tone. Zopet sem bil prijetno presenečen nad njegovo odprtostjo.)

S Turičnikom sva postala sodelavca pri *Odsevanjih*, reviji za leposlovje in kulturo, ki je bila od začetka in ves čas njegov pomemben projekt, za katerega je izgoreval tako v vsebinskem kot organizacijskem smislu in večino časa pokrival delo treh ljudi: urednika, lektorja in korektorja. Ob teh prizadevanjih sva prekrmljala marsikatero urico pri njem v delovnem kabinetu, do stropa polnem knjig, v dnevni sobi, prepolni likovnih del, v kuhinji ali poleti na

terasi. Ob popravljenih korekturnih izpisih, sam jih je dosledno imenoval »krtačni odtisi«, s sintagmo iz svinčenih časov tiska, si je vedno vzel čas za pojasnila in natančno argumentacijo. Kdaj pa kdaj o kaki uredniški ali pa likovni rešitvi nisva bila soglasna; takrat je prišla na vrsto njegova dobrohotna nprav, ki sem jo občudoval. Sicer je vztrajno in dolgo zagovarjal svoje argumente, a je znal biti vljuden, takten in obziren, zlasti v delikatnih situacijah. Z ničemer ni želel izzivati in provocirati. Ko sem si sam morda prizadeval za brezkompromisno oblikovalsko ali uredniško držo, je on preudarno pretehtal situacijo in predlagal diplomatsko rešitev. V Odsevanjih denimo ni maral »znamkic« – (pre)drobnih fotografij in tudi politike ne. Razumljivo, da sem kot kreativni in glavni urednik marsikaj naredil po lastni presoji. A nekajkrat mu zares ni bilo prav, več, razjezilo ga je, kar mi je odkrito – sicer energično in glasno, a vedno zelo olikano ter spoštljivo, – naravnost tudi povedal.

Sveta jeza pa ga je obšla, prav razkurilo ga je, ko so mu nekoč pevci – od danes na jutri – naložili lekturo knjižice in jo je, kljub drugim obveznostim, z vso zavzetostjo jezikovno in tudi stilistično obdelal, v tekst vnesel popravke ter besedilo kultiviral in vsestransko uredil. Nakar se je zgodilo, da njegovega dela, kdo ve zakaj, niso upoštevali in so zadevo natisnili z vsemi napakami vred, v kolofon pod tisto »sirovščino« pa, kot v posmeh, zapisali profesorja Toneta Turičnika. Takrat se je res pridušal.

V zadnji petletki sem na krajše uredniške obiske večkrat vzel s seboj hčerko Marušo. Skupaj sva se sprehodila od stanovanja v bloku, čez parkiriče, čez cesto, čez dvorišče, po labirintasti betonsko tlakovani pešpoti med ograjami vrtov po naselju individualnih hiš do Turičnikovih, gostoljubnih in prijaznih Herte in Toneta. Maruša je šla vedno rada z menoj, ni ji bilo odveč, čeprav navadno tam ravno ni bilo njej primerne otroške družbe in sva na Turičnikov »babica in dedi servis« v polnem zagonu naletela le nekajkrat. Gotovo pa ji je bilo všeč (v času priprave jesenske številke *Odsevanj*), ko je Tone s škarjami v roki splezal na kamnito mizo, okrašeno s Pečkovim mozaikom, in ji odščipnil najlepši grozd z brajde ter odrezal še nekaj grozdov za domov, na vrh kupa pa položil sočno hruško iz svojega sadovnjaka. Prav ponosno je pritorila sadje domov in mamiči pojasnila, da ji je to dal profesor Turičnik. Ob korekturah pomladne številke revije pa je širokogrudno ponudil prtiče – suhe krlje jabolk in hrušk iz svoje domače sušilnice. Pa domači sok in pecivo.

Nadvse delovni in marljivi profesor Tone Turičnik je imel navado sestanke začeti s: »Prvič, drugič, tretjič ...« In v tem duhu sva sodelovala tudi pri pripravi njegovih knjig, saj je ob razdajanju slednjič našel čas tudi za lastno leposlovje. Prvič je leta 1995 objavil

V SPOMIN

Tone je s škarjami v roki splezal na kamnito mizo, okrašeno s Pečkovim mozaikom, in odščipnil najlepši grozd z brajde, na vrh kupa pa položil sočno hruško iz svojega sadovnjaka.

V SPOMIN

Kakor zdravi ne potrebujejo zdravnikov, tako tudi vzgojeni in šolani ne potrebujejo učiteljev. Sušnik in Turičnik sta to dobro vedela in je ta vednost zaznamovala njun plemenit, a prav toliko težek poklic.

zbirko novel *Bili so*. Drugič – 2000., zgodbe iz pedagoške prakse *Tudi do roba in (včasih) čez*. Družinski spomini *Povej, babi, dedi, povej* so izšli leta 2003, zbirka intervjujev z naslovom *Pogovori* pa jeseni 2004, kjer sem bil tretjič tehnični urednik njegove knjige.

V predalu pisalne mize je T. T. pustil skoraj dokončano knjigo in v nabiralniku neodprto pismo s korekturnim izpisom besedila za zavihek romana Lisičina, kajti bil je tudi član uredniškega odbora za leposlovje pri založbi *Cerdonis* ... Še vedno ga vidim, kako s strastno vneto in pozorno ljubeznijo z mize umika časopise in napravlja prostor krtačnim odtisom, jih skrbno prelaga na dva kupa, zavzeto komentira popravke in se optimistično veseli rezultata, češ, knjiga je praznik ... Ne, takih ljudi ne delajo več!

Letos novembra, na vse svete, po končani cere-

moniji na slovenjgraškem pokopališču, smo z družino obiskali še nekaj grobov. Najmlajša je drobencjela z omo in mamico in ker je še niso bolele noge, sem lahko hodil spredaj z drugošolko Marušo, ki je polglasno brala in se čudila priimkom na nagrobnikih. S spodnjega konca pokopališča, kjer je grob pesnika Ernsta Golla, so misli odtavale k njegovemu verzu *Napis nad vrati*. Nekoliko sem zastal, ko me je hčerka rahlo pocukala za roko, se obrnil k njej in v zaupljivem svetlem pogledu zaznal vso resnost. Ganjen sem prikimal njenemu predlogu, da bi šli še na Turičnikov grob. Pa sva šla po ozkih labirintastih betonsko tlakovanih pešpoteh, kot nekoč med ograjami vrtov – med grobovi ... in otožno me je prešinilo s Tonetovimi besedami: *Bili so*.

Blaž Prapótnik

Profesor dostojnosti – prijatelj zavzetosti

Položeno k žari mojega profesorja in prijatelja Toneta Turičnika

Na začetku najinega znanstva mi je bil tovariš in profesor in Turičnik. Na koncu, ko nama kak teden pred smrtjo ni bilo dano srečanje kakor običajno, temveč bežen posedek kakšne dobre četrt ure na terasi njegovega doma, mi je bil že lep čas prijatelj in sotrudnik in Tone. V obeh primerih je na začetku velika črka »T«, grška črka *tau*, ki pomeni število 300. Ta črka pa je tudi krščanski simbol križa. Če črta-mo ničli, dobimo sveto število tri, ki ne pomeni le Božje, temveč tudi človekovo troedinost: telesa, duše in duha, pa tudi razuma, volje in občutja; pa tudi zasebnosti, družabnosti in družbenosti – in takih trojstev bi lahko našli še celo vrsto. Križ pa je delež vsakogar, pa naj vanj veruje kot v orodje odrešenja, kakor verujemo kristjani, ali pa je zanj samo neprijetno, nato mučno in nazadnje usodno dejstvo, ki ga iz človeškega življenja ni mogoče umakniti, tudi z nazorom, v katerem je križ neizgovorljiva tujka, ne.

Dva profesorja sem imel, ki sem ju spoznal in se od njiju poslovil v istem ključu dostojnosti kot izbrane človeške vrline. To je bil oče ravenske gimnazije dr. Franc Sušnik, ki mu je bilo dovolj stopiti na hodnik in se je vsa gimnazija, od maturantov do osem stopenj nižje, najnižjih letnikov, umirila, kakor da bi spregovorilo iz neba bitje, ki se mu ni mogoče ustavljati. Ni bil moj neposredni profesor, a sva prebela skupaj v pogovorih najbrž več ur kakor pa tisti, ki jim je bil učitelj v razredu. Odkril se je tudi najbolj smrkavemu dečku in mu tako pokazal pot iz nedostojnosti v dostojnost. In to je bil prof. Tone Turičnik, ki je sicer znal kdaj povzdigniti glas, a smo se umirili tudi, če je pred nas samo vzravnal stopil in glasu ni povzdignil. Tone sicer ni nosil klobuka, da bi ga pred

nami snemal, a če bi ga, bi to gotovo delal, kakor je to delal njegov ravnateljski in profesorski kolega pod Uršljo z mežiške strani. Nikoli nisem slišal, da bi še tako zaniknega učenca (sam sem, kakor moram v svojo sramoto priznati, prav med temi zavzemal vidno mesto!) človeško ponižal ali užalil. Lotil se ga je, posebej še takega z večjim kalibrom neotesanosti, in glede teh ni vladalo kako hujše pomanjkanje, s svojim najmočnejšim orožjem: z artilerijo in letalstvom svoje vztrajnosti, včasih že prav nerazumljive dostojnosti, ki se ni pustila zmešati, prestrašiti ali odgnati. Ko danes toliko učiteljev in učiteljic nepomoglijo toži, kako je poučevanje nekaj neznosnega, kako je postala mladina nasilna in nesramna, se vedno spomnim na oba svoja vzornika v dostojnosti, dr. Sušnika in prof. Turičnika. Ne eden ne drugi nikoli v življenju ni imel pedagoških in vzgojnih težav, saj so tožbe učiteljev podobne tistemu čudnemu zdravniku, ki se je pritoževal, da ga obiskujejo sami bolni ljudje ... Kakor zdravi ne potrebujejo zdravnikov, tako tudi vzgojeni in šolani ne potrebujejo učiteljev. Sušnik in Turičnik sta to dobro vedela in je ta vednost zaznamovala njun plemenit, a prav toliko težek poklic.

Res je, profesor Turičnik me je *poučeval* slovenščine – *učil* pa me je človeške spodobnosti in dostojnosti. Res je, da je bil kar precej časa, pravzaprav kar vso mojo šolsko dobo pri njem, šele leta kasneje se je to razmerje spremenilo, uspešnejši pri slovenščini, ki jo je pravzaprav le poučeval, kakor pa pri dostojnosti, ki jo je učil. Učitelj namreč z besedo poučuje, z vzgledom pa uči. A v naravi človekovega odraščanja je, da poučevanje rodi sadove kmalu po opravljenem delu, se pravi pouku – učenju pa bodisi sploh ne obrodi

sadov, ali pa so ti navadno zelo pozni, prava »pozna trgatav« – a kako sladko je vino iz take trgatve, ko trta dozori! Za poučevanje dobi učitelj državno plačo, in ta ni zelo pogosto ustrezna teži opravljene-ga dela; za učenje pa dobi, kadar dobi, a skoraj vedno zelo pozno, nevidno človeško plačilo. Ne v eventualni uspešni karieri svojega učenca, tudi ne v tem, ali je ta učenec morda iz sebe »kaj naredil«, vse to je lahko spodbudno, a ne bistveno. Za učitelja dostojnosti, ki torej med vrsticami svojega predmetnega poučevanja brez besed ali vsaj brez veliko besed, uči dostojnost, je plačilo v doseženi dostojnosti njegovega učenca. Sam v smislu dosežene dostojnosti gotovo nikoli nisem pomenil kakega izdatnega honorarja svojemu profesorju, ki nikoli ni obupal nad menoj, niti tedaj ne, ko sem nad seboj že sam dovolj obupoval. Slovenščine, čeprav ne čisto tako, bi me lahko naučil tudi kdo drug. Dobro, prvih korakov v pisanje, ki je danes, če ne vsakdanji kruh, pa vsaj nedeljska sladica, bi me lahko naučil res komaj še kdo razen njega, saj je bil edini moj slovenist, ki se ni spotaknil ob moje napak postavljene vejice in sklone, ker je kot odličan pedagog zaznal to, česar Ingoličev »profesor Vejica« ne bi mogel zaznati in tudi ni, saj so me vsi ti ločilni tehniki, če sem jim prinesel pokazat kak svoj umotvor, zavrnilo s cinično pripombo, naj se najprej naučim postavljati vejice, preden menim postati slovenski klasik. Samo on pa me je lahko učil – in tega res ni mogoče nikoli do konca koga naučiti – predmeta, ki ga v šolski razrednici ni, ki ga ni v nobenem učnem načrtu, in so njegovo skrito obstojnost ministri za šolstvo drug za drugim vse do danes izpodkopavali in sistemsko preganjali, pri čemer jim določene uspešnosti ni mogoče odrekati.

Če kdo v izzivu in teži svojega poklica, potem ima učitelj vsa opravičila, da kdaj tudi izgubi nadzor nad seboj in prekrši pravila dostojnosti in spoštljivosti. Ne spominjam se, da bi se to profesorju Turičniku kdaj primerilo. Povzdignil je glas – a v tem povzdigu spoštovanje ni utrpelo škode. Tudi v največji jezi, ki je bila vedno upravičena, je učenec pred njim ostal okaran, kritiziran, opomnjen gospod, a vseskozi časti vreden gospod – in učenka okarana, kritizirana, opomnjena dama, a vseskozi časti vredna dama. Notranji mehanizem njegove pedagogike je bil silno preprost, a dosleden in čist: z učencem ali učenko si lahko privoščiš marsikaj, tudi ironijo in šalo – ne smeš pa jima vzeti časti in jima naložiti sramote, jima vzeti človeško dostojanstvo. Dostojnost je sprejetje nedotakljivosti dostojanstva drugega – to je pedagoška in človeška formula, ki je bila profesorju Turičniku vso njegovo učiteljsko dobo vodilo in merilo, ne da bi od tega odstopil enkrat samkrat.

Velik učitelj je svojemu učencu prijatelj na skrivaj. Če mu ni zares prijatelj, če ga nima zares rad – govorim o enem za vse – ga lahko samo poučuje, ne more pa ga tudi učiti. In če mu to ni na skrivaj,

bo učenčeva nezrelost to zlorabila in bo prijateljstvo uničeno. Saj je težko verjeti, a vendar: tudi učenec mora biti svojemu učitelju prijatelj, sicer se mu bo kvečjemu dal poučevati v strokovnem predmetu, ne pa tudi podučiti. In tudi učenčevo prijateljstvo mora biti na skrivaj – obojno prijateljstvo mora biti skrito v masko formalnega disciplinskega nasprotstva. To je zdravo pedagoško prijateljstvo, ne pa ceneno iskanje simpatij in zaveznitva pri mladih s preveč intimnim trepljanjem po ramenu in z odpravo vsakršne formalne distance. Profesorju Turičniku si se bal stopiti preblizu, a si ves čas vedel, da ti bo prav blizu, ko boš potreboval njegovo vzgojiteljsko pomoč.

Dostojnost pa ne rase na drevesu, ki je sicer odlično cepljeno, denimo s spoštljivostjo do drugega, tudi do najbolj zanikrnega v razredu, a nanj ne sije sonce navdiha, ki učitelju pove, česar mu narava sama, česar mu tudi njegova izobrazba, česar mu tudi njegov minister za šolstvo ne morejo povedati. Kakor da zemlja drevesu ali trti to, kar sestavlja substanco in čudoviti videz in okus njunih sadov, pa naj sadjar ali vinogradnik to ve ali ne ve ali celo izrecno zanikuje in taji, tako tudi Duh daje vsem življenjskim oblikam, posebej pa še človeku, od zgoraj to, česar mu nič snovnega in oprijemljivega ne more dati: »Duh je tisti, ki oživlja, meso nič ne koristi. Besede, ki sem vam jih govoril, so duh in življenje.« (Jn 6,63) V naravi sami, v mesu, v oprijemljivosti, ni nikake sledi spoštovanja, dostojanstva in dostojnosti. To so vsebine in usmeritve Duha in samo od Duha lahko pridejo v človeka. Profesor Turičnik je bil anonimni in nezavedni abonent duhovnih sporočil, spodbud in opominov, brez katerih bi namesto resničnega učitelja imeli le tehnika za stavčno analizo. Sam se je po spletu okoliščin, predvsem kot otrok vojne, za katerega je bilo tedanje učiteljišče s svojim vojaško-protiverskim programom velikanski civilni in kulturni korak iz kmetskega v meščanski stan. Tako je tudi pozneje, ko se je z razumom že davno distanciral od primitivizma tedaj vladajoče ideologije »razrednega boja« in ko njegovo srce tako ali tako nikoli ni soglašalo z neizprosnostjo režima, v katerem je odraščal, od vsega tega ohranil in do smrti pri tem vztrajal, materializem 18. stoletja, imenovan tudi »mehanični materializem«, daleč pod nivojem denimo Marxovega ekonomskega in zgodovinskega materializma (ki je bil bolj histeričen kakor pa historičen ...) in je prisegal samo na to, kar je mogoče z očmi videti in s prsti otipati. Seveda je bil tak naivni materializem v nasprotju ne le z duhovnimi vedami, pač pa tudi z eksaktnimi vedami, saj prav te najbolj kažejo, kako bistva kakega materialnega pojava v resnici sploh ni mogoče niti videti niti prijati in bi tako, če bi bil človek v svojem materializmu dosleden, moral zani-kati ne samo obstoj Boga, temveč tudi snovi. Tudi te namreč doslej – v njenih osnovnih zidkih, ki jih predpostavljamo samo v teoriji, našim instrumentom, kaj šele očem in prstom, pa so povsem nedo-

V SPOMIN

Profesorju Turičniku si se bal stopiti preblizu, a si ves čas vedel, da ti bo prav blizu, ko boš potreboval njegovo vzgojiteljsko pomoč.

stopni, ni še nihče videl in jih nihče s prsti prijel! Ta nekoliko smešni ostanek hudih razmer po vojni, ko so morali mladi nadarjeni ljudje z voljo do učenja in napredovanja z izgubo svoje duhovne orientacije plačati možnosti za vstop v višje ravni življenja, kakor pa so jim bile dostopne v predvojnem in medvojnem času, pa ni mogel izbrisati iz poštenih ljudi tistega časa – in tudi iz profesorja Turičnika ne – duhovnega sporočila, ki ga Bog vgravira v človekovo srce in tam neizbrisno ostaja in deluje, tudi skozi svinčen plašč grobe materialistične ideologije.

Če bi skušal rekonstruirati Turičnikov vzgojni »učni načrt«, duhovno ozadje njegove vztrajne in neuklonljive dostojnosti, bi pravzaprav iz takega poskusa nastal dobri stari krščanski katekizem. In v teh katekizemskih določilih, se pravi moralnem redu, je bil profesor Turičnik neupogljiv in dosleden, kakor da v odnosu do Duha ne bi bil nikodemsko skrit ali celo zanikajoč, temveč bi se k temu edinemu logičnemu viru vsakršne etike javno priznaval. Zanikoval je obstoj Najvišjega – odločno pa je branil in uveljavljal, kjer je mogel, njegov višji red. Odklanjal je Zakonodajalca, priznaval in povelečeval pa je zakon; tajil je Duha, učil pa nas je duhovnega življenja; dvomil je v absolutnost, bojeval pa se je proti vsakršnemu relativizmu. Kdo bi razumel človeško srce in kdo bi razložil paradoksnost razmerje med umom in srcem ...

In ko je svojemu učencu ali učenki smel pokazati svoje ves čas trajajoče vzgojiteljsko in splošno človeško prijateljstvo, je prišla do izraza njegova zavzetost. Ko nas je naučil, kolikor je to pri kom mogel, dostojnosti, nas je začel vpregati v zavzetost. Če bi že moral izbrati med verami, bi bila njegova simpatija bližja Luthru kakor papežu, a v resnici je podedeloval katoliško zmoto, ki uči – tako je pač, če imamo kljub Jezusovi izrecni prepovedi, za učitelja še koga razen Jezusa samega – da si je treba zveličanje »prislužiti« in s tem zanika to, kar malo prej uči, ker ne more tajiti apostolov in med njimi posebej Pavla, ki ne neha ponavljati, da je s svojim trpljenjem in smrtjo Kristus za vselej poravnal neizplačljivi dolg človeštva pred svojim Bogom in nas tako naredil proste greha in postave in tako ni potrebna več nobena žrtev, nobeno prizadevanje ali celo samotrpinčenje, saj je treba le v veri in hvaležnosti sprejeti Jezusov dar, kakor prav uči evangelij. Zato je katolicizem poln aktivizma, ki je dobil celo svoje enakoimenske organizacijske oblike vse do danes – in poznejši aktivizem komunistov je samo nadaljevanje iste drže, iste napačne vere, le z drugim nazorskim in verskim predznakom. Prav zato, ker imamo tu dva močna in antagonistična aktivizma, ko se je drugi učil pri prvem in ga skušal še preseči, je bil spopad med obema tudi tako krvav in neizprosni, saj Kristusovo krščanstvo ne tekmuje za isto stvar, ne peha človeka v aktivizem in zato tudi ni v tekmovalnem in oblastnem sporu s svetom in

njegovimi ustanovami. Pravi kristjan se iz sveta in njegovih struktur moči v smislu udeleženi v njegovih tekmah in bojnih umika, zato je do vsake oblasti, kakor je učil Gospod in za njim apostoli, lojalen, z nobeno pa se ne poistoveti in predvsem pri nobeni ne išče svojih pozicij in deleža moči.

Turičnik nas je – razen tistih, ki smo nekaj slutili o njegovi globlji dušni resnici – presenetil s poslovitvijo, ki bi jo človek pripisal kvečjemu kakemu duhovno izredno zrelemu kristjanu: neopazno, zasebno, družinsko. Svoje smrti ni izročil v družbeno uporabo, v še eno priložnost za nastopaštvo, razkazovanje in manipulacijo tistih, ki so v tem mojstri in je to del njihove družbene in državne funkcije. Nobenemu ideologu ni bilo dano, da bi ob njegovi žari dokazoval prednosti te ali one ideološke formule ali strankarske pripadnosti. Od sveta se je poslovil, kakor bi se od njega tudi sam rad poslovil, v resnici smrti – resnica smrti pa je samotnost umirajočega bitja pred gluhi in slepi in hladnim kozmosom, če bi imeli prav ateisti, ali intimnost umirajočega bitja z Bogom in samo njim, kakor imajo prav verujoči. Mogoče ni bilo štirinajst dni pred Tonetovo smrtjo, ko sva se prav o teh rečeh zelo intenzivno pogovarjala. Bil je eden redkih, ki je razumel in sprejemal pripoved, kako bi sam rad odšel s tega sveta. Soglašala sva v zgražanju nad Meškovimi sobrati, ki niso spoštovali njegove poslednje volje in so poleg skromnega lesenega križa s pesmico, v kateri je to željo izrazil, da namreč na grobu noče nič drugega kakor ta križ, postavili marmorno ploščo in tako dokazali, kako so v resnici snovniki in ne duhovniki, saj očitno ne verujejo v večno življenje pri Bogu, ko svoji domnevni veri in službi navkljub prezirajo razumno in z resnično vero usklajeno zadnjo željo pokojnega duhovnika in književnika in mu kakor v posmeh za križem postavijo še kamen. Prepričan sem, in kako že čakam, da me Gospod v tem potrdi, kar se tu seveda ne more zgoditi, da je bilo prav to poslednje Tonetovo določilo, kako naj ga pokopljejo, samo proceduralni prevod nicejsko-carigrajske veroizpovedi, ki je v neposredni obliki ni mogel izpovedati.

Ob spominjanju na Tonetovem z ljubeznijo svojcev urejenem grobu se kaže zamisliti nad dobrim delom njegove zavzetosti, tistim anonimno praktičanskim, ki raste iz resnice, ne pa iz človeške prevzetnosti, ki je dejansko skrita v črnem ali rdečem zunanem aktivizmu. Bil je v popolnosti, ki je človeku sploh dana, zavzet v svojem poklicu. To, za kar ga je Gospod poslal na ta svet, je v največji vzglednosti pošteno opravil. Tega pa ni opravil samo v smislu in duhu uradnega opisa in določitve svojih del, temveč prav v duhu tega poklica, voditi mlade ljudi iz njihove zmede in teme, izgubljenosti in netrdnosti v trdnost, jasnost in razsvetljenost. S tem, kar je govoril, kar je, kakor smo rekli na začetku, poučeval, mi je pomagal iz otroške vernosti v dijaški in študentski

ateizem; s tem pa, kar je bil in živel, kar je povedal med tistim, kar je bilo povedano v jeziku, kar je torej učil, pa mi je, ne da bi na to mislil ali da bi mu to sploh bilo prav, pomagal iz brezboštva k Bogu. Bil je zavzet v svoji družini in zanj. Bil je oboje: mož in moški. Imel je svoj spol, kakor ga ima danes vse manj ljudi, moškega ali ženskega spola v izginjanju. Spominjam se ure, slovenske ure kajpada, kamor to formalno ne sodi, kako nam je govoril o kriterijih, po katerih naj si iščemo svoje življenjske partnerice. Plediral je za urejenost, a v preprostosti; za lepoto, a v skromnosti; za iznajdljivost in podjetnost, a v poštenosti. Kakor da bi navajal iz Salomonovih pregovorov, kjer je govor o vrli ženi (Prg 12, 1; 14, 1; 31, 10). Ni mu bilo težko verjeti, saj si je le nekaj let prej prav takšno sam izvolil za ženo. Bil je oče in ne kak plačevalec alimentov, kakor je danes vse pogosteje, svojima sinovoma. In na koncu je bil dedek svojim vnukom in vnukinji, kakor izpričuje njegova čudovita družinskokroniška knjiga *Povej, babi, dedi, povej*. In zavzet je bil za svoj kraj, za svoje mesto Slovenj Gradec. Da bi bilo urejeno, mirno, kultivirano. Tu ni

prava priložnost za komentar, kako je s tem v resnici. Da bi imela v njem umetnost, vsakršna, višje mesto kakor pa cenena zabava ali bazar. Pomagal je prepričevati someščane in še bolj njihove oblastnike, naj ne presoajo Wolfa po njegovi preferenci za nemštvo, in ne Golla po njegovem dejanskem nemštvu, temveč prvega po njegovih velikih skladbah in drugega po njegovi občuteni poeziji. Najvišji se ga bo spomnil ob sedmem blagru s pridige na gori: »Blagor tistim, ki delajo za mir, kajti imenovani bodo Božji sinovi« (Mt 5, 9). Zadnji spis, ki ga je napisal, je bila recenzija moje knjige *Mir in vojna* – in mir mu ni bil samo diplomatska krilatica, temveč življenjska drža.

Z dvema grškima križema, eden za Toneta in eden za Turičnika, je prišel na ta svet – in upati smemo, da ga je vendarle s tremi zapustil, po verjetni neslišni in za nas nevidni zadnji odločitvi pred končnim odhodom: za Očeta, za Sina in za Svetega Duha. Amen.

Vinko Oslak

V SPOMIN

In zavzet je bil za svoj kraj, za svoje mesto Slovenj Gradec. Da bi bilo urejeno, mirno, kultivirano.

Majhen utrinek v široki paleti spominov

Ne morem dognati, zakaj se s Tonetom Turičnikom v tolikih desetletjih, dolgih skoraj pol stoletja, nikoli v življenju nisva bolj poglobljeno ukvarjala s skrivnostno mislijo o bit – ne biti. Verjetno sva bila bolj nagnjena k optimističnim navdihom, ki dajo več impulzov dobri volji in ustvarjalni energiji. Mogoče je razlog tudi v tem, da me je vedno spremljalo lastno spoznanje, kako je živo življenje eno samo in ni deljeno in razpršeno na sicer čudežno rojstvo, bolj mlade, srednje abrahamovce in starčke, ki naj bi uživali zaslužen mir in spokojnost, in na one na drugem planetu. O tem in podobnem pač nisva uspela kaj več odkrivati, zavedajoč se, da itak zadošča doumeti nepresežno izpovednost, ki jo je do popolnosti zmozel le Jože Tisnikar s svojim elementarnim temnim ekspresivnim slikarstvom – mojster zeleno-črnega upanja.

Tonetovo nenadno slovo me je zavilo v popoln molk. Ostal sem brez besed. Brez besed. Toda nekateri njegovi prijatelji in sodelujoči v redakciji revije *Odsevanja* so me prijazno povabili, da bi za letošnjo jesensko izdajo vendarle prispeval majhen utrinek iz široke palete spominov na najina oseba in skupna hotenja in dogodivščine v preteklih letih.

Tema najinih pogovorov se je največkrat vrte-

la okoli strokovnih vprašanj kulture, umetnosti in izobraževanja, galerijskih likovnih predstavitev, medijske informativne dejavnosti pa tudi kakšne sociološke vrednote sva imela v mislih – da je na primer vpliv urbanega okolja močnejši od človeka samega, itd. itn.

Po napornem delu sva z dragim prijateljem Tonetom najraje, za duševno sprostitev, šla peš v popolno deviško naravo, kjer sva slišala mir in tišino, to je v Golavabuko nad Turiško vasjo, od koder je fantastičen razgled na celotno dolino Mislinjsko in še posebej na goro Uršljo, ki kot mogočna katedrala kraljuje nad vsemi dolinami. Tu sem kot slikar prišel do spoznanja, da ne more biti gora gora, če ni doline, in ni doline brez gore. Zgodi se spoj dveh vzporednih elementov hkrati.

Pa vendar mi je nehote ostal v prijetnem spominu golavabuški trenutek iz leta 1969. S Tonetom sva se domenila, da bi portretiral njegove starše – mater in očeta, vsakega posebej. In naslikal naj bi še njegovo rojstno Zorkovo domačijo.

Na obisk sva prišla nekako skrivnostno, nenajavljena. Tudi ko sva prišla vsak s svojo besedo na dan, ni šlo tako gladko.

»Čujte vi, kako ste rekli? Da naj bi kar tu v kuhinji sedela? Oh, vi, taka reč je za bolj mlade, ne pa

da boste mene v teh poznih letih namalali.«

»Spoštovana draga mati, ne zamerite. Jaz sem pri tej stvari samo familiarni, družinski malar, Tonetova srčna želja pa je, da bi vas in očeta ohranil v trajnem spominu.«

»No ja, če ste tak lepo rekli, pa naj bo. Samo počakajte, da bom postregla malo mošta in domačega kruha pa da bom drugi, boljši gvant oblekla.«

In zgodil se je nadvse nepozaben trenutek in

nevsakdanja priložnost. V tem dnevu sem naslikal kar tri portrete: mater, očeta, pozneje pri Tonetu doma pa še sina Vlada. Vsi trije portreti so spoštljivo umeščeni v dragoceno zasebno umetniško zbirko Turičnikove družine.

Hvaležen sem Tonetu, da sem lahko z njim sobival in sproščal nemirni duh za boljši jutri.

Karel Pečko

Karel Pečko: Antonija Turičnik,
sepia kreda, 1969

Karel Pečko: Simon Turičnik,
sepia kreda, 1969

Karel Pečko: Vlado Turičnik,
črna kreda, 1969

HIŠA DOMAČA

Kadarkoli sem stopil vanjo, me je objela s toplim pogledom, namenila prijazen pozdrav. In vedno je bilo vse na istem mestu. Nihče ni ničesar prestavljal. Tudi duh po starinskosti je bil vedno enak, pozimi požlahtnen s toploto domače krušne peči, spomladi z vonjem svežine, vonjem, ki ga ni bilo drugod – kdaj tudi po mokrini, ki se je zajedala v les, in dimu petroleja, ki se je lepil na stene (dokler ni bilo elektrike), včasih tihih cveticah, ki so ždele med dvojnimi okni, ki jih je poleti skrbno odpirala mati, da sta svetloba in svežina drli v prijazen dom.

S hodnika si prišel v veliko hišo, dnevno sobo: tu se je dogajalo vse. Tu je bila spalnica za starše in postelja za dva brata, druga dva sta imela ležišče v štibelcu, pa otroška igralnica, največkrat pozimi, delavnica, kjer je oče pletel koše in slamnate sklede, cepil vitre, sestavljal škafe in vedrice in krtačil volno, mati in stara mati sta tu predli, pletli in šivali. Včasih smo luščili bučno seme za olje in sedeli za veliko krušno pečjo. Ko smo malo odrasli, smo otroci pomagali očetu in se marsikaj naučili. Pozneje nam je prišlo zelo prav.

Iz hiše si prišel v štibelc, kjer je najprej imela svoj kotiček stara mati, po njeni in očetovi smrti pa se je tja preselila mati. Ob postelji, mizi, stolu in starem štedilniku tam ni bilo veliko kaj: le križ v kotu in

morda dve sveti podobi in žebelj, na katerem je visel težak rožni venec. Lesen s precejšnjim križem.

Iz štibelca ali hodnika so bila vrata v kuhinjo, nekoč še dimnico, pozneje s štedilnikom, vodovodom iz grabna, kotlom za svinjsko kuho in odprtino za krušno peč s posebnimi železnimi vratci. Nad zabojem za drva je večno visela omarica za samopomoč z nekaj zdravili, vato, gazo in levkoplastom. Nasproti štedilniku se je velik kos stene ponašal z vzdano omarico za posodo, sklednik je sameval na hodniku na steni ob vratih, ki so se odpirala v prizidek, kamor sta oče in mati preselila svinjski kotel in spravila nekaj orodja, najprej celo skobeljnik. Tega je pozneje premestil na parno. Prostor je bil precej vlažen in mračen. Za orodjarno priročen. S hodnika so se vzpenjale stare lesene stopnice, strme in ozke, na dile, podstrešje, kjer sem imel sobo, ko sem bil še študent. Tam so bili še »košti« za žito, prekajevalnica mesa, dve ali tri omare za obleko, stara vaga in kakšna metla. Pa snopi žegnane ive. To pa je bilo tudi vse.

Zadnjič sem bil v svoji rojstni hiši, ko je bila na mrtvaškem odru mati. Vse je bilo na svojem mestu, kakor kdaj prej vedno, le mizo in postelje so razstavili in zložili nekaj v štibelc, nekaj v prizidek. Iz kota nad mizo se je kot vedno razgledoval leseni križ, star in

prašen, posivel, čas, toplota in mokrina so mu vzeli prvoten lesk. Na levi in desni dve sveti podobi, nekoč kupljeni na kakšnem sejmu, na levi naprej očetov in materin portret, oba v drži za fotografa, mlada, morda ob poroki. A očetova podoba s ponošenim klobukom na glavi mi je najpomembnejši spomin, materina z ruto, zavezano v trikot. Taka ju je upodobil tudi slikar Karel Pečko.

Na steni ob vratih v štibelec še vedno domuje stara ura. Zdaj stoji. Včasih so njeni okorni glasovi napolnili kmečko sobo od stene do stene in stropa. Preden je bila, je v njenem drobu vedno škrtnilo. Od malih nog mi je burila radovednost: kaj je za lepo kvadratno številčnico, ki se na vrhu požene v lok polkroga, ta je poslikan s cvetjem, v krogu so nenavadne črte, ki naj bi bile številke, rimske številke, je razlagal oče in me učil, kaj pomenijo, ter večji in manjši kazalec, ki vedno krožita in vedno vesta, koliko je ura. Čudo! Vedno smo se ozirali nanjo, kadar je kdo odhajal od doma – na vlak, k maši, na dnino. Delo na polju je odmerjal šentomaški zvon ali pa vozni red vlakov. A ura je tiktakala hudo neenakomerno, kakor bi slišal mlatiče v troje. Oče je skrbel, da ni preveč prehitela ali zaostajala, a vsak tiktak, prehiter ali zamujen, je štel minute ali ure minevanja, zdaj vem, nam vsem enako, staršem in otrokom. Med očetovo boleznijo je bolj počivala kot lovila čas. A vseeno močno budi nostalgijo in mnoge spomine!

Hišna peč je kraljevala v zadnjem kotu pri vratih, pozimi je bila središče hiše: tedaj smo se stiskali okoli nje, bila je vedno topla. Kot otrok sem rad zlezel nanjo, celo kdaj poležaval, pozneje so imeli prednost mlajši bratje. Oče je sploh rad sedel na trdi klopi in si grel hrbet. Ko sem bil starejši, tudi jaz: zdrava toplota je skozi obleko božala telo. Zadnja leta, kar sem še prihajal domov, je niso več zakurili: zato je tudi iz hiše izginil tisti domačnostni vonj in hlad je deloval tuje, celo neprijazno.

Oče in mati in stara mati so bili garači, navajeni delati od zore do mraka in od rane mladosti – z veliko voljo, da je zemlja rodila čimveč. Včasih obilneje, včasih manj. Lačni nismo bili nikoli. Tudi sinovi smo se navzeli delovnih navad in misli: veruj vase in v svoje delo. Res, velika dota za življenjsko pot! Obupa ni bilo v hiši, tudi ne, kadar je bilo težko, upi so bili moč in iskanje poti iz zagat. Morda je k temu kaj dodalo branje. Mati in oče sta rada brala, oče največ časopise, mati knjige. Tega zanimanja sem se navzel. Oče je sicer rad polemiziral, a politike ni maral, češ vedno spi s tistim, ki plača. Družina in rod sta staršema pomenila vse: bala sta se za življenje otrok, predvsem med vojno, potem želela in se trudila, da smo prišli do poklica in kruha. Navajeni smo bili skromnosti. Oče se je dostikrat spominjal hudih časov prve svetovne vojne in trpljenja na fronti. Brez hudih posledic smo prestali tudi drugo, čeprav je kdaj šlo tudi za nohte.

V stari kuhinji dolgo ni bilo poda, pač pa zbita ilovica. In pod velbom dimnica in v kotu dimnik: zato je vedno vleklo, najbolj je prepil čutila mati. Ko sta starša kuhinjo modernizirala, je bilo bolje. Spominjam se, kako je mati pripovedovala, da je v

mladosti bosa hodila po mrzli rosi za živino na paši, pa se je na jesen življenja le-to zgostilo v težave – razjede in rane. Zato je morala večkrat v bolnišnico. Mati je bila silno skrbna: če je kdo izmed nas otrok zbolel, je bedela v pozno noč ob postelji, mnogokrat je stopila pred vprego, da smo nadebudneži lahko še spali. Dnevni obroki so bili vedno ob uri. Le redko je koga pobožala z žuljavo roko: bili smo navajeni trdega. Po očetovi smrti ni hotela iz hiše, čeprav jo je vabil sin Ciril v Tomaško vas, in je v hiši ostala do smrti. Na svojem.

Zdaj je hiša prazna: že dve desetletji je, kar sem zadnjič stopil čez njen prag. Bom še kdaj?

A kadar se peljem po dolini, se ozrem proti domačiji: lepa je vedno, v soncu ali mrakobnih dneh. Prijazna, budi mi nostalgijo in podobo lepih in brezskrbnih dni. Svobode sem užil ko nikoli, tekal po sadovnjaku, travniku, po gozdovih, kadar smo se šli žandarje in ravbarje – bratje in fantje iz soseščine –, užival v zimi, spomladi, poleti in jeseni in njih lepota. In kadar so me pozneje mučile preizkušnje, sem mislil na dom in otroško brezskrbnost, pa je vzniknila moč, da sem vztrajal. In prav je bilo. Zato tudi zdaj s toplo mislijo in prijaznim čustvom podoživljam domotožje in se v spominih vračam v domačo hišo, borno in skromno, polno družinskega miru in sreče, veselja, velikih idealov in potrditev, kaj zmoreš sam in kaj moraš storiti, da bo življenje polno in bogato. Oba, oče in mati, sta delila te izkušnje iz ljubezni in v skrbi za zdravo rast in srečo nas otrok. Ohranjam ju v lepem spominu. Kakor skupen živčav z brati, ki sem z njimi preživel otroštvo. V takem spominu ohranjam tudi dom, hišo domačo, trate in brezskrbno mladost.

Tone Turičnik

Shranjeno na trdem disku in v prvem izpisu. Za zadnjo redakcijo je Toneta prehitel čas. Z objavo, ki bi je bil zagotovo vesel, prilagamo drobce k vsemu dobremu, kar je postoril s svojo nesebičnostjo za skoraj 30 let Odsevanj.

Urednik

Karel Pečko: Zorkova domačija, črna kreda, 1962

V SPOMIN

Zdaj je hiša prazna: že dve desetletji je, kar sem zadnjič stopil čez njen prag. Bom še kdaj?

ŽIVETI – eklektičnost kot kvaliteta

KULTURA

Razstava *Živeti*, v Koroški galeriji likovnih umetnosti, je odprla veliko aspektov človekovega življenja. Kljub mednarodnemu zastopstvu avtorjev na tej fotografski razstavi, sodeluje jih namreč 69, gre večinoma za avtorje, ki izvirajo iz t. i. tradicije zahodnega sveta, seveda z nekaterimi izjemami. Poleg priznanih domačih avtorjev starejše generacije sodeluje še veliko znanih imen slovenske fotografije. Nezanemarljivo pa je zastopana tudi mlajša generacija že tudi mednarodno uveljavljenih fotografov. Pestra generacijska zastopanost in različni načini izpovedi razstavljalcev obljublajo raznolikost predstavitve človeka in samega pojma »živeti«.

Brigitte Maria Mayer, *Krog življenja (detajl)*, 1999

V mednarodnem izboru avtorjev, ki predstavljajo več kot polovico razstavlajočih, se pojavljajo svetovno znana imena fotografov agencije Magnum, kot so Erich Lessing, Inge Morath, Steve McCurry, Chien-Chi Chang, Francesco Zizola in drugih zanih avtorjev. Razstava problematizira človekov odnos do življenja, smrti in do življenjskega prostora, v katerem se nahaja. Avtorji se v nekaterih zgodbah sami izpostavljajo kot akterji, v drugih skozi svoje oči beležijo dogajanje.

Fotografija je pogosto označena kot žanr 20. stoletja, kajti kot eden od mlajših medijev je doživela skokovit porast vse od izuma pa do danes. Tehnološke zmožnosti upravljanja s fotografskim materialom so dosegle neverjetne razsežnosti. V grobem sta danes prisotni dve veliki smeri v fotografski estetiki. Po eni strani gre za t. i. »klasično fotografijo«, ki dokumentira dogodke, po drugi strani pa gre za fotografijo kot umetniško obliko, ki išče nove estetske kode. Obe omenjeni smeri sta prisotni tudi na razstavi *Živeti*.

Gledalcu razstava nudi več možnih načinov branja. Dotika se tako intimnih izpovedi posamez-

nikov kot družbenokritičnih podob sveta. Krožna zgodba, ki jo lahko kot rdečo nit potegnemo skozi razstavo, se začne s katarzičnim projektom karmeličanke Elije Bossler s portreti bivših zapornikov v Dachauskem taborišču. Fotografije v dialogu dopolnjujejo slike Bogdana Borčiča, bivšega jetnika v Dachauu. Skozi projekte, ki predstavljajo tako človeka v odnosu do samega sebe kot do drugih in do okolja, v katerem živi, se razstava v zaključku znova dotakne problema genocida in množičnega pobijanja s podobami Bosne Ziaha Gafića ter izginjajočimi kulturami Kurta Kaindla.

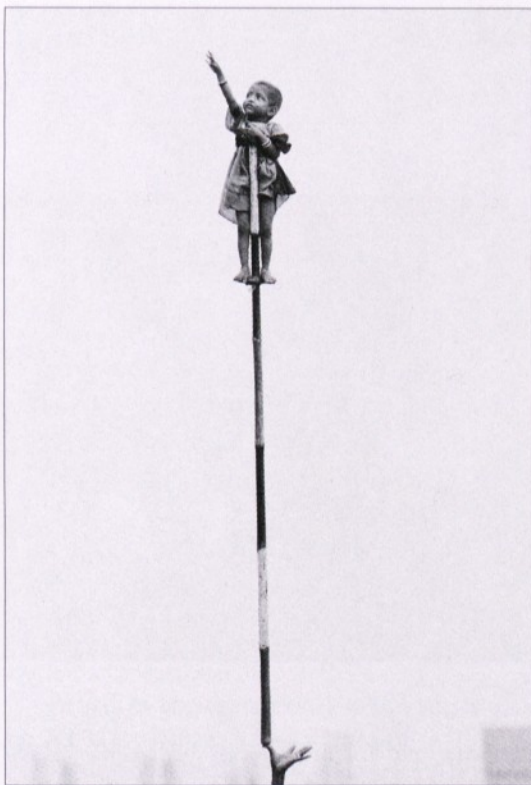
Postavitev sklopov fotografij različnih avtorjev je velikokrat kontrastna. Izbor fotografij Stojana Kerblerja iz serije *Haložani* je kontrapunkt kontroverzni kompoziciji Borisa Mikhailova, imenovani *Družina*, in triptihu Inga Taubhorna *Obleke moje mame*. Kljub naznačenim in izpostavljenim anomalijam v slednjih dveh postavitvah, ki ju fotografije Stojana Kerblerja z idiličnostjo in nedolžnostjo še bolj poudarjajo, daje skupina teh treh fotografov slutiti kompleksnost medčloveških odnosov in vezi, v katerih živimo.

Velikokrat so motiv fotografij otroci v različnih situacijah. Glede na poreklo večine fotografov je razstava vezana na pogled s stališča zahodnega sveta, ta pa je v našem prostoru tudi edini možen in pošten. Vendar pa tak pogled in izbira motivov na nek način subtilno govorita tudi o našem stališču do drugih narodov. Podobe otrok v kriznih žariščih izpostavlja več fotografov razstave: Jan Grarup, Francesco Zizola, Dario Mitidieri in Emil Memon. Skupna nota pri vseh teh fotografih pa je optimizem, želja po življenju. Grozljivosti, pone-

Tomo Jeseničnik, *Sreča*, 2004

Dario Mitidieri, *Savita (iz Otroci z ulic Bombaja)*, 1992

kod tudi absurdnosti situacije, ki jo fotografije prikazujejo, se gledalec velikokrat zave šele, ko si prebere naslov ali tekstovni dodatek k fotografiji.

Mnogi avtorji v nasprotju z dokumentiranjem tragičnih usod drugih razgaljajo čisto osebne zgodbe. Ta pojav lahko povežemo s sodobnim trendom izginjanja zasebnosti, k obračanju stvari od znotraj navzven. Zanimivo je tisto, kar ni opazno na površini, ampak kar odkrijemo. Skorajda perverzna je ideja, da stvari ni več potrebno odkrivati, ampak tiste, ki so drugače prikrite, že podamo kot izpostavljene. Ne sprašujemo se več, kaj skriva površina, ampak kakšna je površina. Takšen je projekt Mare Milin, ki razkriva svojo intimo, pod vprašaj postavlja lastno zunanjo podobo, ki pa jo hkrati fetišizira. Gre torej za dva skrajna vpogleda, ki pa jasno izmakneta konzumentu njenega projekta realno podobo, po kateri stremi.

Poleg fotografskih del, ki prevladujejo, so v razstavo vpleteni tudi določeni drugi mediji. Eden od konceptualno zasnovanih projektov je video s prostorsko postavitvijo avtorjev Zmaga Lenardiča in Jasne Hribernik. Statičen spremljevalec videa so fotografije podob ljudi, ki so vzete iz dogajanja na ekranu, tla so polepljena z načrtom plesnih korakov. Umetnika s svojstveno govornico, z dvojnostjo gibljivega in statičnega, izpostavljata problem množične kulture, absurd mase. Pomenljiv je tudi

sam naslov dela *Misli lokalno, delaj lokalno in prodajaj globalno*. Drug pretresljiv projekt pa je problematizacija smrtne kazni, ki jo na zelo slikovit način predstavlja Barbara Caveng. *Zadnji obroki* je naslov instalacije, kjer si slikovni material stoji v ostrem nasprotju z obliko in vsebino tekstovnega in zvočnega gradiva.

Fotografija zamrzne podobe v času. Dimenzijo časovnosti in procesa pa dajejo razstavi materialni pričevalci, kot so dnevniki in dokumenti. Drugačen odnos do časa kot fotografija pa imajo tudi filmi. V koncept razstave je uvrščena filmska trilogija s tematiko sodobnega življenja. Režiser Godfrey Reggio je v sodelovanju s Philipom Glassom ustvaril poseben žanr poetičnega filma. Ti filmi nika- kor ne želijo pripovedovati, ne ponujajo vedenja, ampak izkušnjo, ki pa je kot taka veliko bolj osebna. Pomen vseh treh filmov pa je predvsem, da vznemirjajo in nam postavljajo vprašanja.

Podoben je tudi cilj razstave *Živeti*, ki bi ji eklektičnost pripisali kot kvaliteto. Razstava sicer vsebuje različne zgodbe, vendar je njihov pomen ravno v raznovrstnosti. Širok spekter pogledov namreč ustvarja in pušča odprto vrzel, kamor lahko obiskovalec razstave umesti svojo zgodbo.

Andreja Hribernik

Edi Šelhaus, *Otroci pri umivanju, Zg. Čačiči*, 1945

V RITMU NAVDUŠENJA

Pogovor s tolkalcem Francijem Krevhom

KULTURA

Franci Krevh je ob enem soustvarjalec pa tudi kritičen opazovalec širše kulturne scene, kratka zanimiv in prijeten sogovornik.

Akademski glasbenik Franci Krevh, Slovenjgradčan, je imel že v otroškem vrtcu, kot sam pravi, veliko željo po igranju bobnov, a med množico otrok nikoli ni prišel na vrsto. Pacifist po prepričanju se danes preživlja z udarci ... pa ne po čevljarškem kopitu, kamor ga je sprva vodilo srednje in višješolsko poklicno izobraževanje, temveč kot profesionalni glasbenik - tolkalec. Diplomiral je na oddelku za tolkala na Akademiji za glasbo v Ljubljani pri prof. Borisu Šurbku. Je član *Orkestra Slovenske Filharmonije*, ansambla za moderno glasbo *MD 7*, Komornega orkestra solistov, je soustanovitelj skupine *Slovenski tolkalni projekt (STOP)*: in sodeluje s *SNG Opera in balet Ljubljana*, *Akademskim pevskim zborom Tone Tomšič*, *Percussion plus*, s flavtistko Andrejo Humar v duetu *Kvadaj*. S tolkalno skupino *Studio za tolkala* je prejel Betettovo priznanje ... V Slovenj Gradcu je sodeloval v Big bandu in je še vedno član domače godbe na pihala. Poleg ukvarjanja s »klasično« in sodobno resno glasbo je tudi bobnar v slovenjegraški jazz-rock skupini Jazoo, ki je izdala drugi album. Franci Krevh je odprt in ustvarjalen, rad dela z različnimi ljudmi v raznih zasedbah, zavzeto se posveča pedagoški dejavnosti, je ob enem soustvarjalec pa tudi kritičen opazovalec širše kulturne scene, kratka zanimiv in prijeten sogovornik.

Najprej provokacija za ogrevanje. Kratak komentar misli: bobnar je dober človek, ki se druži z glasbeniki?

... - najprej je bil ritem ...

Imaš veliko znanja, prakse, dosegel si visoko izobrazbo, tvoje glasbeno izobraževanje je videti nekako premočrtno ...

- Ja in ne. Res sem že v otroškem vrtcu, pri glasbeni vzgoji, vedno želel igrati boben, pa nikoli nisem prišel na vrsto. Želja je bila tako močna, da sem se v slovenjegraški glasbeni šoli kmalu začel učiti tolkala, Julijan Burdza je bil moj prvi učitelj in mentor, sicer sem nekaj let zapored igral le mali boben: prvo leto - mali boben, drugo leto - mali boben ... A pred tem pri nas sploh ni bilo oddelka za tolkala. Komplet bobnov in ostala tolkala so prišli na vrsto kasneje. Premočrtnost z napako, ker v mladosti nisem vedel, da je lahko poklic glasbenika prav tako zaresen kot katerikoli drug. Zato sem odšel v srednjo obutveno šolo in nato nadaljeval študij usnjarsko-predelovalne tehnologije. Kmalu sem se seznanil z možnostmi glasbenega izobraževanja, tako srednjega kot visokega, in sem v času študija vzporedno zaključil srednjo

Franci Krevh

glasbeno šolo, tri leta obiskoval tudi srednjo šolo za jazz in nato vpisal študij tolkal na Akademiji za glasbo v Ljubljani, kjer sem diplomiral pri prof. Borisu Šurbku. Obiskoval sem tudi seminarje doma in v tujini.

Iz slovenjegraškega big banda se te spomnim kot tolkalca. Pojasni nam temeljno razliko med bobnarjem in tolkalcem.

V grobem - bobnar skrbi za osnovni ritem (groove) posamezne skladbe in pri tem uporablja komplet bobnov (baterijo, drum set). Tolkalec pa ritmično (ali pa tudi melodično) »obarva« bobnarjev ritem. Pri tem uporablja širok spekter tolkal (npr. konge, ropotulje, melodična tolkala, itd).

Mnogi uspešni glasbeniki so študirali v tujini. Te študij v tujini ni mikal?

- Nisem videl razloga za odhod v tujino.

Zanimivo je, da nisi bil nikoli samouk kot večina rock glasbenikov, čeprav si že zelo mlad igral v glasbenih skupinah in to vztrajno počneš še danes. Si imel kdaj vzornika?

- Ne, nikoli. Po eni strani je to morda tudi slabo, saj če bi naštudiral in preigral določene bobnarje, bi lahko takoj spoznal njihovo tehniko, finte in zven, tako pa sem do mnogih spoznanj moral po nekoliko daljši poti. Je pa takšno znanje celovito in temeljitejše.

Katere bende in zvrsti si zamenjal? Si hkrati akademski glasbenik in roker - kako to deluje?

- Najprej sem s Spomini, prvem in edinem bendu, kjer nisem igral avtorske glasbe, preigral evergreene, kot srednješolec sem bobnal pri težko-metalni Xenophobia, potem je nastal jazz-rock bend Pula Theatro in iz njega se je z nekaj zamenjavami basistov razvil Jazoo.

Z leti, ko se človek spreminja, tudi glasbo drugače dojema. Rasel sem z rock koncerti, ki so bi najprej nekakšni festivali, na katerih si prišel na vrsto ob tretji uri zjutraj ... Zdaj me takšne vrste špili sploh ne zanimajo več.

Mislím, da bi lahko tudi rock koncerti dobili drugačne koncertne prostore in primernejše ure.

Morda bi vanje lahko vnesli drugačno kulturo organizacije, izvajanja in poslušanja.

Poznaš in aktivno obvladaš širok spekter glasbe. Kaj ti je najbližje, kateri skladatelj?

- Glasba je zelo širok pojem in govoriti o poznavanju ali celo o aktivnem obvladovanju je težko. Vsekakor pa sem dobro seznanjen z glasbo, ki je kakorkoli povezana s tolkali. V večji meri govorim o klasičnih tolkalih. Blizu so mi klasična glasba, jazz in rock. Priznati pa moram, da mi predstavljajo izziv tudi druge zvrsti. Med najzanimivejše projekte sodijo sodelovanje z zborom BBC Singers, z znano divo Milvo in APZ Tone Tomšič.

Ko govorimo o skladateljih, mi je od slovenskih zagotovo najbližje Lojze Lebič. Njegova dela združujejo občutek za formo, potek, zvok, unikatnost. Izpostavil bi tudi mlado skladateljico iz Radelj - Tadejo Vulc. Od tujih skladateljev so mi zanimivi Stravinski, Reich, Molenhoff pa še kdo bi se našel ...

Veliko časa posvečaš tudi pedagoškemu delu, ne le poučevanju v glasbeni šoli, tudi poučnem nastopanju za predšolske otroke in prvo- ter drugošolce. Kakšen je ta pedagoški izziv?

- Poučevanje zame predstavlja možnost spoznavanja različnih tolkalnih tehnik, literature in seveda podajanja snovi in glasbe.

Posebej sem ponosen na glasbene urice s tolkali in pesmijo, ki so namenjena najmlajšim in njihovem dojetju tolkal iz različnih delov sveta.

Že kot študent si bil aktiven v študentskem parlamentu, organizacijske sposobnosti si kalíš pri skupinah, tudi kot ustanovitelj, kulturnem društvu ...

- Slovenci smo apatičen narod. Že Cankar je rekel, da smo hlapci. Menim, da moramo mladi to podobo vsaj izboljšati, če ne spremeniti. Edina pot pa je lastno udejstvovanje pri organizacijskih in »političnih« akcijah.

Doma ne nastopaš pogosto, celo zelo malo, glede na tvoje aktivnosti v raznih zasedbah?

- Ne pogosto, še redko je »pregosta« beseda. V davni preteklosti sem izvedel štiri koncerte - to je vse. Sedaj je svetla izjema Koroška galerija likovnih umetnosti, s katero sem v zadnjem letu sodeloval na dveh glasbenih kulisah.

Kaj pa glasbeno življenje v rojstnem kraju, ga spremljaš?

Opažam sledeče: organizatorji kulturnih prireditel (in ostalih koncertov) na Koroškem so IZJEMNO NEORGINALNI. To se kaže v tem, da vabijo glasbenike, ki so »popularni«, ki se jih vidi po TV in ostalih medijih. Že to, da se na slovenjegraško gimnazijo za kulturni dan oz. kulturne vsebine povabi Vlada Kreslina, pove dovolj ... ali npr. Rožmarinke na mednarodno proslavo ...

V Slovenj Gradcu trenutno o teh stvareh ne odločajo glasbeno kompetentne osebe z izkušnjami in pregledom na različnih glasbenih področjih, ki bi znale ponuditi kaj kvalitetnega, novega in zanimivega.

Kako usklajuješ množico aktivnosti, razporejaš čas in moči med poklicnim muziciranjem, vajami, turnejami, pedagoškim delom ter mlado družino?

- Glede usklajevanja: pametni si zapomni, modri si zapišejo! Moram priznati, da ni enostavno. Imam (zaenkrat) razumevajočo ženo, ki me pri mojem delu podpira in večkrat drži tri in pol vogale v hiši.

STOP

Med kramljanjem pod milim nebom na letnem vrtu na Trgu svobode v Slovenj Gradcu, mestu, kamor se oba rada vračava, sva si izmenjala elektronska naslova in zadržala, da besedilo še enkrat prebereva v digitalni obliki. In zdaj, ko to končujem, se mi odpira še mnogo vprašanj, tudi o elektronskih bobnih, »japonskih bobnarjih« in »ritem mašinah« ter semplih. Obenem pa se s svojimi otroki veselim Glasbenih uric za nadebudneže v vrtcih in prvi triadi osnovne šole, na katerih ob glasbenici Petri Brdnik tolkalec Franci Krevh s svojim nalezljivim navdušenjem predstavlja ritme dežel sveta ter širi obzorje najmlajšim.

Blaž Prapočnik

KULTURA

Opažam sledeče: organizatorji kulturnih prireditel (in ostalih koncertov) na Koroškem so IZJEMNO NEORGINALNI.

MODNI PERFORMANCE STANKE BLATNIK Z GOSTI

KULTURA

Tina Zajc

Zadnje junijsko soboto je odlično pripravljen in izpeljan glasbeno-modni performans mag. Stanke Blatnik navdušil številne obiskovalce. Priznana modna oblikovalka je v novoveškem dvorcu Rottenthurn v Slovenj Gradcu z gosti v okviru dogajanja Koroškega kulturnega poletja 2005 predstavila nove kreacije.

Na prireditvi se je bilo moč naužiti estetike prepoznavnega sloga oblikovalke v letošnjih maturantskih in poročnih oblekah, ki so jih nosile njihove lastnice – maturantke, nevesti in ženin, svečanih oblekah in zmagovalni kreaciji za Miss Slovenije, s katero se je na izboru Miss World 2003 predstavila Tina Zajc. V Slovenj Gradcu sta kreaciji iz porcelana Catbriyur nosili Miss Slovenije 2003 Tina Zajc in Miss Universe Slovenije 2004 Sabina Remar.

Gostujoči modni oblikovalki na prireditvi »Modni performance Stanke Blatnik z gosti« sta bili Maja Štamol iz Žalca, ki se je predstavila z novo kolekcijo svečanih oblačil ter z zmagovalno kreacijo za Miss Universe Slovenije 2004, nosila jo je Sabina Remar, in Mojca Celin iz Ilirske Bistrice, ki je poleg svečanih oblek predstavila svojo zmagovalno »Sanjsko obleko« in v kategoriji izkušenih oblikovalcev nagrajeno obleko za Miss Slovenije 2003. Nakit iz stekla je za spektakel prispeval mojster domače in umetnostne obrti Matijaž Gostečnik iz Slovenj Gradca, ki je svoj zadnji projekt izpeljal v sodelovanju z akademskim slikarjem Klavdijem Tutto. Pričeske sta oblikovala Frizerski studio No. 2 in Tinefrizer iz Radelj ob Dravi, ličenje je predstavila kozmetična hiša Avon.

Posebno pozornost je avtorica performansa posvetila izboru glasbenih gostov. Večina nastopajočih je predstavljeni glasbeni program pripravila posebej za to priložnost. Producent elektronske glasbe Tomo Božič, čigar projekti nastajajo pod umetniškim imenom Audioworx, je v Sloveniji poznan kot

najzanimivejši slovenski techno-industrial-breakbeat ustvarjalec. Na slovenjegraškem odru je svojo avtorsko glasbo izvajal v živo skupaj z domačinom Sašom Vrabičem – Multitask, audio-vizualnim ustvarjalcem, »multiinstrumentalistom«, ki se zadnja leta posveča predvsem vokalnemu ritmiziranju, t. i. human beatboxing (kar pomeni, da z glasom imitira bobne in efekte). S svojimi glasbenimi točkami sta se predstavila Matjaž Mlakar s saksofonom in klavirist Tomaž Pačnik. Oba sta člana jazz rock zasedbe Jazoo, ki je te dni izdala drugi album. Nastopila sta tudi sopranistka Alja Primožič in tenorist Matjaž Stopinšek. V sklopu dogajanja Koroško kulturno poletje je sodelovalo pet koroških občin. V program letošnjega in obenem prvega kulturnega poletja so vključno z modnim performansom uvrstili osemindeset različnih kulturnih dogodkov na šestih različnih prizoriščih.

Uspešna modna oblikovalka mag. Stanka Blatnik ostaja na Koroškem. V Slovenj Gradcu, v prvem nadstropju prenovljene stavbe na Trgu svobode opremlja svoj novi atelje. Konec avgusta 2005 je sodelovala v strokovni komisiji izbora obleke iz idrijske čipke. V začetku septembra je za nastop na festivalu Slovenska popevka oblekla pevko Moniko Pučelj, teden dni za tem pa prav tako domačinko Vero Trafella za nastop na festivalu narečne popevke. Dogajanje bodo obudili tudi v prvi slovenski Galeriji mode, ki jo je deset najboljših slovenskih modnih oblikovalk, med njimi Stanka Blatnik, odprlo na Gornjem trgu v Ljubljani letos spomladi, na otvoritvi je nastopil *Ex animo trio*. V Galeriji mode je moč dobiti informacije o delu oblikovalk in se dogovoriti za izdelavo oblek po meri, jeseni pa so delo in sodelovanje razširile tudi na zunanje prireditve.

Ajda Prislan

Nastopajoči modeli na glasbeno-modni prireditvi v Rotenturnu

JOŽE LESKOVAR DOBITNIK GALLUSOVE PLAKETE

Kdor poje, slabo ne misli, pravi star slovenski pregovor.

Zborovsko petje prav gotovo velja za eno najbolj razširjenih ljubiteljskih dejavnosti na Slovenskem. Na prste ene roke ne bi prešteli domačih vrhunskih zborov, ki dobivajo nagrade na pomembnih mednarodnih tekmovanjih. Vendar pa tudi zbori, ki gojijo slovensko ljudsko pesem in delujejo predvsem v Sloveniji, niso zanemarljivi. Poslanstvo slovenske ljudske pesmi je predvsem v negovanju tradicije in ljudskega izročila, ki vse bolj tone v pozabo. Slovenci imamo kar nekaj avtorjev priredb slovenskih ljudskih pesmi, toda z gotovostjo lahko trdimo, da je eden najplodovitejših Jože Leskovar.

kar pet nepozabnih koncertov, na katerih so prepevali njegove pesmi v Slovenj Gradcu, Celju, Mariboru, Brežicah in nazadnje še v njegovem rojstnem kraju Slovenski Bistrici, kjer mu je direktor Javnega sklada Republike Slovenije Igor Teršar 23. junija 2005 podelil najvišje priznanje – Gallusovo plaketo za izjemne dosežke na področju glasbenih dejavnosti ter za velik prispevek k razvoju ljubiteljskih kulturnih dejavnosti, zlasti na področju glasbe in zborovstva, s katerim je pomembno obogatil podobo slovenske kulture. Nagrajenec je izjavil, da ni poklicni skladatelj, temveč le ljubiteljski zapisovalec naših čudovitih domačih ljudskih pesmi. Zapisoval jih je v izvirni, preprosti obliki, kakršne so nam zapustili predniki.

KULTURA

Jože Leskovar je izjavil, da ni poklicni skladatelj, temveč le ljubiteljski zapisovalec naših čudovitih domačih ljudskih pesmi.

Direktor JSKD Slovenije Igor Tršar podeljuje Jožetu Leskovarju Gallusovo plaketo, Slovenska Bistrica 23. 4. 2005

Leskovarjevo življenje je bilo že od otroštva prepojeno z glasbo, zato ni čudno, da je svojo dušo in srce predal zborovskemu petju: vrsto let je vodil mladinske in odrasle pevske zборе, ob tem pa zanje zavzeto pisal tudi priredbe slovenskih ljudskih pesmi. Tako je prispeval znaten delež v repertoar naših zborov. Ob njegovem življenjskem jubileju – sedemdesetletnici – mu je bila podarjena trojna zgoščenka, na kateri prepeva 43 slovenskih zborov sedemdeset njegovih priredb pod taktirko priznanih zborovodij.

Na Slovenskem je večglasno petje vsekakor mnogo bolj razvito kot v sosednjih deželah, zato se je Jože Leskovar s pridom lotil našega pevskega izročila in opravil zgodovinsko pomembno delo za slovensko glasbeno identiteto. Trojna zgoščenka je namenjena tudi poustvarjalcem in ljubiteljem zborovskega petja, ki imajo tako ob Leskovarjevih pesmaricah na voljo še zvočne zapise njegovih priredb, s katerimi je izrgal iz pozabe prenekatero pesem.

Ob njegovem življenjskem jubileju se je zvrstilo

Med njegovimi zadnjimi je pesem *Oče naš*, za katero Leskovar pravi, da je več kot molitev. Nastala je kot spontani odmev na prvi obisk papeža Janeza Pavla II. v Sloveniji. Leskovar je tudi prvi častni član društva GEOSS, kateremu je podaril CD s posnetkom pesmi *Oče naš*, zgoščenko pa je prejel tudi papež ob svojem obisku v Mariboru.

Ne gre pozabiti, da je Jože Leskovar, nekdanji ravnatelj Glasbene šole Slovenj Gradec, postal domači javnosti in zunaj meja domovine znan pred dobrimi petnajstimi leti tudi po izjemnem odkritju: dokazal je slovensko starševsko poreklo, torej slovenski rod velikega mojstra samospeva Huga Wolfa.

Sedemdeset let je lepa prehojena pot. Tako je Jože Leskovar vseskozi puščal za seboj odtise v času in prav ti odtisi bodo lahko peljali še druge ljudi po njegovih stopinjah. Njegove sledi se še niso končale, ostajajo zveste svojemu poslanstvu in vsi mu želimo še veliko zdravih, srečnih in plodnih let.

Sonja Lavrinšek

6. PESNIŠKA OLIMPIADA V DRAVOGRADU

KULTURA

Brez Martinove gosi pesniška olimpiada ne bi bila to, kar je bila. Ni bila samo gos – bilo je tudi mlado vino, še bolj pa mlada poezija. Vesna Roger Lužnic, organizatorica vseh dosedanjih olimpiad, se je tudi tokrat potrudila in šampionsko opravila z organizacijo. Naša mama Vesna. Brez neutrudne podpore Javnega sklada za kulturne dejavnosti, območne izpostave Dravograd, pod taktirko vodje Vlade Navotnik, in Kluba koroških študentov neskončnih debat in podoživljanja poezije ne bi bilo.

Sedem mladih literarnih ustvarjalcev, a njihova različnost je bila presenetljiva. Nina Seidl in njeno nenehno spraševanje o lastni poeziji. Lučka Zorko in neverjetna silovitost njenih metafor. Veronika Mravljak s svojo družbeno kritičnostjo in iskanjem barvnih odtenkov. Jan Šmarčan, v bistroumni molk utopljen pesniški boem. Tjaša Razdevšek, v krhko čutnost rojen otrok poezije. Primož Karnar, družboslovni hendikep intelektualizma, Gašper Bivšek – ponos tradicije skozi prizmo modernega kaosa – poetična spevnost. Tako nas čutim, vsakega posebej. Vsak je poezijo drugih čutil na svoj način.

Organizirane so bile tri delavnice. V soboto dopoldne je delavnico vodila gospa mag. Marija Kolar. Najprej smo bili udeleženci deležni emotivnega predavanja o branju in literarnem ustvarjanju. Pesništvo se začne z branjem, nadaljuje z

razmišljanjem, konča pa se nikoli, saj je pesništvo nenehen trud. Drugo delavnico je v soboto popoldne vodil glavni urednik Beletrine Mitja Čander. Hitro smo prešli začetne zadrege in skupaj sprevrgli delavnico v razposajen klepet. Analizirali smo našo poezijo. Gospod Čander je z vidnim veseljem opazoval visoko raven samokritičnosti nas vseh. Na tej točki se povezujeta gledišči obeh vodij delavnic. Pesništvo je nenehen napor; pot napora je pot samokritičnosti, ki omogoča proces kristaliziranja poezije – vsak mora v svojem pesniškem svetu grebsti po najboljšem, kar zmore. Mitja Čander je vodil še eno delavnico v nedeljo dopoldne – kje objavljati, komu poslati svoja dela v oceno, kako se prebiti do prve knjižne izdaje in podobna večna vprašanja smo premlevali. Pogum in vztrajnost!

Zvečer je bil v Mladinskem centru Dravograd organiziran pogovor z Mitjo Čandrom in branje poezije udeležencev za širšo javnost. Večer sta z glasbo začinila Benjamin Lužnic s kitaro in Borut Mori s harmoniko. Večer se je sprevrgel v veselo igro. Med branjem svoje poezije Tjašo preseneti torta. Rojstni dan! Ne katerikoli, ampak tisti, ki se zgodi samo enkrat – osemnajsti. Dekadenca – gospod Čander nadaljuje z globokoumnim razgovorom, Tjaša reže torto, ostali pa uživamo v hlastanju po kalorijah. Med nami je bilo tudi precej uživalcev torte izven kroga udeležencev olimpiade. Večer se je sprevrgel v vsesplošno debato v hotelu Hesper, ki nas je gostil tako v soboto kot v nedeljo. Zopet se je izkazalo, da je druženje ključni moment podobnih dogodkov. Ob mnogih pozitivnih smo prišli tudi do nekaterih negativnih zaključkov. Najbolj nas zbada v oči dejstvo, da je koroška literarna scena nepovezana, neaktivna, neprepoznavna. Kot če bi Korošci tostran meje ne imeli skupne identitete, vsaj na področju literature ne. Pesniška olimpiada je eden redkih samoraslih dogodkov za mlade ustvarjalce.

Namen pesniške olimpiade je tudi izbrati najbolj pronicljivega pesnika. Tako vodji delavnic kot ostale udeležence je najbolj navdušil Gašper Bivšek in si prislužil titulo najizrazitejšega, Antologijo svetovne književnosti ter samostojen literarni večer. Ostali udeleženci smo prejeli zbirko sonetov Milene Cigler Gregorc Dar histerije. Stisk roke in slovo – do naslednje olimpiade. Še prej pa se je Črni potnik usedel na trolo in odpeljal v neznano – zagnal bo kolovrat.

Tudi šesta pesniška olimpiada je bila dobro organizirana in je ponujala mladim poetom duhovno ter telesno krepčilo

Primož Karnar

Oglarji in vozniki oglja pri nekdanji mislinjski železarni leta 1797

O oglarjenju in oglarjih v gozdovih mislinjske železarne in v gozdovih fevdalnih posvetnih in cerkvenih lastnikov, kjer so oglarili za železarno, je znano marsikaj. Za leta 1800, 1803, 1804, 1806, 1807 in 1808 so ohranjeni sezname oglarjev s preglednicami o njihovih dolgovih in o premoženju, ki so ga imeli v gozdovih (stavbe, orodja in vprežna živina ter oprema zanjo). Iz njih zvemo za vsakega posameznega oglarja, koliko je bil dolžan iz prejšnjega leta, koliko predujema je vzel v tekočem letu, koliko oglja je nakuhal v tem letu, koliko je dobil plačila za oddano oglje, koliko dolga je poravnal in koliko mu ga je ostalo za drugo leto.

Ker ne moremo obravnavati posamezne oglarje, bomo podali poprečno sliko njihovega gmotnega stanja. Dejstvo je, da je na leto v omenjenih letih oglarilo okoli 48 ljudi¹ in so na leto nakuhali 23.611 mislinjskih škafov (m. škaf = 492 litrov) ali 11.641 m³ oglja in so s poprečno ceno 20 krajcarjev (goldinar = 60 krajcarjev, okrajšava gld, kr) od škafa zaslužili letno 9.097 gld. Toda njihov dolg po oddaji oglja je znašal na koncu leta, tj. na dan 31. decembra 10.760 gld. Res je, da je poprečno 13 (27 %) oglarjev poravnalo svoj dolg, toda 35 (72 %) oglarskih mož je v novo leto prineslo dolžniško breme 10.760 gld. Poprečno je na posameznika prišlo 307 gld dolga, letni zaslužek na oglarja pa je bil 223 gld. Tistih 13 oglarjev, ki je poravnalo svoje dolgove, je oddalo le toliko oglja, da so jih poravnali. Torej na staro leto niso dobili izplačanega niti krajcarja. Iz dokumentov se da sicer razbrati, da je imelo na leto poprečno 38 oglarjev v gozdovih preko zime pripravljenega oglja in lesa v vrednosti 4.342 gld, ki so ga drugo leto spomladi dobavljali podjetju kot rezervo iz »minulega dela«. Tisti, ki ga niso imeli, so pri podjetju dobili nov predujem. V glavnem pa je bilo tako, da je večina na pomlad jemala pri železarni predujem, ne glede na to, ali so imeli kaj oglja v gozdovih ali ne. Iz tabel je razvidno, da niti en oglar ni dobil konec decembra, tj. na staro leto, izplačanega niti enega samega krajcarja².

Drugo zanimivo dejstvo je, da je v času 11 let (1799–1809) 33 oglarjev in gozdnih delavcev, ki so bili zaposleni pri mislinjski železarni, najemalo njene poseke (frate) in gorske travnike za pašo, košnjo in setev. Smemo pa domnevati, da je podjetje dajalo v začasno izkoriščanje tudi goloseke v gozdovih drugih lastnikov, kjer je imelo pravico izkoriščati njihove gozdove na osnovi pogodbe proti določeni odškodnini. Goloseke so lastniki

železarne dajali v izkoriščanje tudi drugim uporabnikom. Tako je skupina 33 njihovih delavcev predstavljala večinski del uporabnikov in sicer 63 %. Ostalih 19 (37 %) uporabnikov je bilo bržkone iz vrst bližnjih tlačanskih kmetov in kočarjev.

Gorski travniki so služili za košnjo, večina golosekov je bila namenjena za pašo, nekaj pa za posevke. Oglarji so na leto posejali 91 % žita, nasušili 78 % sena, imeli v paši 53 % krav, 52 % telet, 84 % koz in 67 % kozličev. Pašnina je bila sorazmerno nizka in sicer v odstotkih (%) vrednosti živali je bilo treba plačati: za konja 0,40, vola 1,11, kravo 1, tele 2, kozo 2,91, ovco 3,33, kozlička 4,34 in jagnje 6,97 %. Torej lahko ugotovimo, da je poprečno na leto od 48 oglarjev kar 33, tj. 68 % imelo v najemu goloseke in gorske travnike, s katerimi je razpolagal njihov delodajalec. Tak odnos med delavcem in gospodarjem je omogočal, da so zaposleni prišli do dodatnega vira za preživljanje, gospodarju pa je omogočal, da je plače držal čim nižje. Kajti tako velika zadolženost, kakor smo jo opisali zgoraj, in najemanje zemlje sta delavca potisnila v popolno gospodarjevo odvisnost, čeprav je takrat bil formalno že svobodni delojemalec³.

Število oglarjev in količina pridobljenega oglja

Prehajamo na osrednje vprašanje pričujočega sestavka, in sicer na prevoz oglja iz gozdov do obratov v Mislinji in o voznikih v letu 1797. To nam omogoča dokument iz leta 1797⁴. Podjetje Gozdna železarna Mislinja (Waldeisenwerk Missling), kakor se je takrat imenovala, je bilo sestavljeno iz treh proizvodnih delov, in sicer iz železarskih obratov v Mislinji (plavž in kovačije), drugi del je bil pridobivanje oglja in lesa v lastnih gozdovih in v gozdovih drugih lastnikov, tretji del pa so predstavljali rudniški rovi v okolici Ribnice na Pohorju in Vitanja, kjer so kopali železovo rudo. Ta tri delovna področja je povezovalo prevozništvostvo z živalsko vprego. V zgoraj navedenem letu je oglarilo 38 mož, od teh:

Lastništvo gozdov	Število oglarjev	%	Proizvod. v misl. škafeh	%
v gozd. železarne	20	52	4050	59
v gozd. fevd. lastnik.	9	24	1595	23
v kmečkih gozdovih	6	16	844	12
v lastnih gozdovih	3	8	414	6
Skupaj	38	100	6903	100

Iz predelnice je razvidno, da so tega leta nakuhali 6.903 mislinjske škafe (škap = 492 l, za naprej samo škap) oglja ali poprečno 181 škafov na posameznika. Vidno je tudi dejstvo, da je podjetje v lastnih gozdovih zaposlovalo nekaj več kot polovico oglarjev in je v njih dobilo nekaj več kot polovico oglja. Največ sta ga nakuhala Simon Pačnik - 567 in Kasper Pesnek - 419 škafov, najmanj pa Anton Hauptman - 17 in Juri Kotnik - 10 škafov. V dokumentu⁵ ni navedeno, koliko so v tem letu oglarji zaslužili za oddano oglje. Vemo pa, da je leta 1800 Zoisovo podjetje plačevalo za škap oglja 14 krajcarjev⁶. Smemo pa domnevati, da dve leti prej (1797) plačilo za škap oglja ni bilo bistveno manjše. Gotovo so tega leta nakuhali vsaj še enkrat več oglja, kar dokazujejo v dokumentu (op. 4) najdeni obračuni, ki se nanašajo le na čas od 8. junija do 31. decembra obravnavanega leta, za prvo polovico se pač niso ohranili. To potrjuje tudi dejstvo, da je bila poprečna letna proizvodnja od leta 1800 do 1808 23.661 škafov, letni poprečni zaslužek na oglarja pa je znašal 223 gld⁷. V tem obdobju je bila poprečna letna storilnost na oglarja 492 škafov oglja⁸. Iz tega smemo sklepati, da so to leto oglarji zaslužili najmanj 84 in pol gld. Toda zaenkrat ne vemo, koliko denarja je oglarjem ostalo, ker bo treba šele proučiti takratne dajatve in davke, ki jih je moral posameznik dajati državi in drugim ustanovam.

Vozniki, količina prevoženega oglja in cene prevoza

Od kopišč posameznih oglarjev do obratov v Mislinji je leta 1797 prevažalo oglje 58 voznikov. Poprečno vsakega oglarja izmed 38, kolikor jih je delalo v tem letu, je obiskalo od 2 do 20 voznikov. Večjo količino oglja je pripravil, več voznikov je prišlo k njemu. So pa bili tudi primeri, da je enega oglarja obiskoval samo en voznik. Koliko voznikov in kolikokrat so šli k enemu ali večjemu številu oglarjev, je pač bilo odvisno od razdalje med kopišči in domovi voznikov, od količine oglja in tudi od slučajnosti. Poprečno je vsak voznik šel na »furo« 20-krat. Samo 5 je bilo takih, ki so šli po oglje samo enkrat, trije so se podali več kot 50-krat, 11 je bilo tistih, ki so zapeljali 30 do 50 voz oglja v tem letu, ostalih 29 pa 2- do 29-krat.

Kakor smo že povedali, so zvozili 6.903 škafe (3.396.276 m³) oglja v Mislinjo in sicer do plavža 2.077 škafov, do gornje kovačije 1.816 škafov, do srednje kovačije 1.785 škafov in do spodnje kovačije 1.225 škafov. Takrat so v Mislinji delovali štirje proizvodni obrati: plavž in tri kovačije s svojimi ognji za jeklo in za železo, pa še kakšna peč za presnanje (za zmanjševanje ogljika iz grodlja)⁹.

Poprečno je od navedene količine posamezni voznik zvozil v Mislinjo 119 škafov (58,54 m³) oglja. Enkrat so lahko peljali 5 ali 6 škafov (2 in 1/2 ali 3 m³) »črnega zlata«. Nekajkrat je v dokumentu napisano, koliko kop oglja je bilo odpeljanega od posameznega oglarja in tako zremo približno, koliko oglja je dala ena kopa¹⁰. Poglejmo tole tabelo:

Ime in priimek oglarja	Količina oglja v škaflih	Število kop
1	2	3
Jurij Oder	695 (342,2 m ³)	4
Johan Kusterl	233 (114 m ³)	1
Simon Pačnik	160 (78,50 m ³)	1
	198 (97 m ³)	1
	209 (103 m ³)	1
Luka Oder starejši	277 (136 m ³)	1
Luka Oder mlajši	203 (99 m ³)	1/2
	156 (76 m ³)	1/2
Kasper Pesnek	150 (74 m ³)	1
Valentin Kotnik	181 (89 m ³)	1/2
Anton Kuraut ?	194 (95 m ³)	1/2
Johan Jauh	208 (102 m ³)	1/2
Jurij Jerlah	189 (93 m ³)	1
Hanže Loder	163 (80 m ³)	1
Andre Rozman	212 1/2 (104 m ³)	2/3
Jurij Pačnik	223 (109 m ³)	1
Sebastjan Krajnc	122 (60 m ³)	1/2
Hanže Velunšek	391 (192 m ³)	2

Kakor kaže gornja lestvica, so navedene kope dajale različne količine oglja od 150 do 416 škafov. Poprečna velikost le teh je bila 247 škafov ali 121 m³ oglja. Velikost kope je bila seveda odvisna od količine lesa, lege zemljišča in števila delavcev.

Voznikom so plačevali za prevoz oglja 6 kr po škapu, za nalaganje (verjetno tudi za razlaganje z vozov) pa 14 kr od škafa, tj. skupaj 20 kr. Od nekaterih oglarjev odnosno kopišč so plačevali za prevoz 6 in 1/2 kr (tj. 2 novčiča več, kr = 4 novčiči) - v sedmih primerih. V treh primerih pa je bila voznina 7 kr od škafa, v enem pa 5 kr. Vsekakor je podjetje zviševalo ali zniževalo voznino zaradi oddaljenosti kopišča ali strmine bodisi zaradi slabih kolovozov. Vozniki so bili svobodni delavci in niso bili podvrženi fevdalni ali kaki drugi obveznosti, razen če so bili zadolženi pri podjetju.

Tega leta je vozilo oglje 58 voznikov in so skupaj zaslužili 2.312 gld, poprečno na posameznika je prišlo 39 gld in 42 kr. Seveda tisti, ki so šli po oglje po enkrat, takih je bilo 5, so dobili iz omenjene vsote samo 1 gld in 40 kr, če je naložil 5 škafov, tisti, ki je peljal 6 škafov, pa 2 gld. Oni, ki so šli ponj 30 do 50-krat so zaslužili od 60 do 100 gld. Teh je bilo 11. Tisti, ki so zapeljali 50 do 66 voz, pa

so dobili 100 do 120 gld. Taki so bili trije. Kar 39 je bilo tistih, ki so zaslužili 5 do 59 gld.

Če hočemo ugotoviti, kaj si je voznik, npr. za enkratni prevoz 6 škafov oglja do Mislinje lahko kupil, takoj zaidemo v težavo, ker ne poznamo cen življenjskih potrebščin v letu 1797 v Mislinji in njeni okolici. Že zgoraj smo ugotovili, da je voznik dobil za en tak prevoz 2 gld (= 120 kr). Vemo pa, da je leta 1801 v Gornjem gradu kopun stal 30 kr, kokoš 17, pišče 6 kr, molzna ovca 2 gld in 30 kr, tolsta ovca 3 gld in 30 kr, pitana svinja 18 gld, zrebe 35 gld, molzna krava 35 gld in lep konj 120 gld¹¹. Leta 1807 in 1809 je mislinjska železarna dobavljala svojim gozdnim delavcem koruzo po 7 kr za liter, ovčji sir po 30 kr za 1 funt (0,56 kg), mast ali slanino po 36 kr za funt. Torej si je za enkratni prevoz 6 škafov oglja (3 m³) lahko kupil leta 1801 v Gornjem gradu 4 kopune (skopljen petelin) ali 7 kokoši ali skoraj eno molzno ovco ali v letih 1807–1809 (če bi tako dolgo štedil tista 2 gld (120 kr) bi dobil v Mislinji 17 litrov koruze ali 2,24 kg ovčjega sira ali 1,68 kg masti ali slanine¹². Toda ne vemo, koliko je še moral dati od voznine za kak davek ali kako drugo obveznost.

Po vsem tem se nam vsili vprašanje, s kakšnimi vozovi so prevažali oglje po strminah tja dol v Mislinjo. V dokumentu¹³ so obračuni za vsakega voznika posebej in za vse je navedeno, koliko krip¹⁴ (Krippen) so odpeljali od posameznega ogljarja. Smemo verjeti, da je to bil voz z odprtim zabojem, v katerega so lahko naložili 2 in 1/2 do 3 m³ oglja. Gotovo se takratna vprežna vozila niso bistveno razlikovala od tistih, ki smo jih poznali do 70. let 20. stoletja. Na žalost prevoznštvo z živalsko vprego na Koroškem ni dokumentirano, še manj proučeno, tudi v državnem merilu ni veliko boljše. Kot vprežno živino so uporabljali konje, vole in celo osle. O mezhah ali mulah ni podatkov. Z osli so predvsem tovorili železovo rudo s severne strani ribniških bregov na prelaze Pohorja nad Ribnico¹⁵.

Predno bomo govorili o voznikih, moramo prej pojasniti, da so ogljarji, rudarji in delavci v železarskih obratih bili sestavni del montanistikuma in ta je obsegal pridobivanje energije (oglarjenje), rudarstvo in metalurgijo ter izdelovanje uporabnih kovin (polizdelkov) in končnih izdelkov. Rudarji, ogljarji, topilci, kovači in pomožni delavci v železarskih obratih so bili vpisani v knjige pri Višjem rudarskem uradu in sodišču v Vordernbergu, pozneje pa v Leobnu. Vozniki in drugi pomožni delavci so bili občasno zaposleni pri podjetju in so jih sproti plačevali. V to skupino so spadale žene in otroci registriranih delavcev, ki so se tudi občasno zaposlovali pri železarni. V dokumentu¹⁶ iz leta 1806 je zapisano: »Pri dostavi rude in oglja obratom so v celoti vključeni bližnji kmetje ... 162 ljudi pred-

stavlja predvsem zaposlene moške, potem so še zaposlene njihove žene in otroci in število naraste za 2/3. Tako je bilo treba letno računati uporabo hrane za 486 ljudi ...«

Zgoraj obravnavani vozniki in sploh vsi vozniki pri mislinjski železarni so v tistem času pripadali k naslednjim skupinam.

1. Okoliški kmetje (tlačani). O tem priča zgornji zapis iz leta 1806 in pa zapisana imena voznikov iz leta 1797¹⁷. Načina, kako so zapisana imena ogljarjev in voznikov, se razlikujeta. Ogljarji so vsi zavedeni s osebnim in rodbinskim imenom (Lukas Oder, Juri Patschnigg), vozniki pa so označeni samo z rodbinskim ali morda z imenom kmetije, kjer so bili doma (Hujegg, Robnigg, Brescher) ali pa le z rojstnim imenom (Martin, Jakob, Adam). Zadnja so lahko osebna, rodbinska ali pa imena kmetij. Do razlike v pisanju imen je prišlo zaradi tega, ker so ogljarji bili uradno zavedeni pri Višjem rudarskem uradu in sodišču kot redni delavci, kakor smo že ugotovili. Vozniki so bil le priložnostni sodelavci in sproti plačani. Da so bili med vozniki pravi kmetje, priča dejstvo, da je izmed 58 imen voznikov 27 takih, ki jih nosijo posamezne kmetije še danes v okolici Mislinje in Vitanja. Večina njih je razmeščenih severno od obeh krajev¹⁸. (Glej seznam voznikov).

2. Druga skupina so bili posamezni ogljarji in gozdni delavci. Ogljarji so namreč imeli vprežno živino z opremo v gozdovih¹⁹, kjer so ogljarili in jo tudi pasli po golosekih, ki so bili v lasti podjetja²⁰.

3. Bili so tudi takšni vozniki, ki so si pred vozno sezono najeli pri podjetju posojilo za nakup vprežnih živali. S prevozom so pa začeli šele junija, ko je trava dovolj porasla za pašo²¹.

4. Smemo domnevati, da so nekateri kmetje ogljarili in tudi opravljali prevoze za podjetje ali pa svoje oglje prodajali podjetju. Za dokaz velja zgoraj navedeni podatek, da so trije ogljarji pripravljali oglje v svojih lastnih gozdovih.

5. Verjetno so nekateri posamezni kočarji redno ogljarili in tudi prevažali za podjetje.

6. Prav tako ne smemo izključiti poklicnih voznikov. Bili so tudi taki lastniki vprežne živine in voznih sredstev, ki so najemali ljudi, da so zanje opravljali prevoze (hlapci – »furmani«) za katere koli uporabnike.

Velja pripomniti, da na Slovenskem o prevozništvu odnosno o prometu še ni bilo temeljitih zgodovinskih raziskav. Kljub temu vemo, da sta bila pridobivanje oglja in njegov prevoz organizacijsko in tehnološko bolj ali manj enaka 150 let. Nekje v drugi polovici 19. stoletja so prenehali ogljariti za mislinjsko železarno kakor na Pohorju tako tudi na drugih območjih. Katerega leta se je to zgodilo, bo treba šele ugotoviti.

Opombe:

1. Alojz Krivograd, Prispevek k poznavanju oglarjenja pri nekdanji mislinjski železarni, Koroški zbornik 3, Ravne na Koroškem - Slovenj Gradec 2001, str. 5-28 (za naprej Koroški).
2. Prav tam.
3. Podrobnosti v: Alojz Krivograd, O izkoriščanju golosekov in gorskih travnikov na posestvih železarne v Mislinji v letih 1799 do 1809, Časopis za zgodovino in narodopisje (za naprej ČZN), Maribor 2003, št. 3 - 4, str. 297-322.
4. Koroški muzej Ravne na Koroškem, arhivalije: Fond Mislinjska železarna 1748-1854, šk. 3, dokument Kohlgedings Abrechnungs Strazza Pro Anno 1797 (za naprej Strazza).
5. Strazza.
6. 1 goldinar (gld) = 60 krajcarjev (kr), 1kr = 4 novčiči; podrobno v: Koroški
7. Koroški
8. Koroški
9. Koroški, str. 16
10. Strazza. Ogljarska kopa nastane tako, da 1-1,50 m dolga drva zložimo v dvo ali tri nastropni presekanj stožec, ga obdamo z listjem, travo ali s smrekovimi vejicami, obsujemo z zemljo in ga zažgemo z žerjavico skozi luknjo z vrha konice navzdol. Luknjo ali dimnik naredijo s 4 tankimi koli. Ob dnu kope pustijo nekaj ozkih odprtin do sredi kope za dotok zraka. Ker zrak ne pride skozi prsten plašč, kopa ogleni nekaj dni, pa tudi teden in več. Les se spremeni v oglje. Ostaja pa vprašanje, kakšne kope so delali v tem obdobju na Pohorju, pokončne ali vzdolžne. Na Nemškem so poznali obe vrsti. Rudolf Strmčnik, Graška gora 7 pri Slovenj Gradcu, ki je še leta 2000 kahal oglje v pokončni kopi, je povedal, da je od starejših ljudi slišal, da so se v »prejšnjih« časih na Pohorju posluževali vzdolžnih kop. Ta je dala veliko več oglja kakor pokončna. To dmnevo podpirajo tudi podatki v dokumentu Strazza ..., da so nekatere kope dale več kot 100 kub. m oglja (Glej tabelo zgoraj). Podrobno glej v: Šumarska enciklopedija, 3. del, Zagreb 1987, str. 542 - 544; Enciklopedija Slovenije, 8. zv., Ljubljana 1994, str. 98 - 99.
11. Koroški, str. 23, 27
12. Franjo Baš, Prispevki k zgodovini severovzhodne Slovenije, Obzorja 1989, str. 344; zbornik Slovenj Gradec in Mislinjska dolina II. Slovenj Gradec 1999, str. 452; Alojz Krivograd, Prispevki k zgodovini koroške krajine, Ravne na Koroškem 2004, str. 87.
13. Strazza
14. Kripa je lažji vprežni voz s košem (na Dolenskem in Primorskem), Slovar slovenskega knjižnega jezika II., str. 490, na Koroškem pa pomeni velik odprt zaboj na vprežnem vozu za prevoz gramoza in peska, tudi sodobni tovornjaki imajo »kripe« za razsutí tovor.
15. Hoch und Wohlgeborner Reichs - Freyherr, Gnädige Herr, Gewerk, 30. junij 1808 (prepis poročila Žigi Zoisu), šk. 6; o vprežni živini Koroški, str. 5 - 28 in št. 4, str. 56 - 58.
16. Werk - Stands - Ausweis ... führ das Militär Jahr 1806, 31. januar 1807, šk. 6.
17. Strazza
18. Atlas Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana 1996, št. lista 64 in 65.
19. Koroški, str. 7 in 19.
20. ČZN, str. 298 - 321.
21. Opomba 15
22. Strazza

PRILOGE

SEZNAM VOZNIKOV IZ LETA 1797

1. Adam	21. Kotnik Jurij	41. Robnik Anton
2. Bajer	22. Krajnc Jurij	42. Sludi (s. Zlodej)
3. Bolenek	23. Krajnc Lipuž	43. Smagi (s. Smagej)
4. Bonšer	24. Krenker	44. Smerečnik (s. Smrečnik)
5. Brešer Blaže (s. Brešar)	25. Kresnik	45. Smolar
6. Brešer Valentin	26. Križovnik (s. Križevnik)	46. Spies (s. Špejsovo)
7. Glančnik	27. Kuni (s. Kunej)	47. Spodnji Vetrih
8. Gornji Vetrih (s. Zgornji)	28. Lemež	48. Stinek Jakob
9. Grabner (s. Grabnar)	29. Leonik	49. Strmšek
10. Grampus (s. Grampuš)	30. Matic	50. Svečko
11. Gratel (s. Gratelj)	31. Martin	51. Trijak
12. Hujek	32. Medved	52. Vedenik (s. Vodenik)
13. Jakob	33. Miklavž	53. Višner
14. Jeromel	34. Mikoler	54. Vivat (s. Vivod)
15. Jušnik	35. Pačnik	55. Vodonik
16. Kapovc	36. Pajek (s. Pajenk)	56. Vovk
17. Kešpert	37. Papež	57. Vodovnik (s. Vodonik)
18. Kolander	38. Praprotnik Luka	58. Termalt (s. Termolt)
19. Kokel	39. Pušnik	
20. Kosonik	40. Ramšak	

s. = sedaj (kmetija se danes tako imenuje)

Imena v krepkem tisku so tista, ki jih nosijo današnje kmetije na območju severno od Mislinje in Vitanja (Atlas Slovenije, Mladinska knjiga Ljubljana, 1997, lista 64 in 65).

SEZNAM OGLARJEV iz leta 1797,
mesto oglarjenja in količina oglja v centih
(cent = 56 kg)

Z.št	Oglarji	Lastništvo gozdov	Količina oglja v centih
1	Aleš Artenek	železarski	108
2	Jos. Cimerle	"	135
3	Aleš Grampus	gospoščina Legen	186
4	Leonhard Grampus	železarski	73
5	Anže Friškovec	"	100
6	Anton Hauptman	Zlodijev gozd	17
7	Johan Jauh	gospoščina Gradišče	208
8	Štefan Jenšek	v svojem gozdu	135
9	Juri Jerlah	železarski	189
10	Juri Kotnik	"	10
11	Valentin Kotnik	v svojem gozdu	174
12	Sebastijan Kranjc	gospoščina Legen	122
13	Valent Krajnc	kupljen gozd	151
14	Anton Kuraut	gospoščina Legen	194
15	Johan Kusterle	železarski	233
16	Valent Lemež	"	277
17	Hanže Loder	"	163
18	Anton Mencinger	"	130
19	Anže Mravlinc (Mrolinz)	gospoščina Gradišče	70
20	Juri Oder	železarski	695
21	Luka Oder stari	"	277
22	Luka Oder mladi	gospoščina Legen	476
23	Urban Oder	železarski	105
24	Juri Pačnik	"	223
25	Simon Pačnik	"	567
26	Andre Pajek	gospoščina Legen	56
27	Jos. Platovšek	Čavnikov gozd	153
28	Kasper Pesnek	Gozd Jurija Krajnc	419
29	Urban Petrič	železarski	181
30	Pavel Repinc	gozd Štefana Kunija	18
31	Andre Rozman	gospoščina Legen	212
32	Juri Sekavčnik	železarski	190
33	Jos. Smerečnik	"	32
34	Peter Termolt	Posegov (Požegov) gozd	40
35	Lorenc Vede	gospoščina Legen	188
36	Andraš Vedovnik	Čavnikov gozd	46
37	Anže Velunšek	železarski	476
38	Jos. Widmair	"	130
	Skupaj	-	6903

Z. št. = zaporedna številka

**OBRAČUN VOZNE OGLARJA ANTONA
KURAUTA Z DNE 7. SEPT. 1797
(PREPIS IZ GOTICE V LATINICO)**

*Von Anton Kuraut Kohler in Lehner Waldung Fracht
von 1 Schaf 7 kr*

a 6 Sch Grattel obern // // // // //

a 6 d Smagi d ///

a 5 d Schwetschko d //

a 6 d Krischovnigg d // // //

a 6 d Glantschnigg d //

a 6 d Grattel untern /

a 6 d Smolar obern // // // //

a 6 d Kopauz d /

a 6 d Stermtschnegg mittern //

a 5 d Vodonigg obern //

a 6 d Wischer d //

a 6 d Smolar d /

33. Krippen mit 194 Schaf Lohn a 7 kr 22,38

die Kohlen betragen a 14 kr 45,16

Den 7 ten September 1797 saldirt fl 67,54

**PREVOD OBRAČUNA VOZNE OGLARJA
KORAUTA Z DNE 7. SEPTEMBRA 1797. LETA.**

*Od Antona Kurauta, oglarja v legenskem gozdu,
za prevoz 1 škafa 7 kr.*

po 6 škafov Gratel gornji (kovačiji) // // // // // (7)

po 6 " Zmagej " /// (3)

po 5 " Svečko " // (2)

po 6 " Križovnik " /// (4)

po 6 " Glančnik " / / (2)

po 6 " Gratel spodnji / (1)

po 6 " Smolar gornji // // // // // (6)

po 6 " Kopavc " / (1)

po 6 " Strmšek srednji // (2)

po 5 " Vodonik gornji // (2)

po 6 " Višer " // (2)

po 6 " Smolar " / (1)

*33 voz (Krippe) s 194 škafi, pl. po 7 kr ..... 22 gld 38
kr*

*Za nalaganje (in razkladanje) oglja po 14 kr ...45 "
16 "*

Dne 7. septembra 1797 izplačano ... 67 gld 54 kr.

Opombe:

- legenski gozd: gospoščina Legen je imela svoja gozdna posestva, v katerih je železarna v Mislinji pogodbeno dobivala oglje.
- škaf (492 litrov), v nemščini das Schaff, orig. kratica Sch.
- d v originalu pomeni detto (italijansko) naveden, mi za to uporabljamo znak ".
- gornji, srednji in spodnji pomenijo kovačije, ki so jih takrat tako imenovali. V tistem času so v Mislinji delovale tri kovačije in plavž. V obračunu je navedeno, kateremu obratu je voznik dostavljal oglje.
- število črtic pa pomeni, kolikokrat oz. koliko voz oglja je posamezni voznik zapeljal k enemu ali drugemu obratu.
- gld = goldinar, kr = krajcar, gld = 60 kr.
- voz (Krippe), glej opombo 14

Alojz Krivograd

KRONIKA KULTURNIH DOGODKOV

APRIL – OKTOBER 2005

KRONIKA

Družina Breznik med nastopom na Srečanju zborov Mislinjske doline, Slovenj Gradec, marec 2005

APRIL

Dejavna je bila meseca aprila *Knjižnica Ksaverja Meška* v Slovenj Gradcu. Poleg pravljic in četrtkovih dopoldanskih klepetov o novih knjigah so gostili dr. Mileno Plut – Podvršič, ki je spregovorila o ovirah na človekovi duhovni poti in predstavila svojo knjigo *Pot do srca*.

V tradicionalno srečanje prehajajo *Anderličevi gledališki dnevi*, tokrat so zbrali gledališčne druge: predstavili sta se gledališki skupini *KD Šmiklavž* s predstavo *Figule Fagule* in *KD Stari trg* s predstavo *Mama je umrla dvakrat*, vse skupaj seveda v organizaciji *JSKD Slovenj Gradec* in *ZKD Slovenj Gradec*.

Mladinski kulturni center Slovenj Gradec je nadaljeval nekatere uspešne projekte, poleg njih pa vključil začetni tečaj italjanščine, delavnico trebušnega plesa, odprli so razstavo *H2O Zdravje*, ogledali so si dokumentarni film o skupini *Srečna mladina* in priredili večer elektronske glasbe.

V *Kulturnem domu Vuzenica* se je godilo območno srečanje otroških in mladinskih gledaliških skupin *Območne izpostave Radlje ob Dravi*.

V *Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec* se je godila *Okrogla mize brez mize* na temo fotografij *Dragiše Modrinjaka*, med drugim pa tudi mednarodni koncert solistov in godalnega orkestra glasbenih šol Češkega Krumlova in Slovenj Gradca in *13. revija koroških glasbenih šol*. Proti koncu meseca so odprli razstavo *Bogdana Borčiča – Dachauski ciklus* in razstavo *Dušana Otaševiča – Ars superat omnia*.

Kulturni dom Slovenj Gradec je ponudil na ogled

zadnjo predstavo v sklopu gledališkega abonmaja – *En španski komad* v izvedbi *SNG Drama Ljubljana*. V mislinjskem kulturnem domu so si ogledali predstavo *Podnajemnik* domače gledališke skupine, v gasilskem domu Šmartno pa predstavo *Štajerc v Ljubljani* v izvedbi gledališke skupine *Prevalje – Mežica*. Prav tako so bili življenju na odrskih deskah priča v Podgorju, kjer je gostovala prevaljska gledališka skupina s predstavo *Prevare*.

V avli druge osnovne šole v Slovenj Gradcu se je dogajalo srečanje otroških in mladinskih zborov vrtcev in devetletnih šol v Mislinjski dolini, v Radljah ob Dravi pa se je dogajalo območno srečanje otroških in mladinskih pevskih zborov *OI Radlje ob Dravi*. Folklorne skupine *Mislinjske doline* so se tokrat srečale v Šmartnem.

MAJ

Knjižnica Ksaverja Meška je v mesecu maju vnovič predstavljala projekt *S knjigo k naravi* – o zdravilnih temah je vnovič predavala *Marinka Lamprecht*. Pomlad je v poeziji predstavil dramski igralec *Jožef Ropoša* ob glasbeni spremljavi *Mateje Kunstek*. Predstavili so tudi novo knjigo *Marije Sekirnik* z naslovom *Ljubljanski muc*. V svojih knjižnih prostorih so predstavili tudi *Borzo znanja Slovenj Gradec*.

Gledališka skupina SPUNK je 9. maja – ob 60-letnici dneva zmage nad fašizmom in konca II. svetovne vojne v avtentičnih oblačilih, z originalno opremo, orožjem in zastavami osvoboditeljsko prikoralakala v mesto in pred zbranimi meščani uprizorila partizanski miting.

Gledališka skupina SPUNK je v režiji *Andreja Makuca* na različnih prizoriščih po Koroški uprizorila miting *Osvobajanje svobode* ob 60-letnici konca druge svetovne vojne.

Na dan zmage je vihrala znamenita proletarska zastava

Ostale knjižnice so poleg rednih prireditev tudi ponudile marsikaj novega. V Dravogradu so tako predstavili knjigo *Hvala slovenstva vam ne izostane*; na posebnem večeru pa so predstavili tudi pesništvo Rudolfa Maistra. V *Osrednji koroški knjižnici dr. Franca Sušnika* so predstavili knjigo Rista Stojanoviča in dr. Johna E. Sarna, med drugim pa sta Damjan in Mateja Gutman predstavila potopisno predavanje – *Tajska s cunamijem*.

Utrinek z gledališke predstave

Mladinski kulturni center SG je v mesecu maju gostili skupino *Munchmallow*, priredili so tudi koncert glasbene zvrsti ska.

Alenka Horvat v imenu ZKD in JSKD Slovenj Gradec podelila priznanja zaslužnim ...

V kulturnem domu v Starem trgu so gledalcem predstavili komedijo *Mama je umrla dvakrat* v izvedbi domače gledališke skupine. Med drugim pa so gostili tudi letni koncert pevskih zborov, na katerem sta sodelovala zbora *Fran Berneker Stari trg* in *Tenuto* iz Šmartna.

Glasbena šola Slovenj Gradec je priredila koncert, kjer so se predstavili Nina Škorjanc na flauti, Mitja Škorjanc na tubi in Amra Kabil Đukanović na klavirju. Koncentirali pa so tudi: Ana Zajc na flauti, Valentina Čas na klavirju in Blaž Pucihar s korepeticijo.

Utrinek z gledališke predstave otroških gledališč

V Slovenj Gradcu so priredili dan četrtnih skupnosti mesta, kjer so na slovesnosti podelili tudi priznanja. Na podelitvi je sodelovala tudi Saša Pavček z monokomedijo *Bužec on, bušca jaz*.

Kulturno društvo Šmartno je na Homcu izvedlo koncert pevskih zborov in nastop folklorne skupine.

Regijsko tekmovanje otroških in mladinskih pevskih zborov od Koroške do Celja je potekalo 20. maja v avli Druge osnovne šole Slovenj Gradec.

JSKD Slovenj Gradec in ZKD Slovenj Gradec sta organizirala Prvo regijsko tekmovanje otroških in mladinskih pevskih zborov od Koroške do Celja. V avli Druge osnovne šole Slovenj Gradec pa je mešani pevski zbor *Carinthia Cantat* organiziral še koncert pevskih zborov treh mest.

V *Kulturnem domu v Vuzenici* se je zgodilo srečanje folklornih skupin koroško-celjske regije.

Koroški pokrajinski muzej je otvoril razstavo z naslovom *In kaj je svobode cena*. Razstava je tematsko vezana na 60. obletnico konca druge svetovne vojne na Koroškem.

V farni cerkvi na Prevaljah je KD Mohorjan pripravilo koncert komornega zbora *Ave* iz Ljubljane. Poleg tega je KD Mohorjan organiziralo še šesti letni koncert ŠMePZ Mohorjan.

Andreja Goligranc in Marjan Pungartnik

Turistično društvo Legen je v cerkvi sv. Jurija na Legnu pripravilo kulturni večer s pevsкими zbori in pisateljem Marjanom Pungartnikom.

JUNIJ

V *Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec* so pripravili delavnico *S knjigo k naravi*, ki jo je vodila Marinka Lamprecht.

V *Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika* so predstavili roman Marjana Kolarja *Robinzonova zastava*, predstavili pa so tudi *Koroški zbornik*, med drugim pa so odprli tudi razstavo starih razglednic iz zapuščine dr. Julia Felaherja z naslovom *Z lepimi pozdravi*.

V *Knjižnici Dravograd* so predstavili *Koroški zbornik*.

Glasbena šola Slovenj Gradec je v *Domu borcev Šentjanž* organizirala koncert glasbene šole.

V *Koroški galeriji likovnih umetnosti Slovenj Gradec* so se godile vzporedne kiparske predstavitve avtorjev Romana Makšeta, Dragice Čadež in Jirija Bezlaja.

V *Kulturnem domu Stari trg* je KD *Stari trg* organiziralo predstavo *Agencija za ločitve*, med drugim

pa so tukaj odprli tudi razstavo lesenih skulptur Jožeta Ješovnika.

V cerkvi sv. Vida v Dravogradu se je godil koncert *ŽPZ Lipa Dravograd* z gosti. V organizaciji dravograjskega okteta *Kograd IGEM*, *ZKD Dravograd*, *Občine Dravograd* in *JSKD Dravograd* je potekal mednarodni festival oktetov, kjer so nastopili dravograjski oktet *Kograd IGEM*, oktet *Suha* iz Avstrije, skupina *Hannover Harmonists* iz Nemčije, kvartet *Vita* iz Slovenije in skupina *Schnittpunktvokal* iz Avstrije.

MKC Slovenj Gradec je organiziral večer elektronske glasbe, koncert skupine *Crash in the Curse of Instinct*.

Društvo Hugo Wolf in *Kulturni dom Slovenj Gradec* sta v sklopu *Wolfovega koncertnega abonmaja* v dvorani glasbene šole *Slovenj Gradec* priredila večer samospenov, posvečen Hugu Wolfu. Nastopila sta nemški baritonist Christian Miedl in pianistka Breda Zakotnik.

V okviru *Koroškega kulturnega poletja* so se v mesecu juniju pričele prireditve po celotni Koroški. V Slovenj Gradcu so se predstavili – *Simfonični orkester slovenske filharmonije*, zgodil se je modni performans Stanke Blatnik z gosti, mehiška folklorna skupina *Policromia Mexicana*. V Dravogradu so

Modni performans Stanke Blatnik z gosti

odprli razstavo likovne skupine *Art Femips*. Na Prevaljah so koncertirali instrumentalisti – študenti in diplomanti. Na Ravnah se je predstavil godalni orkester domače glasbene šole.

JULIJ

V cerkvi sv. Elizabete so pripravili koncert *Štiri flavte skozi štiri stoletja*, v Koroški galeriji likovnih umetnosti pa *Bernekerjeve ustvarjalne delavnice*.

KD Razbor je v Razborju priredilo 27. srečanje godcev samoukov.

V okviru *Koroškega kulturnega poletja* so se v mesecu juliju v Slovenj Gradcu predstavili: *Makedonski godalni komorni orkester* s solistko Martino Žerdin, *Big Bend RTV Slovenije* s solistko Alenko Godec, trubači iz Guče s pevko Jeleno Bakić, rock skupina *Abadon*, skupina *Diva - Dodola Folk Orchestra*, potujoči kino pa je projiciral film *Vesna* ob 100-letnici filma na Slovenskem.

Rock skupina *Abadon*, *Rotenturn*, Koroško poletje 2005

Na Prevaljah se je predstavil komorni zbor *Ipavska* z dirigentom Matjažem Ščekom. Na Ravnah na Koroškem je gostoval Matjaž Pikalo s prijatelji, instrumentalna skupina s Slovaške – *Musa Ludens*, pihalni orkester ravnanskih železarjev, trobilni ansambel *Slovenske filharmonije*.

V Dravogradu je gostovala folklorna skupina *Conjunto Artístico Maraguan* s Kube, dixiland band *Ljubljanske korenine*, tamburaši iz Cirkulan. V Radljah ob Dravi je nastopila skupina *The Chickens*, trobilni ansambel *Slovenske filharmonije*, bobnarska skupina *Afir Bafir*.

AVGUST

KD Graška Gora je v sodelovanju za *ZKD Slovenj Gradec* in *Velenje* na Graški gori pripravilo 30. festival glasbe *Graška Gora poje in igra*. Nastopilo je 19 glasbenih skupin.

Ustvarjalne delavnice v atriju galerije pod strokovnim vodstvom so pritegnile likovne ustvarjalce vseh starosti ...

V Koroški galeriji likovnih umetnosti so potekale *Bernekerjeve ustvarjalne delavnice*.

V okviru *Koroškega kulturnega poletja* se je v mesecu avgustu v Slovenj Gradcu zgodil zaključni koncert 11. mednarodne solo pevske šole Hugo Wolf. Na Prevaljah so gostili koncert *Big Banda Radlje*, odprli so razstavo slikarske kolonije *Prevalje 2005*, nastopil je sloviti 30-članski deški zbor *M. I. Glinka - St. Petersburg*, godalni kvartet *Feguš*. Na Ravnah na Koroškem se je godil koncert skupine *Sanskrt*, koncert *New Swing Quarteta*, folklorni večer in literarno-filozofski večer. V Dravogradu se je zgodil koncert skupine *Amala*, nastopilo je tudi ulično gledališče *Ane Monro - Urgenca* in *Čistilke* ter koncert skupine *Sanskrt*. V Radljah ob Dravi so se dogajale *Igre brez meja*, večer francoskih šansonov v izvedbi Sonje Lavrenčič in *Ses Amis*, nastopil je tudi kvartet *Lento* ter *Clavimerata* in Darja Švajger.

SEPTEMBER

V septembru se je v Slovenj Gradcu odvijala 17. letna konferenca *Mednarodnega združenja mest glasnikov miru*. V programu je nastopil *Pihalni orkester Slovenj Gradec* s promenadnim koncertom, v Koroški galeriji likovnih umetnosti pa so odprli mednarodno fotografsko razstavo *Živeti*, v špitalski cerkvi sv. Duha pa fotografsko razstavo *Diskretni šarm miru*.

V graščini *Rotenturn* smo prisluhnili etno glasbenemu koncertu zasedbe *Katalena*.

V okviru praznika *MO Slovenj Gradec* se je zgodil koncert *Pihalnega orkestra Slovenj Gradec*. V prireditvenem šotoru so se predstavile vaške in četrtne skupnosti ter kulturna društva. Ob 50-letnici *Gasilske zveze Mislinjske doline* so pripravili paradno gasilskih društev, koncert glasbene skupine *Rožmarinke* ter zabavni koncert z ansamblom *Štajerskih 7*.

Pričele so se *Jesenske serenade* v Dravogradu. Prva *Cesarjev slavec* in tretja *Vzhod - Zahod* sta se odvijali v cerkvi sv. Vida. Druga *Gregorijanski koral* in četrta *Moderna* pa sta se dogajali v župnjski cerkvi sv. Janeza Evangelista v Dravogradu

Predstavitve romana *Lisičina* v Koroški osrednji knjižnici

V Koroški osrednji knjižnici dr. Franca Sušnika se je zgodila monodrama Lovro Toman avtorja Matjaža Kmecla. Odprli so tudi razstavo Slavka Tihca in predstavili roman Petra Petroviča *Lisičina*. V Galeriji Niko R. Kolar v Slovenj Gradcu so odprli razstavo likovnih del Jožeta Krambergerja.

V JSKD Radlje ob Dravi in TD Radlje je bilo v OŠ Vuhred srečanje pevskih družin z naslovom *Tako so peli mati moja*. V dvorcu v Radljah pa so postavili medobmočno razstavo likovnih del ljubiteljskih likovnih ustvarjalcev Koroške.

V Kulturnem domu Slovenj Gradec se je na povabilo Kulturnega društva Pameče-Troblje predstavila gledališka skupina PAAD iz Vojvodine in uprizorila uspešnico z naslovom *Prijateljstvo je najstarejša obrt*. V Wolfovem abonmaju pa se je tokrat predstavil godalni kvartet *Sontonga*.

V Knjižnici Ksaverja Meška so se pogovarjali z Duško Meh avtorico pesniške zbirke *Nikoli ne vprašaj zakaj*. Pesmi je brala dramska igralka Olga Kacijan. Predstavili so tudi roman Petra Petroviča *Lisičina*.

OKTOBER

V tem mesecu se je dogajal teden vseživljenjskega učenja.

V Kulturnem domu Slovenj Gradec je bil dan prosvetnih delavcev s podelitvijo *Vrunčenih priznanj* za 2005. V okviru lutkovnega abonmaja je bila predstava v izvedbi LG Maribor - *O kuri, ki je izmaknila pesem*.

V KD Stari trg sta Vlado Novak in Konrad Pižorn - Kondi uprizorila komedijo *Cinco in Marinko*.

Festival Urška 2005, dogajanje pred rojstno hišo pesnika Ernsta Golla na slovenjgraškem Glavnem trgu

Ob 60-letnici gimnazije na Ravnah je bila slovesna prireditev dijakov in učiteljev gimnazije, na kateri je sodeloval pihalnih orkester ravnanskih železarjev, predstavili pa so pesniško zbirko Tjaše Razdevšek *Sub rosa*.

Festival Urška 2005, umetniški akt v prodajalni čevljev

V okviru Festivala mlade literature Urška 2005 so se na različnih lokacijah na Glavnem trgu v Slovenj Gradcu predstavili novi *Urškini* avtorji - *Podoba pesnik na ogled postavi*. V Mestni kavarni je bila med drugim predstavljena tudi prvenka *Tri pike* Eve Kovač, lanske zmagovalke *Urške*. Nastopila je Jerca Mrzel. V Kulturnem domu Slovenj Gradec so ob zaključku festivala podelili nagrade zmagovalki in avtorju najboljše samozaložniške knjige.

Nagrjena Tanja Petelinek v pogovoru s Petrom Kuharjem

V Knjižnici Ksaverja Meška Slovenj Gradec so predstavili knjigo društva *Jasa* in Aneja Sama iz zbirke *Onežimo svet* - resnica je na dlani.

V MKC Slovenj Gradec so v okviru Galerije likovnih umetnosti Slovenj Gradec odprli mladinsko razstavo z naslovom *Jaz mislim, da ...*

Andreja Golgranc

ABANKA, d. d., Ljubljana

Poslovna enota Slovenj Gradec

sponzor 59./60. številke ODSEVANJU

ABANKA, poslovna enota Slovenj Gradec je bila ustanovljena decembra 1986. Najprej je gostovala v prostorih računovodstva (v klostru) v Splošni bolnišnici Slovenj Gradec, leta 1989 se je preselila v Rotenturn, Šolska ulica 5, 1995 pa v lepo adaptirane prostore na Glavnem trgu 23. Peter Budna je bil prvi vodja poslovne enote, od julija 1996 pa Peter Vesel.

Od 9. novembra 2000 je sedež Abanke, poslovne enote Slovenj Gradec, v prostorih Mercator centra na Ronkovi 4. V novih prostorih lahko svojim strankam pri poslovanju zagotavljajo več zasebnosti, zaposleni pa v sodobno zasnovanih poslovnih prostorih poslujejo prijazno in profesionalno podjetno.

Vlasta Kozjak, vodja bančne enote, je ob otvoritvi novih poslovnih prostorov zagotovila: »Naši komitentni lahko odslej enostavne bančne storitve opravijo s pomočjo bančnega avtomata ali pri bančnem okencu za hitro poslovanje. Ko je potrebno svetovanje ali pogovor s strokovnim bančnim delavcem, v Abanki nudimo storitve osebnega bančništva. Če želi stranka rešiti finančne probleme, se dogovorimo za čas obiska. Naša poslovna enota postaja vse bolj privlačna za fizične osebe, k temu pa največ pripomore osebno svetovanje, ki mu namenjamo največ skrbi: želimo, da bi vsi, ki nam zaupajo svoj denar, tega najbolj koristno naložili. Še posebej pozorno sodelujemo s koroškim gospodarstvom, saj se zavedamo njegove vloge in podpiramo podjetniške ideje.«

Poudariti velja, da je bančna enota zanimiva za občane in za pravne osebe, ker nudi celoviti bančno ponudbo od svetovanja do odpiranja računov in vseh

Vlasta Kozjak, vodja PE Abanke Slovenj Gradec

oblik varčevanja. Poslovna enota Abanke v Slovenj Gradcu je sodobna banka, ki je uveljavila osebno bančništvo, zajamčen bančni servis in tako imenovano hitro cono. Zaradi tradicionalne usmerjenosti je banka pomemben člen tudi v mednarodni menjavi.

Poslovna enota Abanke v Slovenj Gradcu bo prihodnje leto obeležila 20-letnico svojega delovanja.

Na Koroškem so bile tri poslovne bančne enote Abanke, in sicer na Prevaljah, v Radljah ob Dravi od leta 1986 do 2000, a se je združila s slovenjgraško in sedaj enotno posluje v sodobno opremljenih prostorih Mercator centra v Slovenj Gradcu.

Banka je zasnovana po sodobnih standardih poslovanja in nudi komitentom celostno obravnavo.

Jože Potočnik

Poslovni prostori Abanke v Slovenj Gradcu

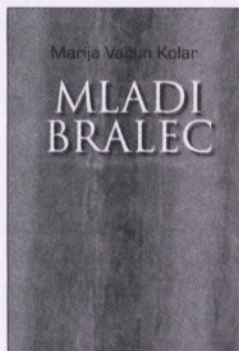
POKROVITELJ

PONUDBA ZALOŽBE CERDONIS

SOPOKROVITELJI

Izdajateljska bera Založbe Cerdonis je vse večja in bogatejša, knjig kvalitetnih koroških avtorjev je vse več, tako leposlovja kot memoarske oz. domoznanske literature (na prvi strani so predstavljene najnovejše letošnje izdaje). Prosimo, oglejte si predstavitev naših knjig in si izberite tiste, ki bi jih želeli prebrati, imeti v svoji knjižnici ali jih podariti ... Naročila sprejemamo pisno: Založba Cerdonis, Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec, po faksu: (02) 88 56 707, telefonsko: (02) 88 56 700 ali po e-mailu: cerdonis@km-z.si. Naročniki Odsevanj - 10 % popusta!

Marija Vačun Kolar **MLADI BRALEC**

Recenzenta: prof. dr. Matjaž Kmecl in redna profesorica dr. Meta Grosman

V strokovni knjigi o učenju branja, namenjeni predvsem pedagogom v osnovnih šolah je mag. Marija Vačun Kolar, upokojena predavateljica, slavistka na Pedagoški akademiji in fakulteti na Oddelku za razredni pouk v Mariboru, strnila svoja teoretične znanja in bogate izkušnje v pedagoški praksi. To je interdisciplinarno zasnovan priročnik, opremljen z ustreznim znanstvenim aparatom, primeren za poučevanje, vzgajanje in oblikovanje mladih v samostojne in tudi ustvarjalne bralce.

224 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava,
cena: 5 000 SIT

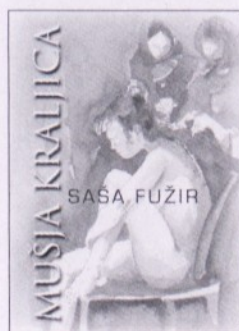

Peter Petrovič **LISIČINA, roman**

Spremna beseda Tone Partljič

Recenzent je med drugim zapisal: »Tako to tudi ni več roman enega junaka, 'uspešnega' komercialista, ampak roman generacije in dobe. Pred nami je preprosto zrelo prozno delo z nekaterimi presunljivimi spoznanji o človekovem bivanju in iskanju smisla.« Roman v sedemindvajsetih različno dolgih poglavjih prinaša intimno - ljubezensko in tudi poklicno zgodbo glavnega lika od otroštva do smrti, ki se odvija pred jasno začrtano kuliso minulega časa - zadnje polovice dvajsetega stoletja. Simbolika naslova temelji na iskanju lastne poti in izhoda, ki ga moški in ženska iščeta vsak na svoj način.

241 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava,
cena: 4 000 SIT

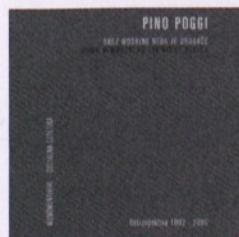

Saša Fužir **MUŠJA KRALJICA, poezija**

Spremna beseda: Matjaž Apat

Likovna oprema, šest barvnih akvarelov je delo slikarja Leandra Fužirja. »Druga pesniška zbirka Saše Fužir Mušja kraljica prinaša navidez niz enovitih tem, ki se v svoji magični pestrosti razpršijo v več povsem svobodnih šopov ... Osrednji vzgib umetničnega kreda se tudi tokrat kot poprej v prvencu Nedolžnost besa (1997) napaja iz močnih hrepenenjskih vrelcev ... in je v štirih ciklih razvrščeno nadaljevanje zastavljene teme, tj. trčenja ženskega in moškega sveta,« je zapisano v spremni besedi.

68 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava,
cena: 3 000 SIT

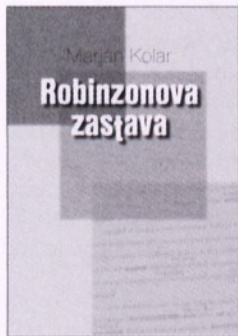
Pino Poggi **BREZ MODRINE NEBA JE DRUGAČE MONOMENTIVIVI - SOCIALNA ESTETIKA**

Retrospektiva 1962-2000

v dveh jezikih: slovenskem in angleškem, Poggijevi teksti in poezija so v italijanščini, besedila je uredil mag. Jernej Kožar, oprema - dokumentarne reprodukcije, risbe, fotografije, zapisi, ... (izšlo v sozaložbi s Koroško galerijo likovnih umetnosti).

450 strani, 145 x 165 mm, trda vezava,
cena: 4 000 SIT

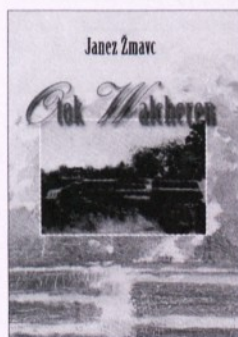
Marjan Kolar ROBINZONOVA ZASTAVA, roman

Spremna beseda: prof. dr. Helga Glušič

Obsežni in večplastni roman Marjana Kolarja ROBINZONOVA ZASTAVA, peti po vrsti, smemo prav gotovo označiti za krono sicer bogatega opusa, ki ga je avtor ustvaril v polstoletni pisateljski karieri. Helga Glušič v spremni besedi z naslovom Samovnjakova pot na vprašanje, ali gre v romanu za družinsko kroniko, za razvojni roman ali za roman generacije, ki jo je zaznamovala druga svetovna vojna in štirideset let socializma po njej, ali za zgodbo o razvoju umetniškega ustvarjanja, odgovarja, da je roman v svoji zapletenosti vse to hkrati. Naslov romana, povzet po Kafkovem aforizmu, da ni pisanje nič drugega kot Robinzonova zastava na samotnem otoku, zaznamuje osrednjo zgodbo o likovnem in besednem ustvarjanju.

**300 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava,
cena: 4.000 SIT.**

SOPOKROVITELJI

Janez Žmavc OTOK WALCHEREN, literarizirani spomini

Zapisi sežejo v dvajseta leta prejšnjega stoletja in dajejo verno sliko predvojnega Šoštanja, opišejo dogajanja zlasti v prvih letih 2. svetovne vojne, ko je avtor pisal zasebni dnevnik; živo so opisana srečanja s sodobniki, tudi s pesnikom Kajuhom. Posebno poglavje zajema mobilizacija v nemško vojsko, ujetništvo ... Zapiski so zbrani tudi iz dnevnika v času avtorjevega bivanja v prekomorski bazi jugoslovanske vojske v Leigh-on-Seaju. Memoarsko literaturo bogatijo poetični zapisi, avtorjevi verzi in zanimivi podatki. V zadnjem delu je objavljen tudi samostojen cikel Žmavceve poezije iz obdobja 1946-48. Knjiga je opremljena s črno-belimi reprodukcijami starih grafik in razglednic Šoštanja.

**204 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava,
cena: 3000 SIT.**

(Knjiga je izšla pri Založbi Cerdonis v sodelovanju z Zavodom za kulturo Šoštanj.)

Blaž Praprotnik BLAŽEV ŽEGEN, songi

Zbirka prinaša tako nova besedila kot tudi pesmi iz avtorjevih pesniških zbirk, ki so postale songi oz. šansoni, avtor pa jih s svojo skupino Ex animo tudi koncertno izvaja ... Nekatere songe smo slišali tudi že po radijskih valovih; v knjigi, na enem mestu, pa so tokrat zbrani prvič.

**120 x 120 mm, 44 strani, mehka vezava,
cena: 1 500 SIT.**

Tone Turičnik POGOVORI, zbirka intervjujev

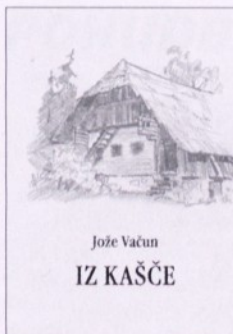
Spremna beseda Helena Horvat in Niko R. Kolar, likovna oprema naslovnice Karel Pečko

(izšlo v sozaložbi s Kulturnim društvom Odsevanja).

Šestindvajset ponatisnjenih intervjujev, ki so bili objavljeni v Odsevanjih - Koroški reviji za leposlovje in kulturo, je opremljenih s fotografijami in biografskimi podatki v dodatku. En izpraševalec, šestindvajset sogovornikov z različnih področij kulturnega, umetniškega in družbenega življenja.

Pogovori o vzgibih ustvarjalnega zagona ...
**188 strani, 170 x 240 mm, mehka vezava,
cena: 3.600 SIT**

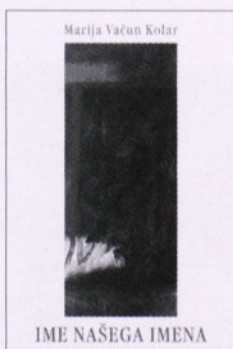

Jože Vačun IZ KAŠČE, rime in storije

Spremna beseda mag. Irma Marija Vačun Kolar in Blaž Prapótnik, beseda o avtorju Janez Praper, ilustracije Feliks Frühauf – Sreč. Zbirka pesmi in proze Jožeta Vačuna iz Mežice, koroškega ljudskega pisca in pripovednika, je dragocen prispevek k domačemu leposlovju predvsem s pričevalsko vrednostjo. Zgodbe – literarno oblikovani dokumenti časa nam omogočajo vpogled v življenje generacij naših dedov in pradedov ...

155 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3 000 SIT.

Marija Vačun Kolar IME NAŠEGA IMENA, zbirka esejev

Spremna beseda dr. Marija Švajncar in akademik dr. Matjaž Kmecl. *Marija Vačun Kolar je združila v celoto kratek niz poetičnih esejev, polnih introvertnih izletov v različne duhovne pokrajine, predvsem v podtalje lastnega bivanja, koroštvo in v naravo kot refugij – pribežališče, podobno materinskemu zavetju. (...) Lepa, občutljivo domišljena in napisana knjižica, neizmerno bogatejša od »drobnega« vtisa, ki ga naredi, preden jo odpremo!* (Iz recenzije Matjaža Kmecla)

120 strani, 150 x 205 mm, mehka vezava, cena: 3 000 SIT.

Marjan Kolar PREKRSTITVE, roman

Spremna beseda prof. dr. Helga Glušič.

Vojni roman. Ker opisuje prvih 10 mesecev okupacije v štajerski vasi, v njem ni ne partizanov ne OF ... Zgodbo o ohranjanju identitete – jezika, izročila in vere v prelomnih obdobjih – nosijo letni časi in kmečka opravila. Pisateljev jezik je klen, pretehtan in izbrušen do bridke ostrine.

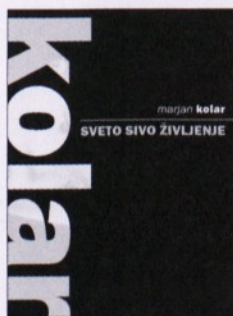
200 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, cena: 4 000 SIT.

Reinhard Brečko 71 DNI PLAVE SAMOTE, potopis

Spremna beseda in jezikovna obdelava Andrej Makuc, prof. *Knjiga treh horizontov: avtor je strnil v dnevnik avanturistično solo potovanje čez Atlantik z jadrnico, dodal barvne fotografije, nekaj navtičnih informacij in vse skupaj začini z reminiscencami ...*

194 strani, 160 x 230 mm, mehka vezava, Cena: 5 700 SIT.

Marjan Kolar SVETO SIVO ŽIVLJENJE, zbirka zgodb

Spremna beseda prof. dr. Helga Glušič

... Za navidez preprostimi zgodbami o malih ljudeh se nalagajo plasti pomenov, mozaiki čustvovanj, doživljanj, razmišljanj in usod, tako da na koncu stoji pred nami monolit, s pomočjo čarovnije pisave izklesan ...

88 strani, 171 x 230 mm, mehka vezava, cena: 3 000 SIT.

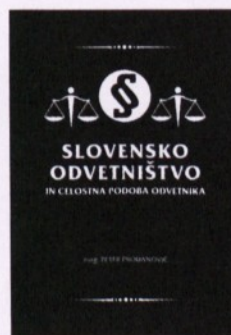
Bogdan Borčič SLIKE, slikarska monografija
Baryne reprodukcije slik: 80 celostranskih, 30 manjših,
Dokumentarne fotografije: B. Gabršček, M. Smerke in T. Jeseničnik,
Besedila: uvod Milena Zlatar, strokovno besedilo Jernej Kožar,
Biografski esej Andrej Makuc,
Prevod v angleščino Barbara Simoniti.
(Izšlo v sozaložbi s Koroško galerijo Slovenj Gradec)
270 strani, 240 x 300 mm, vezano v platno,
cena: 15 000 SIT.

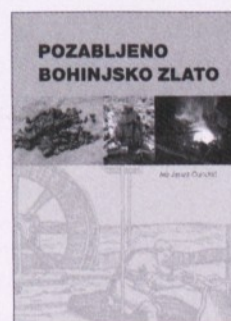
SOPOKROVITELJI

**Peter Prodanovič SLOVENSKO ODVETNIŠTVO in
 CELOSTNA PODOBA ODVETNIKA**

To je prva raziskovalna in celostna knjiga o odvetništvu v samostojni Sloveniji. Monografija pritegne bralca že v uvodnem delu, ko nam avtor kot dolgoletni odvetnik opiše korenine slovenskega odvetništva na način, da bralca pritegne, celostna vsebina, življenje in odvetniško delo tistega časa. Avtor posebej opiše odvetniško etiko doma in v bližnjih državah ter odvetniško etiko odvetniških zbornic EU.
168 strani, 165 x 235 mm, mehka vezava,
cena: 7 500 SIT.

Ivo Janez Cundrič POZABLJENO BOHINJSKO ZLATO,
 barvna monografija v dveh vsebinskih delih:
 Železarstvo v Bohinju (zgodovinski pregled),
 Železarstvo – teorija in praksa (strokovni tehniški del).
Avtor je natančno dokumentiral lastne metalurške poskuse, izvedene po starodavnih postopkih, in izsledke. Z eksperimentalnim delom je vzbudil zanimanje strokovne javnosti doma in v tujini.
150 strani, 217 x 297 mm, trda vezava,
cena: 5 900 SIT.

PRAVLJIČNO IGRIŠČE (uredila Anka Matvoz)
Knjiga Pravljično igrišče je nastala pod peresi naših najmlajših ustvarjalcev. V knjižici je na 75 straneh zbranih 34 zgodbic, ki so opremljene z otroškimi risbicami. Kot je zapisano v spremni besedi, je »vsaka zgodba zgodba zase, povezane v celotno delo pa so fantastičen produkt naših mladih ustvarjalcev, katerim je možnost objave dala mentorica in idejni vodja Anka Matvoz ...«
78 strani, 235 x 165 mm, špiralna vezava,
cena: 3 500 SIT.

ELEKTRO CELJE,

Javno podjetje za distribucijo električne energije d.d.
Vrunčeva 2a, 3000 Celje

TISKARSTVO IN KNJIGOVEŠTVO

Brda 10a, 2383 Šmartno,
telefon: (02) 88 53 198

JOHNSON
CONTROLS
NTU SLOVENJ GRADEC

Mercator

... najboljši sosed!

ZALOŽBA, GRAFIČNI STUDIO, TISKALNICA

CERDONIS

MESTNA PASAŽA – GLAVNI TRG – SLOVENJ GRADEC

sedež: Stari trg 278, 2380 Slovenj Gradec

(02) 88 56 700 – tajništvo, računovodstvo;

(02) 88 56 702 – direktor; (02) 88 56 703 – grafični studio;

(02) 88 56 706 – tehnično uredništvo; (02) 88 56 707 – faks

e-mail: cerdonis@km-z.si <http://www.cerdonis.si/>

- grafično oblikovanje
- priprava za tisk
- založništvo
- tisk

SOPOKROVITELJI

TGS - Trgovsko Gostinski Sistemi, d.o.o. - Kidričeva 14 - 2380 Slovenj Gradec
tel.: (02) 88 21 530 - fax: (02) 88 21 532 - e-mail: info@tgs.si - <http://www.tgs.si>

Podjetje TGS je nosilec ponudbe računalniških sistemov za trgovce in gostince v regiji.

- Proizvodnja in prodaja registrskih blagajn ter računalniških sistemov za trgovino in gostinstvo.
- Izdelava in prodaja programske opreme za trgovino, gostinstvo, samostojne podjetnike in mala podjetja.
- Servisiranje registrskih blagajn, računalniških sistemov in programskih paketov.
- Izposoja registrskih blagajn in opreme za prireditve.
- Ponudba osebnih računalnikov.

Naš cilj je vaše zadovoljstvo!

zagotovljeno zadovoljstvo

ODSEVANJA - revija za leposlovje in kulturo

Izdajatelj in založnik: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec in Zveza kulturnih društev Slovenj Gradec

Izdajateljski svet: Peter Petrovič, Helena Horvat, Franjo Murko, Andrej Makuc, Niko R. Kolar, Alenka Valtl

Nadzorni odbor: Franček Lasbaher – predsednik, Andreja Gologranc, Liza Krpač

Častno razsodišče: Niko R. Kolar, Janez Žmavc, Marijana Vončina

Uredniški odbor: Andrej Makuc (glavni in odgovorni urednik), Blaž Prapótnik (tehnični urednik)

Matjaž Apat (urednik poezije in esejistike), Milena Zlatar, dr. Silvija Borovnik

Lektoriranje: Petra Škrlavnik in Andrej Makuc

Naslov: Kulturno društvo Odsevanja Slovenj Gradec, Ronkova 4 (knjižnica), 2380 Slovenj Gradec,

telefon: 031 324 020 – tajnica Cilka Sedar

Grafična priprava: CERDONIS, d.o.o., Stari trg 278, Slovenj Gradec, tel.: (02) 88 56 700, faks: (02) 88 56 707,

e-mail: cerdonis@km-z.si, <http://www.cerdonis.si/odsevanja/> **Oblikovanje in tehnično urejanje:** Blaž Prapótnik

Fotografije: Tomo Jeseničnik, Jože Repas, Primož Podjavoršek, Foto Prošt (stalni sodelavci) in arhiv Odsevanj

Tisk in vezava: Tiskarna Grešovnik, november 2005. **Naklada:** 500 izvodov. **Cena:** 1500 SIT, naročniki 1350 SIT.

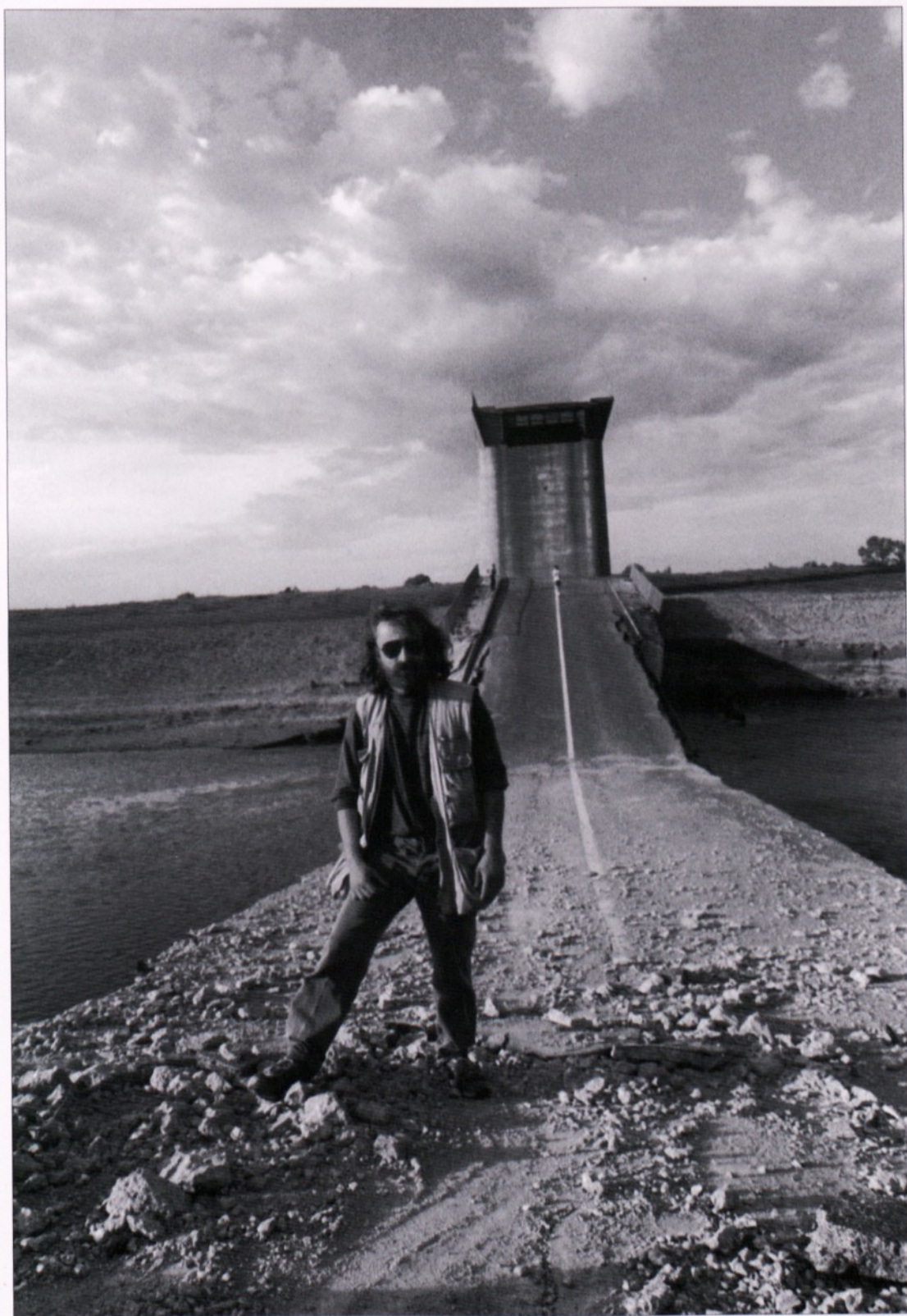
ISSN 0351-3661

NA PLATNICAH

*Alojz Krivograd ml.
fotografija*

Alojz Krivograd ml.

